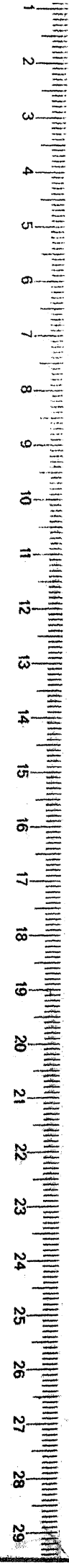
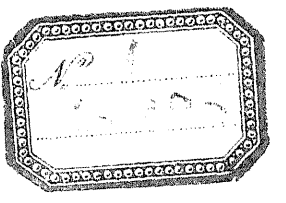

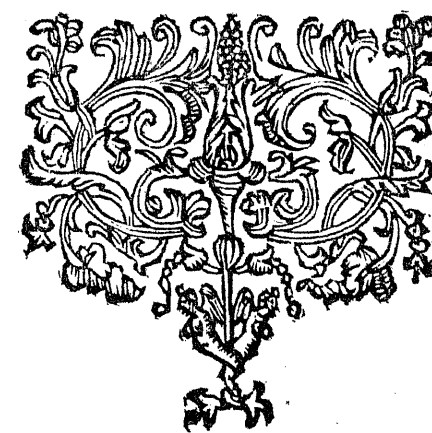
Handwritten scribble

2 400 40 MADE IN SPAIN

*Del Collegio & Stampa de M. de Immacolata B.
R. 8800*

DE
LIBERA, ET PRVDENTI
AGIBILIVM ELECTIONE
IN MORALIBVS.
OPVSCVLVM.
AVCTORE
D. STEPHANO
SPINVLA
CONGREGATIONIS SOMASCHÆ.

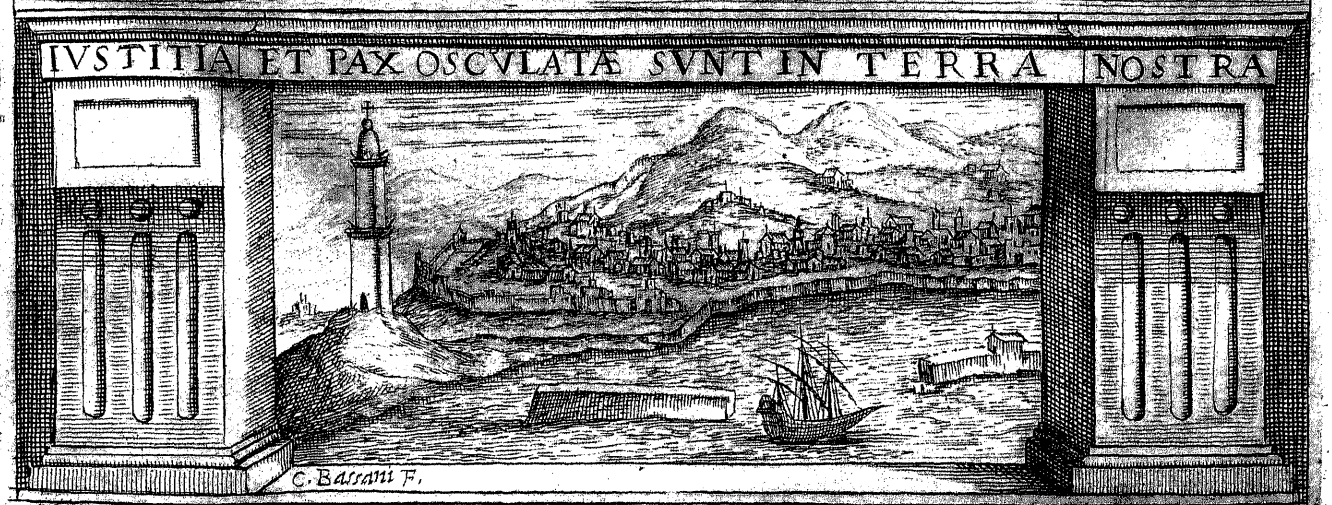
GENVAE

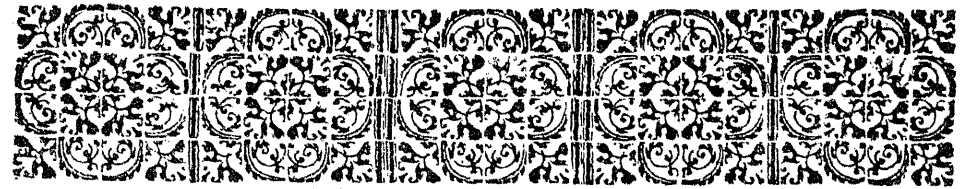
APVD PETRVM IOANNEM CAPELLAM

MDCXXXVIII.

SUPERIORVM PERMISSV.

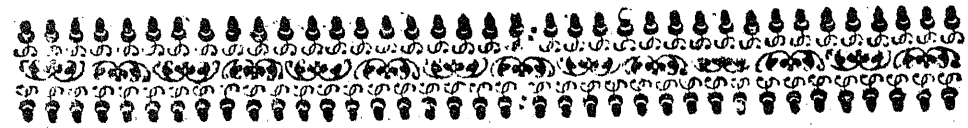
SERENISSIMO PRINCIPI
GENVENSIS REIPUBLICÆ
D V C I
IOANNI BAPTISTÆ
LOMELLINO
AVVNCVLO COLENDISSIMO.

D. Stephanus Spinula felicitatem.

RXCIPE hilari fronte, qua soles me,
Opusculum hoc meum SERENISSIME
PRINCEPS. Fœtus est primogenitus
ingenij nostri: Primitias autem sibi,
vel Dij, vel Principes iure vendicant.
Hinc munus ne putes, quod vel tuam flectere Iusti-
tiam, vel gratiam nitatur sollicitare. Illa siquidem
inflexibilis est, summo Vniuersæ Reipublicæ bono;
hæc omnibus obuia, mihi vni plusquam satis est li-
beralis. Tributum igitur est, quod vt Serenitati re-
penderem tuæ, vel ab inuito extorsissent, Principis
Maiestas, sanguinis necessitudo, & præ ceteris am-
bitio, quod huic operi, in publicam lucem prode-
unti amicum perinde, ac augustum sydus affulgeret.
Quod sanè illi contigisse iure potero gloriari. Quis

enim Auunculo amātius labores meos, qualescumque sint, exciperet? Quis Principe augustius foueret, coluistraret? Sed vel alio titulo gloriosiori libellus tuus est. Exprimit hic Prudentiam rerum magistram agendarum; & ideo te fronte debuit referre, qui Prudentiæ regulatricis absolutissimum es exemplar. Sanè enim par erat, vt eius sub nomine prodiret in cartis Prudentia, sub cuius persona felicissimè hanc urbem moderatur. Scit vniuersa Respublica, sciunt subditæ gentes, quàm eloquar consona veritati. Fruuntur illæ, te Principe, inter temporum calamitates, & seditiosas tumultuantium Regnorum procellas Pacis malicia; & vbi finitimis è Regionibus belli vi ingruente Iustitia euolat, nostras in vrbes conuolat, & ibi triumphat incorrupta. Adeò, vt tuo sub regimine miremur, hisce in terris impletum illud cœlestis benedictionis oraculum, **IUSTITIA, ET PAX OSCVLATÆ SVNT.** Vale diù Serenissime Princeps tibi, & vniuersæ Reipublicæ.

C A N

CANDIDO LECTORI.

ACTVM agimus, Amice Lector, & millies actum. Enimvero, cuius non attriuere calamum de Conscientia Questiones? Quis non Prudentiæ legum Interpreter, seu verius, lator? Fura quidem populis præscribere. Politicum Orbis regimen respicientia, solis Principibus reseruatam; sed internam Anima cuiusque Urbem moderari, rebelles affectus compescere, quid agendum, quid omittendum, opportunis legibus edocere, quilibet litteraria in Republica, vel Gregarius consuevit. Hinc opinionum varietas; et licet quot capita, tot non sint sententiæ; tamen pro qualibet sententiâ, si auctores recenseas, scribes Exercitum. Sed quem Exercitum? Inermem profectò, vel solis nominibus armatum. Proh pudor? Theologicas Materias, & etiam Philosophicas omni conatu exagitamus, acutissima Ingenij acie planè exenteramus, rationum ponderibus omnia merimur, leuia quæque seuera Argumentorum statera expendimus; Deus Immortalis! In quo non acriter digladiamur? Et postea Morales questiones, veram viuendi, agendique formam adeo negligimus, vt illam vix summis labijs dignemur attingere: quin immò veluti seriò philosophantis Theologi grauitate indignum opus Summistis relinquimus. Et ne extrà chorum saltemus, quot leges Auctores, qui de Conscientia typis ediderunt? At enumera, qui solidè rem tantam exagitauerint, qui à principijs rerum sint exorsi, qui graui rationum munimine dicta firmauerint. Legere, quidem defatigabit oculos; at non enumerare, Memoriam. Vt cetera omittam, expende controuersiam illam, totius practicæ Theologiæ basim, An liceat in praxi sequi opinionem minus probabilem, nullus est, qui hanc questionem non pertractet; & iam pauci sunt, qui affirmatiuæ sententiæ nomen non dederint. Sed oh, quam male armata phalanx, quam male munita relis ad bellum progreditur. Scit Candidus Philalethus, vir numquam melius Orbi notus, quam cum alieno rectus nomine sentiri voluit, agnosci noluit; sciunt quicumque disputationem ipsius, de Opinionum Praxi, æquis Mentis oculis aspexere, quam facile

facile vana nomina ad satietatem, usque licet, congesta rationum ponderibus cedant. Potuit enimvero Candidus opinionem hanc, gentibus gratissimam licet, Recentiorum omnium calculo, & vniuersali penè populorum usu confirmatam, si non radicitus euellere, concutere sanè; adeo ut grauisimi homines ijque doctissimi nutare viderentur. Adeo grauius vano nominum sonitu aures implet & Mentem numerus rationum. Nutabat iam inquam communissima affirmatiua sententia; & illa corruente quot, & quæ sequebantur incommoda, quot scrupuli, quæ Angustia? A Egrè ferebam, fateor, conscientias Fidelium restringi adeo, & iugum Dei, vel ipsa teste Veritate suauissimū & leue, grauisimum futurū dolebam. Acuit Ingenium dolor. Conatus sum Candidi iacula retundere, & collabentem sententiam non facile cessuris munire rationibus; ut scilicet, cui tantum ab auctoritate decus, non deesset ab armis præsidium. Addidi de dubio controuersa, simili methodo explicata: ut scolastico rigore haberes, quacumque ad Conscientiam spectant, examinata. Quid autem sim assecutus, ignoro: tu Iudex esto. Nec de his plura præfabor. Superest, ut humanitate, qua polles, hoc omnibus Titulis tenue excipias, foveas, Opusculum fortasse enim tua gratia rore irrigatum magnorum erit voluminum semen.

APPRO-

APPROBATIONES.

CVM opusculum Patris D. Stephani Spinulæ Sacerdotis nostræ Congregationis, cui titulus est, *De libera, & prudenti agibilium electione moralibus*, Duo eiusdem Congregationis Theologi, quibus id commisitimus, recognouerint, ac in lucem edi posse probauerint; facultatem damus, ut typis mandetur, feruatis tamen seruandis. In cuius rei fidem &c. Dat. Papiæ in Collegio nostra S. Maioli. Pridie Idus Februarij. 1648.

D. Io: Baptista Spinula Vic. Gen. Congregat. Somaſchæ.

Opus totum, *De libera, & prudenti agibilium electione in moralibus*, Reuerendissimo Patre Inquisitore onus demandante legi, attentè perpendi, in omnibus probaui. Id laudis Auctori debetur, quod alienam messem proprijs non aggregauit in horreis, sed propriam replendis exposuit alienis. Inueniet lector doctrinam vberem, claram, discussam, neruosis argumentis concludentem; vnico verbo dixerim, (ut nomen sit operis omen,) leget Auctorem D. STEPHANVM SPINVLAM Congregationis Somaſchæ. SPINAM sine punctione penetrantem, eximiam, veritatis CORONAM. Prodeat ergo publicæ eruditioni opus, & prælo, & communi plausu dignum, omnibus vti proficuū, sic futurum gratissimū. Ita Censeo.

Fr. Io: Thomas Puteobonellus in Conuentu S. Dominici Lect. Primarius.

Imprimatur.
INQUISITOR GENVÆ:

I N D E X

DISPUTATIONVM, & SECTIONVM:

DISPUTATIO PRIMA.

De rectitudine requisita in actionibus moralibus.

- S**ectio Prima. *Quis actus, & cuius potentia sit regula rectificans actiones morales.* Pag. 1
Sectio Secunda. *In quo consistat, & unde desumatur rectitudo regulastrarum operationum moralium.* 7
Sectio Tertia. *An & quomodo recta ratio sit idem cum conscientia.* 11
Sectio Quarta. *An possit quis tantum probabiliter esse certus de honestate sua actionis; & an hac tantum probabilis certitudo sufficiat ad honestè operandum, & sine peccato.* 22
Sectio Quinta. *Quo pacto debeat esse cognita materiastrarum operationum.* 39
Sectio Sexta. *An requiratur certitudo, & euidencia de probabilitate opinionis eligenda, & non sufficiat opinio de ea.* 55

DISPUTATIO SECUNDA.

De probabilitate opinionum.

- S**ectio Prima. *Quaenam sit opinio verè probabilis.* 64
Sectio Secunda. *An opinio putata falsa possit in sensu composito iudicari probabilis.* 81
Sectio Tertia. *An concurrentibus opinionibus aequè probabilibus, vel probabili cū probabiliore, utraq; remaneat simpliciter probabilis.* 89
Sectio Quarta. *An & quomodo liberum sit opinari.* 99
Sectio Quinta. *Soluuntur argumenta Candidi Philalethi.* 121
Sectio Sexta. *Quod iudicium possit formare intellectus de utraque contradictoria in sensu composito.* 147

DISPUTATIO TERTIA.

De honesta electione opinionis probabilis, seu materia probabiliter opinata.

- S**ectio Prima. *Recoluntur nonnulla in pracedentibus disputationibus stabilita.* 153
Sectio Secunda. *An agens licitè operetur, & sine peccato ex hoc precise, quod eligat materiam, cuius honestas sibi euidenter probabilis est.* 156
Sectio Tertia. *Inferuntur quadam Conclusiones ex dictis.* 166
Sectio Quarta. *An licitum sit sequi partem minus probabilem relicta probabiliori.* 187
Sectio Quinta. *Soluuntur argumenta contraria sententia.* 201
Sectio Sexta. *Soluuntur quadam argumenta ab absurdo.* 217
Sectio Septima. *Soluuntur alia argumenta.* 248

DISPUTATIO VLTIMA.

De prudenti actione in dubijs, sive ut communiter dicitur de Conscientia dubia.

- S**ectio Prima. *Quid agendum in dubio Iuris.* 261
Sectio Secunda. *An Casus reseruat in dubio sit reseruat, & quid agendum.* 277
Sectio Tertia. *Quid agendum in dubio excommunicationis.* 187
Sectio Quarta. *Quid agendum in dubio probabili excommunicationis.* 301
Sectio Quinta. *Quid agendum in dubio voti.* 315
Sectio Sexta. *Quid agendum in dubio facti.* 318
Sectio Septima. *Expenduntur alia dubia facti.* 342

Errata.

- Pag. 122. lin. 20. Motius
 124. 24. Et
 128. 1. aliquorum
 165. vlt. si vel
 220. 18. posse
 260. 5. solet
 263. 7. illis
 266. 25. nullam
 288. 6. & tamen celebrat. e. g. quis ignorat se esse suspensum
 305. 30. faceret
 308. 19. seruare
 311. 23. Ignorantia
 340. 2. in ea
 346. vlt. præsumit
 354. 28. priuato

Corrige.

- Motius
 Vt
 aliquo
 vel
 possit
 esse solet
 illas
 nulla
 e. g. quis ignorat se esse suspensum; & tamen celebrat
 facere
 seruare
 Excommunicatio
 in eo
 præsumi
 priuati

I

DE LIBERA

E T

P R V D E N T I

AGIBILIVM ELECTIONE IN MORALIBVS.

O P V S C V L V M.

T clariori, qua possumus methodo incedamus in soluendis varijs difficultatibus, quæ in hac materia occurrunt, hoc Opusculum diuidemus in quatuor Disputationes in plures sectiones subdivisas.

DISPUTATIO PRIMA.

De rectitudine requisita in actionibus moralibus.

DE libertate agendi in moralibus acturus in præfenti opusculo, in quantum secum compatitur honestatem, & rectitudinem debitam citra peccatum; prius exagitandū censeo, quæ rectitudo requiratur ad actiones humanas; hinc enim melius dignoscetur, an & quomodo cum libertate subsistere possit. Igitur sit.

SECTIO PRIMA.

Quis actus, & cuius potentie sit regula rectificans actiones morales.

CVM actus humani habeant indifferentiam ad rectitudinem, vel prauitatem, necessaria est aliqua
A regula,

regula, qua dirigantur, & qua voluntas directa rectè operetur, cum alioquin de se fit apta nata bene vel male agere; hanc autem esse actum intellectus, qui proinde appellatur recta ratio, & rectum dictamen rationis, patet; tum ex Dion. *lib. de diuinis nominibus*, aiente; *Malum hominis esse contra rationem esse*. tum ex Diuo Thom. *p. 2. q. 19. ar. 3.* & DD. communiter; tum etiam quia, cum regula debeat docere, & præscribere modum operandi, solus intellectus potest esse regula, qui solus potest docere.

Quia autem intellectus generalissima diuisione alius est practicus, alius speculatiuus, non omnis intellectus potest esse recta ratio, & regula nostrarum operationum; sed cum regula ordinetur ad opus; solus intellectus practicus poterit esse regula. Quid autem intelligendum sit nomine intellectus practici sic ex Philosophia breuiter explico.

Ille actus dicitur practicus, qui repræsentat obiectum operabile prout operabile à cognoscente moto, & directo vitalis cognitionis ad opus. Vnde communiter dicitur actum practicum mouere ad praxim, quam habet pro obiecto, inclinare potentiam executiuam ad operandum tali modo, quem ipse præscribit. Quod quidem elegantissimè duobus verbis expriment Thomistæ, dum docent actum practicum debere esse talem ex obiecto, non ex effectu; hoc est non sufficere, quod ex actu quomodolibet remotè sequatur opus, sed requiri, quod tale opus sit obiectum actus, qui dicitur practicus, & ab illo præscribatur vt operandum.

Ex quo infero, actum proponentem aliquod obiectum secundum sua prædicata, vel phisica, vel moralia in se simpliciter; (est deinde tale obiectum possit esse materia nostrarum electionum) talem inquam actum

non

non esse practicum, nec regulam nostræ actionis, quæ feratur postea in dictum obiectum. Vnde nec actus Phisicæ docens vinum esse virtualiter calidum practicus est, licet hoc principio possit moueri senex ad vini electionem: nec actus dictans cambium recursæ nullam in se continere iniustitiam, practicus erit, licet ex hoc principio possit quis remotè moueri ad dictum cambium eligendum.

Probatur illatio; tum quia iste actus solum rimatur essentiam, & passiones sui obiecti, quod utique est speculatiuè procedere: tum quia opus propositum nec proponitur vt operabile, nec prout proponitur est operabile; proponitur enim tantum secundum sua prædicata, conuenientiam, vel disconuenientiam cum iustitia, in quo certè non relucet ratio operabilitatis; nec illud quidem vt sic propositum est operabile, nec enim cognoscens efficere potest, quod obiectum habeat dicta prædicata, vel non habeat. Illa enim habet, vel non habet de se antecedenter, vel independenter ab operante. Si autem in voluntate sequatur electio ipsius obiecti, certè non sequetur ex hoc actu proximè, tamquam ex actu practico, sed remotè tamquam effectus ipsius. Supposito enim hoc actu potest excitari alius actus, qui dictet, hic, & nunc electionem huius obiecti sic propositi esse licitam. Hic igitur actus erit ille, qui erit recta ratio, & regula nostrarum operationum, ille primus requiretur tamquam conditio ad hunc secundum.

Dices. Ille primus actus repræsentat obiectum operabile à cognoscente; ergo sufficienter erit motiuus voluntatis, & per consequens practicus.

Resp. merè materialiter se habere ad hunc actum, quod obiectum propositum sit operabile, necne; solum enim de formali in hoc actu venit iustitia obiecti, quæ

A 2

solum

solum exprimitur; item iste actus de se non est sufficienter motuus voluntatis, vi enim illius præcisè voluntas nihil potest operari. Voluntas enim cum sit potentia cæca, ad hoc ut possit eligere aliquod obiectum, requiritur ut ipsi proponatur tale obiectum ut eligibile; quod enim tale obiectum sit eligibile ab ipsa, nescit voluntas, quæ cæca est, nisi ei proponatur, ut tale. Neque enim ex hoc præcisè, quod aliquid proponatur voluntati ut iustum, & rectum in se, potest voluntas efficaciter illud eligere; alias ex hoc, quod proponeretur voluntati, punire impios in Inferno esse quid iustum, posset voluntas illud eligere, quod est ridiculum.

Respondebis talem operationem nempe punire impios in Inferno, non esse eligibile à voluntate, quia non est in ipsius potestate punire impios, & nemo eligit, quod efficere non potest ex Aristotele 6. *Mor. cap. 2.*

Bene; igitur debet voluntas scire, quando operatio, & obiectum est eligibile, & quando nō, & hoc per actū intellectus, ipsa est enim de se cæca, & ignorans; igitur quia dictus actus nihil proponit de eligibilitate, nō erit sufficienter motuus voluntatis ad eligendum.

Dices secundo. Ad hoc ut voluntas moueatur sufficit, quod obiectum ei proponatur ut bonum, naturali enim virtute ad illud inclinatur. Ex hoc ipso autem, quod obiectum proponitur ut iustum, proponitur ut bonū, & ut licitū, quod est species boni; ergo per actum præcisè proponentem iustitiam obiecti, poterit voluntas moueri; unde sufficienter dictus actus erit practicus.

Resp. bonum esse duplex, aliud in se, & absolutum, aliud alteri, & respectiuum. Verum est, quod ex hoc ipso, quod proponitur obiectum ut in se iustum, proponitur saltem implicitè ut in se bonum; nego autem, quod proponatur ut bonum respectiuè cognoscenti. Volun-

tas

tas enim non mouetur ad eligendum bonitate in se, & absoluta, sed bonitate respectiua, & sibi cōducēte, quod nempe hic, & nunc bonum sit sibi eligere tale obiectū. Ad id quod dicitur de licito, quia licitum dicitur ad alterum, nego quod statim ac proponitur aliquod bonū in se, proponatur eodem actu ut licitum, sed requiritur alius actus, qui ex hoc, quod obiectum cognoscatur continere iustitiam, dicet voluntati hic, & nunc tale obiectum esse sibi bonum, & licitum, & hic erit verus actus practicus, & regula de qua in præsentia.

Dices tertio. D. Aug. lib. 1. ad *Simpli. q. 2.* ait *Impossibile esse voluntatem visis non tangi.* ergo ex hoc præcisè, quod proponatur obiectum ut bonum, mouebitur ab illo voluntas. Confirmatur, quia actus omnes indeliberati procedunt ex simplici propositione obiecti, ut boni, absque vllō iudicio practico reflexo; ergo &c.

Resp. primo ideo voluntatem moueri rebus visis, quia visionem rerum bonarum consequitur alius actus intellectus dictans illas posse, vel debere eligi; unde electio, quæ sequitur in voluntate pendet practicè ab hoc iudicio subsequente, quod licet fortasse non semper clarè discernatur, semper tamen interuenit; neque est nouum multos actus interuenire tam in intellectu, quàm in voluntate, quos non discernimus. Unde etiam motus indeliberati præter simplicem propositionem obiecti, habent vltèrius iudicium practicum dictans voluntati tales motus; neque enim dicuntur indeliberati ex carentia huius iudicij; sed ex carentia propositionis obiecti cum indifferentia, quæ requiritur ad libertatem.

Resp. secundo, quod D. Aug. loquitur de simplici quodam amore, & complacentia, quæ per naturalem sequelam resultat ex cognitione boni, qua ipsum bonū amamus in se, non nobis, quæ neque est praxis, nec li-

bera,

bera, nec per ullam regulam regulatur; unde non est electio, de qua in præfenti. De qua quidem simplici complacentia, & amore verificari potest, id quod nonnulli contendunt, nempe etiam intellectum speculatiuum mouere; scilicet ut supra dicebam cum Thomistis non ex obiecto, sed ex effectu. Igitur fit.

Conclusio unica.

Recta ratio, & regula operationum moralium est actus intellectus dictans hic, & nunc actionem esse licitam, & honestam. Aduerte, non dico actus dictans obiectum seu materiam actionis, seu electionis esse honestam, sed actus dictans ipsam electionem, ipsum actum voluntatis esse honestum.

Patet ex dictis; & si ulterius auctoritates requiris, sic illas affero. Recta ratio, & regula nostrarum operationum certum est, quod est ipsa prudentia, quæ regulat omnes actiones morales cuiuscumque virtutis, unde virtus vniuersalis dicitur. Prudentia autem ab Aristotele 6. mor. cap. 11. dicitur *præceptiua*; quod explicat S. Th. in 3. d. 37. a. 4. in 4. quæst. ad primū, consistere in hoc quod *sententiar hic, & nunc aliquid esse faciendum*; qui S. D. a. 3. ad secundum dixerat. *eligere media esse actum virtutum particularium, in quarum materia est medium electum; at præfigere electionem talis medij, esse actum virtutis moralis, & prudentiæ*; quod clarè etiam dixerat in corpore, dum ait, quod *electio medij secundum quod dicit præceptum rationis de his prosequendis, est actus prudentiæ sibi proprius*. Adde Caiet. Opus. 3. 1. qui est 17. responsionum respons. 13. qu. ultima, ubi docet, *intellectum proponentem honestatem rei; quia nihil dicit de operando esse speculatiuum; illumque non esse regulam operis*. Nau. c. si quis de Pœnit. d. 7. & alibi multis in locis; Layman. lib. 1. tract. 1. c. 5. cum multis alijs.

SECTIO

7
SECTIO SECUNDA.

In quo consistat, & unde desumatur rectitudo regulæ nostrarum operationum moralium.

Si regula nostrarum operationum moralium in iudicio speculatiuo de honestate materiæ consisteret, facile esset explicare, unde desumatur ipsius rectitudo; ex conuenientia scilicet cum suo obiecto in esse rei; quod est idem ac dicere, in veritate ipsius consisteret; quia autem in iudicio practico consistit, admodum difficile est, hoc explicare.

Nam in primis ex conuenientia cum re enunciata, non videtur posse desumi; siquidem stat iudicium practicum esse rectum, & actionem ab illo regulatam esse honestam, & tamen non conformari cum re enunciata, eo quia hæc diuersimodè se habet, ac proponitur. Quod exemplificatur cõmuniter in cõcubitu Iacob, & Lyæ, qui concubitus respectu Iacob honestus fuit, & nõ peccaminosus; unde iudicium practicum, quod fuit regula ipsius, & dictabat illum esse licitum, debuit esse rectum, & tamen non conformabatur rei enunciatæ in se. In re enim materialiter licitum non erat accedere ad Lyam, quæ re vera vxor Iacob non erat.

Secundo. Neque dici potest rectitudinem regulæ rationis desumi ex ordine, & conformatione ad rectum appetitum, in quantum scilicet illa dicatur recta ratio, quæ proponit illud, quod voluntas potest iustè velle; Nam inquiri, quid potest voluntas iustè velle? certè nihil aliud, responderi potest, nisi quod per rectam rationem proponitur; Ergo si rectus appetitus, & recta voluntas dicitur in ordine ad rectam rationem, non potest recta ratio dici in ordine ad rectum appetitum, ne committatur circulus manifestus,

ftus. Adde quod Aristoteles, qui docuit 6. *Eth. c. 2.* bonitatem intellectus practici esse verum conforme appetitui recto explicatur à S. Th. *p. 2. q. 19. a. 3. ad 2.* de intellectu practico proponente media, qui intantum sit rectus, in quantum conformatur appetitui recto, non quomodolibet, sed finis; quod est idem ac dicere, intellectum practicum proponentem media intantum esse rectum, in quantum proponit media conducentia, & conformia fini appetito, & voluto.

Vasq. *p. 2. d. 58. c. 2.* Impugnatis varijs dicendi modis, sic à priori explicat rectitudinem rationis. Illa est recta ratio practica, quæ pensatis omnibus circumstantijs, proponit voluntati id, quod vel est, vel inuincibiliter putatur conueniens naturæ rationali; per ly autem naturæ rationali intelligit rectum appetitum, vt patet ex *nu. 11.* & sanè nihil aliud potest intelligere; nam cū natura rationalis dicat, vel intellectum, vel voluntatē, & in ordine ad intellectum recta ratio non possit explicari; aliàs cum ipsa intellectus sit, explicaretur in ordine ad seipsam, reliquum est, vt explicetur in ordine ad voluntatem; & sic putat omnem circulum euadere.

Sed ni fallor, non euadit, & incidit in sententiam explicantium rectam rationem in ordine ad rectū appetitum. Nam inquiri, quid est, seu quid intelligitur per ly conueniens naturæ rationali, vel appetitui? bonū & honestum in se? nequit hoc dici; nam multoties ratio est recta, licet præcipiat id, quod in re honestum non est, vt patet ex exemplo Iacob mox allato; & etiam quia, conueniens naturæ rationali sonat quid respectuum; bonum autem, & honestum in se quid absolutum; & propter hoc neq; potest intelligi id, quod apprehenditur vt honestum in se, hoc enim etiam sonat quid absolutū. Igitur per illa verba debet intelligi, quod proponitur

ponitur tale, vt deceat, quod appetatur ab appetitu, non quomodolibet, sed rationali; modo sic arguo; quid debet licitè appetere appetitus rationalis? id vtique, quod proponitur per rectam rationem, in hoc enim differt ab appetitu brutali; ergo iam recta ratio explicatur in ordine ad appetitum rationalem, & appetitus rationalis in ordine ad rectam rationem, ecce idem circulus.

Vnde sic colligo argumentum. Recta ratio consistit in hoc, quod proponat id quod decet, vel putatur decere, appetitum rationalem, hoc est ratione vtentem, quod idem est ac dicere rectum. Sed id, quod decet appetitum rectum, seu rationalem, est id, quod decet, vt appetat, & velit appetitus rationalis, & rectus; ergo recta ratio est illa, quæ proponit id, quod iustè vult appetitus rationalis, & rectus; ergo iam desumimus rectitudinem rationis in ordine ad rectum appetitum. Pro explicatione autem huius difficultatis sit.

Conclusio unica.

Rectitudo regulæ actionum moralium desumitur ex conuenientia cum iudicio speculatiuo ad ipsam præsupposito, vel dictante materiam eligendam esse honestam in se, vel saltè probabile esse, quod sit honesta. Ly eligendā sumatur in sensu specificatiuo. Dixi autē disiunctiuè, vel dictante materiā esse honestā, vel probabile esse &c. vt præscinderē ab ea quæstione, an requiratur assensus pbabilis de honestate materiæ in se, de qua infra.

Conclusio explicatur clarissimè. Illa est recta ratio, quæ proponit voluntati eligendum illud obiectum, quod per iudicium speculatiuum antecedens est cognitum iustum, & honestum hic, & nunc in talibus circumstantijs. Sic E. G. ratio, quæ dictat eligendum lucrum ex mutuo ratione lucri cessantis est recta, quia

conformatur iudicio speculatiuo, quo intellectus iudicat lucrum ex mutuo ratione lucri cessantis nullam continere iniustitiam. Vnde esto lucrum ex mutuo ratione lucri cessantis esset in re iniustum, adhuc hæc ratio esset recta, quia adhuc conformaretur suo obiecto, prout ab illa respicitur; nec enim respicitur prout in re, sed prout iudicatum cum sufficienti diligentia, & fundamento esse iustum. Hinc etiam patet rectam fuisse rationem, qua directa voluntas Iacob ad Lyam accessit; nam ratio ipsius cum sufficienti fundamento dictauit accessum ad Lyam esse eligendum; quia cum sufficienti fundamento proponebatur à iudicio speculatiuo vt licitus, & vt iustitiæ consonus; vnde quia conformabatur illi, cui debet conformari, ratio illa recta fuit, & appetitus Iacob rectus.

Ex hac autem explicatione nullus sequitur circulus. Nam appetitus dicitur rectus in ordine ad rectam rationem; recta ratio in ordine ad rectum iudicium speculatiuum; quod quidem dicitur rectum rectitudine physica, quæ est veritas, eo quia est conforme obiecto suo in esse rei, rectitudine vero morali, eo quia habet sufficientiam motiua; per hæc enim ponitur in specie iudicij prudentis. Laborauerunt autem fortasse DD. in hoc puncto explicando, quia non distinxerunt rectam rationem à iudicio speculatiuo.

Dices. Quandoque iudicium speculatiuum non est rectum, vt contigit in Iacob; ergo ratio, quæ ex illo dependet, non poterit esse recta: vel si est recta, aliunde debet desumi eius rectitudo.

Resp. Negando consequentiam quia cum ratio dicatur recta, quia se conformat illi iudicio cum sufficienti diligentia facta, quomodocumque postea illud in re sit, dummodo illi se conformet, recta erit. Si quis autem
obsti-

obstinatè contendat in hoc enthimemate Iacob; Accessus ad Lyam hic, & nunc est iustus, ergo electio illius hic, & nunc erit licita, & honesta; conclusionem hanc, quæ ratio practica est, esse falsam, quia sequitur ex antecedenti falso, ex falso autem verum sequi non potest.

Resp. ex falso præcisè, & per se, non posse sequi verum, ex falso verò materialiter, & specificatiuè, seu ex propositione, quæ falsa sit quidem, tamen quæ aliquid aliud habeat, vi cuius possit refundere veritatem, posse sequi verum; præsertim si connexionem habeat cum consequenti, non quæ, seu ex eo capite, ex quo est falsa, sed aliunde. Sic res se habet in casu nostro; iudicium quidem antecedens speculatiuum est falsum, at conclusio est vera, quia eius veritas desumitur non ex iudicio, quæ aliquid enunciat, ex hoc enim capite falsum est; sed quæ cum sufficienti diligentia aliquid enunciat; quæ sufficiens diligentia, quia in antecedente illo Iacob fuit, ideo potuit refundere veritatem in conclusionem; reuera enim honesta fuit electio in Iacob concubitus cum Lyâ. Vel, ne alterceris, distinguas antecedens; iudicium speculatiuum factum cum sufficienti diligentia non est rectum rectitudine physica, quæ in veritate consistit, esto; non est rectum rectitudine morali, quæ desumitur ex eo, quod habeat sufficientiam motiua; nego antecedens, ergo ratio, quæ ab illo dependet, non poterit esse recta moraliter, nego consequentiam, physicè, non disputo in presenti.

SECTIO TERTIA.

An, & quomodo recta ratio sit idem cum conscientia.

Clarum est rectam rationem adæquatè non esse idem cum conscientia, illa enim multò minus patet; conscientia enim est multiplex, recta, erronea, crassa;

dicitur etiam probabilis, dubia, & scrupulosa. Certum est autem hæc omnia rectæ rationi convenire non posse; hæc enim, vel ex ipsis terminis erronea, saltem defectibiliter esse non potest, nec crassa. In hoc autem convenit recta ratio cum conscientia, quod utraq; practica est, & dicitur immediatè operis per iudicium speculativum cogniti, electionem; ex D. Th. & DD. cōmuniter; non enim modo loquimur de conscientia veluti reflexa, qua quis reflectens supra suas actiones factas, illas cognoscit esse licitas, quo sensu dicit Apostolus, *Nihil mihi conscius sum. p. ad Cor. 4. & ad Hebræos 10. idè quod nullam haberent ultra conscientiam peccati.* Nec enim hæc est regula operis, nisi fortè, remotè, & per accidens. Vid. Vasq. p. 2. d. 59. c. p. & idè conscientia à D. Basilio in *Prouerb.* appellatur *naturale iudicium*; & à Damasc. 2. *de fide, lex intellectus nostri.* Patet autè legem, & iudicem practicè sententiare, quid sit agendum.

Vt autem plenè cognoscamus an, & quomodo recta ratio dicatur ad conuertentiam cum conscientia, videamus quid conscientia sit, & quoduplex.

Conscientia definitur à D. Th. tum p. 2. q. 19. a. 5. in *sed contra*; tum q. 17. *de ver. a. p.* tum alibi sic; *conscientia est applicatio scientiæ ad aliquem actum*; quæ definitio ab omnibus recipitur. Nomine sciētiae venit cognitio illa præcedens de materia electionis, quæ sola est actus voluntatis, de quo in præsentia. Neque vero nomine sciētiae venit cognitio solum scientifica verorum, sed quæcumq; notitia sufficiens ex eodem S. D. q. *de ver. cit. a. 2. ad 2.* applicatio autem consistit in quodam syllogismo, in quo ex principio generali, quod nullum malum est faciendum, & omne quod bonum est potest fieri, assumpta scientia particulari de aliquo obiecto, & mate-

ria

ria concludit conscientia, & dicitur talem materiam vel posse, vel non posse eligi; ex eodem *a. cit. in corpore*, cui consentit Cancell. Paris. p. 2. *de natura, & qualitate conscientiae*; quem quidem syllogismum oportet pro dicendis explicare, pro quo.

Adnotandum diligenter est, (quod multum inferriet ad notitiam dicendorum in toto hoc opusculo) obiectum proprium rectæ rationis, quæ prudentia est, esse ipsum actum internum voluntatis, ipsam electionem, seu vt loquar verbis Aristotelicis ipsam prosecutionem, & fugam, non vero materiam, seu obiectum prosecutionis, & fugæ; docet hoc in terminis Aristoteles 3. *Moral. c. 2.* vbi ait, *opinamur vero, quid sit aliquid, aut cui, & quomodo, eligimus autem capere, vel fugere*; igitur cum prudentia ex Aristotele sit actiua, hoc est electiua, idem enim apud Philosophum sonat actiuū, ac electiuum, sicut idem agibile, ac eligibile; tum alibi; tum 6. *Metaph. c. p. 1. p.* obiectum prudentiæ, & per consequens etiā rectæ rationis erit prosecutio, vel fuga. Et ratio huius rei est evidens, quia illud est obiectum prudentiæ, quod est dirigibile per ipsam, certè autem soli actus interni prosecutio, & fuga, non vero materia circa quam versantur, dirigibiles sunt; quia igitur prudentia dicitur de suo obiecto, quod hic, & nunc sit licitum, & ponendum; conclusiones, & præcepta Prudentiæ de electionibus voluntatis dictabunt, quarum nomine comprehenditur tam prosecutio, quam fuga; non vero de materia electionum; hæc enim supponitur prius cognita per iudicium speculativum antecedens. Conscientia igitur, quæ per se primario formaliter respicit actus internos prosecutionis, & fugæ, & illos dirigit, dictos actus habebit pro obiecto, & de illis dictabit, non vero de materia horum actuum.

Erit

Erit igitur hic syllogismus cōscientiæ. Omnis electio, seu omnis profectio; & fugalicitas, & honesta potest à voluntate produci; & in hac maiori non poterit subesse error; assumetur postea minor particularis; sed electio huius materiæ hic, & nunc est licita; ergo potest à voluntate produci; quo syllogismo posito, si illi conformis voluntas operetur, dicitur secundum conscientiam operari. De veritate autem minoris certioratur conscientiam modo, de quo infra, cū queram, quomodo agēs debeat esse certus de honestate suæ actionis, ad hoc ut prudenter, & cum recta ratione operetur. Hic autem syllogismus, quo posito dicitur conscientia formatamō est necesse, quod semper formaliter, & explicitè interueniat, sed sufficit virtualiter, & implicitè.

Sic igitur patet, quomodo conscientia applicet scientiam, quam habet de electione ad illam prescribendo, quando debeat poni. Sic etiam intelligitur, quomodo dicatur applicatio scientiæ ad actum, nempe ad electionem, scilicet profectioem, & fugam, qui sunt veri actus, quos habet conscientia dirigere. Hinc etiã tertio intelligitur, quomodo conscientia possit esse erronea; quia enim conscientia habet syllogizare, dupliciter potest contingere, quod erret. Primo quidem ex assumptione alicuius propositionis falsæ, & hic error ex parte scientiæ; secundo ex prauo usu, & mala applicatione scientiæ ad actum, simili modo quo, ut docet S. Th. q. de ver. cit. d. 2. in corpore. syllogizans potest dupliciter errare, & assumendo falsa, & male disponendo assumpta. Primo modo dicitur cōscientia erronea ex parte termini; secundo vero modo in se formaliter, quia enim conscientia ex supradictis est applicatio scientiæ ad aliquem actum, quando erit error in scientia, utique erit ex parte termini, quando vero in malo usu, seu applica-

tione

rione scientiæ, tunc in ipsa conscientia error formaliter consistet. Dupliciter autem potest consistere error ex parte scientiæ, vel materialiter, & inuincibiliter, vel vincibiliter, & formaliter. Primo quidem, quatenus scientia, in quam denique refunditur totus discursus conscientiæ, est falsa quidem, sed sine culpa vlla agentis, & intelligentis, eò quia non temerè, sed cum sufficienti fundamento, & motiuo talem scientiam amplexus est intellectus; secundo vero, quatenus sine fundamento sufficienti, & requisito tali scientiæ adhæsit intellectus. Utroque ex his duobus modis euadit conscientia erronea ex parte scientiæ, admodum tamen diuersimodè; nam primo modo conscientia in se nullo pacto euadit erronea, & error termini nullum errorem refundit in conscientiam, etiam si tali scientiæ quamuis erranti conformetur; quin immo inde recta euadit; rectitudo enim conscientiæ, quæ in hoc idem est cum ratione recta, ex conformitate ipsius cum scientia speculatiua sufficienti fundamento habita desumitur; & hæc habet vim cogendi, si non simpliciter, hoc est in omnem euentum, saltem secundum quid, hoc est quamdiu durat, ut explicat S. D. q. cit. d. 4. in corpore; & tenetur voluntas ab illa non discordare. D. Th. ibid. q. 2. q. 19. a. 5. vnde ex hoc, quod appetitus illi se conformet rectus est, & electio honesta, ut dictum est Sect. præcedenti, cum de rectitudine rectæ rationis, quæ in præsentia idem est, ac conscientia.

Secundo vero modo error contingens ex parte scientiæ conscientiam vitiat in se, tenetur enim conscientia non applicare scientiam ad actum, nisi cum sufficienti fundamento, & motiuo habitam, vnde tunc conscientia erronea formaliter euadit, & praua, vnde appetitus non debet illi conformari, & electio, quæ illi con-

conformaretur esset illicita, & inhonesta; qualis autem debeat esse scientia, & quale fundamentum requiratur, ut illi sine culpa intellectus adhæreat, & possit conscientia illa uti, dicam infra.

Conscientia autem in se, & per se formaliter est erronea, quando prava est applicatio scientiæ ad actum, puta habeo scientiam de turpitudine fornicationis, quia, tamen simul habeo scientiam de eius delectabilitate, applico ad actum delectabilitatem, omiſſa turpitudine, & dicto fornicationem esse committendam; conformari autem huic conscientiæ, peccatum est.

Dicitur autem conscientia etiam indiscreta, quod dupliciter potest contingere, vel ex nimia laxitate, & dicitur crassa, quæ nempe facile, & cum paruo delectu, non examinando bene fundamenta, & motiua quamlibet scientiam applicat; vel ex nimio rigore, & dicitur scrupulosa, quando nempe nulli scientiæ acquiescit, dubitans de sufficientia omnium fundamentorum cuiusq; scientiæ. Cum conscientia crassa non licet agere, scrupulosa est deponenda modo, de quo infra.

Dicitur item conscientia communiter dubia, & probabilis; dicitur dubia, quando dubitat, an aliquid licitè possit eligi nec ne, nec intellectus vlli parti assentitur; probabilis vero, quando conscientia nō docet certo, & euidenter aliquam electionem esse licitam, sed tantum probabiliter. Dicitur autem communiter cum conscientia probabili quemq; posse absq; peccato operari, secus cum dubia. Hæc porro distinctio conscientiæ in probabilem, & dubiam communiter ut dixi, sine vlllo examine recipitur, hic autem pro dicendis iure est examinanda.

Suppono autem, quod certum est apud omnes, scientiam esse cognitionem certam, & euidentem, seu assensum

sum de aliqua re, absq; vlla formidine, vel timore, quod res cognita aliter se habeat, ac cognoscitur. Fidem in genere esse cognitionem, seu assensum de aliqua re ex alicuius auctoritate; quæ quidem licet semper inuoluat obscuritatem, ex hoc quod fides est, eò quia innititur testimonio dicentis, non alicui principio intrinsecò rei; tamen à certitudine, quæ fides est, præscindit; potest enim contingere fides cum formidine, & timore de veritate rei audite, prout testimonium est infallibile, vel fallibile. Vnde diuina fides certissima est absq; vlllo timore, vel formidine, quia testimonium Dei, cui innititur est infallibile. Fides autem humana econtrà secum compatitur formidinem de veritate rei creditæ, quia innititur testimonio humano fallibili, quod testimonium scit credens posse falli, vel fallere; vtrumque enim conducit ad formidinem de veritate rei creditæ. Quod quidem adnotatum volui contra nonnullos, qui videntur supponere fidem, quæ fides est, excludere formidinem, non secus, ac scientiam.

Opinio autem est assensus obscurus, innixus motiui intrinsecò, vi cuius assentimur cum formidine, vel actuali, vel radicali partis oppositæ. Vnde opinio à fide, quæ fides est, non differt, nisi penes motiuium. Dicitur fides, quæ purè innititur testimonio dicentis; dicitur opinio, quæ innititur rationi intrinsecæ rei opinatæ; & licet communiter dicamur opinari, quando præcisa auctoritate dicentis mouemur; id in lata significatione dicitur, propriè enim tùm credimus, non opinamur. Et sanè si penes motiuium non desumatur diuersitas inter opinionem, & fidem, ex quo capite desumetur? Vtraq; obscura est, vtraq; potest esse falsa; per hoc enim fides humana reijcitur à D. Th. 2.2. qu. 4. a. 5. ad secundum, à numero virtutum intellectualium, & à

DD. ibidem opinioni æquiparatur. Vtraq; proinde est de obiecto potente aliter se habere, vtraq; formidinem secum compatitur. Igitur nullum aliud caput remanet distinguendi, nisi hoc vnum, quod opinio argumentis intrinsecis, fides extrinsecis, hoc est testimonio dicentis innititur.

Dubium est suspensio intellectus, qua inter vtramq; partem contradictionis positus nulli parti assentitur, sed de veritate vtriusq; dubitat. Differt ergo dubium à formidine, quod formido secum compatitur assensum, secus dubium formale. Similis formidini scrupulus est, qui est quædam apparentia rationum, quæ non finit intellectum assentiri vni parti sine timore, licet quandoque scrupuli sint adeò vehementes, vt nulli parti sinant intellectum præbere assensum. Differt autem dubium à scrupulo, quod dubium dicit rationes probabiliter dubitandi, quæ dignæ sunt animaduersione, secus scrupulus, cui proinde obstandum esse, & contra ipsum agendum, constans est SS. PP. & DD. doctrina.

Communiter autem supponunt DD. dubium esse duplex, aliud speculatiuum, aliud practicum. Speculatiuum dicitur, quod est circa obiectum speculabile; puta vt exemplificat Laiman. *lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 1. & 2.* cum intellectus est dubius, an census Germanicus contineat iniustitiam, nec ne. Practicum dicitur, quod cadit supra ipsam operationem, seu electionem; puta, vt exemplificat idem Auctor, cum quis est dubius vtrum hic, & nunc sit licita sibi census Germanici electio.

Confero tamen nullum posse dari propriè loquendo dubium practicum concernens per se ipsam electionem voluntatis, sed dubium tantum posse contingere circa materiam electionis, quod proinde erit dubium speculatiuum. Notanter dixi practicum, nam circa ipsam electionem.

electionem voluntatis posse contingere dubium speculatiuum, vt explicabo inferius, non denego.

Probatur autem ni fallor demonstratiuè; quia electio quæ electio præcisè, non potest terminare dubium de licito, vel illicito, secundum se enim nec est licita, nec illicita, secundum se enim præscindit; fit autem licita, vel illicita ratione materiae, seu obiecti, cuius est electio; ab illa enim specificatur, & ponitur in specie honesti, vel inhonesti. Igitur tantum potest terminare dubium de licito, vel illicito in quantum est capax liciti, & illiciti; est autem capax tantum ratione materiae; ergo tantum ratione materiæ potest terminare dubium de licito, vel illicito. Igitur in quantum quis poterit dubitare, an talis electio sit licita, in quantum erit huius materiae. Hoc autem in quantum continget, in quantum poterit esse dubium de materia, an sit honesta, nec ne. Sed, ex hoc quod est dubium circa honestatem materiae, non resultat vllum dubium practicum circa electionem illius; ergo, &c. Probo subsumptū. Si est dubium de honestate materiae, nec sufficienter deponitur tale dubium, certum est illius electionem hic, & nunc esse illicitam; electio enim materiae, de cuius honestate dubij sumus, non sufficienter deposito dubio illicita est, & peccaminosa. Si autè econtra intellectus deponat sufficienter dubium, non sequitur dubium de honestate electionis; sed certum est electionem illam, de cuius honestate materiæ non est dubium, esse honestam. Item si certò scitur materiã esse illicitã, non resultat dubiũ, sed certitudo, quod electio illius erit illicita; ergo à primo ad vltimũ dari non potest dubiũ practicum circa electionem voluntatis.

Concludo igitur duobus verbis. Si intellectus sufficienter iudicat materiam electionis esse honestam, non remanet dubium de honestate electionis, &

& quod electio non sit licita. Si sufficienter iudicat materiam esse inhonestam, non remanet dubium, quod electio sit illicita. Si dubitat de honestate materiae, dubio non sufficienter deposito, est certum in tali casu non posse eligere, ac talem electionem, si ponatur, futuram illicitam, & peccaminosam.

Dices. Electio specificatur à materia; ergo si materia est dubia, electio erit dubia.

Resp. Quod verè electio, quantum est vi materiae, sequitur tantum dubia, aliunde enim est certo illicita hic, & nunc cum tali dubio, quia se exponit periculo peccandi. Cum enim illa materia possit esse mala, & peccaminosa, ipsa per consequens electio potest esse peccatum; exponere autem se periculo peccandi, vel in ipsa expositione peccatum est, unde ipsa expositio certò illicita est. Adde quod eligens materiam, de qua dubitat, non sufficienter deposito dubio, vult illam siue sit licita, siue illicita, hoc autem peccare est.

Conscientia ergo, prout est dictamen practicum respiciens electionem alicuius materiae hic, & nunc faciendam, dubia esse non potest, quod etiam docuit Laiman. *lib. 1. tract. 1. c. 3. n. 4.* sicut neq; recta ratio, quæ cum conscientia sic accepta idem est. Quod autem supponunt DD. de conscientia dubia, intelligendum est hoc pacto. Docet D. Th. *q. 17. de ver. a. 1. in corpore*, conscientiam sumi multipliciter, quandoq; pro intellectu, quandoq; pro habitu, quandoq; pro actu; quandoque autem pro re conscita, sicut fides pro re credita. Sicut ergo fides quandoq; stat pro re, quæ creditur; sic pro re, seu materia, quæ eligitur, conscientia. Sic ergo concedi potest, posse subesse dubium conscientiae, hoc est materiae conscientiae, seu casibus conscientiae. Item conscientia quandoq; sumitur pro iudicio speculativo circa hone-

honestatem materiae conscientiam antecedente. Sumpta ergo conscientia pro illo potest esse dubia; secus vero actus conscientiae practicus concernens ipsam electionem materiae, circa quam tuit facta disquisitio per iudicium speculativum antecedens. Hoc docuit eleganter Cancell. Paris. *in tract. de natura, & qualitate conscientiae pag. 232. lit. A.* ubi docet, quod aliud est conscientia, aliud timor conscientiae; Conscientia est, quando sufficienti dispositione facta habet dictare electionem; timor vero conscientiae est, quando quis dubitat, an illud quod debet eligi, sit honestum, vel non. Hinc colligitur conscientiam ipsam dubiam esse non posse in se formaliter, sed solum presuppositivè in iudicio antecedenti, quod proinde benè dicitur timor conscientiae; alium enim ab illo timorem, aliud dubium ab illo habere non potest conscientia.

Potest autem dari circa electionem dubium scrupulosum, ortum ab inscientia, seu tali affectione voluntatis, quod quidem non est dubium propriè dictum, secum enim comparitur assensum uni parti. Quod autem in praesenti contendimus est, non posse circa electionem remanere dubium fundatum.

Circa autem ipsam electionem voluntatis posse contingere dubium speculativum, & quidem multipliciter ultro concedo. De electione quidem in genere possum dubitare, an electio huius materiae sit licita, necne. Non dico mihi, vel in his circumstantijs; nam ex suppositione, quod sit dubium de illius materiae honestate, illicita ipso facto mihi est dubitanti; sed simpliciter, & secundum se; an scilicet tale dubium possit amoveri, & an in sensu diuilo ab illo dubio sit licita. Hoc autem non est dubium practicum; nam electio, prout est obiectum huius dubij, non est praxis, electio enim est pra-

xis non considerata in vniuersali, hoc enim modo poni non potest, sed in particulari hic, & nunc, & in talibus circumstantiis, quo modo est obiectum conscientiae, prudentiae, & rectae rationis.

Item possum dubitare, an electio, quam aliquis facit, sit licita, quia ego dubito de honestate materiae illius, & simul dubito, an ille sufficienter certioratus de honestate materiae, dictam materiam elegerit. Hoc autem dubium, ut patet, non est practicum, est enim circa opus iam factum, unde non respicit opus faciendum.

Insuper, etiam de meis electionibus praeteritis possum dubitare, an peccauerim, necne, propter similem rationem; quia dubitem, an sufficienter fuerim certioratus de illarum honestate; quod quidem dubium pariter speculatiuum est, & conscientiae, sed remordentis, & accusantis, quae speculatiua est, ut dictum est initio huius sectionis.

Supereft nunc examinandum, an detur conscientia probabilis, & an illa sufficiat ad honeste operandum sine peccato; quod est idem, ac quaerere.

SECTIO QUARTA.

An possit quis tantum probabiliter esse certus de honestate suae actionis, & an haec tantum probabilis certitudo sufficiat ad honeste operandum, & sine peccato.

ET quidem quod spectat ad primum in tit. sect. propositum, videtur illud sine controuersia a DD. supponi; unde prima facie alicui mirum videri poterit, quod nunc in dubium reuocetur. Sicut tamen

Conclusio

Conclusio unica.

Iudicium practicum post sufficientem disquisitionem dictans electionem operis, seu ut loquitur Cancell. Paris. vbi sup. Conscientia formata, nequit esse iudicium probabile; sed omnino certum est, & sine formidine.

Probatur Conclusio manifeste. Hoc iudicium practicum de honestate electionis hic, & nunc, vel habet pro motiuo honestatem materiae eligendae euidenter, & certo cognitam, vel tantum probabiliter; quocumque modo ex praedictis erit certum, & sine formidine; nec aliud motiuum a praedictis potest habere dictum iudicium; ergo &c. minor est euidenter quoad secundam partem, maior item. Primam partem minoris sic probol. Et quidem si intellectus est certus de honestate materiae eligendae hic, & nunc; sequitur euidenter, quod etiam erit certus de honestate electionis. Si quidem illa electio est certo honesta, cuius materia hic, & nunc est certo honesta. Si vero tantum probabiliter cognoscitur honestatem materiae; ergo adhuc infero, erit certus, & sine formidine de honestate electionis hic, & nunc. Probo consequentiam. Illa electio hic, & nunc est certo honesta, & sine peccato, cuius materia, quantum fieri potest, & sufficienter est cognita honesta. Si enim talis est, electio nullo pacto potest esse hic, & nunc inhonesta, & peccaminosa; igitur nullum est dubium de illius honestate; sed opinio sufficienter probabilis de honestate materiae, est cognitio sufficientissima, euidenter enim ferè nunquam potest haberi, & Deus non obligat ad impossibilia; ergo electio, quae illi conformatur, nullo pacto hic, & nunc potest esse illicita, & peccaminosa; igitur cum opinione probabili de honestate materiae

materiae eligendae, nulla formido potest remanere de inhonestate electionis; igitur iudicium practicum dictans electionem honestam, nullam habet, vel habere potest formidinem de parte opposita, si innitatur opinioni probabili de honestate materiae; & nullo pacto potest ei subesse falsum, cum oppositum illius, quod dictat, contingere non possit; dicit enim hic, & nunc electionem esse honestam, & hic, & nunc non potest, non esse honesta; ergo erit iudicium certum, & non opinatum.

Dices. Ex hoc ipso, quod materia electionis opinatur tantum honesta, potest non esse talis; ergo electio, quae circa illam versatur, cum a dicta materia specificetur; & ipsa poterit non esse honesta, & licita. Ergo iam iudicium dictam electionem concernens, dictansque esse licitam, erit opinatum; ergo ei poterit subesse falsum.

Verum haec instantia iam est soluta argumento facto; electio enim in esse honesto hic, & nunc non specificatur ab honestate materiae in se, sed prout cognita, & quidem cognita per iudicium sufficiens, quantum permittit imbecillitas humani intellectus, quod quidem in rebus obscuris, & contingentibus non potest esse nisi probabile; *Indisciplinati enim ex Philosopho est, quaerere in rebus moralibus demonstrationem.* Contrahit igitur certum, & infallibiliter honestatem in se electio, si se conformat iudicio probabili, quantum sufficit de honestate suae materiae. Ipsum igitur iudicium probabile poterit esse falsum; at electio ex hoc ipso, quod illi se conformat est certum, & infallibiliter honesta, sicut ratio illam praescribens est certum recta, quia se conformat iudicio speculativo cum sufficienti diligentia habito, quale est iudicium probabile. Cum iudicio igitur probabili de honestate materiae eligendae, manet formido de inhonestate ipsius; sed non formido de honestate electionis.

Mate-

Materia quidem potest esse inhonesta, at electio erit infallibiliter honesta; etiam dato, quod a parte rei vere materia sit inhonesta: ut explicatum est fuscè *sect. 2.* Iudicium igitur dictans electionem esse honestam, & licitam certum, & infallibile est.

DD. autem, qui communiter absque examine videntur supponere conscientiam formatam probabilem; praeterquam quod manifestè ni fallor conuincuntur argumento facto, incidunt in grauem difficultatem, quae fortè adhuc est insufficienter explicata. Nam si datur haec conscientia probabilis, vel sufficit ad agendum sine peccato, vel non.

Si dicas cum Angelo, & Siluestro *in Summ. v. opinio* Vasq. *prima secunda q. 19. a. 6. d. 62. c. 5.* Sanchez *in de-eal. lib. 1. c. 9. nu. 18.* alijsque apud ipsum; si dicas sufficere. Contra est, quia talis conscientia sufficit ad agendum sine peccato, quae est Prudentia, & recta ratio; certè enim ubi sine recta ratione, & Prudentia agimus, sine peccato non agimus. Sed Prudentia non potest ferri probabiliter circa suum obiectum; est enim virtus intellectualis, *qua anima semper affirmando, vel negando verum dicit*, ex Aristotele 6. *mor. a. 3.* vnde nequit errare; nec ei potest subesse falsum; posset autem, si iudicia ipsius essent tantum probabilia, probabili enim tantum potest subesse falsum. Vnde ex eodem Philosopho opinio honesti, quia potest esse falsa, non est virtus; igitur conscientia probabilis, seu opinio de honestate actionis non potest sufficere ad agendum sine peccato.

Si vero dicas non sufficere, cum D. Th. *quodl. 8. ar. 13.* Caiet., & Armill. *in Summa v. opinio*, & Lessio *de iust. & iure dub. p. de Prud. lib. p.* Contra est, quia conscientia certa fere nunquam potest haberi, si ad hoc ut conscientia sit certa, requiritur, quod supponat iudicium

D

certum

certum de honestate materiæ; de contingentibus enim, & obscuris hæc certa iudicia non dantur; ergo ferè nunquam licebit agere sine peccato. Et sane Aristoteles 6. mor. c. 5. & D. Th. ibidem clarè docent, Prudentiam (quæ conscientia est, in quantum conscientia dicit aliquid eligendum) demonstratione non uti, & esse habitum partis opinatiuæ, non scientificæ; quod ad minus de materia remota ipsius, nempe de materia, supra quam cadit electio, debet intelligi.

Et hinc oritur tamquam appendix, difficile esse admodum explicare, quomodo Prudentia, cuius actus debet esse conscientia, quæ versatur circa indemonstrabilia, nempe circa obiecta contingentia, & fallibilia, possit esse virtus intellectualis, & circa sua obiecta infallibiliter, & certo versari, nec possit errare. Quæquidem omnia à nobis facillimè explicantur, ut infra.

Has omnes difficultates nouissimè conatus est Candidus Philalethus, vir equidem acris ingenij, & ob ingenium veritatis amorem, morumque sinceritatem candore nominis, quod usurpauit, dignissimus, conatus est inquam dissoluere in sua *disputatione verè unica de opinionum praxi*, q. enim *prima* hæc docet. Dicit operationes nostras dupliciter esse honestas, vel per se, vel per accidens. Illa operatio est per se honesta, quæ non solù putatur talis, sed verè à parte rei, nullo cogitante intellectu est honesta. Illa verò est honesta solum per accidens, quæ licet in se à parte rei sit inhonesta, hic tamen, & nunc inuincibiliter putatur honesta. Ad agendum igitur sine peccato dicit requiri iudicium certum, & infallibile, quod operatio, hic, & nunc sit honesta saltem per accidens, & requiri iudicium probabile, quod sit honesta in se. Prudentiam autem ideo dicit errare nō posse, & infallibiliter tendere circa suum obiectum, quia
non

non iudicat de honestate operationis per se, sed per accidens, quod idem dicit de conscientia, quæ est ipsa Prudentia, & cuius actus, actus Prudentiæ est.

Infalibilitatem autem Prudentiæ circa honestatem sui obiecti saltem per accidens in hoc syllogismo fundat. Prudentia dictans aliquam operationem esse licitam, semper sequitur dictamen rationis, nempe iudicium probabile de honestate illius in se, quod certè est dictamen rationis, est enim illud, in quod inclinatur ratio; sed sequens dictamen rationis certum est, quod facit operationem saltem per accidens honestam, illa enim per dictamen rationis inuincibiliter talis putatur; ergo, &c. Qui autem sic operabitur, certum est, quod non peccabit, quia prudenter operabitur, & se conformabit dictamini rationis.

Verum hæc doctrina in vniuersum mihi non probatur; nam in primis indistinctè loquitur de electione, & de materia, supra quam cadit electio, & vtramque confundit; in quo fortasse peccarunt hætenus omnes D.D. ponitque eandem operationem pro obiecto iudicij speculatiui, & actus practici Prudentiæ præcipientis, solumque dicit differre penes modum honestatis, vel per se, vel per accidens, quod profectò falsum est ex dictis *sect. 3.* Iudicium .n. speculatiuū habet pro obiecto ipsam materiam eligendam: practicum verò, & prudentiale ipsam electionem, ut fusè probatum est loco citato.

Secundo. Distinctio illa de honestate per se, & per accidens si applicetur electioni, non est admittenda, nisi in sensu, de quo infra; nã electio, quæ sequitur ex iudicio speculatiuo materiæ, non solum probabili, sed erroneo, dummodò inuincibiliter, est per se formalissime honesta; ex aliquo scilicet honestante, quod sibi non per accidens, sed per se contingit; nam electio specificatur per se in

ratione honestatis, à recta ratione dictante, quæ per se est talis ex iudicio antecedente speculatiuo cum sufficienti diligentia facto, siue illud sit verum, vel falsum; hoc enim per accidens se habet ad rectam rationem, quæ in esse rectæ non constituitur per veritatem, vel falsitatem iudicij speculatiui, sed per sufficientia motiua, quæ ad ipsum inclinant. Igitur siue materia electionis sit reuera honesta, siue solum probabiliter putetur, manebit sufficiens fundamentum, ex quo per se desumitur honestas electionis. Vnde non minus per se, & in se formaliter est honesta electio Iacob accedentis ad Lyam, quam ad Rachelem. Licet autem tale iudicium speculatiuum opinatiuum tantum, & in re falsum, sit per accidens respectu electionis, quia poterat non esse; non est tamen per accidens respectu honestatis dictæ electionis, quæ per se mediata ab illo desumitur, & desumi debet, ad hoc vt honesta dicta electio sit.

In quo autem sensu electio, cuius materia solum probabiliter, vel erroneè, inuincibiliter tamen, putatur honesta, possit dici per accidens honesta, explicat S. Th. eruditè q. 17. de ver. a. 4. vbi explicat auctoritatem Philosophi 7. Ethic. (quam ad tuendam suam doctrinam affert Candidus Philalethus) Phil. inquam dicentis, *Incontinentem esse per se, qui per se facit, quod contra continentiam est; per accidens vero, qui facit, quod putat esse contra continentiam.* Ex qua auctoritate à cōtrario dicit Candidus, ergo continens per se, & honestus erit ille, qui facit id, quod re vera est iuxta continentiam, & honestatem; continens vero, & honestus per accidens, qui facit, quod putat esse iuxta continentiam. Explicat inquam S. D. hoc modo; vt Ly per accidens non tollat Ly per se, sed simpliciter, & hoc in loco idem sit dicere, est honestus per accidens, ac secundum quid;

vnde

vnde ait S. D. qui facit, quod erroneè putat esse iuxta honestatem, non est honestus simpliciter, hoc est semper, & in omnem euentum; quia deposita conscientia illa erronea, si sic ageret, non esset honestus, & quia illa debet deponi, ideo non semper, & in omnem euentum est honestus, sed solum secundum quid, hoc est durante tali conscientia; concludit autem S. D. *quod autem sub conditione est, per accidens, & secundum quid esse dicitur.*

Tertio. Ad honestè agendum, & sine peccato factum est, quod requiratur iudicium, seu assensus probabilis in agente de honestate materiæ in se, quam eligit, vt infra; de ipsa autem electione iudicium probabile non sufficit, vt mox ostendam.

Quarto. Iudicium dictans operationem esse per accidens honestam, non potest esse iudicium Prudentiæ; nam Prudentia non dictat operationem esse putatam honestam, suum enim obiectum considerat, & præcipit Prudentia in se, & secundum se; non prout in opinione; opinio quidem præsupponitur, sed non intrat constitutum obiecti, quod dicitur à prudentia. Vnde Aristoteles 6. mor. c. 5. assignans obiectum Prudentiæ dicit *ea esse, quæ bona, & mala homini sunt*; non dicit, quæ putantur.

Præterea inutilis, & plane, ridiculus esset habitus Prudentiæ si dictaret operationem solum, vt hic, & nunc putatam honestam. Nam ex hoc ipso, quod per iudicium antecedens probabile, iudico operationem esse honestam, in actu exercito sufficienter scio talem operationem esse putatam honestam; sicut ex hoc, quod conoscam parietem, scio absq; vilo habitu in actu exercito, me cognoscere parietem, neq; requiritur habitus, vt ego id sciam reflexè, & in actu signato. Iudicat

vnde

igitur

igitur hic, & nunc Prudentia honestum esse, non putari, ponere talem operationem, quæ antecederet supponitur iudicata honesta.

Quinto. Iudicium Prudentiæ esse actum certum, quia iudicat de honestate sui obiecti per accidens, nec est verum, nec sufficit ad habitum Prudentiæ. Non est verum, quia iudicium hoc Prudentiæ, ut ipse etiam explicat Philalethus, est huiusmodi. Hæc operatio est licita mihi hic, & nunc cum tali ratione fallibili iudicanti; ergo infero, hoc non est iudicium certum de honestate sui obiecti. Probo consequentiam. Ratio, vi cuius moueor ad putandum, quod talis operatio sit mihi hic, & nunc licita, est fallibilis, & ego id cognosco; ergo formido de veritate ipsius; ergo formido de honestate actionis; non igitur sum certus de illa. & sanè ad hominem contra Philalethum valet argumētum. Ideo per te Prudentia est certa, & non potest falli, quia non iudicat obiectum suum esse honestum secundum se, sed mihi hic, & nunc taliter, hoc est cum tali ratione fallibili iudicanti. Sed hinc sequitur totum oppositum; nam quomodo hoc obiectum est certò honestum mihi, si illud iudicat honestum ratio fallibilis? ergo ne ideo erit mihi certò honestum, quia fundamento fallibili moueor ad illud putandum honestum? Ideo ne certus ero de honestate obiecti respectu mei, quia formido de honestate illius secundum se?

Dices. Non ideo præcisè me esse certum de honestate operationis hic, & nunc mihi &c. quia formido de honestate ipsius secundum se; sed etiam quia habeo aliud principium, quo scio, quod quotiescumq; cum formidine licet, iudico aliquid esse honestum secundum se, statim illud euadit certò licitum mihi, quia in illius electione ego sequor dictamen rationis.

Sed

Sed contra est, quia iudicium vniuersale de aliquo secundum se, non potest refundere in iudicium particulare sub illo contentum maiorem rectitudinem, quam habeat in se; nemo enim dat, quod non habet; ergo à iudicio vniuersali, quod aliqua operatio sit licita secundum se, non potest iudicium particulare, quod illa eadem sit licita mihi, accipere maiorem certitudinem, quam habeat prædictum iudicium vniuersale; atqui illud est opinatiuum, & formidolosum; ergo etiam hoc erit huiusmodi; quæ nam enim est ratio, quod iudiciū particulare sit magis certum, quam vniuersale, sub quo continetur? illane quia illud præcedit iudicium vniuersale, ex quo inferitur? hinc profecto sequitur totum oppositum; nec enim consequitur ex hoc, quod illud præcedat suum antecedens, ex quo inferitur, proinde est certius suo antecedente; nec propositio particularis illata ab vniuersali est certior illa.

Urgeo sic. Si tantum probabiliter opinor cum formidine oppositi licere Christiano, quæ talis est, vesci carnibus aliquo die, profecto, non possum esse certus licere id Petro; sed formidabo etiam de Petro, aliàs neq; formidabo de Ioanne, Francisco, & cæteris, & per consequens nec de vniuersali illa, de qua supponitur esse formido; quid enim est vniuersalis, nisi particulares collectæ? ergo etiam formidabo, an mihi liceat, & tantum probabiliter id opinabor; aliàs eadem ratio, quæ de me, etiam militat de Petro; idem enim, quod ego facio, possum consulere Petro; ergo cum iudicio tantum probabiliter de honestate operationis secundum se, & in vniuersali, non potest dari certitudo de honestate illius in particulari hic, & nunc, siue ut loquitur per accidens.

Contra secundo, & simul euerto syllogismum in quo fundatur certitudo Prudentiæ; nam qui dicitur aliquid

quid

quid conformando se dictamini rationis, tunc est certus, quod non errat, quando non formidat de veritate dictaminis, qui enim se conformat dictamini de cuius veritate dubitat, licet non dubitet de sua conformatione, ut sic loquar, dubitat tamen, an se conformet dictamini vero. Est quidem certus se conformari dicto dictamini; sed non est certus, an sua operatio se conformet regulæ veræ, vel falsæ; igitur non est certus omnino de honestate suæ operationis, etiã hic, & nunc cum tali ratione fallibili iudicata. Sed Prudentia in dictando conformat se iudicio probabili, nec enim iudicia euidẽria habere potest; ergo non est certa de honestate suæ operationis hic, & nunc dictatæ.

Urgeo ex doctrina Caiet. in *Summa v. opinio*, qui suas operationes dirigit, & dictat conformando illas dictamini rationis, quod sit iudicium probabile, iam regulat suas actiones in ordine ad opinionem, & opinionem assumit tamquam regulam suæ operationis; sed ex hoc ipso, quod operatio committitur regulanda opinioni, iam committitur regulæ ambiguae, quia omnis opinio ambigua est; ergo iam ipsa operatio remanet ambigua etiam hic, & nunc in particulari, & prout directa per talem rationem fallibilem, ac proinde non remanet quis certus de honestate ipsius.

Demum totum hoc punctum claudo hoc dilemmate. Vel dum dicis, Prudentiam esse certam de honestate sui obiecti per accidens, intelligis Prudentiam esse certam, quod hic, & nunc suum obiectum, seu operatio facienda putatur sufficienter honesta; vel intelligis esse certam, quod in re hic, & nunc tali personæ, eo quia sequitur dictamen rationis, quod potest habere, sit honesta. Si primum hoc ultro concedo; sed hoc non est iudicium Prudentiæ ut supra, & hoc non est facere

Pru-

Prudentiam certam de honestate sui obiecti, sed de probabilitate honestatis, cum qua stat formido de honestate, ut patet. Si verò dicis secundum; satis superq; probatum est ex dictis, quod hæc certitudo non adsit.

DD. qui dicunt ad honestè agendum sufficere iudicium probabile, hanc difficultatem, quomodo scilicet Prudentia sit virtus intellectualis, si circa suum obiectum tantum probabiliter feratur, non explicant. Caiet. autem tom. 1. *Opusc. Opusc. 31. qui est 17. respōs. respōs. 13. q̄sito ultimo*, quem sequitur Nauarrus in c. *Si quis de Pœnit.* docet iudicia Conscientiæ, & Prudentiæ esse certa, licet circa obiecta contingentia; dicit enim, quod licet iudicium speculatiuum de honestate operationis in genere sit probabile, iudicium tamen practicum de ipsa operatione hic, & nunc in particulari facienda est certissimū; quomodo autem hoc sit, non explicat. Lessius loco supra citato explicare videtur hoc ex eo, quia operatio, quæ secundum se est tantum probabiliter honesta, ratione viri sic affecti, cui proponitur, euadit certò honesta.

Doctrinam hanc acriter impugnat Vasq; ubi supra, quia quando vniuersalis est dubia, impossibile est, quod particularis sub illa contenta sit certa, nisi sit aliqua specialis ratio pro particulari, quæ non complectatur propositionem vniuersalem.

Quo argumento etiam torquetur Candidus Philalethus ubi supra impugnatus; & licet ipse respondeat propositionem vniuersalem respicere licitum per se, particularem verò siue per se, siue per accidens; vnde fieri variationem terminorum; adhuc argumentum vrget. Nam vel ly per accidens, de quo quæritur in particulari, significat licitum putatum, & hoc pacto ut supra non sumus in casu; vel ly per accidens significat hic, & nunc

E

mih,

mihi, & in particulari sic iudicanti; & hoc pacto recurrunt argumenta supra facta.

Ego autem ni fallor, facile has omnes soluo difficultates supposita distinctione electionis à materia ipsius, & supponatur, quod fuit probatum, scilicet iudicia Prudentiæ cadere supra electionem, non supra materiam ipsius; unde fit,

Conclusio secunda.

Iudicia Prudentiæ circa obiecta fallibilia certò, & infallibili modo tendunt, unde nequeunt esse falsa; & hinc operans iuxta Prudentiã, cum qua recta ratio, & conscientia coincidit, est certus de honestate operationis in se, & per se formaliter.

Explicatur conclusio ex doctrina subtilissima Caietani *opus cit.* Iudicium Prudentiæ, cum sit practicum ipsos actus voluntatis, quos dirigit, per se formaliter respicit; illos autem respicit imperando, vel suadendo, eorum honestatem in se, & per se proponendo: ad hos autem ita procedit. Intellectus speculativus considerat aliquam materiam; puta si voluntas optet contractum aliquem eligere, intellectus speculativus considerat iustitiam illius, ponderat rationes hinc, & inde; videt vel verimque esse opiniones probabiles, vel saltem ex vna parte illius, vel assentitur alicui parti, vel quia (vt acute Caietanus) *varietas opinionum habet reddere intellectum nutantem* i. dubius, & suspensus heret; evidenter tamen iudicat probabile esse utrumque membrum, scilicet, & quod contractus sit iustus, & quod non sit iustus. Hoc autem iudicium est evidens, quia ex ipsa intuitione auctoritatum, & rationum sufficientium pro vtraque parte mouetur. Haecenus speculativè processit intellectus, quia vt *benè Caiet.* licet proposuerit honestatem obiecti, nihil

dixit

dixit de operando, nec ad operationes se extendit. Tunc succedit iudicium practicum Prudentiæ, dictantis electionem dicti contractus esse licitam, & posse poni. Esse inquam certò licitam in se, & per se, nec hic, & nunc posse non esse licitam; quæ quidem certitudo ex hoc syllogismo Prudentiæ demonstratiuo procedit.

Illam operatio est certò, & infallibiliter per se, & in se honesta, & ponibilis sine peccato, cuius materia probabiliter putatur honesta, vel de cuius materia constat evidenter dari probabilem opinionem, quod sit honesta; sed hic, & nunc talis contractus probabiliter putatur honestus, vel est evidens dari probabilem opinionem de honestate, & iustitia talis contractus; ergo operatio, cuius materia, & obiectum erit talis contractus, erit certò, & infallibiliter in se, & per se honesta; ergo eligere hunc contractum hic, & nunc per se, & in se est certò, & infallibiliter honestum, & sine peccato ponibile. Omnes propositiones assumptæ sunt evidentes, præter forte maiore, quam sic manifestè ostendo. Honestas operationis voluntatis in se formaliter desumitur à sua materia, ab illa enim specificatur, sed non ab illa in esse rei, ab illa enim in esse rei per se formaliter non dependet. Dependet ergo, & specificatur ab honestate illius, vt cognita, sed non quomodocumq; sed modo bono, & apto qui potest haberi adhibita morali diligentia, sed hic modus est modus probabilitatis; nec enim demonstrationes de materia, & obiecto electionum possunt haberi; ergo à probabilitate certa, & evidenti honestatis suæ materiæ per se desumitur formaliter honestas operationis voluntatis; ergo à primo ad ultimum illa operatio est certò in se formaliter honesta, cuius materia verè probabili ratione putatur honesta. *Ly.* verè cadit supra probabilitatem.

E 2

Et

Et sane ut supra late *sect. 2.* probatum est, certitudo appetitus, & actuum ipsius non desumitur à veritate, vel falsitate iudicij speculatiui, quod circa materiam appetitus, & electionis versatur, sed ex conformitate ipsius cum recta ratione, & Prudentia, quæ necq; dicitur talis ex veritate iudicij speculatiui, cui ininititur, sed ex sufficienti diligentia adhibita in tali iudicio, & sufficienti fundamento, quo processit intellectus ad tale iudicium, quod sonat probabilitatem.

Non cadit igitur certitudo supra materiam electionis, quæ quia per iudicium speculatiuum eum formidine est cognita, nequit postea euadere villo pacto certa. Sed supra actionem, & electionem, quæ per nullum iudicium est iudicata cum formidine, unde non est idem obiectum supra, quod cadit probabilitas, & certitudo; sed sunt duo obiecta: supra materiam cadit probabilitas, supra electionem certitudo modo dicta.

Difficultate autem in hoc puncto ideo premuntur DD. quia materiam ab electione non distinguunt, & ponunt iudicari cum formidine per iudicium speculatiuum operationem, & postea eandem certo, & sine formidine per iudicium practicum, quod difficile est, & multum illos urget ratio. Vnde supra allata, quæ tamen contra nos non est; nihil enim prohibet, quo minus quis sit dubius de vno obiecto, & certus de alio, dubius de materia, & certus de actione, & electione circa illam, quod multis exemplis liquido constat. Sic e. g. dubitat Iudex an re vera, sit ius illi, pro quo iudicat, & tamen certo fuit pro illo esse iudicandum, & sic est certus de actione, nempe de honestate sententiæ, sed non de materia, quæ est ius illius, pro quo sententiat. Sicut pariter dubitat quis, an aliquis Sacerdos, quem videt publice celebrantem, sit verus Sacerdos, ac proinde dubitat de

vali-

validitate eius missæ, & tamen est certus, se posse in die festo illius missam audire satisfaciendo præcepto, quia licet non certo cognoscat validitatem missæ, cognoscit tamen illam probabiliter quantum sufficit.

Et fortasse hoc tantum voluere Caietanus, & Nauarrus, dum locis cit. docuere, posse quem dubium de licito alicuius rei esse certum, se posse dictam rem eligere. Sicut etiam DD. illi, qui certitudinem requirunt de honestate operationis, solum fortasse locuti sunt de electione, nec enim potuerunt velle certitudinem de honestate materiæ, tum quia quærere certitudinem in materiis moralibus est quærere impossibile; tum quia multi ex illis docent, quod etiam si intellectus sit dubius, & neutri parti assentiatur, adhuc operationem quam imperat Prudentia, esse certo honestam; si nimirum intellectus remaneat dubius propter probabiles hinc, & inde sententias DD. ut nunciat homo saltem non.

Aristoteles autem, qui docuit Prudentiam non demonstrare, hoc dixit in ordine ad materiam operationum, quas regulat Prudentia, non vero in ordine ad ipsas operationes. Et similiter cum docuit Prudentiam esse habitum partis opinatiuæ, hoc docuit, quia Prudentia dirigit operationes, quarum materia cognoscitur ab intellectu opinatiuo; quod quidem clarè expressit Philosophus 6. *mor. c. 5.* dum ait, *Prudentia scientia non est, quia id, quod in actionem venit, esse aliter potest.* Aduerte, quod non dixit (actio ipsa) hæc enim prout imperata à Prudentia non potest non esse honesta; Illud autem sub actione, quod cadit etiam si imperata à Prudentia, potest non esse in se honestum.

Quæres. Si quis probabiliter tantum putaret suam operationem esse honestam, operaretur ne prudenter, & sine peccato.

Resp.

Resp. Quæsitum esse de subiecto non supponente; supra enim operationes non potest cadere probabilitas honestatis. Sed omnis operatio, vel est certò honesta, vel certò non honesta. Ratio est evidens, quia cum tota honestas operationis à suo obiecto, vel materia dependeat, ipsa de se non habet honestatem, vel inhonestatē, sed illam à materia, & obiecto suo recipit; igitur circa illam non potest esse directè disputatio, sed tota disputatio cadit supra materiā, quæ vel verè probabiliter putatur honesta, vel non. Si primū; operatio est in se certò formaliter honesta. Si secundū; est certò non honesta.

Dices multoties est disputatio, & dubium de ipsis operationibus, puta de audiendo sacrum, de sic contrahendo &c. igitur non solum circa materiam operationum, sed etiam circa operationes ipsas potest esse, & sunt de facto opiniones probabiles.

Resp. Quod nomine operationum in præsentī veniunt, quæ antonomasticè operationes sunt, circa quas versatur Prudentia; quæ sunt soli actus interni voluntatis eligentis, vel respicientis. Electio enim solum, & refutatio sunt operationes propriæ Prudentiæ, quæ activa est, hoc est electiva; & circa has, quæ per se formaliter sunt intrinsecè honestæ, & meritoria, & actus imperantes, saltem causaliter, cadit doctrina tradita. Illæ autem aliæ, quæ vocantur operationes, & quarum exempla ponuntur in argumento, non sunt actiones propriæ, sed factiones: non sunt per se intrinsecè, & formaliter honestæ, sicut nec liberæ, sed solum extrinsecè ab electione, & sunt operationis imperatæ; quæ proinde sunt obiectum, & materia operationum dictarum, de quibus in præsentī.

Conclusio

Conclusio Tertia.

AD operandum honestè, & sine peccato requiruntur certitudo saltē implicita de honestate actionis in se, & per se formaliter.

Conclusio patet evidenter ex dictis, cum enim qui agit, debeat esse certus, quantum potest de honestate suæ actionis, & hæc certitudo possit dari evidens, requiritur hæc profecto. Confirmatur; quia non operatur honestè, & cum conscientia, qui operatur sine Prudentia, quæ essentialiter hanc certitudinem importat; ergo non agit honestè, qui agit sine prædicta certitudine. Restat modo agere de materia electionis, quomodo scilicet ad hoc ut operemur sine peccato, debeat esse cognita materia nostrarum electionum.

SECTIO QUINTA.

Quo pacto debeat esse cognita materia nostrarum operationum.

MAteriam, seu id, quod cadit sub nostra electione demonstratiuè cognosci secundum eius iustitiam, vel iniustitiam non posse, nemini dubium est. Unde communiter censere videntur DD. sufficere iudicium probabile, adeo ut ad hoc ut materia aliqua sit licite eligibilis in praxi, sufficiat, quod probabiliter sit cognita honesta. Si enim requirerentur iudicia demonstratiua, cum hæc in moralibus haberi non possint, à nobis requirerentur impossibilia. Adeo autem videtur requiri iudicium probabile de honestate materiæ, ut si illud absit, non possit quis honestè operari; unde manavit illud velut adagium in materia morali. In dubio formali non licere operari: intellige quando deest iudicium etiā

pro-

probabile, & intellectus nulli parti assentitur. Ita videtur docuisse Aristoteles 2. *Ethic.* dum ait, *qui non se determinat, sed fluctuat, non operatur, ut debet*; certè autem non se determinat, qui nedum assentitur probabiliter. D. Th. 2. 13. per totū. *quodlib.* 8. hoc idē asserit, & probat. Videntur etiam ferè cōiter hoc supponere DD., & expressè hoc docet Candidus Philalethus *in sua disput. cit. qu. prima*, vbi requirit iudiciū probabile de honestate actionis per se, & passim supponit in toto opusculo.

Ceterum in hoc puncto pro præsenti opusc. maxime essentiali non temere, sed magna cum distinctione est procedendum.

Suppono primo, dubiū practicum circa electionem ex dictis supra *sect.* 3. non dari. Verum si daretur, cum eo profecto non liceret operari; si enim euidenter requiritur certitudo de honestate electionis, certè non sufficit dubietas, & si debet expelli formido, quæ tandem secū compatitur assensum, profecto multo magis debet expelli dubium formale. Dubium autem circa materiā electionis speculatiuum est, sicut etiam alij actus circa dictam materiam versantes; hoc autem dubium dari potest; potest enim contingere, immo multoties contingit, quod intellectus anceps, & dubius circa honestatem alicuius materiæ, nihil circa illam determinat, sed dubius hæret, & neutri parti assentitur.

Suppono secundo, dubium istud speculatiuum ex duplici capite posse cōtingere; vel ex opinionibus hinc, & inde probabilibus, & rationibus pro vtraq; parte vrgentibus, quibus intellectus redditur anceps, eo quia, ut benè Caiet. *opusc. sect. præcedenti cit. Varietas opinionū habet reddere intellectum nutantem.* Alio modo potest contingere dubietas formaliter in intellectu ex eo, quia nullæ sint rationis sufficientes, nec pro honestate mate-

riæ

riæ, nec pro inhonestate; sed leuiter hinc apparet honestas, hinc inhonestas: ut contingit in idiotis, qui proinde DD. consulunt, ut ab illis de rei veritate, vel probabilitate doceantur.

Suppono tertio, inter hæc dubia hanc esse potissimā differentiam, quod qui dubitat ex varietate opinionum, & rationum sufficientium, quas hinc, & inde videt, cū hoc dubio formali de veritate rei, potest habere iudiciū euidenter de probabilitate vtriusq; partis, siue collectiuè, siue distributiue. E. G. Video esse opiniones hinc, & inde pro iustitia, & iniustitia Cambij recursæ, video rationes efficaces pro vtraq; parte; ego nihil iudico, nec Cambium recursæ esse honestum, nec non, sed anceps maneo; cum hac tamen suspensione iudicare possum vtraq; opiniones, rationesq; esse probabiles, & hoc euidenter. E contra autem, quando quis dubitat secundo modo, nec potest iudicare de veritate rei, nec de eius probabilitate; quia potius iudicat, & euidenter cognoscit sibi hic, & nunc nullam partē esse probabilem, cum tamen nequeat iudicare esse falsam. Et ratio est à priori, quia motiuum falsitatis sufficiens non apparet; apparet autem, & euidenter cognoscitur motiuum nō probabilitatis, nempe carentia motiuorū sufficientium ad formandam vtramq; vel alterutram partem, ut probabilem. His autem, ut euidentibus prænotatis, sit.

Conclusio Prima.

CVM dubio speculatiuo circa materiam operationum ex defectu rationum probabilium, nequit licite quis operari; & si operatur, peccat grauitè, vel leuiter, pro leuitate, vel grauitate materiæ. Est cōmunis

Probatur Conclusio euidenter primo quia, ex Apostolo 4. *ad Rom.* *Quod non est ex fide, peccatum est*; ergo

F

peccat

peccat, qui aliquid eligit non ex fide; hoc est non credendo, nec potens credere ex defectu motiui, quod illud, quod eligit, sit honestum, vel licitum; sed res sic se habet cum hoc dubio speculatiuo; ergo operans cū hoc dubio speculatiuo peccat.

Confirmatur ex verbis supra allatis Philosophi 2. Mor. adiunctis verbis Caiet. *Opusc. 17. sect. præced.* citato, ubi ait, *Fluctuans quantum sapit fluctuationis, tantum sapit indeterminationis, ac proinde modi indebiti operandi.* Quando autem magis fluctuat homo, quam cum est cum dubio, de quo in conclusione.

Secundo quia actio, cuius materia nedum probabiliter est honesta, est omnino illicita, & conscientia dicitur illam esse illicitam: cum enim actio totam suam honestatem desumat ab honestate materiae, non in esse rei, sed prout propositæ ab intellectu, ex hoc ipso, quod materia nedum probabiliter proponitur honesta, & licita, nequit actio ab illa honestari. Sed cum speculatiuo dubio modo dicto, materia nedum probabiliter est honesta; ergo electio illius erit omnino inhonesta; & qui ageret sic, peccaret.

Tertio quia ne quis peccet, debet prudenter agere, conscientia enim prout respicit agenda, vel omittenda, idem est ac Prudentia, ex dictis *sect. præcedentibus*, & supponunt DD. vid. Schobar. *exam. 3. c. 1.* sed qui ageret cum dubio speculatiuo, ut in conclusione, non ageret prudenter; nec eius actio esset regulata à principijs Prudentiæ; ergo peccaret. Minor probatur. Vnum ex principijs Prudentiæ est, quod illa actio est certò honesta, cuius materia constat euidenter, quod saltem probabiliter est honesta; hoc autem principium in præfenti deficeret, quia materia esset in dubio, nedum honestatis, sed etiam probabilitatis, ergo &c.

Quarto

Quarto quia, qui eligit aliquid, quod dubitat, an sit licitum, & non obstante hoc dubio adhuc eligit, vult illud facere, siue sit licitum, siue illicitum, seu ut vulgo dicitur, vult illud per fas, & nefas. Sed qui hoc pacto agit, utique peccat, & non solum se exponit periculo peccandi, sed formaliter peccat; quia anteponebat suam cupiditatem iustitiæ, rationi, & Deo; ergo qui operatur cum dubio speculatiuo, de quo in præfenti, peccat.

Conclusio secunda.

CUM dubio formali speculatiuo circa honestatem materiae, quam respicit electio, orto ex probabilitate hinc, & inde vtriusq; partis contradictionis potest quis operari, & infallibiliter licite operatur, nec peccat. Vnde non requiritur, quod operans habeat ipse assensum probabilem, quo assentiat, & opinetur materiã operationis in se esse honestam; Sed etiam si ipse dubius formaliter maneat, dummodo certus sit dari probabilem opinionem de honestate materiae, tutissimè, & sine peccato operabitur, & operatio ipsius erit certissimè honesta. Probatur conclusio, ni fallor euidentissimè.

Primo, quia operatio, quæ à Prudentia regulata procedit, & quæ est secundum rectam rationem, & conscientiam, certò, & infallibiliter honesta est, & nequit esse peccatum. Sed electio materiae, de qua est dubiũ formale modo explicato in *secunda Conclusione*, est actus à Prudentia regulatus, iuxta rectam rationem, & conscientiam; ergo erit certò honesta, & per consequens poterit quis sine peccato cum dubio, de quo in præfenti, operari; Minor probatur quia, hæc electio adhuc sequeretur ex illo syllogismo, ex quo ut dictum est *sect. præcedenti*, deriuat certitudo infallibilis honestatis in actus regulatos à Prudentia, quia adhuc operans esset

F 2

certus

certus, quod materia, quam eligit, esset probabiliter honesta; licet enim dubitet, an materia in se sit honesta, nec ne; adhuc tamen certò, & euidenter scit, probabile esse, dictam materiam esse honestam; quia videt adesse opinionem probabilem, & sufficientem de illius honestate.

Secundo, quia cum conscientia dubia non licet quidem operari, sed cum conscientia certò, & infallibiliter dictante actionem esse licitam, possumus utiq; sine peccato operari. Sed etiam dato dubio, de quo in presenti, adhuc conscientia dictaret operationem esse licitam; ergo &c. Minor probatur; nam conscientia non cadit supra materiam, sed supra operationem, quæ ad hoc ut sit certò honesta, non pendet ex eo, quod materia ipsius æstimetur ab operante in se honesta; sed ex eo, quod materia verè sit probabiliter honesta: hoc enim tantum per se requiritur, quod enim opinetur vel à me, vel ab alijs merè materialiter se habet, cum pari modo reddatur probabilis; præsertim cum meus assensus respectu mei non augeat ipsius probabilitatem; sicut ego respectu mei non facio auctoritatem; sed adhuc cum dicto dubio materia est in se probabiliter honesta, & hoc euidenter cognoscitur ab operante; ergo operatur certo honestè, & sine peccato.

Tertio, quia ad hoc ut operatio sit certò honesta, sufficit, quod regula, à qua desumitur sua honestas, sit certa, & infallibilis; quis enim aliquid amplius requirat? sed regula honestatis nostrarum operationum, non est quod materia ipsarum à me potius, quam ab alijs opinetur honesta; nec enim opinio mea, vel alicuius potest esse regula operationis; ut enim benè Caietanus in *Summa v. opinio*, nequit operatio nostra regulari per cuiusq; opinionem; *quoniam ex quo operatio committitur regu-*
landa

landa opinioni, committitur regulæ ambiguae, quia omnis opinio ambigua est; igitur nec quod ego opiner, nec quod alius opinetur, materiam esse honestam, potest esse regula meæ opinionis. Quid ergo erit? Iudicium, quod hæc materia sit probabiliter honesta; cum euidètia honestatis haberi non possit. Ad hoc autem parum refert, quod à me, vel ab alio opinetur, dummodo sim certus talem opinionem esse re vera probabilem; cuiuscumq; enim sit opinio, eodem modo seruetur idem iudicium, in quantum requiritur; ergo quia cum dubio, de quo in præsentia adhuc subsistit prædictum iudicium euidens, adhuc operatio erit certò honesta, & sine peccato.

Quarto, quia ut Iudex iustè indicet, & sit certus suum iudicium esse honestum; non est necesse, quod credat, seu probabiliter assentiatur ius esse illi, pro quo iudicat; sed de hoc dubius, iustè iudicat, & certò honestè agit, si iudicat iuxta allegata, & probata; hoc est si iudicat pro eo, pro quo licet non credat esse ius, cognoscit tamen euidenter apparere ius; ergo similiter in foro animæ, ad hoc ut quis operetur iuxta suam conscientiam, quæ *naturale iudicium est*, ex Basilio, non requiritur, quod ipse iudicet materiam sui operis esse honestam, & iustitiæ consonam, sed solum apparere sufficienter honestam, & iustam; quod est idem, ac dicere, sufficit, quem esse certum de probabilitate honestatis materiæ, nec requiritur iudicium de materia ipsa.

Quinto, quia ex probabilissima Theologorum sententia, quam docet Vasq; p. 2. d. 62. c. 4. nu. 14. & Azorius tom. 1. *Instit. mor. lib. 2. c. 17. nu. 68.* & alij; potest quis, licet vnā contradictoriam positivè putet esse veram, & illi assentiatur, potest adhuc in praxi oppositam sequi, si illam putet esse probabilem; ergo quando

neutri

neutri parti assentitur, & dubius manet, si alterutram nouerit certò esse probabilem, poterit illam in praxi sequi; & quidem à fortiori.

Sexto, quia eactenus quis in dubio operans peccat, quia se exponit periculo peccandi, & præfert commodum, & cupiditatem propriam salutis animæ; sed hoc non contingit cum dubio, de quo in præsentia: nam cū hoc dubio adhuc quis est certus suam actionem esse honestam, & scit materiam suæ actionis esse, quantum sufficit in materijs moralibus honestam, nempe probabiliter, & apparere talem cum fundamento; ergo &c.

Sed iam conclusionem hanc placet DD. auctoritate communire. Primo facit ad hanc conclusionem firmandam textus in *c. Cum Dominus de secundis nuptijs*, iuncto textu in *c. Inquisitionis de sententia excommunicationis*, quos textus sic induco. Præcipit Pontifex ibi coniugem dubium dubio graui de validitate matrimonij, ex dubio consanguinitatis, vel vitæ prioris coniugis, debere reddere, sed non petere: modo sic arguo. Coniux, qui debet eligere redditionem debiti, de honestate redditionis in se est dubius, sicut est dubius de validitate matrimonij; quod dubium non tollit Pontifex, sed relinquit; alias si tale dubium auferretur, iam coniux posset non solum reddere, sed petere; ex validitate enim matrimonij sequitur redditio debiti in se honesta, vel non; & tamen cum hoc dubio formali, quia est decisio Pontificis dicens illum debere reddere, licitè reddit, & operatio ipsius honesta est, & sine peccato. Ergò licet quis sit formaliter dubius de honestate materiæ in se, quando tamen DD., vel rationes sufficientes dicunt illud posse fieri, & eligi, poterit illud agere sine peccato.

Dices. Ille est certus se posse reddere, licet dubitet de
iusti-

iustitia redditionis in se, quia scilicet Pontifex sic definit.

Benè. Sed etiam in casu nostro licet quis dubitet de iustitia materiæ in se, tamen certus est, se posse eligere dictam materiam; quia quod in hoc casu facit definitio Pontificis, facit in alijs casibus auctoritas DD.; cum enim semper habere non possimus Pontificis definitiones, in locum illarum sunt substituti DD.; quos si sequimur, non peccamus.

Instabis, argumentum non benè procedere; nam in casu textuum allatorum, qui eligit reddere, licet dubitet de iustitia redditionis in se, scit tamen hic, & nunc se posse reddere, & hic, & nunc redditionem huiusmodi esse honestam sibi; vnde licet non assentiarur, sed sit dubius, an materia in se sit honesta; non tamen est dubius hic, & nunc respectu sui; at verò in casu conclusionis dubitat quis omninò de honestate materiæ.

Resp. Paritatem omnino currere, & quidem quatuor pedibus; nam etiam in casu nostro, qui non assentitur honestati materiæ, scit euidenter talem materiam, cuius non assentitur honestati, esse honestam respectu sui, hic, & nunc. Materiam enim, de cuius honestate sunt probabiles opiniones, scit esse honestam in ordine ad eligentem, hoc est licitè, & sine peccato posse eligi.

Facit secundo ad nostram conclusionem auctoritas Caiet. cit. *Opusc. 17. respons.* vbi habet hæc verba formalia. *Intellectus speculatiuus licet proponat honestatem rei, nihil dicit de operando; quæ propositio desumitur ex 3. de anima l. 46. vbi dicitur, Intellectus speculatiuus nihil dicit de fugiendo, vel imitabili; unde (subdit Caiet.) quod intellectus hic sit dubius, eo quod varietas opinionum nata est reddere intellectum nutantem, non proinde in dubio dicitur fieri operatio; quia tale dubium operationem non*

concer-

concernit. Quid clarius pro nostra conclusione.

Facit tertio Nauarrus in c. Si quis de Pœnit. d. 7. nu. 61. vbi cum dixisset supra, in dubio quem nō posse operari, & operationem esse peccaminosam; ait. Declaro prædicta, quando dubitatio euenit in ipsa operatione, nam licet in genere habeam dubitationem, an aliquid liceat, in singulari tamen operatione non dubito, immo certus operor illud; tunc ratione dubietatis in genere non incurritur peccatum. Quam doctrinam repetit toties quoties in toto illo capite.

Accedit Sanchez in Decal. lib. 1. c. 9. num. 16. Vsq; prima secundæ d. 62. c. 4. in fine. Couarr. t. 2. pag. 366. Cordub. lib. 3. pag. 169. & alij.

Vnus est, qui difficultatem nobis videtur ingerere D. Thom. quodl. illo 8. cit. a. 13. in corpore, qui quidem articulus, quia non solum in hac materia, sed etiam in multis alijs citatur, hic à nobis à verbo ad verbum transcribetur, & explicabitur. Quærit autem S. D. in hoc articulo, an liceat habere plures præbendas, quando sunt variæ opiniones Magistrorum, & videtur concludere, quod non solum dubitans, sed etiam formidans, an liceat, non obstante opinione DD. peccat habendo. Ait autem sic.

Resp. Dicendum, quod aliquis duobus modis obligatur ad peccatum; vno modo faciendo contra legem, ut cū aliquis fornicatur; alio modo faciendo contra conscientiam, etiam si non sit contra legem; ut si conscientia dicet alicui, quod leuare festucam de terra, sit peccatum mortale. Ex conscientia autem obligatur quis ad peccatum, siue habeat certam fidem de contrario eius, quod agit, siue etiam habeat opinionem cum aliqua dubitatione. Illud autem, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur, per hoc quod est secundum conscientiam.

Et simi-

Et similiter, quod est contra conscientiam est malum, quamuis non sit contra legem. Quod autem nec est contra conscientiam, nec contra legem, non potest esse peccatum. Dicendum est ergo, quod quando duæ sunt opiniones contrariæ de eodem, oportet alteram veram esse, alteram falsam, aut ergo ille, qui facit contra opiniones Magistrorum, ut potè habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem; & sic, cum faciat contra legem Dei, non excusatur à peccato, quamuis non faciat contra conscientiam; sic enim contra legem Dei facit. Aut illa opinio non est vera, sed magis contraria, quam iste sequitur; ita quod verè liceat habere plures præbendas; & tunc distinguendum est; quia aut talis habet conscientiam de contrario, & sic iterum peccat contra conscientiam faciens, quamuis non contra legem; aut non habet conscientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen inquamdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum; & sic si manes cum tali dubitatione plures præbendas habet, periculo se committit, & sic procul dubio peccat, ut potè magis amans temporale beneficium, quam propriam salutem. Aut ex contrarijs opinionibus in nullam dubitationem inducitur, & sic nec committit se discrimini, nec peccat. Hucusque S. D.

Doctrina huius articuli, si ad litteram sumatur, multiplici ex capite falsa est.

Primo quidem. Quomodo verum esse potest, peccare eum, qui contra legem Dei, licet secundum conscientiam operatur, cum hoc sit contra omnes DD. & contra ipsum S. Thom. prima secundæ q. 19. a. 5. vbi docet debere quemq; sequi conscientiam errantem inuincibiliter, & peccare, qui contra illam operatur; certum est autem, quod conscientia errans præcipit, quod contra legem Dei est; alias quomodo erraret.

G

Secundo

Secundo, quomodo potest esse verum, quod qui habet certitudinem de eo, quod eligit, quod licitum sit, & non habet conscientiam de contrario; sed tamen ex contrarietate opinionum inducitur in aliquam dubitationem, (quæ profecto tantum levis potest esse, alias stare non posset cum certitudine) quomodo inquam verum esse potest, quod iste sic eligendo, peccat. Igitur maius quid requiritur, quàm certitudo de honestate illius, quod eligitur; & leuissima dubitatio, quæ necessario oritur ex contrarietate opinionum, habet vitare opus, quod alioqui certò creditur licitum. Item quomodo hic se exponit periculo peccandi, qui secundum conscientiam operatur. Præterea est certum apud omnes licere sequi probabiliorem opinionem, licet non sit tutior; si autem est vera doctrina huius articuli ad litteram intellecta, hoc est falsum, nam quicumque probabilior licet assensus, semper erit cum aliquali formidine; ergo si cum formidine non licet agere, nec cum probabiliore sententia licebit agere. Præterea quando nam certitudo potest dari in materijs moralibus sine vlla dubitatione?

Ex quo vides hunc articulum, si ad litteram sumatur non solum probare requiri assensum determinatum de honestate materiæ eligendæ; sed etiam assensum certum sine vlla formidine. Nimium igitur probat.

Explicandus igitur est hic articulus ita, quod solum voluerit S. D. quod etiam stantibus contrarijs opinionibus non liceat agere cum aliqua dubitatione, vel propria, quæ titubatio est, vel impropria, quæ est formido circa ipsam actionem, & electionem, quam immediatè præcipit, & respicit conscientia; quod fusè ostensum, & probatum est supra. Vnde requiritur ex S. Thom. certitudo omninò sine vlla dubitatione de honestate actionis;

non

non verò loquitur S. D. de dubio, seu formidine circa materiam electionis; sic illa verba. *Ex conscientia autè obligatur aliquis ad peccatum, siue habeat certam fidem, siue opinionem de contrario eius, quod agit;* sic sunt intelligenda. Ille peccat contra conscientiam, qui oppositum agit ab illo, quod dicitur conscientia; siue hæc procedat ex certa fide, siue ex opinione cum dubitatione de honestate rei, quam dicitur; quod quidem verissimū est; hic enim valet illud Apostoli ad Rom. 4. *Quod nō est ex fide, peccatum est.* Vnde nota, ad hoc ut quis peccet contra conscientiam, non sufficere, quod fiat, cuius oppositum existimatur probabiliter honestum, sed requiri, quod conscientia illud dicitur, & contra dictatum conscientiae fiat. Sic illa verba; *Inducitur in aliquam dubitationem, & illa dubitatione manente si operatur, peccat;* Intelliguntur de dubitatione cadente supra actionem, & electionem, non verò supra materiam ipsius. Vnde ex doctrina huius articuli nihil inferitur contra nos.

Quod autem ait S. D. peccare eum, qui contra legem Dei, vel secundum conscientiam facit, intelligendum est, ut explicat S. Antoninus in *Summa c. de conscientia*, quando scilicet id, quod agit, est expressè contra Deum definitum ab Ecclesia, & conscientia est crassa & vincibiliter erronea; Quo pacto docet S. D. alibi peccasse sequaces Hæreticorum, & Gentiles, & Hebreos putantes se obsequium præstare Deo in interfectione Apostolorum.

Dices primo. Conscientia debet se conformare intellectui speculatiuo; ergo si intellectus speculatiuus manet dubius, conscientia erit dubia: cum hac autem non possumus operari; Ergo &c.

Resp. Me iam ostendisse conscientiam ipsam non posse esse dubiam; sed esto, dico conscientiam conformari

mari debere non cuicumq; iudicio speculatiuo, sed illi
 q̄ assumitur tamquã regula operationis certo, & infal-
 libiliter honestæ; quod est, seù inuoluit duo illa iudicia
 certa, & euidencia. Eligere materiam, de cuius hone-
 state datur verè probabilis opinio, honestum est; sed de
 honestate huius materiæ datur probabilis opinio; ergo
 eligere hanc materiam honestum est. Quæ quidem iu-
 dicia semper requiruntur siuè formaliter, siuè virtua-
 liter; non verò iudicium immediatum de honestate
 rei in se, & materiæ, ideo &c.

Dices secundo. Conscientia est applicatio scientiæ;
 sed ubi est dubium, ibi nulla est scientia, ergo in dubio
 non possumus operari sine peccato; nam operari sine
 conscientia peccatum est.

Resp. Ex S. Thom. q. 17. de ver. ar. 2. ad secundum,
 quod conscientia non est applicatio scientiæ rigorosæ
 de honestate materiæ, sed cuiusvis cognitionis sufficien-
 tis; quæ neq; requiritur, quod sit actus ipsius operan-
 tis, sed solum, quod sit opinio probabilis alicuius, quæ
 verè probabilis sit. Etiam autem in dubio, de quo in
 præsentī supponitur opinio probabilis de honestate
 materiæ euidenter cognita vt talis, quam proinde ap-
 plicat conscientia ad operationem, quam præcipit.

Dices tertio. Honestas actionis desumitur ab hone-
 state materiæ; ergo si est in dubio, an materia sit ho-
 nesta, actio per consequens erit in dubio, an sit honesta;
 ergo & sequitur dari posse dubium practicum circa ho-
 nestatem actionis, & sequitur quem in dubio de hone-
 state materiæ operari non posse, quia in dubio de ho-
 nestate actionis operari non potest; ergo requiritur
 iudicium ad minus probabile de honestate materiæ.

Resp. Honestatem actionis non desumi ex honesta-
 te materiæ in se, nec ex iudicio, quo operans probabili-

ter

ter asserit materiam esse honestam; sed desumi forma-
 liter ex eo, quod certò iudicetur materiam esse proba-
 biliter honestam; hoc est ex iudicio certò, & euidenti,
 quo operans iudicet probabile admodum esse, quod
 materia sit honesta; hoc autem iudicium stat cum du-
 bio, de quo in secunda conclusione, licet non cum du-
 bio, de quo in prima. Neutrum ergo sequitur ex dedu-
 ctis in argumento; nam cum dubio, de quo in secunda
 conclusione actio est certò honesta; cum dubio autem,
 de quo in prima, actio est certò non honesta; unde cū
 hoc dubio operari non possumus, cum illo autem sic.

Dices quarto. Quod non est ex fide peccatum est, ex
 Apostolo; qui autem operatur cum dubio, utique non
 operatur ex fide; ergo peccat.

Resp. Verba illa Apostoli intelligi communiter hoc
 pacto, quod non est ex fide, hoc est secundum con-
 scientiam; patet autem ex dictis cum dubio, de quo in
 secunda conclusione adhuc operationem procedere se-
 cundum conscientiam, & regulatam à Prudentia; ideo
 peccatum non est. Similiter illa verba Philosophi su-
 pra citata. Qui non se determinat, sed fluctuat, non ope-
 ratur, ut debet; sunt intelligenda quoad operationē,
 non quoad materiam ipsius; hoc est, qui non est cer-
 tus, sed dubius de honestate suæ actionis, non opera-
 tur, ut debet; non verò de honestate materiæ.

Dices ultimo. Videtur esse axioma commune Ca-
 nonistarum, & Theologorum ex sacris Canonibus de-
 sumptum. Ad honestè operandum oportere depone-
 re dubium. Item Pontifex passim docet in dubijs tu-
 tiorem partem esse eligendam; ergo illud, de quo dubij
 sumus, agere non possumus.

Resp. Axioma illud Canonistarum, & Theologo-
 rum esse intelligendum quoad actionem; sed non quo-

ad

ad materiam ipsius. Pontifex autem quando docet, in dubijs tutiorem partem esse eligendam, & in dubio non licere operari; est intelligendus de dubio, de quo in prima conclusione, quod oritur ex insufficientia rationum, & carentia rationum probabilium, & verosimilium; non verò de dubio, de quo in secunda conclusione, quod admittit probabiles, & verosimiles rationes, & sufficientem probabilitatem, cum qua possumus agere. Neque hoc gratis dico; nam in primis in omnibus illis locis, in quibus præcipit Pontifex, in dubio non esse agendum, & tutiorem partem esse eligendam, in omnibus inquam illis locis, casus est de dubio, de quo in prima conclusione. Sic patet in *c. ad Audientiam, de homic. volunt.* item in *cap. In præsentia de Sponsal.* & alibi; tum quia glossa *super cap. cit. In præsentia* docet, quod si verosimiliter existimetur coniugem esse mortuum, excusari uxorem, quæ nubit alteri viro, non quia mulier ipsa existimet, hoc enim non requiritur; sed solum quia est probabilis existimatio aliorum; quam Barb. in *Collect. super eodem cap.* dicit sufficere, quod sit probabilis moraliter. Clarissimè autem hoc patet ex *cap. Significasti 2. de homic. volunt.* vbi Pontifex definit, quem in dubio de homicid. censendum irregularem, quia in dubijs tutior pars est tenenda; nisi constet vulnus ab illo inflictum non fuisse lethale. Hoc autem quomodo constare debet; Barbof. in *Collect. super hoc cap.* docet, sufficere si duo Medici periti hoc asserant, vel vnus tantum, vel si duo vocati dissentiant ad inuicem, seniori credendum est, & illi standum. Certè hi non nisi probabilem assensum, & opinionem gignere possunt. Neque requiritur ex hoc Doctore, qui multos allegat; quod ipse, de quo dubium est, an sit irregularis, putet suum vulnus non fuisse lethale, sed solum, quod duo Medici, vel vnus

peritus

peritus id asserat. Ergo licet quis sit dubius, dum tamen habeat opinionem verè probabilem pro se, perinde est ac si dubium deposuerit, vnde potest agere sine peccato.

Quæres, an cum dubio probabili de probabilitate opinionum possit quis illas eligere.

Resp. Et fit.

SECTIO SEXTA.

An requiratur certitudo, & euidencia de probabilitate opinionis eligendæ, & non sufficiat opinio de ea.

EX dictis satis manifestè sequitur respondendum affirmatiuè, scilicet requiri euidenciam de probabilitate opinionis eligendæ, ad hoc vt eligi possit prudenter, & sine peccato. Cum enim cognitio de probabilitate opinionis sit vnum ex principijs assumptis à Prudentia ad inferendam conclusionem suam, quæ est dictamen practicum, & regula dirigens operationes nostras; si hoc dictamen, si hæc regula debet esse certa, & euidenter vera, utiq; requiritur, quod à præmissis certis, & euidenter oriatur; igitur cognitio de probabilitate opinionis debet esse certa, & euidenter vera. Sic censent multi DD. relati à P. Zacharia Pasqualigo in *opere Decisionum moral. decis. 18.* qui tamen oppositum censet, contra quem fit.

Conclusio prima.

AD prudenter agendum, & sine peccato, requiritur, quod probabilitas opinionis, quæ in praxim deducenda est, sit certò, & euidenter scita.

Probatur conclusio præter dicta, primo quia; utique debet

debet dari aliqua regula ad hoc, ut cum possimus temere, vel prudenter opiniones eligere, prudenter illas eligamus, & in praxim deducamus; quæ proinde regula si seruetur, sumus certi prudenter nos eligere, & è contra si non seruetur, sumus etiam certi nos temere eligere. Hæc enim sunt de conceptu essentiali regulæ, quæ regula est. Regula autem, ut prudenter opiniones eligamus, quænam esse potest? Non veritas opinionis, contingit enim opinionem esse falsam, & tamen prudenter eligi. Neque hoc, quod est intellectum eligentis assentiri opinioni, quam eligit, hoc enim non requiri ostensum est fusè sect. præcedenti, & concedit ultro Pasqual. *decis.* 16. quid ergo remanet, quod assumatur tamquam regula; quod proinde si adsit, prudenter sequatur electio, si verò non adsit, temerè? certè remanet sola probabilitas opinionis; modo sic argumentor.

Probabilitas opinionis eligendæ est regula, ad hoc ut opinio possit eligi prudenter, & sine peccato; ergo non potest contingere, quem eligere opinionem aliquam prudenter, & sine peccato, nisi verè adsit probabilitas in opinione electa; alias si sine illa ille prudenter adhuc agit, illa non erit regula. Impossibile enim est, quod sine regula ad prudenter agendū quis prudenter agat; cum actio ideo sit prudens, quia ex regula sequitur; ergo non per hoc, quod quis opinetur opinionem aliquam esse probabilem, potest per hoc præcisè illam prudenter, & sine peccato eligere; nam cum hoc, quod est opinari aliquam propositionem esse probabilem, potest stare, in illa verè non esse probabilitatem; omnis enim opinio fallibilis est; ergo ad prudenter agendum, & sine peccato, non sufficit opinio de probabilitate opinionis in praxim deducendæ; ergo scientia, & euidencia requiritur.

Secundo

Secundo, quia debet homo esse certus, se prudenter agere, & sine peccato in opinionibus eligendis, & in praxim deducendis; ergo debet esse certus, se agere secundum regulam, ac proinde regulam adesse suas actiones regulando; ergo quia probabilitas opinionis est regula, debet esse certus de illa; unde non sufficit, quod sit opinata; sed debet esse scita; antecedens probatur, tum quia ostensum est *sect.* 4. hominem posse, & debere esse certum de honestate suæ actionis, seu electionis; tum quia etiam qui dicunt sufficere iudicium probabile de honestate actionis, dicunt cum hoc hominem esse certum, se prudenter agere; & illud iudicium ad hoc requirunt, quia cum illo homo est certus, se prudenter agere; tum quia homo tenetur servare regulas Prudentiæ, sed illas servando est certus, se prudenter agere; ergo homo tenetur esse certus, se prudenter agere; denique vel homo qui non est certus se prudenter agere, si sic agat, prudenter agit, vel temerè, vel se exponit dubio agendi prudenter, & periculo agendi temere. Si primum hoc est ridiculū, si enim sic agendo certò prudenter agit, quomodo non est certus se prudenter agere? si secundum; ergo peccat; ergo debet esse certus, se prudenter agere? Si tertium ergo temere agit, & peccat, qui enim se exponit periculo agendi temere, ex hoc ipso imprudenter agit; ergo à primo ad ultimum debet homo esse certus, se prudenter agere.

Confirmatur ex Caiet. in *Sum.* v. *opinionis usus* docente actiones nostras non posse committi regulandas regulæ ambiguae, unde nulli opinioni, quia omnis opinio ambigua est; ergo nequeunt actiones nostræ regulari per opinionem de probabilitate opinionis eligendæ; sed requiritur scientia de illa.

Tertio, quia si verè opinio eligenda non habeat pro-

H babi-

babilitatem; illam eligens, quia opinatur illam adesse, peccat, vel non. Si primum, ideo peccat, quia debebat scire certò, an illa esset, cum teneretur illam verè existentem sequi. Si secundum, ergo si sine illa etiã prudens sequitur electio, illa non erit regula; sicut quia etiam si opinio eligenda non sit vera, adhuc prudenter eligitur, ideo veritas opinionis non est regula electionis. Inquiri ergo, quænam est regula, quæ facit prudentem huiusmodi electionem.

Respondebis. Opinio de probabilitate opinionis eligendæ. Sed contra, hæc opinio de probabilitate opinionis eligendæ, quæ est regula prudentis electionis, requiritur ne, quod sit in se reuera probabilis, an etiam si non sit probabilis sufficit. Secundum dici non potest; aliter opinio temeraria posset esse regula ad prudenter eligendũ, quod absurdum planè est; Primum autem si dicatur; infero, ergo non potest contingere opinionem hanc in re non esse probabilem, & esse regulam operis; ergo ad hoc ut quis prudenter, & sine peccato operetur, requiritur, quod sciat certò, & euidenter hanc probabilitatem in prædicta opinione adesse, & se iuxta illam operari, & quod secundũ illam suam electionẽ regulet.

Neque dicas sufficere, quod opinetur, in hac secunda opinione probabilitatem adesse, per hoc enim, quod sic opinetur, sufficienter cum Prudentia operari.

Contra enim etiam arguo. Ergo regula prudentis electionis non erit amplius secunda opinio, sed hæc tertia. De hac tertia idem formo argumentum. Requiritur quod hæc in se sit probabilis, alias si sit temeraria, non regulabit prudentem electionem; ergo si non sit in se probabilis, imprudenter eliget, si quis iuxta eã operabitur; ergo ad prudenter agendũ requiritur, quod certioreretur de probabilitate huius tertiæ opinionis; nec denuò

dicas

dicas sufficere opinionem de probabilitate huius tertiæ opinionis; sequitur enim clarè processus in infinitum; nec vnquã sistimus in aliquo, quod verè regulet actiones nostras. Quod si tandem aliquando concedas, requiri euidentiam de probabilitate huius tertiæ opinionis, quare id non dicis de secunda; requiri scilicet euidentiam de probabilitate secundæ? quæ maior ratio? & si etiam id asseris de secunda, quare non etiam de prima? & per consequens non fateris requiri euidentiam de probabilitate opinionis eligendæ? & quare illam immediatè non constituis regulam electionis prudentis, & sine peccato? quæ maior ratio?

Sanè ratio, quam adducit Pasqualigus loc. cit. vniuersaliter de omni opinione militat, nec magis probat, non requiri euidentiam de probabilitate opinionis eligendæ, quam nõ requiri euidentiam probabilitatis in opinione de probabilitate opinionis eligendæ, & sic gradatim de singulis opinionibus reflexis enumeratis vsq; in infinitum.

Nam est huiusmodi. Qui operatur cũ opinione probabili, operatur conformiter ad rectam rationem, vnde prudenter, & sine peccato operatur. Ergo qui operatur cũ opinione probabili de probabilitate opinionis eligendæ prudenter, & sine peccato operatur.

Sanè hæc ratio gradatim cuilibet opinioni vsq; in infinitum potest applicari, vt constat, vnde vel hoc titulo nihil probat. Directè autem respondeo, quod quando illud, de quo est opinio probabilis, est regula operationis, & prudentis electionis, non sufficit opinio de eo; secus quando est materia operationis; quia regula non debet esse ambigua, dubia, & defectibilis, nec contingens ad esse, vel non esse, alias certò non regularer; vnde quis se exponeret periculo agendi sine sua regula, ac proinde imprudenter; & sic imprudenter, & peccaminose

H 2

nosè

nosè ageret. Sumus autem nunc in casu, quia probabilitas opinionis est regula operationis. Omitto autem modo disputare, an illud principium in antecedenti assumptum sic vniuersaliter, & absolutè prolatum, in quacumq; materia sit verum; de hoc enim fusè d. 3.

Sed fortasse hætenus frustrà laborauimus, in questione scilicet de subiecto non supponente. Arbitror enim contingere non posse, quod intellectus tantum possit opinari aliquam propositionem esse probabilem; puto enim ex hoc ipso, quod intellectus possit opinari aliquam propositionem esse probabilem, ex hoc ipso, & ex eodem motiuo scire euidenter posse opinionem esse probabilem, quod non aduerterunt DD., quod vt planum fiat, sit.

Conclusio secunda.

Intellectus potens opinari aliquam propositionem esse probabilem ex hoc ipso, & ex eodem motiuo potest euidenter scire eandem esse probabilem.

Probatur Conclusio primo quia, illa propositio est euidenter probabilis, cui potest intellectus cum probabili fundamento assentiri; nam si possum ei assentiri cum probabili fundamento; ergo iam opinio habet probabile fundamentum; si habet; ergo probabilis euidenter est; scio enim euidenter illam propositionem esse probabilem, quæ probabile fundamentum habet. Sed intellectus ex hoc ipso, quod circa probabilitatem alicuius opinatur, potest eidem propositioni cum probabili fundamento assentiri; ergo talis propositio ipso facto probabilis euidenter est, ex hoc ipso, quod intellectus possit circa eius probabilitatem opinari. Minor probatur. Fundamēta, quæ afficiunt probabilitatem propositionis, afficiunt etiam eiusdem veritatē, & quidem immediatius; nam a quo moueris ad iudicandum licet

cum

cum formidine propositionem aliquam esse probabilem? Profecto moueris, quia tibi videtur habere valida, & firma fundamenta, & rationes sufficientes pro se, sufficientes inquam ad enunciandum id, quod enunciat. An non ergo motiua, à quibus moueris, immediatius afficiunt ipsam propositionē, seu veritatem ipsius? ergo iam dum intellectus iudicat, seu opinatur aliquam propositionem esse probabilem, iudicat cum fundamento valido, esse valida fundamenta pro veritate illius. Quare ergo ipsi non potest assentiri, si fundamenta, quæ habet, intellectui prudenter, & diligenter consideranti apparent valida. Deinde quodnam est fundamentum, vi cuius illa videntur valida? profecto eorū robor, eorū vis ab intellectu apprehensa; ergo a primo ad vltimū idē fundamentū, quod sufficit ad opinandum opinionem esse probabilem, sufficit ad eidem cum valido fundamento assentiendum. Quid hinc sequatur, vides.

Et sanè, quod fundamentum habes ad assentiendum huic propositioni E. G. Cambium recursæ esse iustū, est probabile; quod inquam habes probabile fundamentum? Vel DD. graues dicentes Cambium recursæ esse iustum; vel rationes ab intrinseco de iustitia huius Cambij, Hæc autem fundamenta, an non sufficiunt ad opinandum absolutè, Cambium recursæ esse iustum?

Dices. Moueor à DD. asserentibus non esse verum, quod Cambium recursæ sit iustum; sed solum asserentibus esse probabile, quod sit iustum.

Benè. Sed ex hoc motiuo potes opinari cum fundamento valido, Cambium recursæ esse iustum. Nam DD. asserunt probabile esse, quod Cambium recursæ sit iustum; ergo asserunt pro iustitia huius Cambij esse valida fundamenta; ergo potes ex illis fundamentis, quæ ex eorum auctoritate cognoscis valida, credere, & opi-

nari

nari prædictum Cambium esse iustum; ergo hoc, quod est, prædictum Cambium esse iustum, est tibi evidenter probabile; habes enim fundamenta, quæ ex hoc constat tibi esse evidenter probabilia, quia videntur talia, viris doctis, & prudentibus.

Dices. Formido, an DD. pro opinione eligenda allati sint re vera graues, & sufficientis auctoritatis; item formido, an rationes allatæ sint verè validæ.

Contra. Vel qui sic loqueris, es idiota, vel doctus. Si primum, tibi evidens est, & certum DD. pro vna sententia esse sufficientes, & rationes esse validas, quando Doctor, qui communiter censetur prudens, dicit tibi opinionem esse probabilem, habere graues DD. & rationes; nec in hoc debes formidare. Si secundum. Sunt ne tales, vt cum valido fundamento possint iudicari sufficientes, tam DD. quàm rationes, vel non? si primum ipso facto sunt evidenter graues, & validæ, & probabilem opinionem constituunt; si secundum, non solum formidare, sed absolutè nec potes opinari probabilem esse opinionem ipsis munitam.

Hinc infero, quod si quis opinetur tantum opinionem aliquam esse probabilem, ac proinde formidet de eius probabilitate, hæc formido non oritur ex motiuo de se scientifico, & apto nato, si benè intelligatur, omnem formidinem expellere; sed ex defectu suæ intelligentiæ; vnde simpliciter habebit scientiam, seu ex parte præsentis motiui, licet explicitè id nesciat. An autem putans se tantum opinari, & non scire opinionem eligendam esse probabilem, si illam in praxim deducat, peccet. Resp. affirmatiuè, quia cum putet, se non habere regulam necessariam ad prudenter eligendū, nihilominus vult eligere; vnde quantum est ex se, se exponit periculo imprudenter agendi; & per hoc peccat.

Secundo

Secundo probatur Conclusio, quia debet quis ad minus evidenter nosse opinionem de probabilitate opinionis eligendæ esse probabilem, ne detur processus in infinitum, vt ostensum est supra; sed ex hoc ipso habetur euidencia de probabilitate opinionis eligendæ; ergo &c. Minorem probo. Est evidens hanc propositionem (opinio eligenda est probabilis) esse probabilem; ergo est euidens obiectum huius propositionis esse probabile; sed obiectum est probabilitas opinionis eligendæ; ergo est evidens probabilitas opinionis eligendæ, dum est evidens esse probabilem opinionem de probabilitate opinionis eligendæ, seu dum est evidens esse probabilem propositionem, quæ asserit, opinionem eligendam esse probabilem.

Hæc enim est differentia omninò adnotanda inter veritatem, & probabilitatem propositionum; quod nõ per hoc, quod ego opinor aliquid esse verum, proinde illud est statim evidenter verum; secus dum opinor, esse probabile, statim illud est evidenter probabile; & hoc procedit ex eo, quod non ideo obiectum in se est certò verum, quia ego illud opinor, seu quia evidenter habeo motiuum ad illud opinandum; quod enim sit verum, pendet id à re in se independenter ab intellectu; at verò rem esse probabilem non pendet à re in se, sed à motiuo probabili; igitur ex hoc ipso, quod habeo motiuum probabile pro veritate, non statim oritur, re esse veram; at verò econtra ex hoc, quod habeo motiuum probabile pro probabilitate, res statim euadit evidenter probabilis certò, & infallibiliter; quia iam habet causam certam, & infallibilem sui.

DISPV.

DISPUTATIO SECUNDA.

De probabilitate Opinionum.

DE finitum est disputatione præcedenti ad hoc ut operatio nostra sit honesta, & actus Prudentiæ, requiri, quod euidenter cognoscatur materiam eligendam esse probabiliter honestam; hoc est dari probabilem opinionem de honestate materiæ, quæ eligitur. Nunc examinandum est, in quo consistat probabilitas, & quid requiratur, & sufficiat, ad hoc ut aliqua opinio sit verè simpliciter probabilis.

S E C T I O P R I M A.

Quænam sit opinio verè probabilis.

Probabilitas, à qua opinio denominatur probabilis, nihil est aliud quàm apparentia veritatis ex aliquo motiuo non leui deducta. Apparentia veritatis est ratio generica ad enunciationes fallaces, & sophisticas, & ad probabiles; etiam enim fallaces sunt apparenter veræ; ly verò ex aliquo motiuo non leui est differentia constitutiua enunciationis in esse probabili. Et sanè apparentia dicimus illa, quæ licet prima facie aliquã præferant speciem veritatis, comperiuntur tamen euidenter falsa. Sic in externis colores Iridis dicimus apparentes, quia licet oculis nostris videantur reales colores; scimus tamen euidenter aliunde, esse colores omninò fictos, & esse puram lucis reflexionem; At verò probabilia dicimus, de quorum falsitate non constat, & aliunde habent motiuum veritatis.

Ex quo colligitur primo probabilitatem consistere in positiuo, & in negatiuo. In positiuo, hoc est in medio, & motiuo veritatem præferente. In negatiuo, hoc

est

est in negatione rationis in oppositum conuincentis: facta prius sufficienti diligentia, & inquisitione rationum in contrarium. Neque enim per hoc aliquid erit probabile, quia primo intuitu apparet ratio sufficiens veritatis, & nulla ratio conuincens in oppositum; sed requiritur, quod prius fiat sufficiens inquisitio rationum, vel supponatur cum fundamento facta ab eo, cuius quis sententiam sequitur.

Ita autem desumitur probabilitas à negatiuo, ut negatiuum essentialiter requiratur; etiam si enim habeas sufficientem, & non leuis ponderis rationem ad affirmandum, si simul habeas conuincentem rationem ad negandum, non remanet affirmatiua probabilis. Sic non est probabilis propositio hæc. Colores Iridis sunt reales; licet pro hac affirmatiua sit validissima ratio, nempe visio; quia nimirum in oppositum sunt rationes conuincentes. Et ratio est à priori, quia vbi est conuincens ratio pro parte negatiua, negatiua est euidenter vera; ergo quia non potest idem esse, & non esse, affirmatiua est euidenter falsa; sed cum euidenti falsitate non stat probabilitas, sed ad summum apparentia fallax; ergo quando est conuincens ratio in contrarium, non remanet enunciatio probabilis. An verò similiter requiratur positiuum essentialiter, dicam infra; sicut etiam, an aliqua opinio apud aliquem non amittat suam probabilitatem, etiam si ille conuincatur; nec sciat respondere rationi adductæ, pro parte opposita.

Colligitur secundo; probabile dici respectiuè ad cognoscentem: vnde in se nulla propositio est probabilis, sed vel in se est vera, vel falsa. Est autem probabile in ordine ad intellectum imperfectè cognoscentem; cui cum non appareat euidenter, qualis sit res, & an cognitio sit conformis rei, vel difformis, sed in obscuro ma-

I

neat

neat, apparet tantum aliquod motuum veritatis; hinc est, quod respectu Dei nulla propositio est simpliciter probabilis, sed euidenter vel vera, vel falsa; Item est aliquid probabile vni intellectui, quod non est alteri; puta, quia aliquis euidenter cognoscit aliquid, quod obscurum adhuc manet alicui; vel quia vnus melius percipit vim alicuius rationis, quam non percipit alter, qui proinde opinatur, seu probabilem iudicat propositionem tali ratione munitam.

Colligitur tertio non esse idem, sed longè diuersum iudicare, aliquam propositionem esse probabilem, & eidem probabiliter assentiri. Quod ingeniosè notauit Candidus Philalethus in illa sua *disputatione de opinionum praxi* multis in locis. Et sanè est quidem idem iudicare propositionem aliquam esse veram, & illi assentiri; nam quid est iudicare propositionem esse veram, nisi nihil aliud profectò nisi rem se habere sicut enunciat; hoc autem formalissimè est assentiri. At iudicare propositionem esse probabilem, est iudicare, quod propositio habeat sufficiens motuum veritatis, quod cum non leui fundamento enunciet id, quod enunciat; & profectò nullo pacto est illi assentiri. Adhuc enim possum dubitare, & remanere suspensus, an res ita se habeat, sicut enunciat; præterquam quod euidenter iudicatur, & scitur opinionem esse probabilem, quod certè sonat actum scientificum, & euidenter: igitur non potest esse idem, ac probabiliter assentiri, quod sonat actum obscurum, & formidolosum; Adde quod potest opinio, quæ iudicatur falsa, & cui intellectus dissentit in sensu composito iudicari probabilis, vt *sectione sequenti*. Igitur iudicare opinionem esse probabilem, non est illi assentiri, nec enim assensus potest stare cum dissensu.

Colligi-

Colligitur quarto. Quare probabili possit subesse falsum, quia cum probabile non dicat veritatem, sed solum apparentiam veritatis, cum hac quantumuis maxima potest stare falsitas. Et hinc oritur, quod ex opinione probabili, semper nata est sequi formido de parte opposita, eo quod motuum, quod illa habet suæ veritatis, non est infallibile.

Ceterum motuum, ex quo desumitur probabilitas opinionis est duplex, Aliud intrinsecum, aliud extrinsecum; Intrinsecum est ratio desumpta ex natura rei, vel ex aliquo ex locis topicis. Extrinsecum vero est auctoritas dicentis, & talem propositionem assentientis. Quia autem sicut se habet simpliciter, ad simpliciter, ita magis ad magis; Ideo probabilior opinio illa erit, quæ habet validiorem rationem, & grauiores DD. auctoritates: æquè autem probabiles illæ dicentur, quæ pariter ponderis rationes, & auctoritates habent.

Auctoritas autem DD. desumitur ex duplici capite, ex sanctitate, & doctrina. Quia autem hæc sunt interna, arguuntur ex extrinsecis, puta sanctitas ex statu. Vnde ceteris paribus grauioris auctoritatis est Religiosus, quàm Sæcularis. Doctrina ex ætate, & ex effectibus. Sic ceteris paribus grauioris est auctoritatis Doctor senior, quàm iunior, qui Typis edidit, quàm qui seculus. Dixi senior, quàm iunior, non verò antiquior, quàm recentior; neque enim ex eo, quod quis floruerit antiquius præsumitur esse magis doctus, cum scientiæ non fuerint magis tunc, quàm nunc; immo nunc sint magis subtilizatae. Sicut nec ingenia sunt nunc deteriora. Adde quod recentiores plura habent, quæ videant, & legant, quàm antiqui. Vnde benè dixit Castr. Pal. in suo opere mor. d. 2. punct. 1. *Quod Ecclesia Dei semper illuminatur quotidie magis.*

I 2

Dixi

Dixi, requiri ad auctoritatem sanctitatem, & doctrinam, quia ad testimonium requiritur, quod non fallatur, nec fallat. Vnde Dei testimonium ideò certissimū est, quia nec fallere potest, nec falli. Sanctitas autem efficit, ne Doctor fallat, doctrina verò ne fallatur. His autem positis, quæ certissima sunt, sit.

Conclusio Prima.

OMnes illæ opiniones, quæ censurari nequeunt, absolutè, & simpliciter probabiles sunt. Censuræ autem propositionum sunt assignatæ in Concilio Constantiensi *sect. 8. c. 15.* & sunt hæ; hereticæ; erroneæ, errori proximæ; scandalosæ; blasphemæ; piarū aurium offensivæ; temerariæ, & seditiosæ.

Conclusio probatur, quia omnis propositio debet esse simpliciter in aliqua specie. Sed præter has species propositionum enumeratas nullæ aliæ dantur, nisi vel probabiles vel veræ; ergo propositiones, quæ non sunt de prædictis speciebus, vel erunt veræ, vel ad minus probabiles. Maior patet ex terminis. Minor probatur. Nam quæ demùm hæc species erit.

Dices. Falsa. Contra euidenter, quia vel ly falsa importat falsitatem, & errorem clarè, vel vehementem suspicionē de errore; vel leuem suspicionem; nec enim aliud potest importare ly falsa. Si dicis primum, vel secundum; ly falsa reperitur in speciebus allatis; in illis nempe; erroneæ, vel errori proximæ; vnde propositio, quæ non est de illis speciebus non potest hoc pacto dici falsa; si dicis tertium; leuis suspicio de falsitate non tollit probabilitatem ab opinione; in illa siquidem inuoluitur. Opinioni enim quantumuis probabili potest subesse falsum; vnde ipsi est annexa formido de veritate ipsius, ac proinde suspicio falsitatis: igitur adhuc erit probabi-

lis

lis opinio etiamsi sit leuiter suspecta de falsitate.

Dices. Datur species opinionis improbabilis. Contra etiam manifestè, quia ad hoc vt aliqua opinio sit improbabilis, debet carere omni fundamento non leui, auctoritate, & ratione; hæc autem opinio ipso facto est temeraria; temerè enim asseritur, quod sine fundamento alicuius ponderis asseritur; igitur hæc species non distinguetur ab omnibus allatis; igitur opinio, quæ temeraria non est, improbabilis non est. Ideo enim nequit dici temeraria, quia non temerè, sed cum fundamento alicuius ponderis procedit; sic autem probabilis semper est.

Dices. Datur species opinionis laxæ. Contra pariter, quia laxitas simpliciter in opinione non est defectus, nec facit, illam non esse probabilem. Quid enim est opinionem esse laxam? est non restringere. Ex hoc autem potius opinio probabilitatem acquirit, *Iugum enim Dei suauis est, & onus ipsius leue.* Quin multæ opiniones laxæ sunt probabiles, cum restringentes parùm habeant probabilitatis. Talis est opinio asserens, nõ esse necesse, statim post peccatum confiteri, cum opposita, quæ restringit, parùm, vel nihil probabilis est.

Igitur non à laxitate simpliciter desumitur improbabilitas, sed à laxitate plus equo. Opinio autem, quæ est laxa plus equo, vel erronea, vel errori proxima, vel temeraria est; & si secus, temerè dicitur laxa plus equo.

Secundo probatur Conclusio. Opinio, quæ nec dici potest continere errorem, nec proxima errori, & ex alia parte non leui sulcitur fundamento, profectò apparet cum fundamento vera; sed talis est simpliciter probabilis; ergo opinio, quæ nulla ex allatis censuris potest affici, probabilis simpliciter dicenda est.

Hic videant, qui aliorum sententias de facili, vt impro-

pro-

probabiles damnant, quas profectò non audent vlla ex prædictis censuris afficere. Hic autem solum aduerto, quod ad hoc, vt aliqua propositio possit censurari tamquam erronea, vel suspecta de vehementi, non sufficit, quod aliquis illam iudicet falsam, vel continere errorem, vel esse proximam errori; sed debet euidenter hoc nosse, cui suæ euidentiæ non debet multum fidei; cum possit esse, quod facilè decipiatur. Item nec sufficit, quod communiter opposita reputetur vera, & illa continere errorem, vel opposita esse certa reputetur communiter; sed etiam, quod hæc opinio, quæ est contra communem, communis rationes nõ soluat, nec probabiliter; potest enim contingere, quod aliqua propositio, quæ nunc habetur pro certa, euadat tantum probabilis, eo quod confurgat vnus, vel plures DD. qui oppositum doceant firma ratione, soluendo rationes partis contrariæ, & suam etiam efficiant probabilem; vt multoties contigit in Ecclesia Dei. Vid. P. Zachar. Pasqual. in decis. mor. decis. 369.

Hinc inferas, multò plus requiri ad condemnandam aliquam opinionem, vt erroneam, errori proximam, temerariam, & improbabilem, quam ad asserendum esse falsam. Et sanè multas opiniones tam in Philosophia, quàm in Theologia ego dicam falsas, quas profectò non auderem dicere, nec erroneas, nec temerarias, nec improbabiles. Et si illas tales assererem, errarem ego, & temerarius essem.

Hic autem aduertas, non statim ex hoc, quod aliqua opinio possit aliqua ex allatis censuris affici, quod eo ipso sit improbabilis; puto enim aliquam propositionem posse remanere probabilem, etiam si possit censurari, vel vt scandalosa, vel vt seditiosa, vel vt piarum aurium offensiua. Et ratio est à priori, quia hæc censuræ non con-

cernunt

cernunt veritatem, vel fundamentum veritatis, quod habeat propositio, sed solum promulgationem ipsius ex malis effectibus, quos parere potest; puta, quia potest commouere populum, offendere piæ aures; cum hoc autem stat, quod propositio sit vera, non modo probabilis; quod quidem intelligas, si propositio sit tantum scandalosa, vel tantum seditiosa, vel piarum aurium offensiua. Multoties enim contingit, quod propositio, quæ scandalosa dicitur, sit erronea, vel proxima errori. Sit exemplum scandalosæ propositionis, & piarum aurium offensiuæ, quod affert Bann. in 2. 2. q. 11. a. secundo in fine. Si quis Cõcionator exaggeraret mala, quæ sequi possunt, & aliquando sunt secuta ex Sacramento Penitentia, non per se vi Sacramenti, sed ex malitia ministrorũ. Hæc exaggeratio esset scandalosa, quia potest retrahere fideles à tali Sacramento; & nihilominus nihil falsi profectò diceret ille; vndè non cogeretur à sacrae fidei Inquisitoribus existimare oppositum, nempe ex malitia ministrorum non posse sequi, vel aliquando non esse secuta maxima mala; sed tantum cogeretur amplius similia non proferre, ne pareret scandalum, & ne piæ aures offenderet. Et sanè si propositio neque est erronea, neque est proxima errori, neque temeraria; ergo nullum errorem sapit; & cum ex alia parte non leue habeat fundamentum, aliàs temeraria esset: quare in se probabilis non erit? Censurabitur autem, in quantum promulgata posset aliquod damnum parere. Vndè prohibebitur promulgatio, & publicatio; non verò, quod in se quisque illi non possit assentiri, & viro docto, qui nullum scandalum est passurus, communicare.

Conclusio

Conclusio secunda.

Opinio vnus singularis viri fixa firmo fundamento probabilis est, etiam contra communem. Sic præter multos recentiores, quos citat, & sequitur Pasqual. in opere cit. decis. mor. decis. 360. docet in terminis Nauar. multis in locis, præcipuè verò cōf. 65. de Præbend. vbi eam dicit præualere communi. Intellige, si cōmunis non habeat tam firmam rationem.

Probatur Conclusio primo quia, quod cum graui fundamento veritatis dicitur, probabile ipso facto est; ergo opinio, quæ habet graue fundamentum veritatis, erit probabilis; quod enim desit auctoritas DD. parum refert; nam auctoritas per se non suffragatur opinioni ad eam reddendam probabilē, sed solum in quantum esse annexa rationi supponitur, seu in quantum dat pondus rationi, quæ ex hoc censetur efficacior, quod multos mouerit; vnde auctoritas ad probabilizandam opinionem concurrat solum præsumptiuè, non formaliter; igitur ex hoc ipso, quod ratio de se est magni ponderis, absq; eo, quod accipiat pondus ab auctoritate DD. se sola potest reddere probabilem opinionem. Et sanè plus à ratione, quàm ab auctoritate desumi probabilitatem sicut, & veritatem opinionum, patet: tum ex cap. Capellanus de ferijs, vbi Pontifex in electione vnus ex duabus opinionibus, illam non præfert, quæ maiori DD. parte erat munita, sed quæ ratione potiori, nulla habita ratione auctoritatis DD. tum etiam quia si mille essent DD. ex vna parte, quos mihi constaret moueri sine ratione, sed gratis, vel etiam cum leui fundamento, quia parum pro nihilo reputatur, opinionem illorum improbabilem iudicarem. Et ratio est à priori, quia auctoritas, quæ probabilizat opinionem est auctoritas sapientum,

tum & prudentium prudenter loquentium; qui autem temere, & gratis, vel quasi gratis, id est cum leui fundamento loquuntur; non vt sapientes, & prudentes, sed vt imprudentes, ac pessimi loquuntur; ergo à primo ad vltimum tota probabilitas opinionum per se refunditur in rationem.

Secundo, quia opinio opposita licet communis non est certa, sed probabilis; igitur opposita licet singularis poterit esse probabilis. Neq; vnitas Doctoris officit, nam quandoq; inuenit vnus veritatem, quam non inuenere plures, vt docet gl. in c. ad nostram de consuet. v. incipientibus. & est t. optimus in l. 1. §. neq; C. de veteri Iure enucl. vbi dicitur, quod vnus, & deterioris sententia, potest multos, & maiores aliqua in parte superare. Quæ textum commendat Abbas c. 1. de Const. vers. 2. casu principali. Tum etiam quia, omnes opiniones probabiles, quomodo fuerunt introductæ? hoc modo profectò. Vnus prius illas docuit, deinde alter; sanè enim ferè nunquam contigit, vt plures simul veluti conspirantes vnā sententiam tradiderint.

Hæc tamen Conclusio ita est intelligenda, quando scilicet opposita communis non haberet pro se legem, vel decretum Pontificis; tunc enim certa redditur, & cessat probabilitas oppositæ, non solum si vno tantum, sed etiam si mille DD. esset munita. Et inde est, quod plures opiniones, quæ antiquitus erant probabiles, modo sunt improbabiles, quia scilicet superuenit aliqua definitio, vel decretum, quod certificando oppositas, illas abrogauit. Et inde est, quod de opinionibus antiquorum, quando sunt singulares, dubitare debemus, an sint probabiles, quia scilicet dubitandum est, an sint abrogatæ; quod non accidit circa opiniones recentiorum, qui cū sint posteriores Decretis, & Constitutionibus

Pontificum, & censeantur illas nosse, certò præsumunt non docere sententias abrogatas.

Limitant etiam aliqui, nisi communiter iudicaretur continere errorem, vel esse periculosa. Verum in hoc est distinguendum. Vel enim hoc iudicium reddit certum, quod opinio singularis opposita communi contineat errorem, & sit periculosa; vel non, sed tantum probabile; si primum optima est limitatio; secus si secundum. Nam cum probabilitate erroris stat probabilitas veritatis, & cum probabilitate periculi, stat probabilitas securitatis. Vnde benè Nau. *Cons. de Præb.*, ut refertur in *compendio eiusdem v. opinio*, docet, quod *communis opinio circa fidem, & bonos mores, quam omnes Catholici sequuntur, periculose relinquitur, nisi adsit lex, vel firma ratio in contrarium*. Ergo infero, non periculose relinquitur opinio omnium Catholicorum etiã in materia morum, & fidei cum firma ratione. Limita nisi communis consensus omnium DD. in materia fidei esset talis, ut quasi faceret rem de fide, & talis consensus esset argumentum certissimum, & irrefragabile; tunc enim opinio contraria, quæ insurgeret, siue esset vnus, siue plurium, nullo modo posset esse probabilis. Idem dic de alia limitatione, quam apponunt aliqui, ne scilicet sit opinio singularis antiquata.

Quæres. Quænam dicenda sit firma ratio. Hoc relinquitur iudicio viri docti. Hoc solum aduerto firmam rationem non esse illam, quæ solui non potest, hæc enim non est firma, sed certa, & evidens, constituens non opinionem probabilem, sed certam scientiam. Illa ergo erit firma ratio, quæ solui poterit, imo soluetur, sed quomodo? Non euidenter, alias non erit firma, sed certè leuissima, nulla, & sophistica. Sed probabiliter tantum, hoc est, quæ ita soluetur, ut tamen adhuc remaneat

neat dubium, & formido de veritate ipsius, & quidem rationalis.

Quæres secundo. Auctoritas sola alicuius viri docti sine ratione sufficitne ad probabilizandam sententiam?

Resp. Quod sic. Si sit vir magni nominis, & maximæ doctrinæ, & non incidenter, sed resolutoriè talem sententiam proferat. Et probatur, quia licet ratio non adsit explicitè apposita, præsumitur tamen adesse, & certò præsumitur, nec enim vir magni nominis, & doctrinæ gratis loqui, & temerè definire præsumitur. Et sanè si quis priscis temporibus florente D. Thoma, Caiet. Nau. Suar. Sanch. &c. ad quos tamquam ad oracula orbis vniuersus confugiebat, si quis inquam aliquè eorum exoptulasset super aliqua materia, & iuxta eorum responsionem egisset; an non prudenter, & cum probabili iudicio egisset? Igitur multò magis si horum, vel his similibus sententia reperiat scriptis consignata, & typis edita erit probabilis; cum à scriptura, & editione pondus acquirat, non amittat opinio.

Quid autem dicendum, si in responsione, ut dicitur ad argumenta, aliquis Doctor egregius singularem sententiam tradat. Resp. Quod si illam probat, profectò est probabilis; parum enim refert, & est differentia merè materialis, quod ponatur vel in corpore, vel in responsione ad argumenta, si illam probat, ratio enim, non locus probabilizat sententiã. Si verò non probat, distinguendum est; vel illam docet nulla coactus necessitate, & tunc probabilis est, recurrit enim ratio allata §. antecedenti; Si verò impellitur ad id dicendum, vi argumenti, cui debet respondere, profectò non hoc ipso censerem illam probabilem, multa enim quandoq; dicimus ut respondeamus argumentis, quibus premimur, alioquin si nulla cogere mur necessitate non dicturi.

Conclusio Tertia.

Opinio, quæ tollit obligationem aliquid faciendi, vel omittendi, ex quocumq; capite oriatur obligatio, probabilis est, etiam si nulla ratione positiva fulciatur; dummodo soluat omnia argumenta in contrarium. Opinio autem, quæ obligat, non est probabilis, nisi positivè probet, vel habeat sufficientem DD. auctoritatem.

Prima Conclusionis pars probatur evidenter, quia sententia, quæ ostendit nullum esse Ius, quod obliget ad agendum, vel omittendum, ostendit ipso facto nullam esse obligationem, quæ à iure oritur; & quidem si evidenter ostendat nullum esse Ius, (siuè divinum, siuè naturale, siuè positivum, & hoc siuè particulare, siue vniuersale, siuè scriptum, siuè non scriptum) ostendit evidenter nullam esse obligationem, & ipsa sententia evidens est. Si autem solum probabiliter ostendat nullum esse Ius, solum etiam probabiliter tollit obligationem, & ipsa sententia probabilis est: homo enim natura sua liber est ad omnia, ubi nullum Ius urget, sua potest libertate frui. Sed nullum esse Ius non ostenditur argumento positivo, sed negativo, soluendo argumenta, ergo sententia per hoc præcisè tollit obligationem, quod soluat argumenta, & rationes allatas iuris, & obligationis inductivas; & quidem si soluat evidenter evidens erit, si probabiliter probabilis. Minor probatur, quia non potest ostendi nullum esse ius, nisi destruendo ius, & rationes, quæ profectò nullatenus melius destruantur, quam per hoc quod solvantur; nec enim destruantur per rationes positivas oppositas, sed ad summum ostenduntur, esse solubiles; destruantur autem formaliter per solutionem; ergo ex hoc præcisè, quod solvantur argumenta in contrarium, opinio negans obligationem probabilis

bilis erit; ex hoc enim præcisè destruet omne Ius, ex quo confurgit obligatio.

Confirmatur, quia asserentis est probare, negantis autem est respondere, qui enim asserit, quia aliquid imponit, & actor est, ad hoc ut aliquid efficiat, debet probare. Qui autem negat, & qui reus est, sufficienter probat, & se tuetur, si ostendit nullas rationes esse, quas affert actor, unde est axioma; *Actore non probante reus absolvitur*; etiam si nullam rationem positivam pro se afferat: dummodo infringat rationes actoris; ergo sententia, quæ negat esse obligationem, sufficienter est probabilis, si soluat probabiliter, & respondeat omnibus rationibus obligationem inducentibus.

Confirmatur secundo. Ideò sententia, quæ aliquid attribuit divinæ potentiæ, si solvat argumenta in contrarium, per hoc præcisè est probabilis, vel evidens, prout illa solvit, quia ubi nulla est ratio in contrarium. Deus omnia potest efficere, ergo similiter per hoc præcisè, quod solvantur argumenta in contrarium, si probabiliter probabilis, si evidenter evidens erit sententia negans obligationem, quia ubi nullum est ius, & nulla ratio in contrarium, homo est liber, & omnia pro libito potest efficere.

Confirmatur tertio. Si constaret evidenter rationes, quæ inducunt obligationem nullas esse, profectò evidens esset nullam dari obligationem: oritur enim obligatio à rationibus, quæ illam inducunt, unde illis cessantibus, ex hoc præcisè illa cessat: cessante enim causa adæquata, cessat effectus; ergo quando probabiliter constat rationes obligationem inducentes nullas esse, probabile erit nullam dari obligationem; constat autem probabiliter rationes obligationem inducentes nullas esse, quando probabiliter solvantur.

Secunda item Conclusio pars patet, quia obligatio non præsumitur, nisi probetur: natura enim cum pro obligatione non clamat, sed pro libertate, illa profecto probari debet; igitur omnis obligatio, siue orta à iure diuino, siue naturali, siue positiuo, siue consuetudine, voto, seu iuramento, nisi probetur positiuè, non obligat, nec afficit, ac proinde sententia, quæ huiusmodi obligationem negat, si probationes probabiliter diluat, per hoc præcisè probabilis est.

Hinc autem à contrario collige, quod ubi constat de causa aliqua obligante puta, vel præcepto positiuo, vel voto &c. sententia, quæ negat teneri aliquem ad effectus, qui sequuntur ex dicta obligatione, ad hoc ut sit probabilis debet positiuè probare, & è contra sententia asserens teneri, sufficit, ad hoc ut sit probabilis, quod soluat argumenta. Ratio est manifesta. Quia causa semper clamat pro suis effectibus, qui semper præsumuntur ex causa sequi, nisi probetur oppositum, ergo negans sequi, tenetur probare, secus asserens. Idem dic de sententia negante obseruantiam præcepti, de quo constat, probabilem scilicet non esse, nisi probet, secus de asserente. Puta, constat de præcepto Ecclesiastico, de audiendo sacro in die festo, sententia negans hic, & nunc aliquem teneri, nisi probet asserendo causam excusantè, probabilis non est.

Conclusio Quarta.

Opinio non desinit esse probabilis respectu alicuius, per hoc quod ipse nesciat respondere rationibus allatis pro opposita sententia. Pro qua cōclusionē.

Aduerte aliud esse omninò pro opposita sententia esse rationem conuincentem, quæ euidenter ostendat veritatem illius; aliud verò esse rationem aliquam talē,

cui

cui hic, & nunc ego respondere nesciam; unde mihi videatur conuincens. In primo enim casu est sensus absolutus, & simpliciter; in secundo verò respectiuus, & secundum quid. Adeo autem sunt diuersi isti sensus, ut vnus possit esse sine alio; nam cum hoc, quod aliqua ratio me conuincat, cui nesciam respondere, stat, quod illa ratio non modo sit tantum probabilis, sed sophistica. Item potest stare, quod alij, vel prædictam rationem, mihi visam conuincentem soluant, vel possint soluere; quæ tamen non possunt subsistere, cum hoc, quod absolute pro aliqua sententia sit ratio aliqua euidentis, & conuincens; si enim re vera est talis, nullus poterit ei respondere, unde opposita sententia nullo pacto erit probabilis, nec villo pacto poterit esse vera. Verum enim vero non aduersatur; secus autem id continget, quando pro aliqua sententia erit aliqua ratio mihi visa conuincens; tunc enim etiam opposita poterit esse vera, & probabilis. Et ratio intrinsecæ disparitatis est, quia vis rationis in hoc casu nō tam oritur ex natura rei, quam ex debilitate mei ingenij, quod nescit fallaciam dignoscere, quæ proinde debilitas non potest præiudicare oppositæ sententiæ, secus in alio casu. Ex quo sic.

Probatur Conclusio. Primo à priori, quia per hoc, quod ego nesciam respondere sententiæ oppositæ rationibus, non per hoc opposita sententia euadit certò vera. Quod enim ego nesciam respondere, tam potest oriri ex vi rationis, quam ex imbecillitate mea, de qua semper debeo dubitare; ergo est adhuc in dubio eius veritas; ergo nō egreditur hæc sententia, tali licet munita ratione fines sententiæ probabilis; igitur opposita adhuc remanet probabilis; quantumuis enim excrescat vna sententia in probabilitate, nunquam tollit probabilitatem sententiæ oppositæ.

Secundo

Secundo probatur à posteriori, quia aliàs idiotis, & etiam parùm doctis nullæ sententiæ essent probabiles; nàm nesciunt argumentis respondere, si à subtili arguente proponantur. Et quod ridiculum erit, ipsis nulla parserit probabilis, neutrius enim partis argumentis sciunt respondere; ergo si illis sententiæ sunt probabiles, quia licet nesciant argumenta soluere, sciunt tamen alios illa soluere, & defectū solutionis non oriri ex vi, & efficacia rationum, sed ex ipsorum debilitate; pariter idem dicatur vniuersaliter respectu quorumcumq; nemo enim est tam doctus, qui tandem non deficiat, & quo doctiores plures non dentur. Vndè quilibet iure optimo in propriam imbecillitatem refundat nesciētiā solutionum, præsertim quando sententiæ alioquin sunt sufficienti DD. auctoritate munitæ, & censentur probabiles.

Oppositum autem dicatur de sententijs nouis, seu de aliqua sententia, quæ communiter censetur improbabilis; mihi enim profectò huiusmodi sententiæ probabiles esse non poterunt, si nesciam respondere argumentis in contrarium; nec enim tunc possum fidere aliorum solutionibus, quando alios video nō modo prædicta argumenta soluere, sed iisdem planè vti pro sententiæ oppositæ, quàm tuentur defensione.

Dices. Probabile non dicitur simpliciter, sed ad alterum; ergo saltem mihi, qui nescio respondere, nō erit prædicta opinio probabilis.

Resp. Negando consequentiā, quia adhuc argumenta, quibus vrgeor, non puto demonstratiua, & conuincētia absolutè, ex natura sua, sed ex mea tenuitate; vnde non tollunt probabilitatem sententiæ; puto enim illa posse solui, & cum fundamento puto. Accedit, quod multoties ego nescio argumentis respondere, & tamē

puto

puto, & euidenter scio illa non concludere, & esse fallacia, aliunde scilicet. Ita ergo pariter licet ego nesciā argumenta soluere, aliundè potero esse certus, quod illa argumenta sunt tantum probabilia, quia multi sunt, quibus ea videntur soluta, & alij possunt esse, qui clarius illa soluant; igitur ex hoc præcisè, quod quis argumentis nesciat respondere, non per hoc iudicare debet opinionem aliquam improbabilem, alioquin satis fundatā. Pro hac conclusione, qui vult DD. legat Castr. Pal. in suo opere morali parte 1. d. 2. pun. 1. nu. 2.

SECTIO SECVNDA.

An opinio putata falsa possit in sensu composito iudicari probabilis.

HActenus de essentia opinionis probabilis secundum se, nunc quærendum est, cum quibus actibus probabilis remaneat, adeo vt suam probabilitatem non amittat. Et primo quærimus, an cum iudicio in aliquo intellectu, quod opinio sit falsa, respectu eiusdem intellectus retinere possit suam probabilitatem, respectu enim aliorum non est dubium. Fit autē comparatio inter probabile, & falsum, non inter verū, & falsum; hæc enim certum est, quod opponuntur; nequit enim idem iudicari verū, & falsum, verū, & non verum; alias iudicaretur idem esse, & non esse, quod implicat. Sit igitur.

Conclusio Prima.

Impossibile est, quod propositio iudicata euidenter falsa, simul in sensu composito iudicetur probabilis. Hæc Conclusio videtur esse citra controuersiam, & probatur euidenter.

L

Primo

Primo, quia propositio iudicata euidenter falsa cognoscitur euidenter nullum habere motiuum, seu fundamentum veritatis; ergo cognoscitur euidenter non esse probabilis; ergo nequit iudicari probabilis. Quod enim constat euidenter non esse tale, non potest iudicari tale. Antecedens probatur, quia ubi est euidencia falsitatis, motiua, & fundamenta veritatis cognoscuntur euidenter esse leuia, friuola, nullius roboris, & euidenter soluta; alias si alicuius roboris sunt, adhuc est dubium de veritate; vnde non constat de falsitate; sed propositio, quæ nulla habet fundamenta veritatis, nisi friuola, & euidenter soluta, cognoscitur euidenter non esse probabilis, destituitur enim causa, ex qua oritur probabilitas; ergo ubi est euidencia falsitatis, nequit propositio iudicari probabilis. Auctoritates autem DD. nullius sunt roboris, quia ubi constat euidenter de falsitate, constat etiam DD. oppositum asserentes fuisse deceptos. Deceptorum autem auctoritas nulla est; ad summum ergo iudicari poterit apparens, vt insinuauimus in hac disput. 2. sect. 1. initio, ubi assignauimus differentiam inter apparentiam, & probabilitatem.

Secundo, quia aliquam propositionem iudicari probabilem, est formalissime iudicari talem, vt intellectus habeat sufficiens fundamentum illi assentiendi; sed propositio iudicata falsa non potest habere tale fundamentum, falso enim, euidenter cognito vt falso intellectus villo pacto nequit assentiri, cum sit extra adequatum obiectum intellectus, quod est verum; ac proinde nullum sufficiens fundamentum, potest habere intellectus ad assentiendum falso; euidenter cognito vt falso; ergo nequit iudicari probabilis. Et sanè, vel tale fundamentum tollit euidenciam falsitatis, vel non; si primum non sumus in casu; si secundum nullum motiuum, nec

vlla

vlla vis dari potest, (seclusa fortassè Diuina Omnipotentia necessitate, de qua re non est hic locus disputandi) vi cuius possit intellectus falso euidenter cognito assentiri; ergo &c.

Hinc etiam collige, quod quotiescumq; aliqua contradictoria iudicatur euidenter vera, non potest opposita remanere, seu iudicari probabilis; ex hoc ipso enim quod vna contradictoria sit euidenter vera, opposita necessariò est euidenter falsa.

Conclusio secunda.

Propositio iudicata probabiliter tantum falsa, potest in sensu composito euidenter iudicari probabilis: Conclusio probatur manifestè, primo quia, Propositio iudicata probabiliter falsa iudicatur talis cum formidine iusta ob rationes, quæ sunt in oppositum pro veritate; ergo etiam in sensu composito cum hoc iudicio apparent intellectui rationes validæ, & alicuius roboris pro veritate; alias non esset, quod sequeretur iusta formido, quæ tamen ex assensu, seu dissensu probabilis nata est sequi. Sed ex hoc, quod alicui apparent rationes pro aliqua parte, quæ validæ sint, statim illa pars, licet illi non euadat vera, euadit tamen euidenter probabilis; constat enim illi euidenter talem partem esse affectam causa formali probabilitatis, nempe rationibus validis, ac proinde constat euidenter habere effectum formalem ipsius; ergo etiam in sensu composito iudicabitur euidenter, vel poterit iudicari probabilis.

Secundo, quia omnis oppositio, & impossibilitas inter actus ad esse simul oritur, vel ex obiectis, vel modo tendendi actuum; Ideo enim E. G. non potest intellectus simul affirmare, & negare, quia idem non potest simul esse, & non esse. Sed iudicium, quod ali-

L 2

qua

qua propositio sit falsa, & iudicium, quod sit probabile, nec opponuntur ex obiecto, nec ex modo tendendi; ergo poterunt esse simul in eodem intellectu. Minor probatur, & quidem quoad primam partem res est clara; nam probabile, & falsum nullo modo opponuntur, quin immò sunt de facto simul; quot enim falsa sunt probabilia? immò quot falsa sunt probabiliora veris? igitur ex hoc capite dicere aliquid esse falsum, & dicere esse probabile, non repugnat. Secunda item pars probatur, quia iudiciū, quo iudicatur tantum probabiliter aliquid esse falsū, nō destruit fundamenta veritatis, quibus licet non moueatur intellectus illa tamen supponit alicuius roboris esse, vnde de illis formidat; ergo nec ex modo tendendi destruit probabilitatem, cum supponat causam formalem ipsius.

Tertio. Quia iudiciū, quo propositio iudicatur probabiliter falsa, & iudicium, quo eadem iudicatur probabilis, non sunt respectu eiusdem obiecti, sed respectu diuersorum, & quidem disparatorum; ergo nullam habent oppositionem: vnde poterunt simul esse in eodem intellectu. Antecedens probatur. Iudicium quo aliqua propositio iudicatur falsa, habet pro obiecto disconuenientiam ipsius cum suo obiecto; iudicium autem, quo eadem iudicatur probabilis, non habet pro obiecto conuenientiam, nec illam enunciat, sed solum apparentiā conuenientiæ, seu fundamenta, & motiua conuenientiæ, quæ profecto sunt obiecta diuersa, & disparata.

Quarto. Quia multæ propositiones, quæ nunc comperiuntur euidenter falsæ, dicuntur præteritis temporibus fuisse probabiles, hoc est licet non possint dici fuisse veræ; quod enim semel est verum, semper est verum; dicuntur tamen habuisse sufficiens fundamentū veritatis; quia licet etiam tunc re vera essent falsæ, & dice-

dicerentur ab aliquibus falsæ, adhuc tamen earum falsitas erat in obscuro, nō erat clara; ergo iam potest componi falsitas in obscuro, & probabilitas; ergo possunt simul componi duo iudicia, quorum alterum dicat obscure propositionem esse falsam, aliud verò probabile. Vno verbo. Ego possum nunc dicere, & verè; in aliquo signo temporis præteriti aliquam propositionem fuisse falsam, & probabilem; ergo etiam nunc aliqua propositio potest à me iudicari falsa, & probabilis. Et sanè solum falsitati clarè visæ repugnat fundamentum, validum veritatis, quod est probabilitas, non verò falsitari obscure tantum iudicatæ. Falsitas enim in obscuro non modo opponitur cum veritate in obscuro, sed illam conclamat. Ideo &c.

Hinc inferas, quod quando vna contradictoria probabiliter tantum iudicatur vera, non potest quidem opposita iudicari vera, nequeunt enim duæ contradictoriæ verificari; potest tamen iudicari etiam euidenter probabilis. Quod quidem videtur præter dicta, desumi ex modo loquendi omnium DD. qui passim assentientes vni parti contradictionis solent oppositam vocare probabilem.

Dices primo. Est maxima differentia inter assentiri vni parti contradictionis, & inter oppositam iudicare falsam; ergo licet cum assentiri vni parti contradictionis stet oppositam iudicare probabilem, non tamen stabit cum hoc, quod est iudicare illam falsam.

Resp. In primis idem esse omnino assentiri vni parti contradictionis, & eandem iudicare veram. Iudicamus enim formalissimè propositionem aliquam verā, cum illi assentimur. Iudicare enim propositionem aliquam obiectiuam veram est formalissimè dicere rem ita esse, quod profecto est assentiri. Item assentiri vni

parti

parti contradictionis, saltem virtualiter, est oppositam iudicare falsam; iudicatur enim virtualiter falsa vna propositio, cum contradictoria iudicatur vera, & cum contradictoriæ assentimur. Si enim dico verum esse, quod Petrus amet, quod est assentiri huic affirmatiuæ, vtique virtualiter dico falsū esse, quod nō amet; infertur enim necessario ex illa, ex vna enim contradictoria vera, necessario infertur opposita falsa; & adeo quidē sunt cōnexa inter se hæc duo, vt si mihi euidenter cōstet de veritate vnius cōtradiçtorie, per hoc præcisè mihi euidenter cōstat de falsitate oppositæ. Perinde igitur se habet assentiri vni parti contradictionis, seu vnam partem contradictionis iudicare veram, ac iudicare oppositam falsam. Si igitur cum hoc, quod est assentiri vni parti contradictionis, seu eandem iudicare veram, stat oppositam iudicare probabilem; ergo etiam cum hoc, quod est oppositam iudicare falsam, stabit eandem iudicare probabilem. Vnde ad argumentum dico non esse differentiam, quæ officiat, est enim solum differentia impliciti, & expliciti, quæ non officit.

Dices secundo. Iudicare propositionem aliquam esse probabilem est formalissimè iudicare, quod possit esse vera; sed propositio, quam ego iudico falsam nullo pacto possum iudicare, quod possit esse vera; nequit enim falsum vlllo pacto esse verum, & ego non possum iudicare id, quod esse non potest; ergo propositio iudicata falsa non potest ab eodem iudicari probabilis.

Resp. In argumento esse manifestam æquiuocationem; aliud enim est aliquid esse verum, & aliquid iudicari verum; Item aliud est, quod est verum in re, non posse esse falsum; aliud vero, & toto Cælo diuersum, id quod iudicatur verum non posse esse falsum. Primum enim verum est, secundum, omninò falsum; quot enim

enim propositiones de facto iudicantur veræ, quæ non modo possunt esse, sed sunt falsæ? licet ergo ego non possim iudicare, quod falsum possit esse verum; possum tamen iudicare, quod id, quod ego iudico falsum, possit esse verum; in quantum cum non sim certus de falsitate, timeo decipi; vnde non iudico, quod falsum reduplicatiuè possit esse verum, hoc enim est impossibile; sed specificatiuè, id quod ego nunc iudico falsum; & sanè sic habet communis vsus loquendi, quo homines aiunt passim; arbitror, quod res ita se habeat, posset tamen se habere opposito modo; quibus verbis innuimus probabile esse oppositū, & oppositū habere fundamentū veritatis, licet nos dicto fundamentō non moueamur.

Resp. Secundo subtilius negando maiorem, quia iudicia, quibus enunciamus aliquid esse probabile, vt plurimum euidentia sunt, & scientifica, ac proinde verissima, etiam si alioquin id, quod dicitur probabile sit falsum. Si autem esse probabile esset formaliter posse esse verum, huiusmodi iudicia falsa essent, illud enim quod in re est falsū, nullo pacto nec est, nec esse potest verū. Igitur aliud est esse probabile, aliud esse posse verū; dicit ergo probabile, non possibilitatē veritatis, sed sufficiens fundamentum veritatis hac ratione, seu motiuo alicuius roboris pro veritate, quæ vtiq; stant cum falsitate.

Addo quod solent docti omnes dicere, probabile esse, quod aliquis contractus ex sua natura sit iustus; per quæ verba profectò non asserunt esse iustum, multoties enim etiam in sensu composito cum illis docent esse iniustum. Si autem idem esset probabile ac posse esse, duo sequerentur; primo, quod impropria nimis, & indocta esset prædicta locutio; secundo, quod per illa verba assererent esse de facto iniustum. Patet vtrumque, quia quando loquimur de essentialibus, & de ijs, quæ

quæ res habent à natura, malè dicimus quod potest habere, sed debemus dicere, quod habet; omne enim, quod essentialiter sibi essentialiter possunt habere, de facto habent, idem enim quoad essentialia est esse, & posse esse. Vnde non nisi indoctè dici potest aliquam rem posse habere aliquod prædicatum sibi essentialiter. Item, quia in essentialibus idem est habere, ac posse habere, qui dicit vnum, dicit aliud; vnde qui dicit aliquem contractum de sua natura posse esse iustum, dicit profectò, velit, nolit, esse iustum, omne enim, quod essentialiter potest habere, de se habet. Igitur nullo pacto est dicendum idem esse probabile, & posse esse.

Dices tertio. Omne quod est probabile dicitur posse gignere assensum; sed propositio iudicata falsa in sensu composito non potest esse talis, ut queat gignere assensum, nec enim potest intellectus assentiri propositioni, quam iudicat falsam, aliàs assentiret, & dissentiret; ergo nequit esse probabilis; vnde nequit verè iudicari probabilis.

Resp. Probabile debere esse tale, ut possit gignere assensum simpliciter, quantum est de se, non vero in quacumque facta suppositione; nimirum debet probabiliter esse tale, ut vi illius possit intellectus prudenter assentiri; si autem impediatur ab aliquo actu extraneo incompossibili, hoc erit per accidens, & non ex defectu sufficientis virtutis in motivo probabili, ex incompossibilitate .i. actus præcedentis; vnde adhuc reuera erit probabile, & poterit iudicari tale, quia scilicet actus præcedens non tollit ipsius vim, & potentiam, sed solum impedit actum. Sic ergo in casu nostro, licet nequeat intellectus in sensu composito assentiri propositioni iudicatæ falsæ, adhuc tamen potest iudicare illam probabilem; quia scilicet illius motiva pro veritate remanent

nant in suo robore, & actus non implicat sequi ex defectu probabilitatis, sed ex incompossibilitate cum actu præcedenti. Secus contingeret, si euidenter appareret falsa, quia euidentia falsitatis destruit vim, & potentiam agendi in probabili, quia eneruat, & ostendit nullas ipsius rationes, & motiuas; ideo &c.

SECTIO TERTIA.

An concurrentibus opinionibus æquè probabilibus, vel probabili cum probabiliori, utraq; remaneat simpliciter probabilis.

Candidus Philalethus in hoc opus. iam citatus, & sæpè citandus *d. illa unica de opinionum praxi q. 6.* propositionem probabilem distinguit, in probabilem simpliciter, & probabilem secundum quid. Probabile simpliciter dicit, quæ expensis omnibus medijs, & rationibus hinc, & inde ad eius veritatem conducentibus, vnde quaq; probabilis remanet. Probabilem verò secundum quid illam dicit, quæ licet cum aliquibus medijs, & rationibus appareat vera, non tamen ex omnibus; secundum enim aliqua apparet falsa; quia tamen nulla propositio, quantumuis probabilis potest apparere vera per omnia media, aliquas enim rationes debet habere in oppositum, per quas profectò non vera, sed falsa appareat necesse est, ac proinde hæc distinctio videretur nulla, quia omnis propositio hoc pacto probabilis tantum esse potest secundum quid. Ideo sic rem explicat.

Illam propositio dicitur probabilis, & apparere vera per omnia media, quæ non solum rationibus, quibus munitur, appareat vera; sed etiam rationibus pro parte opposita; non quod rationes pro parte opposita veritatem positiuè ostendant, hoc enim est impossibile;

sed negatiuè, quatenus scilicet eius veritatem ità impugnant, vt tamen vincantur, & comparatæ cum rationibus veritatem ostendentibus inueniantur infirmiores; & sicut victoria vnus non tantum desumitur ex viribus proprijs, sed etiam ex infirmitate virium alterius; sic etiam veritas vnus propositionis non solum desumitur ex rationibus proprijs, sed etiam ex oppositis, in quantum cadentibus, & superatis à proprijs. Illa autem propositio erit probabilis tantum secundum quid, quæ licet ex suis rationibus appareat vera ex oppositis tamen, vel quia æqualibus, vel quia maioris roboris tàm positiuè, quàm negatiuè appareat falsa. Ex quo docet prædictus Auctor propositiones oppositas æquè probabiles non esse probabiles simpliciter, sed tantum secundum quid, & à fortiori probabilem concurrentem cum contradictoria probabiliori.

Hęc distinctio mihi multipliciter non probatur; primo, quia merè gratis introducit sine vllò fundamento non modo auctoritatis, sed neq; rationis; secundo, quia in re est eadem distinctio qua communiter DD. distinguunt probabile, in probabile, & probabilius. Quod enim appellat Candidus probabile simpliciter, eò quia vincat, & habeat fortiora motiua, quàm oppositum dicitur communiter probabilius. Quod verò appellat probabile secundum quid, quia licet habeat validum motiuum; infirmius tamen illud est motiuo partis oppositæ, hoc communiter dicitur probabile simpliciter; vndè erit quæstio pura de nomine, in qua quia semper vincit modus loquendi communior DD. profectò antiquæ, & communissimæ DD. omnium loquendi formulæ standum est. Tertio, quia Candidus merè gratis, & sine vllò fundamento nouam definitionem probabilis simpliciter affert contra communem, & iam

per

per tot sæcula consensu DD. omnium approbatam. Inducere autem nouas definitiones merè gratis, an sit approbandum, viderit ipse, & alij iudicent.

Hactenus enim probabile simpliciter à DD. omnibus nemine discrepante definitum fuit, quod apparet verum sapientibus cum formidine partis oppositæ; quæ est definitio Aristotelis 1. *Top.c.1.* Vndè ille actus dicitur opinio, quo nomine venit assensus simpliciter probabilis, quo intellectus assentitur vni parti contradictionis cum formidine oppositæ: vndè opposita pars, & rationes partis oppositæ non conclamantur ab opinione, seu ab assensu probabili simpliciter, in quantum vincuntur, & debellantur; sed potius in quantum falsitatē ostendendo terrent intellectum, & faciunt vt formidet; tantum abest quod ostendant veritatē. Et hinc aiebat D. Th. multis in locis, quod *opinio secundum Philosophum quoddam debile, & infirmum est.* Definire autem opinionem obiectiuam, seu probabile simpliciter, quod ex omnibus medijs tàm pro, quàm contra apparet verum, seu quod vincit rationes partis oppositæ, profectò est nouam definitionē afferre probabilis simpliciter.

Præterea hactenus nomine refragante probabile, vt sic diuisum fuit in probabile, & probabilius; & etiam (cōtra quod verū) dicitur probabile suscipere magis, & minus. Igitur probabilius est mēbrū pbabilis vt sic. Modo dicas Cādide. Probabile vt sic quid importat; pbabile ne simpliciter, vel secūdū quid? Si primū, habeo intentū; si quidē etiā sine maiori probabilitate, sine victoria stabit probabile simpliciter; vnde propositio licet non probabilior erit probabilis simpliciter, & etiam propositio minus probabilis, quia probabile vt sic tamquam genus inuoluit, probabilis simpliciter profectò erit. Si verò se-

M 2 cundum

cundum, hoc falsum apertè est; nequit enim probabile simpliciter, quale dicitur esse probabilius, habere pro genere probabile secundum quid; simpliciter enim, & secundum quid sunt differentiæ oppositæ, & vna non est genus ad aliam. Quid ergo dices? fortè respondebis probabile vt sic præscindere tam à probabili simpliciter, quàm secundum quid? sed hinc grauioribus angustia. Nam quæso quid erit probabile vt sic? quæ conceptum obiectiuum habebit? Omnis conceptus obiectiuus in aliquo genere est simpliciter talis; probabile vt sic, quia probabile in quo genere simpliciter erit? non verum, non falsum, non dubium; neutrum enim horum potest esse genus ad probabile simpliciter; ergo &c.

Dicamus igitur, & facillè probabile vt sic esse probabile simpliciter, minus autem probabile, & probabilius vtrumque; esse probabile simpliciter, & differre tantum, secundum magis, & minus, quod proinde non variat genus simpliciter, iuxta commune axioma, quod magis, & minus sub eodem genere non variat genus. Eo prorsus modo, quo se habet calidum simpliciter ad magis, & minus calidum. Sit ergo.

Conclusio Prima.

Concurrentibus propositionibus contradictorijs æquè probabilibus vtraque earum remanet simpliciter probabilis.

Probatur Conclusio. Primo, quia ille actus est opinio, seu assensus simpliciter probabilis, qui aliquid enūciat ex valido motiuo cum formidine partis oppositæ; cum formidine inquam non leuiter, vel temere orta, sed cum fundamento iusto, hoc est ex rationibus in oppositum reuerà validis. Igitur illud erit opinio
obie-

obiectiua, seu obiectum simpliciter opinabile, & probabile, quod graui munitum erit fundamento, licet in oppositum sit ratio grauis, quæ proinde quia non vincitur, & valida cognoscitur, formidinem ingerit. Valet enim illatio ab actu ad obiectum, sicut ab effectu ad causam; nec enim actus potest esse simpliciter probabilis, nisi obiectum probabile simpliciter sit. Sed propositiones contradictoriæ æquè probabiles, sunt graui munitæ fundamento, licet vtraque inuoluat formidinem partis oppositæ, eo quod vtraque sit æquè valida; ergo sunt simpliciter probabiles.

Confirmatur. Nisi concurrerent, vtraque separata esset probabilis simpliciter; ergo etiam si concurrant; quid enim amittunt, vel quid acquirunt; vt deperdatur probabilitas simpliciter? Nihil profectò, nisi formido mutua; hæc autem non modo destruit probabilem assensum simpliciter, seu opinionem, quia ab opinione inuoluitur. Sit exemplum. Sint duo, quorum quilibet fortis sit simpliciter, concurrant, & neuter vincatur; proinde ne non erunt amplius fortes simpliciter? quis hoc dicat? idem currit in casu nostro.

Secundo, quia omnis propositio esse debet in aliquo genere simpliciter, omne enim quod est, in aliquo genere simpliciter est; igitur si probabilis concurrens cum æquè probabili, est tantum secundum quid in genere probabilis, in quo nam genere erit simpliciter? omne enim, quod in aliquo genere est secundum quid, in aliquo debet esse simpliciter, vt valet discurrendo per singula. Si nihil inuenias, profectò simpliciter probabilis dicenda est.

Respondebis, quod est simpliciter dubia, nec enim aliud dici potest.

Contra tamen est, quia nulla propositio obiectiua
in se

in se est formaliter dubia, in se enim est determinata ad vnum; sed dicitur dubia in quantum dubium reddit intellectum. Ceterum intellectum reddi dubium stat dupliciter, vel ex defectu rationum sufficientium; vel ex concursu rationum quidem simpliciter sufficientium, sed inter se pugnantium. Primo modo propositio, de qua in praesenti non est dubia, vtraque enim habet rationes sufficientes, & validas, adeo ut extra concursum vi eiusdem rationis, & motui dubia non esset, sed simpliciter probabilis. Secundo vero modo non aliter intellectus redditur dubius, nisi quatenus vtraque pars vicissim ingerit formidinem de opposita, cum qua profecto stat opinio, quae simpliciter probabilis propositio est. Vnde aiebat Caiet. *opus. d. praecedenti citato*, quod *varietas opinionum habet reddere intellectum nutantem*. Vnde tale dubium tantum abest, quod tollat opinionem, & probabile simpliciter, quin potius illa inuoluit.

Tertio. Ad hominem contra Candidum sic. Illa propositio est simpliciter probabilis, quae non tantum ex aliquibus, sed per omnia media, tam pro, quam contra adducta apparet probabiliter vera; dico probabiliter, non euidenter, alias non esset propositio probabilis, sed euidens. Quid est autem apparere verum probabiliter? Ita ut etiam appareat falsitas, & sit formido de veritate. Sed concurrentibus opinionibus contradictorijs aequè probabilibus vtraque per omnia media, tam pro, quam contra apparet probabiliter vera; ergo vtraque remanet simpliciter probabilis. Minor probatur, quia per media pro adducta utique apparet probabiliter vera, suppono enim esse pro illa rationes validas. Item per media contra adducta; nam per illa apparet falsitas, & quidem probabiliter, prout necesse est, ex quibus proinde oritur formido

mido de veritate. Item haec eadem media pro falsitate adducta per hoc, quod non vincunt partem oppositam declarant pro illa esse validum fundamentum veritatis, alias illam debellarent, vnde probabilitatem veritatis illius ostendunt; ergo etiam concurrentibus opinionibus aequè probabilibus vtraque apparet ex omnibus medijs, & omnibus expensis, tam fauentibus, quam oppositis probabiliter vera, ergo &c.

Quod autem ad hoc, ut aliqua propositio probabilis simpliciter sit, requiratur, ut falsitas illius probabiliter appareat, quod fuit assumptum in minori probata, patet, quia si falsitas neque probabiliter appareat; vel leuiter, vel nullo modo appareat, vnde vel nulla, vel non iusta consurgit formido; quando autem hoc contingit, propositio non probabilis, sed simpliciter euidens est.

Conclusio secunda.

PROBABILIS propositio etiam concurrens cum probabiliori remanet simpliciter probabilis.

Probatur primo haec conclusio iisdem rationibus, quibus probata est praecedens proportionaliter applicatis; adhuc enim probabilis habet firmum fundamentum, & validum, de cuius veritate opposita licet probabilior ambigit, & iuste formidat; probabilior enim quantumvis propositio semper formidat de opposita, & iuste formidat vi rationum illius, quas adeo non debellat, ut negligantur, vnde adhuc remanent fortes; alias si illas debellaret, & eas negligeret, non esset, quod de opposita formidaret iusta formidine, vnde euidens euaderet. Igitur licet concurrat cum probabiliori, adhuc remanet simpliciter probabilis.

Secundo, quia si probabilis, quae modo concurrat cum probabiliori, cum illa non concurreret, talis de se esset,

vt esset simpliciter probabilis, habet enim firmum fundamentum, & solum ex concursu amittit probabilitatem simpliciter; ergo etiam si concurrat remanebit simpliciter probabilis. Probo cōsequentiam; remanet idem fundamentum, & probabilior nihil affert, quod prædictum fundamentum eneruet; illud quidem soluit, sed tantum probabiliter, vnde relinquit illud probabile; si enim nō relinqueret illud probabile, solueret illud euidenter, vndè nullo pacto probabilis, sed clarè falsa remaneret prædicta propositio. Item propositio quantumuis minus probabilis soluit etiam probabiliter rationes propositionis probabilioris; alias si probabiliter non solueret illa, falsa clarè appareret; magis autem, vel minus, vndè semper in eodem genere; ergo cum de se sit probabilis simpliciter, & probabilior illi non auferat probabilitatem, profectò remanebit simpliciter probabilis.

Confirmatur exemplo. Detur aliquis de se simpliciter fortis, concurrat cum fortiori, ita tamen, vt non debelletur omnino, sed hinc, & inde sint vulnera, grauiora tamen ex parte fortis, & fortis nunquam possit debellari omnino; & fortior, licet fortior illum timeat, diceturne ille amisisse robur simpliciter fortis, nequaquam. Sic in casu nostro; ideo &c.

Tertio, quia probabilis, licet concurrans cum probabiliori, ex omni capite, & omnibus expensis apparet probabiliter vera; ergo vel ex principijs Candidi erit simpliciter probabilis. Antecedens probatur. Ex rationibus pro se adductis, patet, & in quantum ostendunt veritatem ipsius, & in quantum ingerunt formidinem parti oppositæ, licet probabiliori. Item ex rationibus adductis pro parte contraria probabiliori hoc idem constat; nam hæc illam non debellant, sed licet torqueant, adhuc

adhuc illius robur sentiunt, & formidant; vnde in quantum non vincunt, sunt fundamentum, vt appareat probabiliter vera; rationes enim probabiles, & multò magis probabiliores vincunt, & debellant omnino, quod non apparet ad minus probabiliter verum; ergo ex omnibus capitibus elucet probabiliter veritas propositionis probabilis etiam in concursu cum probabiliori. Erit igitur simpliciter probabilis.

Dices primo. Probabilior debellat, & vincit rationes minus probabilis, illas enim soluit.

Resp. Quod non soluit nisi probabiliter, quo pacto etiam rationes ipsius soluuuntur à minus probabili; vndè neutra debellat omnino partem oppositam, cuius rei clarum signum est, quia vtraq; formidat de parte opposita. Magis quidem ac minus; hoc vltro fateor; at extrahit ne à genere probabilis simpliciter? hoc est quod quærimus. Dicitur est probabilitatem simpliciter illam esse, quæ oritur ex omnibus capitibus, tam pro, quam contra adductis? ostendi etiam minus probabile desumere suam probabilitatem ex omnibus medijs, tam pro, quam contra; quia etiam rationes probabilioris, simpliciter soluuntur, & probabilior simpliciter formidat de veritate minus probabilis. Quid amplius requiritur? fortè quod magis vincat, quam vincatur? quod minus formidet, quam formidetur? quod habeat fortius motiuum? hæc est manifesta petitio principij; nam est requirere, quod aliqua propositio sit probabilior, ad hoc vt sit simpliciter probabilis, quod est in controuersia.

Dices secundo. Nō potest vtraq; cōtradictoria simul, & omnibus expensis apparere vera; nam vel omnibus expensis vna pars vincit, vel in dubio stat victoria. Si primum sola; quæ vincit, apparet vera; Si secundum neu-

tra apparet vera, sed vtraq; remanet dubia, ergo &c.

Resp. Quod Candidus, qui in tota sua disputatione passim fatetur posse vtramq; contradictoriam esse probabilem, & probabilem iudicari (idem autem est probabile, ac apparere verum) modo id negat; passim enim, & ingeniosè arguit errorem illorum, qui confundunt pro eodem assentiri probabiliter vtriq; propositioni contradictoriæ, & assentiri vtramq; esse probabilem; Primum enim negat, secundum concedit. Sed quidquid sit de coherentia, ad argumentum nego antecedens, nam licet non possit vtraq; contradictoria esse, vel iudicari simul vera, potest tamen omnibus expensis vtraque representari intellectui vera, non euidenter, sed probabiliter; siuè enim vtraq; pars sit æqualis in probabilitate, siuè vna sit probabilior, semper in omni casu vtraq; apparet probabiliter vera. Fateor quidem quod omnibus expensis non potest vtraq; contradictoria apparere euidenter simul vera; si enim vna appareat euidenter vera, signum est, quod pro alia non sunt vllæ rationes veritatis; vnde implicat in adiecto, quod illa alia appareat euidenter vera; tamen probabiliter potest vtraque apparere vera ex omnibus capitibus, quia motiuum probabile veritatis non solum partem pro qua militat facit apparere veram, sed etiam partem oppositam; suã quidem positiuè, oppositam verò negatiuè. In quantum quia illam non omninò vincit, sed formidat de illa, est signum, quod opposita habeat robur veritatis; ergo &c.

Dices tertio. Probabile simpliciter potest generare assensum; sed minus probabilis in concursu cum probabili non potest generare assensum; intellectus enim in assentiendo debet sequi motiua, vnde tantum potest inclinare, vbi sunt motiua fortiora, ergo &c. Item cum

pro po-

propositiones sunt æquè probabiles, intellectus remanet in dubio, quia quantum mouet motiuum pro vna parte, tantum retrahit aliud; ergo nequit assentiri; ergo neque æquè probabiles concurrentes remanent simpliciter probabiles.

Hic est Achilles Candidi Philalethi, non solum pro præsentis controuersia, sed pro tota materia, quam tractat in sua disputatione de opinionum praxi; vt ergo videamus, quanti sit roboris, sit.

SECTIO QVARTA.

An, & quomodo liberum sit opinari.

ANtequam autem quæsitum in tit. sect. propositum, discutiamus, pro intelligentia maioris in vltimo argumento adductæ. Notandum est, ad hoc vt aliquid sit simpliciter probabile alicui, non requiri, quod actu illi assentiatur. Tùm quia essentiæ rerum non desumuntur penes actum, sed penes potentiam ad actum, vnde essentia probabilis simpliciter non desumitur penes hoc, quod actu generet assensum, sed penes posse generare. Tùm quia esse aliquid intellectui tale, nihil est aliud, quàm ab intellectu iudicari tale, quid enim est aliquid intellectui esse verum, nisi iudicari verum? igitur aliquid esse intellectui simpliciter probabile, est iudicari tale, quod quidem stat absq; eo quod est assentiri ipsi; vt pater. Tùm etiam quia proposita mihi sententia validissimis munita rationibus, vel sine rationibus pro parte opposita, vel parùm efficacibus, etiamsi suspendam assensum, cognosco euidenter illam esse probabilem; & assensus sanè est quid à posteriori, & effectus probabilis simpliciter; nulla autem causa constituitur per suum effectum; & per assensum opinio mihi non euadit probabilis, sed vera.

N 2 Notan-

Notandū secundo verè ad probabile simpliciter requiri, quod possit generare assensum; nam si non potest generare assensum, ergo non habet sufficiens fundamentum veritatis, & nimium clarè elucet falsitas, igitur non remanet simpliciter probabile. Non autem debet probabile posse generare assensum facta quacunque suppositione, vt terigi *in hac disput. secunda sect. 2. in fine*; sed solum esse tale, vt nihil facta diligentia sufficienti antecedens ad assensum, vel dissensum possit illius efficaciam impedire, adeo vt cum quocumque sic antecedenti possit assensum generare. Vndè quare apprens non est probabile? quia scilicet cum motiuis antecedentibus pro falsitate non stat eius efficacia; vnde quando id, quod dicitur probabile impeditur ad agendum à motiuo pro parte opposita, non remanet simpliciter probabile.

Notandū tertio ad probabile simpliciter non requiri, quod possit gignere assensum in sensu composito cum omnibus motiuis excogitabilibus pro parte opposita; alias nulla propositio falsa posset esse simpliciter probabilis; excogitabilia enim, & dabilia absolutè sunt motiua pro illius falsitate, cum quibus non poterit gignere assensum. Sufficit ergo ad probabile simpliciter, quod possit gignere assensum cum omnibus motiuis hic, & nunc facta prius sufficienti discussione inuentis, & occurrentibus.

Igitur nunc videndum, an minus probabilis concurrans cum probabili, & probabilis cum æquè probabili possit gignere assensum, adeo vt non impediatur à motiuis pro parte opposita; & quia difficultas tantum oritur ex natura Intellectus, qui cum in opinando dependeat à motiuis, videtur tantum posse rari à motiuo fortiori: Ideo in præsentī quæstione examinamus, an intel-

intellectus sit ita subiectus motiuis, vt ipse nulla perfruatur libertate; an verò aliqua, & possit pro libito, quamlibet partim sequi, dummodo sit motiuo valido non eneruato munita, quæ proinde habeat speciem veritatis.

Et sanè apud omnes recentiores hætenus habitum fuit pro indubitato intellectum quoad assensum probabiles esse liberum, tam quoad specificationem, hoc est tam huic, quam illi parti assentiri, ac quoad exercitium, hoc est assentiri, vel suspendere assensum. Disputant autem tantum de libertate intellectus quoad assensum euidentes, qui videntur rapere intellectum, & cogere, ne expectet imperium voluntatis, cui alioquin subditus est.

Solus Candidus Philalethus hanc libertatem intellectus, quoad assensum probabiles in dubium reuocat, & *quæst. secunda* concessa libertate quoad exercitium, libertatem specificationis prorsus adimit. Intellectum ponit, quasi saxum, quod non moueatur, nisi vi impellentis, quæ maior sit vis impellentis, illuc necessariò moueatur, si moueri vult, adeo vt in partem oppositam deflectere nequeat; sin autem vtrinq; vis sit æqualis, necessariò standum ei sit, & neutrum mouens sequi possit. Quæ sententia singularis est tam antiquorum, quam recentiorum (saltem classicis, & in terminis) auctoritatibus destituta, & fortassè parùm firmas rationes habet, vt fusè *sect. sequenti*. Pro communissima & vera sententia sit.

Conclusio unica.

AD quoscumq; assensum ineuidentes, & obscuros, siuè fidei humanæ, siuè diuinæ, siuè opinionis; quoad exercitium intellectus est plenè liber, & à sola volun-

voluntate dependet; quoad specificationem autem licet à sola voluntate non dependeat, sed etiam ab obiecto, liber tamen est, & pro libito voluntatis potest, quam voluerit partem opinari, vel credere.

Loquor indifferenter, & eodem modo de opinione, & fide, siue humana, siue diuina, quia licet alioquin isti actus essentialiter differant, quoad punctum libertatis omnino conueniunt, & de his quoad hoc eodem modo philosophatur. S. Thomas 2.2. q. p. a. 4. & communiter ibidem omnes expositores, quod etiam supponit Candidus d. prædicta q. 2.

Dixi autem in conclusione, quod licet intellectus sit liber, & à voluntate dependeat in assensibus obscuris, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem; adhuc tamen est plenior libertas, & maior dependentia quoad exercitium, quam quoad specificationem; quia scilicet quoad exercitium solum à voluntate dependet intellectus; obiectum enim, & rationes in obiecto elucens nihil dicunt de assentiendo nunc; vnde quod hic, & nunc assentiatur in solam voluntatem refundendum est, cum intellectus se non valeat determinare, nec sit potentia formaliter libera. Vnde si de duobus, quibus eadem veritas pari modo proponitur, vnus assentiatur; alter non, sed suspendat assensum, quæ ratio huius exercitij poterit assignari? profecto hæc vnica, quia vult. Talis casus erit, si Concionator E. G. hortetur auditores suos ad eliciendum actum fidei diuinæ, aliqui elicient, alij suspendent assensum; quare? hæc vnica, quia hi volunt, secus alij. Secus autem quoad speciem actus, ad hoc enim, quod potius eliciatur actus huius speciei, quam illius, sola voluntas non sufficit; sed vltius requiritur obiectum sub ratione veri, aliàs intellectus posset ferri extrà suum obiectum adæquatum.

Et

Et hoc est, quod voluit Caiet. p. 2. q. 65. a. 4. dum docuisse videtur, quod sine vlla ratione potest intellectus alicui propositioni assentiri, vnde communiter impugnatur; nam ni fallor, hoc absolute etiam quoad specificationem non potuit voluisse doctissimus vir, cum alibi rationem aliquam requirat ad quoscumque assensus, vt infra; sed solum quoad exercitium. Supposita enim ratione veritatis in obiecto motuum ad hic, & nunc assentiendum est sola voluntas; quod quidem ait satis clarè loco citato his verbis; *vnde obiecto sufficiente ad determinandum intellectum ad alteram partem oportet voluntate supplere quoad exercitium.*

Quia autem licet quoad specificationem requiratur motuum, illud tamen quoad actus inevidentes obscurum est, & non plene determinans intellectum, qui solum determinatur à vero euidenter proposito, ideo requiritur determinatio voluntatis, vt intellectus de se indifferens ad contraria, voluntate imperante huic parti potius assentiatur, quam illi. Quod quidem, quia in hoc consistit libertas specificationis, & nostra conclusio.

Probatum primo ex Aristotele 9. met. t. 10. vbi postquam distinxit potentias in rationales, & in irracionales, & cum has dixisset determinatas ad vnum, & vnus tantum obiecti factiuas, illas autem indifferentes ad contraria; de rationalibus quærit his verbis. *Approximatis obiectis simul ne facient contraria? hoc verò impossibile est; necesse est igitur aliud quiddam esse, quod dominetur: dico autem siue appetitum, siue electionem.* Particula *siue*, sicut, & alibi solet, hic sumitur pro &; Igitur intellectus qui potentia rationalis est, inter obiecta contraria constitutus indifferenter ad illa se habet, & indiget voluntate determinante etiam quoad contrarietatem, & specificationem: scilicet liber est, & indiget

impe-

imperio voluntatis, ad hoc ut vni parti potius, quam alij assentiatur, his potius quam illis rationibus acquiescat; ergo quoad assensus inevidentes, quoad obiecta obscura, quando nempe proponuntur contraria assensus, & dissensus, verum & falsum, quod vnum obiectum præ alio eligat intellectus, quod assentiatur, vel dissentiat, siue opinando, siue credendo dependet ab arbitrio voluntatis.

Quid dicet Candidus, qui totum se in hoc puncto Aristotelicum iactat? Dicetne fortasse, Philosophum dum dicit contraria, intelligere contradictoria, & dum potentijs rationalibus libertatem contrarietatis concedit, solum velle concedere libertatem contradictionis? profecto, præterquam quod hoc erit appellare album nigrum, & nigrum album; vltius clarè conuincetur; quia dicit potentias rationales esse factiuas contrariorum contradictoria effici nequeunt; nec enim negatio, quæ vnum contradictorium est, effici potest; præterea loquitur de potentijs rationalibus constitutis inter plura factibilia, quod certè non est loqui de potentia constituta inter facere, & non facere. Legatur textus.

Dicet fortè, cum Coninch. *de fide d. 13. dub. 4.* auctoritatem hanc Aristotelis esse impertinentem ad similes quæstiones, quia ut docuerat *d. 2. dub. 4. num. 50.* Aristoteles ibi solum vult, quod potentia rationales sint circa opposita, & contraria, hoc est plura contraria possint facere; ad quæ tamen, an sint determinate, necne, seu à quo determinantur; non querit Aristoteles.

Sed Coninch. textum non legit, responsionem enim hanc non dedisset. Vidisset enim clarè, quod Aristoteles querit, à quo determinantur hæ potentia, quæ possunt facere contraria, & dicit esse voluntatem; igitur supponit illas indifferentes, & de se tam factiuas vnius, quam alterius.

Confir-

Confirmatur hæc ratio ex vnanimi consensu omnium expositorum Alexandri, Niphi, & aliorum, D. Th. Fonseca &c. qui omnes fatentur determinari à voluntate potentias rationales, quæ sunt circa opposita indifferentes; & dant exemplum Medici, qui cum possit sanare, & ægritudinem inducere, voluntate sua determinatur ad sanandum. Ex quo exemplo etiam patet, an sit sermo de contrarijs, an vero contradictorijs. Sanare enim profecto est quid positium, nempe adhibere, medicamenta &c. & ægritudinem inducere profecto est aliquid plus, quam præcisè non sanare. Ego enim, non sano, & tamen ægritudinem non induco. Eidem auctoritati subscribit Caiet. *p. 2. q. 65. a. 4.* vbi ait, *Sicut enim voluntas terminat potentiam rationalem ad alterum contrariorum, ad quæ neutraliter se habet, ut dicitur 9. met. Sic etiam ad contradictoria.* Loquitur autem ibi de intellectu.

Probatur secundo ex S. Th. mille in locis; præcipua afferam. Primo quidem absolutè quoad omnes assensus obscuros legatur S. D. *p. 2. q. 17. a. 6.* vbi non incidenter, sed ex professo querit. *An actus rationis imperentur. In corpore* postquã dixit actum rationis posse considerari, vel quantum ad exercitium, & sic actum rationis semper imperari posse; vel quantum ad obiectum, & hoc dupliciter, vel apprehendendo, vel assentiendo, & apprehendere quidem non esse in nostra potestate, sic subiungit. *Alius autem actus rationis est, dicitur his, quæ apprehendit, assentit; si igitur fuerint talia apprehensa, quibus naturaliter intellectus assentiat, sicut prima principia, assensus talis, vel dissensus non est in nostra potestate, (vide quomodo loquitur de necessitate specificationis) sed in ordine naturæ, & ideo propriè loquendo naturæ imperio subiacet. Sunt autem quedam*

○

appræ-

appræhensa, quæ non adeo conuincunt intellectum, quin possit assentire, vel dissentire, assensum, vel dissensum suspendere propter aliquam causam, & in talibus assensus ipse, vel dissensus, (nota, non dicit assensus, vel negatio assensus) in nostra potestate est, & sub imperio cadit. quid clarius? legatur totus Articulus, & supra dictum articulum Valentia t. 2. d. 2. q. 12. de Imperio puncto 5. §. queritur igitur iam primo, & seq.

Item quò ad fidem, & opinionem 2. 2. q. p. a. 4. in corpore, postquam dixit intellectum alicui assentiri, quia immediate, vel mediate euidenter proponitur, ait. *Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moueatur ab obiecto proprio, sed per quamdam electionem voluntariè declinans in unam partem magis, quàm in aliam; & si quidem sit hæc cum formidine alterius partis, erit opinio, si cum certitudine fides.* Voluntariè autem declinare in vnam partem magis, quàm in aliam, profecto est vi voluntatis alterum contrariorum eligere.

Respondet ad hanc auctoritatem Candidus D. Th. loqui de exercitio, non de specificatione. Primo, quia non potest sibi esse contrarius; dixerat autem S. D. 2. de anima t. 153. intellectum in opinando non esse liberum quoad specificationem. Secundo, quia D. Th. ad secundum dicit *credentem videre esse credendum*; in rebus autem visis nulla est libertas specificationis. Requiritur autem inclinatio voluntatis, ait Candidus, quia cum intellectus alioquin semper quærat motiuum euidentem, requiritur voluntas, quæ imperet, ne quærat vltiora motiua, sed motiuo fidei contentus illi assentiatur.

Sed hæc responsio est euidenter contra verba S. D. quæ manifestè sonant specificationem non exercitium; nec timendum, ne S. D. sibi contrarius sit, ostendam enim

enim infra t. cit. de anima, nec D. Th. somnare quidem libertatem quoad specificationem in opinando tollere. Quod verò affert ex doctrina D. Th. *hic ad secundum*, non est ad rem. Loquitur. n. ibi S. D. de euidentia credibilitatis, non de euidentia veritatis, quæ est motiuum formale assensus. Vndè intellectus non potest negare obiectum fidei, prudenter non credi ob tota signa euidentia, finè tamè voluntate imperante non potest credere esse verum, & illi assentiri. Vndè fides nostra libera est, & ad illam requiritur pia affectio voluntatis. Quod autem subiungit, quod hæc requiritur, quia intellectus semper quærit verum euidentem; ita est, & ideo subiungat, quod non necessitatur nisi à vero euidenti, & ad verum non euidentem indiget extremo determinante, vt dicit S. D. tum alibi passim, tum in hac 2. 2. q. 2. a. 1. ad tertium.

Confirmatur ex Scoto in 3. d. 25. vbi docet *voluntatem non mouere intellectum nisi moueat obiectum.* Ergo iam cum obiecto mouet. Consentunt omnes primarij Christiani Orbis Theologi, qui testantur de communi Vid. Suar. *de triplici virtute Theologica d. 6. sect. 6.* Valentia loco supra citato. Coninch. *de fide d. 13. dub. 4.* Turrian. *d. 29. dub. p. in 2. 2.* Lorca ibidem *d. 12.* & nouissimè Card. de Lugo *de virtute fidei d. 10. sect. 1.* qui omnes multos SS. PP. & Doctores citant; adeo vt si auctoritatibus res hæc sit peragenda, actum sit de opinione Candidi Philalethi, qui fortassè nullum habet in terminis terminantibus Doctorem.

Probatum tertio, & quidem grauioribus auctoritatibus conclusio posita, quoad assensum fidei diuinæ. Primo ex illis verbis Domini ad Petrum. Lucæ 22. *Ego rogavi pro te Petre, vt non deficiat fides tua.* Ergo per gratiam, & preces Christi non defecit fides Petri; quid non defecit? assensusne actualis? nequaquam; multoties

enim Petrus actu non credidit, nec enim semper permanit in actuali exercitio credendi; ergo non defecit fides quoad specificationem per merita, & preces Christi; ergo aliàs poterat deficere, nec enim Christus rogasset, ne eueniret id, quod euenire non poterat. Ergo non obstantibus tot signis visis, & reuelatione Christi applicata Petro, & tot actibus fidei iam à Petro elicitis, erat indifferens Petrus ad credendum, quoad specificationem, vnde indignit gratia, & precibus Christi.

Secundo ex illis Io: 12. *Et cum tanta signa fecisset coram eis, non poterant credere; ubi Augustinus, quare non poterant credere, quia nolebant.* Respondit. Ergo pro voluntate ipsorum perfida remanebant in infidelitate; ergo intellectus eorum potuisset credere; ergo de se erat liber quoad specificationem, vt nimirum crederet, vel vt in infidelitate perseueraret. Et sanè hoc in loco August. inquirens, quare positus eisdem signis, & motiuis alter assentiat, alter dissentiat, alter illuminetur videndo, alter cæcus remaneat suo in errore, quæ profecto sunt membra contrarietatis, nullam aliam scit assignare causam immediatam, nisi voluntatem; quæ autem, quare in vno sit, in alio non, recurrit ad altitudinē sapientiæ, & scientiæ Dei.

Tertio. Io: 15. dicitur de non credentibus, & suo in errore permanentibus, quod *excusationem non habent de peccato suo*; ergo fuere liberi ad credendum, non solum ad suspendendum assensum à suis erroribus; ergo fuere liberi quoad specificationem; cōdemnantur enim, non quia non suspenderint assensum à suis erroribus; sed quia posituè non crediderint, iuxta illud; *Qui verò non crediderit, condemnabitur.*

Quarto. In multis locis sacræ Scripturæ dicitur *fideles debere captiuare intellectum in obsequium fidei*; hæc
autem

autem captiuatio fit à voluntate media pia affectione; modo sic; vel hæc captiuatio requiritur, ne intellectus posituè non credat, vel tantum ne suspendat assensum. Si primū; habeo intentum; si quidem ergo intellectus est liber ad posituè non credendum, & credendum, quæ est libertas specificationis; si verò dicatur tantum secundum; quælo quæ captiuatio requiritur, quo nomine venit magna vis voluntatis ad hoc, vt intellectus, non suspendat assensum de re, cui nō potest dissentire? ad hoc sufficit simplex motus voluntatis sine vlla difficultate; sicut ad efficiendum, ne potentia motiua motum pedis suspendat. Vrgeo; captiuatio est motus voluntatis cū difficultate ex parte potentiæ. Quare potentia sentit difficultatem, & vnde oritur hæc difficultas ad assentiendum? profecto ex motiuis falsitatis, quæ apparent in obiecto; motiua autem concernunt specificationem actus, non exercitium. Item motiua falsitatis non inclinant ad suspensionem assensus, sed ad dissensum; ergo si vincitur difficultas inducta à motiuis, vincitur illa inclinatio, quam habet intellectus ad dissensum, ac proinde captiuatur intellectus quoad specificationem, non quoad exercitium. Modo captiuatio ad aliquid supponit captiuatum non modo liberum, sed inclinatum ad oppositum, ergo &c. Insto motiuum fidei tantumne inclinat, & vrget intellectum ad assensum, quam ad dissensum motiua falsitatis? vel magis? vel minus? si primum; ergo sicuti motiuum fidei accedente voluntate mouet ad assensum, ita accedente voluntate motiuum falsitatis mouebit ad dissensum. Si secundum, per se adeò debellabitur motiuum oppositum, vt nec voluntate accedente possit mouere; vnde quæ captiuatio requiritur, ad eius vincendum robur, quod neque voluntate accedente potest vim habere. Si verò tertium, ergo

ergo si motiuum fidei minus mouens accedente voluntate potest mouere ad assensum, quid faciet circa dissensum motiuum oppositum magis mouens accedente voluntate.

Quinto. Demùm ex locis illis Concil. Arausicani, Toletani, & Tridentini, quæ ad præsentem quæstionem trahunt DD. citati; videantur illi, non enim iuuat eadem repetere; sed iam rationibus.

Probatur quarto Conclusio, quia intellectus constitutus circa obiectum obscurum, cum rationibus validis hinc, & inde, licet validioribus pro parte affirmatiua quàm negatiua trahitur positiuè, & vrgetur ad dissensum, licet magis trahatur, & vrgeatur ad assensum; ergo simpliciter est liber quò ad specificationem, & simpliciter potest elicere assensum, vel dissensum; ergo poterit intellectus pro libertate in opinando sequi partem minus probabilem relicta probabiliori. Hæc secunda consequentia est euidens, sequitur enim manifestè ex prima. Ergo à fortiori inter æquè probabiles constitutus intellectus poterit pro libito, quàm voluerit opinari. Hæc quoq; clara est.

Antecedens probatur, quia rationes illæ, quia simpliciter sunt alicuius roboris, aliquam habent vim, quàm omninò non amittunt, quia concurrunt cum fortioribus, aliàs nullius remanerent roboris, & euidenter soluerentur, & dignoscerentur friuolæ; ergo quia sunt causæ naturales necessario agent, & quantum possunt agent; ergo mouebunt simpliciter, & vrgebunt intellectum ad dissensum; mouebunt inquam, non tantum quantum oppositæ, sed pro sua actiuitate. Et sanè quando contraria concurrunt licet vnum sit maioris actiuitatis, non proinde aliud simpliciter non agit, sed agit, & illud, licet minus. Item intellectus etiam quando assen-

titur

titur parti probabiliori formidat de opposita, & timet de falsitate obiecti, cui assentitur; & hoc est essenziale opinioni, licet probabilissima sit. Quid est autem intellectum timere, & formidare de veritate partis, cui assentitur? profectò timere voluntatis est, timor enim sicut, & spes sunt actus voluntatis; quid est ergo intellectum timere, nisi intellectum trahi à motiuis pro parte opposita, vrgeri ab illis, & inclinare ad dissensum; ergo à motiuis licet minus validis mouetur, & vrgetur intellectus simpliciter ad dissensum, licet magis trahatur ad assensum; ad dissensum dico, non ad negationem, seu suspensionem assensus, quia obiectum mouet ad actum, non ad suspensionem actus, mouet enim ad id, cuius est causa, & ad id, ad quod datur; datur autem ad agendum; & sicut verum ad assensum mouet, sic falsum ad dissensum. & ratio est à priori, quia non agere est tantum potentia, obiecti vero est agere.

Consequentiam igitur primam iam probemus sic: Intellectus non inclinatur simpliciter ad aliquid, ad quod sit impossibile, quod feratur; non inclinatur ad id, quod nequit habere. Vniuersaliter enim nulla potentia inclinatur potest ad impossibile; ergo si intellectus etiam stantibus motiuis fortioribus pro parte affirmatiua, adhuc inclinatur ad dissensum; poterit simpliciter ferri ad dissensum, & illum eligere. Vrgeo hæc inclinatio ad dissensum non est vllus actus elicitus, sed est ipsa naturalis propensio intellectus circa obiectum, quod habet vim illum mouendi; sed nulla propensio naturalis datur ad impossibile; ergo si intellectus etiam stantibus motiuis fortioribus pro parte opposita adhuc inclinatur ad dissensum, possibilis est ipsi dissensus. Neq; vero solum in sensu diuiso à fortioribus motiuis, sed etiam in sensu composito; nam hæc fortiora motiua nō tollunt

minus

minus fortibus vim simpliciter inclinandi; ergo ad quid possibile cum illis.

Insto. Quia cum motiuis evidentibus ad assensum, non potest intellectus dissentiri, ideo motiua apparentia pro dissensu non mouent intellectum, nec intellectus circa dissensum ullam inclinationem sentit; ergo inclinatio terminum suum possibilem supponit. Et tamen in sensu diuiso à motiuis evidentibus, possunt motiua apparentia non modo inclinare, sed producere dissensum; ergo &c. Item quare intellectus non habet inclinationem ad actū, cuius non habet speciem? profecto, quia est impossibilis illi talis actus pro eo signo, pro quo non habet speciem, licet absolutè sit possibilis; ergo pro eo signo, pro quo datur inclinatio requiritur, quod obiectum sit possibile, seu terminus inclinationis saltē quò ad ea, quæ se tenent ex parte actus primi.

Dico quò ad ea, quæ se tenent ex parte actus primi, quia posset dici. Stat inclinatio, & propensio intellectus ad dissensum, etiam stante assensu, adhuc enim in sensu composito cum assensu intellectus formidat, & tamen non potest cum assensu componi dissensus; ergo inclinatio, quæ est ad dissensum stantibus motiuis fortioribus, est ad dissensum in sensu diuiso ab illis.

Assignatur enim disparitas manifesta in ipsa natura inclinationis, & motionis obiecti; nam mouere, & inclinare ad dissensum est omninò mouere, & inclinare ad tollendum assensum, & ponendum fortè etiam per Dei potentiam formam impossibilem cum assensu; vnde ipsa inclinatio, & motio ad dissensum ex sua natura inuoluit, si reducatur ad actum sensum diuisum ab assensu. Secus autem non inuoluit sensum diuisum à motiuis ad assensum, vt reducatur ad actum, cum per suum actum non destruat illa, vt patet. Adde

quod

quod actus ex vno motiuo non habet maiorem oppositionem cum motiuo opposito quàm motiuum à quo procedit; ergo si motiua opposita non habent impossibilitatem ad esse simul, nec actus cum motiuo. Sicut actus ex vno habitu elicitus non habet maiorem oppositionem cum habitu opposito, quàm suus habitus. Ideo &c.

Demum efficaciam predictæ consequentiæ sic ostendo. Quotiescumq; obiectum habet trahere intellectum, & illum vrgerè, signum est euidens, quod id obiectum potest agere, & conatur agere, trahit enim intellectum solum ad agendum; sed in casu nostro motiuum minus forte trahit, & vrget intellectum, vt probatum est; ergo potest tale motiuum agere, non obstantibus quibuscūque; ergo poterit intellectus voluntate accedente tali motiuo cooperari, & producere dissensum. Intellectus enim de se semper est potens, & dummodo habeat aliud comprincipium simpliciter potens, constituit cum illo adæquatum principium simpliciter potens operari. Et sane insufficientia ad agendum semper oritur ex parte motiui, nunquam ex parte intellectus; & omnes rationes, quas contra hanc sententiam adducit Candidus, innituntur huic principio, quod motiuum minus forte, cum fortiori concurrens nequit mouere intellectum, nequit agere.

Probatur quinto quia, vel voluntas aliquo modo subdit sibi intellectum quò ad specificationem actuum: vel nullo modo, sed tota specificatio actuum dependet solum à motiuis. Si primum; ergo intellectus quò ad specificationem actuum erit liber. Si secundum, quod necessario teneris fateri; ergo neq; intellectus poterit assentiri parti probabiliori, quod absurdissimum est & contra te. Cōsequēs illatum probo. Motiuum partis

P

minus

minus probabilis efficiet, ne intellectus possit assentiri; nam motiuum minus forte esto per se non possit concurrere cum probabiliore producere dissensum, potest tamen concurrere cum probabiliore efficere, ut intellectus positivè dubitet, quod dubium positivum, & formale repugnat cum assensu, & fortè magis quàm dissensus; connotat enim essentialiter negationem assensus, quàm saltem in ordine ad divinam potentiam est probabilis sententia Philosophorum, quod non importet dissensus. Potest, inquam, producere dubium positivum, quod non est mera suspensio assensus, seu negatio illius; constat enim, quod sæpe ego non habeo actum fidei, & urgente motivo in contrarium non elicio actum fidei, sed suspendo; & tamen profectò positivè dubius in fide non sum, aliàs infidelis essem, quod absit; iuxta illud, *dubius in fide infidelis est*. Igitur dubitare positivè importat aliquem actum positivum, qui contrarius est assensui; Igitur cum intellectus non sit liber vlllo pacto quoad specificationem, non erit liber ad eliciendum alterutrum ex his actibus contrarijs, assensum scilicet, vel dubium positivum, sed solum ad ponendum dubium positivum, vel non ponendum. Igitur nullo pacto poterit parti quantumvis probabiliore assentiri, quod absurdum est.

Insto. Dubium positivum potest elicere. Hoc nullus negabit; si ergo etiam potest elicere assensum, ergo iam intellectus est liber ad contraria, & non est necessitatus necessitate specificationis. Faciet ne ergo contraria absit; quis ergo eius indifferentiam determinabit, ut vnum actum præ alio eliciat? voluntas profectò, quæ sola imperat, quæ formaliter sola libera est; ergo etiam quoad contraria indiget intellectus imperio voluntatis; ergo voluntate imperante, dūmodo sint rationes hinc,

&

& inde validæ, poterit prohibito, cui voluerit parti assentiri. Urgeo. Nullo pacto poterit intellectus producere assensum. Probo. Intellectus si vult operari, necessario per se debet elicere illum actum, ad quem habet fortiora motiva; sed habet fortiora motiva ad eliciendum actum dubij positivum, quàm ad assensum; ad hunc enim movetur intellectus ex motivo partis probabiliore, ad illum autem ex utroque; ergo &c.

Quod autem dubium positivum, & formale non sit mera negatio assensus, sed sit aliquis actus positivus, ex quo sequatur negatio assensus, patet, quia intellectus positus inter motiva contraria, siue æquè, siue vnum fortius alio potest positivè formaliter non dubitare, & tamen positivè neutri parti assentiri; vnde habebit negationem assensus, & tamen formaliter positivè non dubitabit. Patet in casu fidelis, cui proponatur veritas mysterij Trinitatis, cum motivis in oppositum: iste non per hoc præcisè quod non assentiatur, positivè dubitat, aliàs infidelis esset, & esset obligatio eliciendi actum fidei, quotiescumq; adsunt motiva in contrarium; quod nemo dixerit, & tamen iste habet negationem assensus. Ergo positivè dubitare est aliquid plus, quàm neutri parti assentiri; ergo est actus aliquis positivus.

Dices. Dubitare positivè formaliter dicit negationem assensus provenientem à motivis, seu vi motiuorum resultantem in intellectu; illa autem alia negatio, quæ non est dubium positivum formaliter, est negatio proveniens à pura voluntate.

Contra tamen evidenter quia, esse negationem provenientem à motivis dicit aliquid amplius, quàm esse negationem assensus, & esse motiva in intellectu; potest enim, ut dicebam, esse hæc negatio assensus cum motivis in intellectu, & tamen non provenire ab illis, sed,

ut dicis à voluntate; ergo significatur aliquis influxus aliqua causalitas ex motiuis in hanc negationem; non quidem immediatè in negationem, causalitas enim, & influxus motiuorū est quid positiuū, quod non potest terminare ad non esse; ergo mediatè inquantū producit aliquē actū, ex quo essentialiter resultat negatio assensus. Qui nam erit iste actus? iudiciū intellectus, quo iudicet vtramq; partem esse dubiam, veritatē esse in dubio.

Concludo. Quidquid sit de eo, quod est dubitare, positiuè quid sit; certè concurrentibus motiuis probabiliori, & minus probabili, potest intellectus elicere hunc actum, quod veritas est in dubio; quin solum potest hunc actum elicere, quia ad hunc actum concurrunt motiua vtriusq; partis ideoq; fortiora. Ergo non poterit elicere actum contrarium, qui est assensus; ergo non poterit assentiri parti probabiliori. Vel si potest etiam assentiri, ergo ad contraria potest; ergo cum se non possit determinare, & vtrumq; efficere non possit, indigebit determinatione voluntatis, & per cōsequens erit liber quò ad specificationem, & contrarietatem actuum. Quidni igitur quò ad assensum, & dissensum?

Probatur sexto. Si intellectus esset formaliter liber, sicuti est tantum denominatiuè à voluntate, vtiq; esset liber libertate contrarietatis, & posset se pro libito ad alterutrum cōtrariorum determinare; ergo etiam nunc est liber ad contraria denominatiuè, & potest accedente imperio voluntatis alterutrum contrariorum eligere. Patet consequentia, quia omne illud potest nunc intellectus accedente imperio voluntatis, quod posset se solo, si esset à se formaliter liber, valeretque seipsum determinare; subordinatio enim voluntati nō tollit potentiam agendi, sed præcise determinationem à se. Antecedens probatur quia, in eo casu intellectus

in

in ordine ad suos actus se haberet, sicut voluntas in ordine ad suos; ergo sicuti voluntas potest prohibito ex bonis æqualibus quodlibet eligere, quin & eligere minus bonum, relicto maiori bono; quod vtinam non fieret quotidie, non enim peccaremus, nec præhaberemus bonū temporale æterno, creaturā Deo; sic etiam intellectus posset prohibito quoduis verū eligere, ex duobus æqualē veritatē præferentibus cui liberet, assentiretur, & etiam minus vero probabiliori relicto.

Et confirmatur paritas quia, non minus obiectum voluntatis est bonum, ac intellectus verum; & sicut intellectus non potest aliquod obiectum iudicare assentiendo, vel dissentiendo, nisi motus aliqua ratione veri, vel falsi; sic neque voluntas potest aliquod obiectū fugere, vel amare, nisi mota ratione mali, vel boni; ergo similiter, sicut voluntas potest obiectū quoduis eligere, dummodo ex parte ipsius eluceat ratio boni, licet cōcurrat cum æque bono, vel meliori; etiam intellectus poterit quoduis verum eligere, etiam si concurrat cum æquè vero, vel probabiliori; equè enim trahitur voluntas à bono, ac intellectus à vero; sicut ergo voluntas solum necessitatur, quoad specificationem ab obiecto summè bono, sine vlla mixtura mali; sic intellectus solum necessitabitur quoad specificationem ab obiecto summè, hoc est euidenter vero.

Prob. 7. Specialiter quò ad assensus fidei diuinæ sic, Infideles, & Hæretici, qui permanent in suis erroribus, & non eliciunt actum positiuum fidei assentientes mysterijs reuelatis, quotiescumq; dicta mysteria eis sufficienter proponuntur, peccant; ergo sunt liberi ad positiuè credendum: non enim peccatum omissionis alicuius actus stat sine libertate, & potentia ad actum; alias Deus obligaret ad impossibile. Ergo libera est ani-

ma

ma libertate etiam contrarietatis quoad assensus fidei diuinæ; dissentit enim de facto mysterijs diuinis, & tamen simul est potens assentiri, & credere, alias non assentiendo non peccaret.

Dices. Peccāt infideles, quia non suspendunt assensū à suis erroribus, vt possunt. Contra euidenter, quia præceptum fidei est præceptum positium, vnde non cadit supra omissionem errorum per se primario, sed supra positium assensum fidei diuinæ. Peccant autem infideles dissentientes mysterijs fidei, seu permanentes in suis erroribus, quotiescumq; mysteria fidei sufficienter proponuntur; quia non implent præceptum fidei; ergo quia posituè non assentiuntur; ergo dissentientes possunt assentiri. Vrgeo, qui non assentitur erroribus, non per hoc est fidelis, non per hoc non peccat, alias Atheus negatiuè, hoc est qui nulli rei credit, excusaretur à peccato, quod absit. Requiritur ergo ad euitandum peccatum positua credulitas, ergo qui assentiendo suis erroribus peccat, ideo contra fidem peccat, quia posituè non credit; ergo potest credere.

Dices secundo. Peccant infideles, & hæretici, non quia non credunt, sed quia non attendunt motiuis nostræ fidei, & euidentiae credibilitatis, signis, &c. quibus profecto si attenderent, possent credere, vnde mediatè tantum peccant, quia non credunt, quatenus scilicet non ponunt id, quoposito possent credere.

Contra tamen euidenter est, quia quid est attendere motiuis nostræ fidei? est ne illa cognoscere; illa penetrare, illa videre? profecto illa vident hæretici, & infideles; sufficienter enim à catechizantibus illa ipsis proponuntur, vt patet discurrenti per omnia signa, quibus nostra fides redditur euidenter credibilis, & tamen non credunt. Quin & hæretici præcipui toties disputant

tant cum Catholicis, & ab eis vi argumentorum conuincuntur, nesciunt respondere; possuntne melius cognoscere vim motiuorum nostræ fidei? & tamen non credunt, & in hoc peccant; ergo possunt credere, & habent sufficientia motiua ad credendum. Nō autem credunt, quia cum illa non necessitent, nolunt trahi, & ideo peccant. Et sanè de Hebræis, & Hæreticis, sæpè dicimus, quod sunt obstinati, proterui. Præterea Hæbreorum obstinationem non dicimus penam esse peccati? Quid est obstinatio? est ne defectus intelligentiæ? nequaquam: obstinatio est actus intellectus, quo ita firmiter adhæret suis erroribus, vt ab illis nolit dimoueri. Et sanè D. August. vbi supra *in Ioannem*, quare quando mysteria fidei duobus æqualiter proponuntur, vnus credat, alter in suo errore perseueret, nullam aliam scit causam, nisi voluntatem vtriusque; ergo liberum est credere illis, qui in suo errore perseuerant.

Vrgeo. Christus in Euangelio, quoties conqueritur; quod Hebræi tot signis visis non credant, & remaneant in suo errore, ac proinde illis damnationē æternam minatur; igitur poterant credere Io. 10. dicit. *Opera ipsa testimonium perhibent de me; quare non creditis? si mihi non vultis credere, operibus credite.* nota ly *si non vultis credere*; quia si non credant ipsi, non in insufficientem propositionem, sed in eorum voluntatem refundit. Poterant igitur Hebræi credere, operibus Christi visis, & tamen noluerunt credere; vnde Christus exprobrat eorum incredulitatem. Nō video, quæ responsio, vel apparens possit huic argumento afferri.

Probat octauo, quia sequeretur, quod fidelis nunquam posset in hæresim labi, vel si laberetur, non posset remanere in fide, etiam in sensu diuiso. Vtrumque profecto absurdissimum; ergo liber est intellectus li-

bertate

bertate contrarietatis ad credendum, & dissentiendum &c. sequelam probo; vel fidelis quando est in plena libertate, & aduertentia semper potest assentiri fidei, vel non; si primum, ergo nunquam posset labi in heresim, quando enim potest credere, non potest discredere, alias dabitur libertas cōtrarietatis, quam propugno; si vero secundum: ergo aliquando non potest remanere in fide; igitur non peccabit, si fiat hæreticus, si derelinquat fidem, non enim peccat, qui derelinquit id, quod non potest retinere. Profecto quæ absurda sunt ista?

Confirmatur. Urgente graui tentatione in materia fidei, qua fidelis miserè torquetur, si ei resistat eliciendo actum fidei, dicemusne illum non potuisse succumbere tentationi? succubisset autem non suspendendo assensum, sed dissentiendo. Magna profectò esset victoria, quam vel inuitum necesse fuit obtinere? quod si cedat, dicemusne non potuisse in fide remanere credendo? profectò vtrumq; absurdissimum est.

Recolligo hæc duo argumenta hoc exemplo. Enutriatur aliquis hæreticus, vel infidelis adultus Romæ apud Cathecumenos per mensem, quotidie edoceatur mysteria fidei. Semper dissentiat, nolit credere, non credat in Baptismum, &c. moriatur in fine mensis; peccauitne peccato infidelitatis iste? utique; igitur potuit non peccare, ergo positiuè credere; nisi enim positiuè credendo semper peccasset, & nunquam fidelis euasisset; ergo potest quis dissentiens mysterijs fidei, illis positiuè assentiri; igitur libera est anima libertate contrarietatis quoad assensus fidei diuinæ.

Et his argumentis etiam conuincitur intellectum esse liberum quoad specificationem opinando, & credendo fide humana, vt supra insinuauimus, & supponunt

D.D.

D.D. esse similem rationem. Vnum excipe Coninch loco supra cit. num. 41. 42. qui tamen in hoc deceptus summè est, equiuocationem maximam committens, pro eodem supponens iudicare propositionem esse probabilem, & eidem assentiri, quam acutissimè detegit Cardinalis de Lugo de virtute fidei vbi supra; videatur ipse. Sicut alia argumenta pro nostra conclusione apud DD. citatos videri possunt.

SECTIO QVINTA

Soluntur argumenta Candidi Philalethi.

DVplici rationum genere probat Candidus non esse liberum opinari quoad specificationem; altero ab extrinseco, hoc est ab auctoritate; altero ab intrinseco, hoc est ratione desumpto. Prius soluamus argumenta ab auctoritate, deinde à ratione.

Prima auctoritas quæ affertur est Aristotelis 2. de anima t. 153. vbi ait, quod autem non est eadem phantasia, & existimatio manifestum est. Hæc enim passio in nobis est, cum volumus; licet namque cumlibet fingere, quidquid volumus: opinari autem in nobis non est; necesse enim est verum, aut falsum dicere; Si igitur ex Philosopho opinari non est liberum, saltem quoad specificationem non erit liberum. Accedit Commentator ibidem, qui dicit imaginari esse voluntarium, existimare non, quia contingit necessariò verum, vel falsum existimare. Accedit Simplicius, Themistius, Philoponus, qui idem dicunt. Igitur Philosophorum antiquorum auctoritate clarum est, non esse liberum opinari, saltem quoad specificationem.

Miror, quod Candidus in hac auctoritate adeo quiescat, vt in ea fundet doctrinam, & conclusiones omnes, quas

quas tradit *in illa sua disputatione*, cum hæc auctoritas, & sua ratio ab omnibus afferatur, & ab omnibus solvatur, & Candidus solutionem adeo negligit, ut illam nec impugnet, nec referat.

Resp. Igitur, quod Aristoteles solum vult nos non posse pro libito opinari, sine vlla ratione, sine vlllo motiuo veritatis, sed necessario ad hoc, ut aliquid possimus opinari, necesse esse, ut aliquid motiuum habeamus, & obiectum proponatur nobis sub aliqua specie veri, ad differentiam imaginationis, seu phantasiæ, qua pro libito possumus, quidquid volumus fingere. E. G. possū imaginari Gigantem vertice Cælos attingentem, etiā si nullum habeam motiuum prædictæ imaginationis. Nō autem negat Philosophus, me non posse pro libito opinari, quotiescumq; ex vtraq; parte habeo motiua valida, & rationes. Immo tunc requiri imperium voluntatis ad assentiendum vni potius, quàm alteri parti docuit Philosophus *9. met. 1. 10. cit. sect. præced.* Vnde ante motiua, vel sine motiuis pro vtraque parte non est liberum opinari, secus positus motiuis. Sicut voluntas ante, vel sine motiuis boni non est libera ad amandum; secus positus motiuis pro vtraque parte pro libito potest quamuis eligere. Et ratio est à priori, quia intra suum obiectum potest quidem potentia pro libito vagari, secus extra. Motiuum autem, seu ratio veri est obiectum formale motiuum intellectus, sicut voluntatis bonum.

Disparitatem autem inter imaginationem, & opinionem, quam etiam appellat existimationem, pulchrā assignat Philosophus; quia opinando, seu existimando necessario debemus aut verum, aut falsum dicere, secus imaginando. Quæ ratio meo iudicio non benè fuit à Candido intellecta, dum illam ita explicat. Necesse est,

est; quod intellectus opinando eliciat propositionem veram, vel falsam; ergo dependet à motiuis. Hæc enim ratio sic explicata non probat intentum, nec est valida; consequentia enim nulla est, nec ex antecedenti consequitur; quod ostendo euidenter. Hæc illatio est ab effectu ad causam, dependentia enim à motiuis debet esse causa, quod intellectus opinando eliciat propositionem, quæ vera sit, vel falsa; sed non est causa; ergo est fallacia ad non causam quasi causam. Minore probo; etiam si intellectus per impossibile non dependeret à motiuis, sed posset assensum, vel dissensum elicere sine vlllo motiuo, adhuc eliceret propositionem, quæ vera esset, vel falsa; si quis enim posset asserere, quod astra sunt paria, ad quam propositionem nullum habet motiuum, adhuc tamen diceret necessario verum, vel falsum; hæc enim propositio necessario est vera, vel falsa; quia à parte rei vel astra sunt paria, vel imparia. Causa igitur, quod propositio elicitur sit necessario vera, vel falsa, ex regula contradictoriorum provenit; quia necessario, vel est conformis obiecto enunciato, vel non. Igitur, quod necesse sit intellectum in opinando verum, vel falsum dicere, impertinenter se habet ad dependentiam à motiuis.

Aliter ergo debet explicari prædicta propositio, ut habeat bonum sensum, & probet intentum Philosophi. Necesse est verum, vel falsum dicere; hoc est necesse est, ut intellectus opinando dicat de obiecto proposito, an verum sit, vel falsum, hoc est, an sit quale proponitur, vel non sit; vno verbo debet assentiri, aut dissentiri; igitur pendet à motiuis, quia non gratis potest dicere, aliquid ita se habere, vel non; esse, vel non esse. Imaginatio autem non pendet à motiuis, quia nō dicit esse id, quod fingit, nec assentitur, nec dissentitur

obiecto imaginato, vnde habet Philosophus hic, & cap. sequenti, quod *opinionem sequitur fides, & putamus vera esse, quæ dicimus. Secus imaginando.*

Quin, & Aristoteles hic non loquitur de opinione, quæ opinio est, sed quæ assensus simpliciter est, vt patet tum *ex t. 154. in fine*, vbi dicit existimationem, quam *t. 153.* appellauerat opinionem esse genus, & habere sub se plures species, scientiam, prudentiam, opinionem, tum *ex t. 157.* vbi opinionem propriè ibi ex professo distinguit ab imaginatione. Accedit Simplicius ibidem, qui in terminis ait; *Existimatio latius patet, quàm opinio, opinio autem hic pro omni existimatione accepta fuit.* Toletus ibidem.

Requiruntur ergo motiua ad opinandum, siue ad dicendum, quod aliquid sit, vel non sit; ita se habeat, vel non ita se habeat. Suppositis autem motiuis pro vtraq; parte poterit anima, quod voluerit opinari. Legantur omnes Interpretes, & Commentatores, qui loquuntur de defectu rationum simpliciter, ad differentiã imaginationis, ad quam nulla ratio requiritur, & patet ex exemplis, quæ afferunt, dum aiunt nos non posse opinari, quod duo, & duo faciant quinque; vtique, quia nulla ratio suppetit.

Sed esto, intelligatur propositio illa Philosophi necesse est verum, vel falsum dicere, & vult Candidus, quid contra nos? requiruntur motiua simpliciter, concedo; suppositis motiuis validis non potest intellectus, cui voluerit assentiri, siue illa in se sit vera, siue sit falsa, dummodo habeat motiuum validum, quo appareat sufficienter vera, etiam si aliunde appareat æquè, vel firmitus falsa, nego. An non sic saluatur differentia opinionis à phantasia, quæ sine vlllo motiuo, quod sibi placet, fingit?

Eadem responsione satis fit omnibus Philosophis adductis.

adductis. Benè enim dicit Commentator, quod opinando contingit necessariò verum, vel falsum existimare, hoc est iudicare, quod obiectum sit verum, vel falsum, ita se habeat, vel non. Ad hoc autem requiruntur motiua, vnde nullis motiuis suppositis non possumus existimare verum, vel falsum; at illis suppositis, & quidem pro vtraque parte tunc liberum est, & voluntarium, quam volumus partem existimare.

Idem etiam intendit Simplicius, dum ait; *assensus fit non solum secundum occurrentium intellectionem, hoc est per meram apprehensionem, sed per veri, & falsi distinctionem.* Hoc est distinguendo verum à falso. Quomodo autem intellectus distinguit verum à falso? Vero assentiendo, falso dissentiendo; quia autem verum, & falsum est in rebus, & non in nobis, ideo ad hoc, vt intellectus iudicet aliquid esse verum, vel falsum, requiruntur motiua se tenentia ex parte rerum; quibus tamen suppositis, & quidem pro vtraq; parte non negat Simplicius posse intellectum pro libito, quam voluerit partem opinari;

Idem vult Themistius; idem Philoponus, quia enim opinando dicimus aliquid, vt verum, seu esse verum, vel vt falsum; ideo dependemus à motiuis simpliciter: sed non à solis, sed etiam à voluntate, quando motiua plura sunt, & valida, & vtramq; partem afficientia; vnde benè subiungit, quod si volumus imaginari rem prout est, dependemus à motiuis; quod si rei prout est, seu de veritate rei habeamus diuersa motiua, vtraq; valida, imaginamur vtique; semper verum intendentes, dum pro libito quoduis motiuum sequimur; quia validum vtrumque est, & vtrumque simpliciter præferret veritatem.

Et pro confirmatione nostræ responsionis placet hic afferre quædam verba Sueffani super hunc textum,

simuloy

qui

qui vbi retulit Io: Picum visum sensisse non esse liberū opinari, & credere alterutram partem contrariorum, ait. *Ad res, quæ nostro intellectui occurrunt, intellectus dupliciter se habet; vno modo limitatè, & simpliciter determinatus, quemadmodum ad veritatem primi principij. Alio modo in potentia neutra, vel cum persuasione ad vnam magis partem, quàm ad alteram; Tunc dicerem, quod in nostra potestate non est credere propositiones, ad quas intellectus occurrit primo modo, & hoc Themistius, Aristoteles, Auerroes, & Simplicius testantur. Et si sic intelligat vir iste, procul dubio optimè inquit. Si verò intelligat, quod voluntas respectu etiam duorum, non potest limitare intellectum ad sic, vel sic credendum, procul dubio cum eo non sum.* Picus autem re vera solum voluit, quod sine vlla ratione ex sola voluntate præcisè non posset quis credere, nec opinari, vt patet ex eius disputatione de libertate credendi, quod verissimum est. Suppositis autem varijs rationibus pro vtraque parte non negavit libertatem voluntatis, ut negat Candidus.

Secunda auctoritas, quæ affertur est D. Th. & Caiet. super hunc textum, & D. Th. p. 2. q. 13. a. 6. ad tertium; ubi dicit *voluntatem ab æque mouentibus non moueri, nisi secundum, id in quo alterum eminent;* ergo intellectus non mouebitur nisi à parte magis probabili, quæ sola eminent. Et 2. 2. q. p. a. 4. ad secundum dicit *credibilia esse visa credenti;* sed visa necessitant quoad specificationem; ergo &c.

Satis patet ex auctoritatibus sup. *sect. præcedenti* adductis D. Th. esse pro nostra sententia. De Caiet. miror quod afferatur, qui tantum abest, quod voluerit intellectum esse necessarium in opinando, quod potius suspectus est, quod tantam libertatem concesserit, vt
voluerit

voluerit sine vilo motiuo posse intellectum prohibito opinari, licet fortè falso, vt supra ostendi. D. Th. igitur, & Caiet. super hunc textum solum requirunt motiua ad opinandum; quibus positis liberum est intellectui cui voluerit parti assentiri.

Quod adducitur ex p. 2. à multis Thomistis Caietano cum primis negatur esse de mente S. D.; sed esto, negatur consequentia, & paritas, quia ibi est sermo de electione mediourum; supposito autem, quod voluntas velit efficaciter aliquem finem, de necessitate vult etiam quoad exercitium medium sub aliqua ratione magis conducens ad finem. Alia autem obiecta potest prohibito eligere. Quia igitur intellectus nō habet hanc subordinationem mediourum ad finem, sed respicit omnia sub ratione veri, vt obiecta simpliciter, nullum alteri subordinando, ideo ex eo, quod intelligat vnum, non est necessitatus intelligere aliud, seu alteri assentiri, sed quoad omnia sua obiecta, dūmodò non sint euidencia, seu euidenter cōnexa est liber libertate cōtrarietatis. Quod vero additur ex 2. 2. iam satis explicatū est *sect. præced.*

Citatur etiam Maior in 4. q. 2. *prob.* sed immeritò; cū clarè ibidē cōtra 4. *cōclusionem* fateatur ex passione animi, seu voluntate posse intellectum vni parti præ alia assentiri. Legatur omninò Maior, & ipse Candidus q. 6. in fine.

Citatur Richard. de media Villa in 2. *senten. d. 38. a. 2. q. 4.* sed aduertendum, quod ibi loquitur Richard. contra illos, qui asserebant voluntatem non posse mouere præter, vel contra iudicium intellectus, & contra illos hoc absurdum vrget; ergo intellectus necessitatur ad suos actus, & probat consequentiam verbis à Candido adductis. Vnde non est citandus pro hac sententia, cum potius hoc reputet absurdum; concludit enim;

si ergo

si ergo iudicat intellectus, non de necessitate aliquorum prædictorum modorum, huius ratio est, quia voluntas potest mouere intellectum, &c. legatur textus.

Videamus modo quanti sint roboris argumenta intrinseca.

Primum argumentum, quod in tota hac secunda quaestione sæpissime mutatis aliquantisper terminis repetit, est huiusmodi. Intellectus opinando necesse est, ut verum, vel falsum dicat, sed in dicendo verum, vel falsum, siuè assentiendo, siuè dissentiendo, pendet tantum ab obiecto, & nullatenus à motione voluntatis; non enim assensus, vel dissensus est verus, vel falsus, quia voluntas imperet, sed quia conformatur, vel non conformatur obiecto suo; obiectum autem de se mouet independenter à voluntate, est enim causa naturalis necessario determinata ad agendum; ergo intellectus opinando, siuè assentiendo, siuè dissentiendo, saltem quoad specificationem est necessarius; quod enim dependet à mouente necessario solum, necessario agit; sed quod assensus, vel dissensus sit verus, vel falsus pendet tantum ab obiecto, quod est mouens necessarium; ergo intellectus, qui opinando semper debet dicere vel verum, vel falsum quoad specificationem necessario agit.

Hoc argumentum intolerabili æquiocatione laborat; aliud est enim, quod assensus, vel dissensus, ad hoc ut sit verus, vel falsus nullatenus pendeat à voluntate, sed ab obiecto, cui conformatur, vel non; & hoc verissimum est; aliud vero, quod intellectus in eliciendo hunc assensum, cuius veritas ab obiecto tantum dependet, nullo pacto dependeat à motione voluntatis, quod falsissimum est; non potest quidem voluntas facere, quod iste assensus, vel dissensus sit verus, vel falsus; potest tamen voluntas facere, quod iste assensus, vel ille dissensus eliciatur

ciatur, quando vterque actus habet pro se motiuium validum. Veritas ergo huius actus elicitum non pendeat à voluntate, ex eo enim tantum, quod res sit, vel non sit, propositio est vera, vel falsa; at quod eliciatur hic præ alio, quod potius assensus, quam dissensus, hoc profecto pendeat à motione voluntatis, vnde liberum erit quoad specificationem opinari.

Illa igitur propositio, intellectus opinando verum, vel falsum dicit, in primis debet intelligi ut supra; quod scilicet necesse sit, ut intellectus opinando iudicet rem esse veram, vel falsam, rem ita se habere, vel non ita se habere. Ut hoc autem iudicet, quando motiuium est euidens, seu constat euidenter de veritate rei, vel falsitate, quoad specificationem non est opus voluntate; at verò, quando motiuium est ineuidens, & pro vtraque parte sunt rationes tam pro veritate, quam pro falsitate, tunc requiritur motio voluntatis, ut intellectus potius ex motiuis falsitatis dissentiat, quam ex oppositis assentiatur, vel è contra. Sed intelligatur, ut vult Candidus, necesse est, ut intellectus eliciat propositionem veram, vel falsam, quæ vera est etiam propositio, quia inter vtramque non datur medium. Dico, quod intellectus de se semper habet elicere propositionem veram, verum enim solum est obiectum intellectus; quod si falsum dicitur, est per accidens, decipitur enim sub specie veri. Quia autem proponuntur intellectui duæ propositiones obiectiuæ contradictoriæ, quæ licet ambæ veræ esse non possint, proponuntur tamen ambæ sub specie veri, obscurè tamen adeo, ut vtraque habeat admixtam speciem falsi; quid faciet intellectus? necessario quantum est ex se, debet dicere verum, hoc est elicere propositionem, quam putet veram, & ad quam moueatur à specie veritatis; quia autem vtraque propositio

fitio obiectiua habet speciẽ veritatis; ideo vtramq; di-
 siunctiuè potest intellectus amplecti; quia autem à se
 non potest determinari, nec ab obiecto sufficienter de-
 terminatur, quia vtraq; apparet vera, accedit voluntas,
 quæ pro libito imperat, vt hanc potius, quàm illam par-
 tem sequatur: paret intellectus, & putat se dicere verũ.
 Quod ergo actus elicitus in se sit verus, hoc omnino
 pendet ab obiecto, nec voluntas imperat, quod ille
 actus sit verus. Itẽ quod intellectus putet se dicere verũ,
 hoc etiam pendet à propositione obiecti sub specie ve-
 ritatis. Quod autem putet se dicere verum hoc modo,
 cum potuisset putare se dicere verum, etiam opposito
 modo, pro quo apparet motiuum veritatis, hoc pendet
 à voluntate imperante, à qua à primo ad vltimum pen-
 det, quod assentiatur, vel dissentiat supposita specie
 veritatis pro vtraq; parte,

Hinc intellectus in dicendo verum, vel falsum non
 est liber; semper enim quantum est ex se, debet dicere
 verum, est tamen liber ad hoc, vt ex duobus iudicijs,
 quorũ vtrumq; potest putare verũ, unũ præ alio putet,
 unum præ alio dicat, unum præ alio eliciat. Sic iudicium
 quidem vt in se sit verum, vel falsum pendet à causa ne-
 cessaria nempe à conformitate cum obiecto; at verò,
 quod intellectus ex duobus veris apparentibus dicat
 vnum potius, quàm aliud, hoc à causa libera scilicet à vo-
 luntate pendet. Quod igitur hoc iudicium hic, & nũc
 elicitum sit verum, ab obiecto solum pendet; quod in-
 tellectus dixerit, seu elicuerit, à voluntate; sicut quando
 voluntas sub specie boni liberè amat malum, quod amor
 ille re vera sit, vel non sit boni, hoc ab obiecto præcisè
 pendet, quod verò eliciatur à voluntate.

Vnde in forma, ad hoc vt intellectus sit verus, vel
 falsus, seu dicat verum, vel falsum, pendet tantum ab
 obiecto.

obiecto. Distinguo, & explico hanc propositionem;
 ad hoc vt actus intellectus, qui hic, & nunc elicitur, sit
 verus, vel falsus in re, pendet tantum ab obiecto, con-
 cedo; ad hoc vt actus iste eliceretur, nego; pendet .n.
 etiam à voluntate. Debuisset ergo Candidus probare,
 quod intellectus in eliciendo actum, cuius veritas, vel
 falsitas pendet tantum ab obiecto, non sit liber. Libe-
 rum ergo est intellectui elicere actum; quod autem
 hic actus sit verus, vel non, ab obiecto pendet; sicut li-
 berum est Deo creare hominem, vel Angelum; quod
 autem homo creatus habeat hæc prædicata, non pen-
 det à voluntate Dei.

Concludo. Ad hoc, vt intellectus assentiatur, vel dis-
 sentiatur, dicat propositionem obiectiuam esse veram,
 vel falsam, quando sunt motiua pro vtraq; parte, omni
 gaudet libertate; ad dicendum enim verum, vel falsum,
 siue ad eliciendum actum verum, vel falsum in re,
 quãtum spectat ad elicitionem vnus præ alio liber est,
 quia vtroq; modo putare potest dicere verum; quod
 autem actus, qui nunc elicitur sit in re verus ab obie-
 cto tantum in esse rei dependet. Addo uerbum, ve-
 ritas (idem dic de falsitate) est cõcretum ex tali essen-
 tia cognitionis & obiecto. Actus verus quoad existen-
 tiam suam est omninò liber, poterat enim non poni,
 & poterat oppositus poni; & hoc est, quod dicimus,
 dum dicimus liberum esse opinari; nec enim intendi-
 mus veritatem adæquate esse in nobis, vel in nostra
 potestate; unde intellectus siue dicendo uerum, siue
 falsum liberè agit, quia libere producit illam partem
 veri, & illam partem falsi, quæ ad ipsum spectat, nem-
 pè talem actum in specie sic, uel sic repræsentantem
 obiectum.

Secundo. Retorqueo euidenter argumẽtum ad pro-
 bandum,

bandum, quod neque voluntas fit libera in operando: Voluntas in operando necessario respicit bonum reale, uel apparens, si amet; malum reale, uel apparens, si odio habeat. Sed in respiciendo bonum reale, uel apparens, malum reale, uel apparens non est libera; ergo amando, uel odio habendo non est libera. Maior est certa; minor probatur, quod actus à uoluntate elicitus sit circa bonum reale, uel apparens, circa malum reale, uel apparens, pendet solum ab obiecto in se realiter, uel apparenter bono, realiter, uel apparenter malo; nec enim uoluntas potest facere, quod obiectum in se sit realiter bonum, uel malum; ergo actus à uoluntate elicitus pendet tantum à causa necessaria, ergo necessarius est. Ecce argumentum Candidi Philalethi. Intellectus opinando necessario respicit obiectum siue ut est uerè in se, siue ut apparet (hoc est enim dicere uerum, uel falsum;) sed respicere hoc pacto non est liberum, quia dependet ab obiecto, quod in se sit uerè realiter tale, aut tantum apparenter; ergo opinando non est liber intellectus.

Ecce quantum probat argumentum; sicut ergo responderet Candidus, quod re uera, quod actus elicitus à uoluntate feratur in bonum reale, uel apparens, hoc non est liberum, sed ab essentia obiecti dependet; at tamen quia iste actus potuit elici, uel alius oppositus, ideo est liber quoad specificationem; ita & nos quoad actus intellectus respondemus.

Cōfirmat Cādidus, si volumus imaginari uerū, puta Socratē, ut est, non habemus libertatē ad imaginandū; ergo quia sēper volumus opinari uerū, non habemus libertatē ad opinandū. Addit, iudiciū uerū vno tantū modo se habere potest, nam res enunciata vno tantum modo se habet; sed hoc est necessarium, quia pendet
solum

solum ab obiecto, cui debet conformari; ergo quia intellectus opinando semper intendit dicere uerum, opinando non erit liber.

Et hic etiam sumus in æquiuatione, & fallacia, fit enim transitus à necessitate iudicij, quò ad ueritatē, ad necessitatem iudicij quò ad ipsius productionem præ alio, & vna pro alia vsurpatur. Iudicium ergo, ad hoc ut sit uerum, non pendet à uoluntate, sed ad hoc ut præ alio eliciatur; sicut amor ad hoc, ut sit boni realis, uel apparentis nō est liber; est tamen liber, ut producitur. Intellectus autē semper intendit dicere uerū; & ideo, quando intellectui tantum sub vna ratione proponitur obiectum, intellectus non est liber; at quando utraque pars apparet uera, tunc intellectus alterutram eligendo sēper intendit dicere uerum, quia utraq; proponitur sub specie ueri. Sic si figuræ Socratis haberemus varias effigies, & utraq; haberet rationes validas, quibus probaretur fuisse uera Socratis, essemus liberi ad imaginandum uerum, quia utroque modò putarem nos imaginari uerum. Prolixius fortasse hoc argumentum dissolui, quia est Achilles Candidi Philalethi.

Secundum argumentum est. Non est assignabilis ulla ratio, cur modo assentiam potius, quàm dissentiam, uel dubitem, nisi quia motiua sic uigent, sic mouent; ergo nostrum assentiri, uel dissentiri solum pendet à motiuis; sed hæc sunt causa necessaria, ergo assentiri, uel dissentiri non est liberum, quia pendet solum à causa necessaria. Urget, qui iudicat, & non fingit, iudicat iuxta exigentiā, & motiua rei, quæ quia necessaria causa sunt, ideo pendet à causa necessaria; ergo non est liber.

Hoc argumentum nullius roboris est, quia quando motiua sunt ineuidencia, & pro utraq; parte; tunc ratio, cur intellectus potius assentiarur, quàm dissentiarur,
est

est sola voluntas; neque vero fingit, quia quemcumque actum eliciat, semper sequitur motiua, vel hæc, uel illa, quæ habet pro vtraq; parte; undè semper sequitur speciem veri; fingere autem est ad libitum sine ullis motiuis componere, non uero est sequi potius hæc, quàm illa motiua, quando utraque ualida sunt.

Tertium est. Quicumq; opinatur, uerum dicit, quantum potest; ergo se conformat obiecto, quantum potest; ergo sequitur omnino motionem obiecti: sed obiectum est causa necessaria, & necessario mouet; ergo sequitur causam necessariam, ac proinde qui opinatur necessario agit; aliàs si non se conformat obiecto mouenti, quantum potest, fingit, quia sic non iudicat iuxta motiua obiecti.

Hoc argumentum etiã laborat æquiuatione; quid enim est, intellectus dicit uerum, quantum potest, se conformat obiecto quantum potest. Significatne, quod intellectus opinando sequatur illam partem obiecti, quæ fortior apparet, quæ fortius mouet? de necessitate hoc est falsum, & hoc pacto non dicit uerum, quantum potest; potest enim intellectus pro libito sequi partem, quæ minus est fortis, dummodo simpliciter sit fortis, & habeat rationem validam, in quo casu etiam putat se dicere uerum. Aut significatne, quod intellectus opinando sequatur uerum, si non in re, & absolute, saltem in apprehensione, & motiuis, quantum est de se, hoc est semper necessario feratur in uerum, si nõ potest reale, saltem putatum? hoc uerum est, sed non contra nos; fatemur enim ultro intellectum semper sequi uerum, si non potest in re, quia à falsis apparentijs decipitur: saltem putatum, & apparens ex validis motiuis, quod semper facit intellectus, etiam quando assentitur parti minus probabili, in illam enim fertur, quam ualida de causa putat ueram. De necessitate igitur semper

per se conformat obiecto, quia semper iuxta motiua obiecti iudicat; nihil enim iudicat, ad quod non habeat motiuum ex parte obiecti; unde nunquam fingit, quia motiua ualida ueritatis sequitur. Quod autem iudicet potius iuxta hæc, quàm illa motiua, in hoc utriq; ab obiecto non pendet, sed à uoluntate, nec se conformat obiecto, quantum potest in hoc sensu, quod in eam partem necessario feratur, quæ magis mouet, quia etiam alteram partem opinando putat se dicere uerum, cum etiã pro ea parte sit motiuum ualidum ueritatis, & utraque pars simpliciter appareat uera.

Quartum est. Unusquisq; opinatur prout res uideatur uera, uel falsa; sed rem uideri ueram, uel falsam pendet à motiuis, quæ exprimunt independenter à uoluntate; ergo opinari non pendet à uoluntate.

In hoc etiam argumento est æquiuocatio in ly, uideatur, ly enim, uideri ueram, potest habere duplicem sensum. Uideri ueram, hoc est apparere ueram; uideri ueram, hoc est putari ueram. Quando enim dicimus, hoc mihi uidetur uerum, ut plurimum facit hunc sensum, ego puto rem sic se habere, in quo sensu coincidit cum assentiri rei, non quidem firmiter, sed cum formidine, quod est opinari. Ad argumentum igitur dico, quemlibet necessario opinari, prout rem putat ueram, uel falsam, implicat enim, quod opinetur, quin putet rem ueram, uel falsam esse, cum putare rem ueram, uel falsam sit ipsum opinari. Insuper quilibet de necessitate opinatur, prout res ipsi apparet uera simpliciter, non uero secundum magis, & minus; hoc est ad hoc, ut quis opinetur, necessario requiritur, quod obiectum sibi appareat simpliciter uerum, hoc est simpliciter habeat aliquod motiuum ueritatis; non uero secundum magis, & minus, hoc est secundum quod res apparet magis, uel minus

minus uera, quod est idem ac probabilis, & probabilior; quilibet de necessitate opinatur: hæc enim ppositio falsa est, ut probatum est fusè *sect. præced.* hinc ad minore; Rem uideri ueram, uel falsam, hoc est apparere ueram, uel falsam pendet à motiuis, concedo. Videri ueram, uel falsam, hoc est putari ueram, uel falsam, pendet à motiuis tantum, nego; quando enim sunt motiua ualida pro utraq; parte, requiritur etiam imperium uoluntatis, ut una pars potius, quàm altera putetur uera.

Insuper ecce clare retorqueo argumentum; Vnusquisque eligit, prout obiectum proponitur bonum, uel malum, sed proponi bonum, uel malum, pendet à motiuis, non à uoluntate, ergo eligere non pendet à uoluntate. Ecce argumentum. Videas quantū probat.

Quintum est. Intellectus in iudicando se habet, ut *statera*, sed hæc ponderibus inclinatur necessario, ubi maius est pondus, ibi magis inclinatur, ergo & intellectus. Maior probatur, quia sicut *statera* sequitur pondera, sic intellectus res, quibus debet conformari, quæ sunt independentes à uoluntate, ergo &c. Confirmatur intellectus in iudicando præcedit imperium uoluntatis, præcipuè in actibus Prudentiæ, dirigit enim uoluntatem quò ad electionem, ergo necessario agit.

Resp. negando maiorem, & ad probationem nego paritatem, quæ enim similitudo rei liberæ, & animatæ, ad rem non liberam, & inanimam? eadem prorsus, quæ est lucis ad tenebras, Disparitas enim intrinseca est ex libertate intellectus, quando rationibus non conuincitur; res quidem de se habent tantum, uel maius, uel minus pondus independentem à uoluntate, de se tantum, magis, uel minus habent mouere: & in hoc conueniunt cum ponderibus *stateræ*: *statera* autem illis mouetur
necessa-

necessario, & conuincitur; secus intellectus, ut probatum est fusè. Adde retorquendo argumentum: *statera* ita ponderibus inclinatur necessario, ut illis positus non possit non inclinari, non modo in contrariam, partem uergeret; ergo intellectus, qui est *statera* positus motiuis non poterit non moueri, & sic tolletur ab intellectu libertas exercitij. Sequitur ergo *statera* pondera, intellectus res; sed diuersimode, hic liberè, illa necessario.

Melius usus est exemplo *stateræ* doctissimus Io: Frac. Picus *de Imagin. c. 2.* qui *stateram* dicit obiectum, lance *stateræ* utramque partem, pondera motiua, quibus utraq; pars munita est, quæ quidem partem afficiunt secundum quod magis, uel minus fortia sunt. Intellectus ergo opinando ille est, qui alterutram *stateræ* partem sequitur, media electione, seu imperio uoluntatis. Ait enim, *opinatur autem anima, cum ex contrarijs rationationibus anxia deligit, quamquam non sine formidine decernendæ falsitatis, in utram oblatæ stateræ lancem sibi uergendum putet, ut ueri notitiam consequatur.* Aduerte, *ly deligit*, quod sonat actum uoluntatis; aduerte *ly, in utram*, quod libertatem specificationis clare ostendit.

Ad confirmationem dico, intellectum in iudicando non præcedere omnem actum uoluntatis imperantis, sed solum actum uoluntatis eligentis suum obiectum, seu imperantis potentijs executiuis: ad hoc enim, ut uoluntas aliquod bonum eligat, requiritur, quod prius intellectus illud bonum iudicet; Item ad hoc, ut uoluntas potentijs executiuis, puta potentiæ motiuæ aliquid imperet, requiritur utiq; quod præcedat imperium uoluntatis actus intellectus proponentis bonum esse hic, & nunc potentiam executiuam hoc efficere; tamen

antequam intellectus iudicet hoc esse bonum, si sint motiua pro vtraq; parte valida, requiritur imperium voluntatis, quo determinetur ad alterutram partem; vnde est æquiuocatio ab vna specie actuum voluntatis ad omnes.

Sextum est. Motiua ad opinandum, vel sunt æqualia pro vtraq; parte, vel fortiora pro vna, quàm pro alia: si primum, intellectus non habet sufficientia motiua ad opinandum magis vnam partem, quam aliam; ergo vel non poterit opinari, vel si vni assenserit, erit hoc à voluntate, ac proinde non iuxta exigentiam rei, unde fingit; si secundum, necessario mouebitur, quo sunt fortiora motiua, nec poterit inclinari ad alteram; quia non minus necessario mouetur intellectus in maxima inclinatione, quæ provenit à motiuo scientifico, quam in minori, quæ provenit à probabiliore, quia vtrumq; motiuum mouet necessario, & independenter à voluntate; est enim tantum pondus rationis, uel auctoritatis; ergo si in maxima inclinatione nequit intellectus moueri in contrariam partem, nequit etiã in minori. Sicut statera tam necessario inclinatur simpliciter, adeo vt in oppositam partem flectere nequeat pondere magis, seu summè mouente, quàm minus mouente, dummodo cum excessu ad pondus partis oppositæ.

Confirmatur primo, quia secundum quod mouetur à voluntate, fingit quia secundum illud non mouetur à motiuis; ac proinde ab exigentia rei; sicut statera mota à manu, fingit non ponderat res.

Confirmatur secundo, quia pictor in quantum sequitur motionem voluntatis, & non exemplaris fingit, non retrahit; ergo intellectus, qui est pictor, in quantum sequitur voluntatem non obiectum mouens, non opinatur, quod est retrahere, sed fingit.

Confir-

Confirmatur tertio. Res, quæ in contraria mouetur in illam simpliciter partem mouetur, ubi fortius est mouens; ergo intellectus simpliciter mouetur in magis probabilem; quod si oppositam partem opinetur, iam fingit.

In hoc argumento multæ miscentur æquiuocationes. Breuiter dico, semper liberum esse opinari, siue motiua vtriusq; partis sint equalia, siue inæqualia. Ad probationem primæ partis; aliud est, quod positis equalibus motiuis intellectus non habeat sufficiens motiuum ad opinandum vnam partem magis, quàm aliam, quantum est ex parte obiecti; aliud verò, quod ex parte obiecti non habeat sufficiens motiuum ad opinandum, tam vnam partem, quàm aliam, vtramq; æqualiter disiunctiuè. Primum est verum, secundum falsum. Non enim debent hæc duo confundi, & pro eodem usurpari; licet ergo intellectus positis æqualibus rationibus pro vtraq; parte non habeat motiuum sufficiens ad magis opinandam vnam partem, quam alteram, quia motiua supponuntur equalia, & vnum non magis inductiuum, quàm aliud; tamen potest simpliciter vtramque disiunctiuè opinari, quia ad opinandum vtramq; disiunctiuè habet motiua sufficientia. Quia autem non habet motiuum magis inductiuum ad vnam, quàm ad alteram partem, ideo requiritur voluntas, quæ determinet indifferentiam intellectus, quam non vincunt motiua. Neque vero fingit, quia semper iuxta exigentiam rei iudicat; nam pars illa, quæ eligitur, habet pro se sufficientia motiua ex parte rei, ex quibus exigitur.

Ad probationem secundæ partis dico, esse æquiuocationem maximè notandam in præsentia materia, in ly, intellectum moueri; nam potest habere puram significationem passiuam, & sic significare puram effi-

S

2

caciam

caciã ex parte motiui mouentis, quod alliciat; vel etiã significare actiue aliquẽ motũ intellectus, quo moueatur, assentiat, vel dissentiat. Si primus sensus intendatur; fateor æqualiter necessario intellectũ moueri à motiuo scientifico sũmẽ inclinante, ac à motiuo probabiliori, minus inclinãte; sic .n. fit sensus, quod efficacia vtriusq; motiui est necessaria, & virtus in actu primo ipsorum à voluntate non depẽdeat; alliciunt enim ex parte sua necessario. Quia autem ad necessitãdum intellectum non sufficit, quod efficacia trahentis sit necessaria, sed requiritur, quod sit tanta vis, vt valeat cogere; ideo motiuum scientificum necessario inclinãt, magis probabile etiã; sed scientificum necessitat, quia maioris roboris; magis probabile tantũ allicit, quia minoris, & huic potest intellectus dissentiri; quia licet, quantum est de se necessario alliciat, non tamen cogit, quia nõ est tanti roboris; in quo sensu etiã motiuum minus probabile necessario mouet. Si vero intendatur secũdus sensus in ly, moueri, negandum est æqualiter necessario moueri intellectũ à motiuo scientifico, & opinabili, quantumcunq; probabiliori; quia licet vtrumq; necessario faciat, quantum potest, vnũ vincit indifferentiã intellectus, quia maioris roboris, alterum, quia minoris non vincit, vnde requiritur determinatio voluntatis ad illam vincendam, & faciendum, quod intellectus actiue se moueat. Exemplum stateræ non est ad rẽ, quia cum illa nullo pacto sit indifferens, necessario positiue mouetur à quocumque pondere, non autem merẽ allicitur.

Ad primam confirmationem dico, quod intellectus in eo, quod sequitur imperium voluntatis, non fingit, non enim voluntas trahit intellectum extra exigentiã obiecti simpliciter; illa enim pars, quam intellectus ex imperio voluntatis sequitur, ab obiecto exigitur; pro ea enim

enim sunt ex parte obiecti simpliciter valida motiua. Et hinc est disparitas ad stateram, quia in quantum mouetur à manu, excedit exigentiam ponderis, & fertur extra illam, nullo enim pacto tanta, vel illa inclinatio à pondere exigitur.

Ad secundam retorqueo exemplum. Si proponantur Pictori Cæsarem picturo duæ imagines diuersæ figuræ, & lineamentorum, quarum vtraq; dicatur esse naturalis Cæsaris cum maximo fundamento, siue equali ex vtraque parte, siue maiori ex vna quàm ex alia, Pictor, qui profecto potest eligere alterutram, dicitur fingere in hoc, quod sequitur motionẽ volũtatis in eligenda, & retrahẽda vna præ alia? nequaquã. Quia sèper se conformat imaginibus, quæ ipsi sunt exẽplaria; fingeret autem solum, si aliquid poneret in pictura prohibito, quod non esset in obiecto seu imagine, quam retrahit. Sic ergo intellectus fingeret quidem, si exprimeret aliquid, ad quod motiuum non haberet; ceterum quando obiectũ duplici veluti imagine sui mouet, quod vnã sequatur potius, quàm aliam, non fingit, exprimit enim solum illud, quod relucet ex parte obiecti, licet ex duobus, quæ relucent, eligat illud, quod voluntas imperat.

Ad tertiam loquendo de motione obiectiua falsum est antecedens, vt patet exemplo voluntatis, quam propositis duobus bonis inæqualibus mouet non solum fortius, sed etiam debilius, quod quandoq; sequitur; quo quidem exemplo voluntatis retorquetur argumentum principale sic. Proposito obiecto sub omnimoda ratione boni voluntas non est libera ad partem oppositam; ergo neque proposito maiori bono est libera ad minus bonum; patet consequentia, quia vtrumq; mouet secundum suam efficaciam independentem à voluntate. Quid respondebis? profecto vt supra. Sic

Sic si fieret argumentum hoc pacto; sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis; sed intellectus necessario mouetur à motiuis simpliciter; ergo & à maioribus motiuis, & fortioribus; responderem negando consequentiam, quia intellectus ideo non potest ferri in vnam partem sine motiuo simpliciter, quia nequit ferri extra obiectum suum, quod est verum, unde à motiuis simpliciter verè dependet; non vero à fortioribus, quia per hoc, quod illa non sequatur, non proinde extrahitur extra suum obiectum. Etiam enim pro parte opposita sunt motiua simpliciter valida, ac proinde ratio veri; quæ quidem responsio etiam debet dari, si argumentum applicaretur voluntati.

Septimum est. Neq; quando vtraq; est æquè probabilis possumus liberè opinari; ergo multò minus &c. Antecedens probatur; cum duorum neutrum maius signum habet, vel argumentum sui, tunc si vnus fiat electio, forte fit, vt patet, cum duæ paleæ paris longitudinis à digitis extrahuntur, ergo &c. Confirmatur, quis in biuio constitutus, quærens viam, si à duobus paris auctoritatis ei respondeatur contrarium, ridiculum est dicere, quod ex hoc præcisè possit viam eligere, solum enim poterit dubitare; ergo &c.

Resp. negando antecedens. Ad probationem dico, quod quando duorum eligendorum neutrum habet non modo maius signum præ alio, sed neq; simpliciter vllū signum pro se, vi cuius reddatur eligibile, tunc re vera electio fit forte; at verò quando duo eligibilia habent pro se vnumquodq; signa sufficientia, vi quorum simpliciter eligantur, licet neutrum aliud superet, tunc electio forte non fit, sed ratione; quælibet enim pars, quæ eligatur, habet pro se motiua sufficientia, vi quorū prudenter eligatur. Exemplum de paleis non est ad rem,
una

vna enim palea non modo non habet signum maius alia, sed neque simpliciter vllum signum, vel argumentum sui, in quo casu fateor, quod non est liberum opinari, & tunc intellectus fingit; quando verò vtraque pars est æquè probabilis, vtraque simpliciter habet motiua valida, & argumenta sui, licet non maiora altera.

Ad confirmationem dico gratis asseri, hoc esse ridiculum, ex hoc enim sufficienter potest quilibet quam voluerit viam amplecti, & prudenter dicetur amplexus fuisse; quia cum sufficienti fundamento viam aggressus est, si auctoritas prædictorum esset talis, vt faceret eorum dictum probabile.

Octauum est. Si liberum esset opinari, posset quis in dubio sine vlla ratione tollente dubium, quidquid libet opinari, & illud sequi in praxi: hoc est cōtra Theologos omnes, ergo &c. sequela probatur, quia cum vtraque pars habet vnum, vel alterum argumentum probabile, liberum est opinari, & sequi vtramque; sed tunc sumus in dubio sine vlla ratione tollente dubium, sicut quando nulla ratio probabilis pro vtraque parte suppetit; quia duarum rationū æqualiter in contrariū mouentiū, neutra simpliciter mouet, vt patet in duobus æquè in diuersa trahentibus pondus, quod nullo pacto mouetur; ergo tunc adhuc sumus in dubio, & intellectus perinde se habet, ac si nullas rationes haberet, quia neutra illum mouet; ergo à fortiori idem valet, quando vna pars est probabilior: tunc enim non potest intellectus opinari oppositam, quia ab illa simpliciter non mouetur; nec habet rationes pro illa, quia licet habeat, illæ non mouent; ac proinde perinde est ac si non essent, quia tunc solum mouent fortiores. Sicut si pondus in diuersa trahatur à duobus, quorum alter sit fortior, solum ab hoc simpliciter trahitur.

Ad

Ad hoc argumentū patet responsio ex dictis ad secundū; scilicet dico rationes æquè probabiles cōcurrētes simpliciter mouere, licet vnam non magis alia; item & minus probabiles etiam concurrentes cum probabilioribus mouere, vt patet expressè in voluntate, quam equalia bona mouent, & minus bonum, etiam in comparatione, seu cōcurrēdo cum maiori bono mouet. Exemplum de pondere non est ad rem, sicut neq; erat exemplum de statera, supra allatum; eadem ratione; videantur dicta ad quintum, & sextum; undè iam tollitur dubium; postquam enim quis indicat de re ob motiua valida, quibus simpliciter mouetur, dubius nō remanet. Præterea argumentum non est ad rem, quia dubium, quod debet tolli ad honestam operationem, eliciendam, est dubium practicum circa electionem, nō speculatiuum, quod quidem dubium practicum tollitur, non per hoc, quod quis assentiatur, seu opinetur materiam electionis esse honestam, hoc enim non requiritur; sed solum per hoc, quod euidenter iudicet materiam esse probabiliter honestam; seu dari opinionem probabilem de honestate materiæ iuxta dicta fusè *disp. p. sect. 5.*

Nonum est. Si liberum est opinari, ergo possumus pro libito facere ex fide, quod non est ex fide, illi assentiendo, illi fidē habendo; ac proinde possumus licitè dicere bonum, malum, & è contra; quod est absurdū. Sequela probatur, quia minus probabile non est simpliciter ex fide, habet enim plura motiua falsitatis, quam veritatis, plura motiua facientia, quod ipsi non credatur, quam quod credatur; sicut ille profecto est potius infidus quàm fidelis, qui profert argumenta sui potius probantia, quod non sit fidelis; sed liberum est opinari minus probabile; per hoc autem, quod opinatur

tur, sit ex fide; ergo pro libito possumus facere ex fide, quod non est. Idem valet de æquè probabili, quod sit malum, & bonum; ergo, &c.

Resp. Minus probabile simpliciter esse ex fide, quia simpliciter habet motiua valida suæ veritatis, cui proinde prudenter potest fides adhiberi; licet enim habeat plura, & fortiora motiua in contrarium, hoc non obstat; quia non per hoc hæc motiua veritatis amittunt suam vim, adhuc enim remanent magni ponderis, & opposita, licet fortiora non conuincunt: undè omnibus pensatis etiam simpliciter facit fidem sui; quia ex hoc, quod etiam pensatis motiuis in contrarium, non detrahatur efficaciam suorum motiuorum, quæ adhuc remanent valida, potest per consequens eis fides adhiberi. Idem dic de homine, qui profert argumenta sui magis probantia, quod sit infidus, quàm fidelis; si enim argumenta suæ fidelitatis sunt simpliciter fortia, nec eorum efficacia deperdatur ex argumentis in contrariū, adhuc ei prudenter potest fides adhiberi, cum possit esse, quod non mentiatur, & in eo casu sit simpliciter validum fundamentum, quod non mentiatur, & rationes in contrarium non conuincant eum mendacij. Idem dicas à fortiori, quando partes sunt æquè probabiles.

Decimum, & vltimum est. Vel intellectus omnibus perpensis assentitur opinando alterutri parti, vel neutri, vel vtrique; si primum, ergo iam non potest opinari oppositam; nequit enim vtramque opinari veram; si secundum, ergo non opinatur, sed dubitat; tertium dici nequit, quia vtraq; non potest iudicari vera; ergo nunquam liberum est opinari.

Hoc argumentum nullum est; dico enim, quod assentitur liberè alterutri parti; ergo nequit opinari oppositam

tam, in sensu cōposito cum primo assensu, concedo, in sensu diuiso, nego; sicut enim liberè opinatus est illam esse veram, sic potest illam opinari falsam, & per consequens veram oppositam, cum habeat motiua sufficientia ad vtrumque actum.

Quin & retorquetur argumentum, in voluntate. Vel voluntas omnibus perpensis amat, vel odio habet obiectum, vel vtrumque efficit, vel neutrum; si primum, puta, amat, ergo nequit odio habere, nequit enim idem obiectum amari, & odio haberi; si secundum, hoc quoque est impossibile; si tertium, ergo manet suspensa, ergo voluntas non erit libera ad amandū, vel odio habendum. Ecce quantum probat argumentū.

Dices. Ex hoc ipso, quod assentior vni propositioni, illa mihi est vera, non modo probabilior; ergo implicat in adiecto dicere, me opinari posse partem minus probabilem.

Resp. Negando antecedens, quia possum iudicare propositionem veram, & tamen euidenter cognoscere, quod habet pro se motiua minus fortia, quam opposita: neq; in hoc vlla est implicantia; vnde erit mihi vera, non autem probabilior.

Ex his igitur patet satis manifestè conclusum, liberū esse opinari; item pro libito modo opinari hanc partem, modo illam, dummodo sint motiua valida pro vtraque parte; ac proinde potest, & probabilis concurrens cum probabiliori, & æquè probabili gignere assensum: vnde remanet simpliciter probabilis; quod erat ostendendum pro responsione ad vltimum argumentum. *sect. 3.*

SECTIO

SECTIO SEXTA

Quod iudicium possit formare intellectus de vtraque contradictoria in sensu cōposito.

Breuiter sit.

Conclusio Prima.

NON potest intellectus vtramque contradictoriam simul iudicare veram, seu eidem obiecto simul assentiri, & dissentiri, saltem naturaliter. Est inultorum, quos citat, & sequitur Candidus q. 3. vbi acutè ostēdit eos, qui oppositum vixi sunt sentire, equiuatione laborare. Procedit nostra conclusio ex quibuscumq; motiuis siuè intrinsecis, siuè extrinsecis. Dixi saltem naturaliter, quia an etiam per Dei potentiam nequeat intellectus eidem obiecto assentiri simul, & dissentiri, est quæstio, quæ resoluitur in libris de anima, & non facit ad præsens institutum.

Prob. autem conclusio primo à Candido; quia nulla res nec per diuersa media potest esse simul, & non esse; ergo neq; per diuersa media simul iudicari, quod sit, & quod non sit: ac proinde nequit intellectus simul vtramque contradictoriam opinari.

Verum hæc ratio fortasse non subsistit, negabitur enim consequentia, quod enim à parte rei impossibile est, quod aliquo pacto sit, potest iudicari ab intellectu eodem pacto esse: quia potest intellectui apparere quale non est, nec esse potest. Sic Deus à parte rei nequit esse nisi trinus, & vnus, & tamen potest iudicari, & de facto ab hæretico iudicatur non esse talis; & ratio est à priori, quia ad hoc, quod intellectus iudicet, non quæritur, qualis res sit, vel esse possit, sed qualis apparet, vel apparere potest: non potest autem res esse, & non esse, potest tamen apparere esse, & apparere non esse

per diuersa motiua, siuè intrinseca, siuè extrinseca; contradictoria enim non sunt apparere esse, & apparere non esse, sicut esse, & non esse. Etiam si ergo res nequeat simul esse, & non esse, poterit tamen simul iudicari, quod sit, & quod non sit. Melius ergo.

Probaturs secundo, quia cognoscit intellectus impossibile esse, quod vtraq; contradictoria sit vera; ergo nequit vtramq; iudicare veram. Antecedens est clarum, quia euidens est intellectui, & vnum ex primis principijs, alterum ex contradictorijs esse falsum. Consequentia est etiam euidens, quia vtramq; contradictoriam esse veram est intellectui euidenter falsum, quia nequit hoc iudicare; nequit enim falso euidenti intellectus assentiri. Vrgeo, cognoscit intellectus euidenter falsum esse, quod vtraq; contradictoria sit vera; ergo dicit vtramq; contradictoriam non esse veram: quomodo ergo potest dicere vtramq; esse veram, seu vtrique assentiri? In isto, vel intellectus habet sufficientes rationes ad opinandum, quod vtraque collectiuè sit vera, vel non. Si secundum, ergo quomodo poterit opinari vtramq; veram; si primum, ergo non est euidens intellectui falsum esse, quod vtraq; contradictoria sit vera, quod est impossibile.

Probaturs tertio. Licet re vera assensus, & dissensus non sint contradictorij, vterq; enim actus positivus est, tamen ad minus sunt contrarij, habent enim summam oppositionem, quam possint habere; & certè cum ex oppositione obiectorum resultet oppositio inter actus, oppositio contradictoria, quæ est inter obiecta assensus, & dissensus, ad minus oppositionem contrariam refundit in actus; ergo non poterunt esse simul in eadem potentia. Contraria enim ad minus naturaliter simul esse non possunt. Adde, ex assensu nonne con-

contra?

contra? ergo naturaliter non potest potentia elicere dissensum; absit enim, quod quando in subiecto connaturaliter debet esse vnum contradictorium, connaturaliter etiam sequatur aliud. Rogo enim, connaturaliter posito assensu debet esse negatio dissensus, nonne? ergo non debet esse dissensus. Quomodo ergo connaturaliter erit dissensus, qui naturaliter non debet esse? Igitur non poterit intellectus naturaliter simul eidem obiecto assentiri, & dissentiri, seu vtramque contradictoriam opinari.

Neq; valet recurrere ad diuersa media, dicendo posse intellectum vtramq; contradictoriam opinari ex diuersis motiuis: puta opinari, quod sic ex motiuis intrinsecis; opinari vero quod non ex motiuis extrinsecis, hoc est ex aliorum auctoritate.

Hoc enim nihil est, quia diuersitas motiuorum non tollit repugnantiam, & impossibilitatem horum actuum, nec facit quo minus intellectus euidenter iudicet falsum esse, quod vtraq; propositio contradictoria sit vera; ergo non tollit impossibilitatem componendi simul assensum cum dissensu; Adde, quod si intellectus posset per intrinseca vnam partem, & per extrinseca alteram partem opinari simul, etiam vtramque posset opinari per intrinseca: dari enim possunt, & de facto dantur motiua intrinseca pro vtraq; parte.

Sed hinc dices. Intellectus habet sufficientes rationes pro vtraq; contradictoria; ergo vtramq; poterit opinari.

Resp. Intellectum vere simul pro eodem instanti habere motiua sufficientia ad vtramq; partem opinandam non collectiuè, sed distributiue. Ad opinandum enim vtramq; partem nullum habet, nec habere potest motiuum; non enim datur motiuum ad impossibile, & intellectus euidenter cognoscit vtramq; non esse

opina-

opinabilem simul, nec putabilem veram; distributiue tamen utique; habet siquidem pro eodem signo motiua, habet tam pro vna parte, quam pro alia, vnde alterutram potest opinari, & amplecti; vnde hæc propositio, intellectus habet simul. sufficientes rationes ad opinandam vtramq; contradictoriam, distinguenda est; si ly simul se tenet ex parte verbi, habet, vera est, rationes enim pro vtraq; parte habet intellectus simul; si vero ex parte, ad opinandum, falsa est.

Contra hanc conclusionem nulla potest esse obiectio alicuius momenti, & Doctores, qui adducuntur à Candido oppositum sensisse, æquiucant, pro eodem sumentes assentiri vtrique contradictoriæ, & vtramq; contradictoriam probabilem iudicare: quæ sunt duo toto Cælo diuersa. Dicunt intellectum posse vtramque contradictoriam opinari; & postea eorum argumenta concludunt posse intellectum vtramque contradictoriam iudicare probabilem. Legatur Candidus, qui acutè eos impugnat.

Conclusio Secunda.

Vtramque contradictoriam potest intellectus iudicare probabilem, quin vnam veram, & alteram probabilem. Est communis, & quoad primam partem:

Prob. primo quia, vtraque contradictoria verè collectiue est probabilis, vtraque enim habet fundamentum sufficiens veritatis, motiua valida, & speciem veri, vtraque apparet intellectui vera, in sensu composito; ergo poterit vtraq; iudicari probabilis: id enim, quod est, utique iudicari potest; etiamsi enim alterutra ex contradictorijs debeat esse falsa, adhuc tamen illa, quæ est falsa, potest esse probabilis, quin multa falsa sunt
pro-

probabiliora veris: neque enim probabilitas vnus pugnat cum probabilitate alterius, sicut veritas vnus cum veritate alterius. E. G. hæc propositio, Cambiū recursæ est licitum, pugnat utiq; cum hac, Cambium recursæ non est licitum; at vero hæc, Probabile est cambiū recursæ esse licitum, non pugnat cum hac, probabile est cambiū recursæ non esse licitum. Pugnaret quidem cum hac. Non est probabile cambiū recursæ esse licitum; & ratio est, quia in modalibus non est oppositio, nisi cum in alterutra propositione negatur modus. Quò ad secundam item partem Conclusio facile.

Prob. secundo quia, in sensu composito, cum iudicio probabili de quo loquor, quod vna contradictoria sit vera, altera remanet cum firmo fundamento, & ratione veritatis, & adhuc apparet vera, licet non iudicetur esse talis; ergo remanet probabilis, ac proinde talis poterit iudicari; ad summum enim, quid erit amplius, quam implicitè, seu explicitè probabiliter tantum iudicata falsa? cum hoc autem stat eius probabilitas, ut probatum est fusè in hac *disp. 2. sect. 2.*

Dices. Vtraq; cōtradiçtoria non potest esse vera; ergo nequit collectiue vtraq; esse probabilis.

Resp. negando consequentiam; quia probabile non dicit posse esse verum, etiam enim falsa, ac proinde impossibilia ad esse vera, sunt probabilia quandoque, quin & probabiliora veris. Quid ergo dicit probabile? solum apparere verum, cum firmo fundamento: vtraque autem contradictoria simul apparet vera, simul habet firmum fundamentum; ideo, &c.

Hic autem benè aduertas necesse est, quod dum dicitur, quod simul cum fundamento valido vtraq; contradictoria apparet vera, non est sensus, quod intellectus habeat validum fundamentum ad putandum, quod
collectiue

collectiuè vtraq; contradictoria sit vera; hoc enim est impossibile: cum intellectus sciat euidenter, quod vtraq; contradictoria collectiuè non est vera; sed solum sensus est, quod intellectus simul habet fundamentum validum pro vna, & altera contradictoria, tam pro vna, quam pro altera, ad vnam siue alteram putandam veram; vnde intellectus non habet fundamentum, quod vtriusque contradictoriæ veritatem collectiuè ostendat, sed habet plura fundamenta, & quidem simul, quorum vnum ostendit veritatem vnus, alterum alterius: quæ fundamenta sunt simul, & pro eodem signo vtrumque afficit suam propositionem; vnde vtraque propositio, quia simul affecta suo fundamento, vtraq; simul est probabilis. Nō est tamē probabile, quod vtraq; collectiuè sit vera; quia nullum fundamētum in vtrāq; propositionem collectiuè veritatem refundit, sed vnū in vnam, alterum in alteram; quæ tantum abest, quod vtramq; respiciant, quod vnum quodq; suam firmat propositionem, oppositam destruit. Vnde verè sunt hæc propositiones, Vtraq; contradictoria est probabilis, & hæc, Probabile non est, quod vtraque contradictoria sit vera, collectiuè loquendo, sed solum disiunctiuè. Et ratio est, quia prima affirmat probabilitatem, quæ simul potest inesse duabus contradictorijs, secunda, veritatem, quæ duabus contradictorijs collectiuè nequit inesse. His diligenter adnotatis, sit.

De honesta electione opinionis probabilis seu materiae probabiliter opinatae.

Hactenus speculatiuas difficultates, speculatiuè fortasse nimium attigimus; nunc ad practicas, quarum gratia hoc opusculum institutum est, descendimus; sic enim quod est primum in intentione, vltimum in executione plerumq; est. Et sane necessarium fuit illas præmittere; in his enim erant explicanda principia, hæctenus à Doctoribus parùm elucidata, ne dicam omissa, ex quibus præsentis disputationis difficultates dirimuntur.

SECTIO PRIMA.

Recoluntur nonnulla in præcedentibus disputationibus stabilita.

Recolendum primo est, quod tota honestas operationum moralium, quæ requiritur ad agendum sine peccato, formaliter consistit in actione intrinseca voluntatis; siue hæc sit actio, qua voluntas propriè agit, dum amat, vel odio habet; vel electio, qua ex duobus bonis vnum eligit; vel imperium, quo potètijs executiuis aliquid imperat. Omnes enim alij actus à voluntate, sicut formaliter nec liberi, nec meritorij sunt, sed solum denominatiuè: sic solum denominatiuè, in se verò ad summum materialiter sunt honesti, vel inhonesti, mali vel boni. Supra hos autem actus voluntatis immediate cadit Prudentia regulando; & hi quidem si sint recti, omnes etiam, siuè præcedentes, siuè subsequentes recti sunt; & è contra; vnde peccatum

tum propriè; & per se in inhonestate horum actuum voluntatis, non verò in quibuscumq; alijs consistit.

Recolendum secundo, honestatem formalem actuū voluntatis per se oriri ex honestate materiæ, seu obiecti, circa quod versantur. Sub nomine autem obiecti, & materiæ veniunt etiam operationes illæ, quas voluntas eligit; licet enim, & ipsæ operationes sint, respectu tamen actuū voluntatis, qui antonomasticè actiones sunt, sunt obiectum, & materia. Desumitur autem honestas actuū voluntatis, non ab honestate materiæ, seu obiecti in esse rei, seu per cognitionem eidentem, seu veram proposita: contingit enim actionem voluntatis esse honestam, & à Prudentia regulatam, etiamsi materia sit inhonesta; sed desumitur ex hoc, quod materia, quæ eligitur, facta sufficienti diligentia cum sufficienti fundamento proponatur honesta; quod fundamentum, quia in moralibus euidens esse non potest, sufficit quod si tale, quod reddat propositionem probabilem, seu materiam probabiliter honestam.

Recolendum tertio, ad honestè agendum sine peccato requiri certitudinem, & eidentiam de honestate actionis; dico actionis, non materiæ, seu obiecti actionis; potest enim hæc certitudo haberi; nam potest haberi eidentia, quod materia, seu obiectum (quo nomine etiam comprehendendo operationes, quæ eliguntur) sit probabiliter honestum; hoc est, quod detur verè probabilis opinio, etiam ipsi eligenti probabilis, quod materia sit honesta, & hæc debet eidentia haberi. Ex hoc autem, quod materia sit probabiliter honesta, sequitur eidenter, quod actio sit formaliter in se, & per se honesta; ergo eius honestas non ex honestate materiæ in se, sed ex probabilitate honestatis desumitur. Vnde dubitabit quidem prudenter operans de honestate materiæ

riæ electæ: at erit certus de honestate suæ actionis; sic qui eligit Cambium recurrere, de honestate Cambij formidat, quia tantum probabiliter est conscius de illa; at verò de honestate suæ actionis non formidat, sed est certissimus.

Distinguenda sunt igitur attentè hæc duo, materia operis, & ipsum opus; electio ipsa voluntatis, in qua formaliter honestas, & peccatum consistit; & obiectū ipsius, seu id, quod eligitur. Ad agendum honestè, & sine peccato requiritur certitudo, & eidentia de honestate actionis, quæ certitudo constituit Prudentiam virtutem intellectualem; quoad materiam autè actionis, requiritur eidentia, quod sit probabiliter honesta; vnde non sufficit iudicium probabile de honestate actionis in se, & per se, nec iudicium certum de honestate actionis per accidens; sed requiritur iudicium certum, & eidentia de honestate actionis in se, & per se formaliter; sufficit autem probabilis opinio verè de honestate materiæ, ex qua sequitur certitudo de honestate actionis.

Recolendum quarto, multò minus licere agere cum dubio practico, seu circa honestatem actionis, quando non licet agere cum iudicio probabili circa eandem. Debet ergo omnino deponi dubium, quod deponitur, non per hoc, quod iudicetur materia honesta in se, sed per hoc solum, quod sit euidens eligenti, quod materia sit probabiliter honesta, hoc est dari opinionem verè probabilem de honestate materiæ. Vnde adhuc, ut tollatur dubium practicum, non requiritur, quod tollatur dubium speculativum circa honestatem materiæ; sed etiam intellectu dubitante formaliter, an materia sit honesta, ex rationibus hinc, & inde verè probabilibus, tollitur sufficienter dubium practicum, quia cum hac

ambiguitate stat euidencia, quod fit probabile materiã esse honestam; & licet cū hoc fit etiam probabile materiã esse illicitam, hoc nihil refert, quin possit eligi, & actio fit certò licita; quia probabilitas honestatis honestat actionem, quæ probabilitas non tollitur per probabilitatem inhonestatis, & aliunde euidencia non potest haberi. Vnde cum dubio de licito, & illicito circa materiã actionis stat euidencia, quod actio fit licita, quia honestas actionis non oritur à iudicio, quod materia sit licita, & multo minus ab eo, quod materia sit licita in se; sed solum ab eo, quod fit probabile materiã esse licitam; quod profectò subsistit cum ambiguitate, de qua in præsentia. Et hæc omnia probata sunt fusè *d. p. per totam*. Quid autem sit opinio verè probabilis, & quæ requirantur ad eam constituendam, dictum est fusè *d. secunda*: vnde iam fit.

SECTIO SECUNDA.

An agens licitè operetur, & sine peccato, ex hoc præcisè quod eligat materiã, cuius honestas sibi euidenter probabilis est.

HÆC quæstio solet sub alijs terminis proponi, an licitum sit sequi opinionem quamcumque, dummodò probabilis sit; quod idem est, nō aliter enim sequimur opinionem, nisi eligendo materiã seu obiectum opinionis. Et quidem communissima, si Recentiores attendas, sententia affirmat, prudenter agere, & sine peccato eum, qui eum opinione dummodò probabilis sit, operatur. Ex recentioribus solus negat Candidus Philalethus *in sua disputat. sect. 4.* Cum communi sententia sit:

Conclusio

Conclusio unica.

Probabilitas simpliciter de honestate materiæ eligendæ reddit electionem, seu actum voluntatis certò, & infallibiliter honestum. Sumo probabilitatem simpliciter pro apparentia veritatis, facta sufficienti diligentia cum valido, & firmo fundamento, prout explicauit *d. 2. sect. 1. & sequentibus*.

Probatum primo à priori, quia honestas actus voluntatis non potest desumi, nec ab honestate obiecti, seu materiæ in esse rei, nec à veritate propositionis, ut ostensum est; ergo ex hoc, quod cum firmo, & valido fundamento, materia proponatur honesta; quod est idem ac dicere cum probabilitate honestatis. Consequentiã patet, quia, quæ alia causa potest assignari refundens honestatem in actus voluntatis? non iudicium, quod materia sit honesta in se, hoc enim non requiritur, ut probatum est *d. 1. sect. 5.* nec maior probabilitas, quæ maior, quia maior probabilitas quæ maior non potest esse in diuersa specie, à probabilitate simpliciter: iuxta principium commune, quod magis, & minus non variat speciem; ergo maior probabilitas non potest esse in specie formæ per se honestantis actus voluntatis, in qua non sit probabilitas simpliciter.

Neque dicas illud axioma valere tantum in metaphisicis. In primis enim debet assignare rationem, & disparitatem, quare non valeat in moralibus; deinde ostendo, quod valeat etiam in moralibus. Nam quia magis subuenire indigenti per se cohonestat actum in specie eleemosinæ; minus subuenire, & simpliciter subuenire non extrahit actum à specie eleemosinæ; quia cultus Dei maximus per se intentus constituit actum religionis: simplex, vel minor cultus non extrahit

hit actum à specie religionis; ergo similiter, si magis probabile cohonestat actum in specie Prudentiæ, etiam minus probabile, & probabile simpliciter id efficiet.

Secundo quia, actus Prudentiæ non desumitur ex eo, quod quis semper sequatur omnino tutum: sed ex eo, quod quis sequatur probabile; qui enim semper omnino tuta sequi vellent, ridiculi fierent; ut communiter D.D. qui nemine refragante fatentur prudenter operari, qui omnia tutiori probabiliorem partem sequitur; igitur honestas Prudentiæ non ex eo, quod materia sit tuta, sed ex probabilitate desumitur; modo sic; qui sequitur tutiorem probabilem relicta probabilius minus tuta, prudenterne agit, an imprudenter? si primum, ergo minor probabilitas cohonestat actionem, etiam concurrente cum maiori probabilitate, quod intendimus, ac proinde probabilitas simpliciter actionem honestat. Si secundum, igitur cum opinio obligans ad statim confitendum post peccatum, habita copia confessarij, & opportunitate sit minus probabilis: peccabit peccato imprudentiæ, qui statim post peccatum confitebitur; quod profecto absurdum est. Et sane hoc, quod est operari imprudenter, qui eligit minus probabilem tutiorem, videtur nimis audacter dictum, & fortè non facile tolerandum. Sed hoc iudicent viri docti.

Neque dicas minorem probabilitatem compensari ex hoc, quod sit tutior, quæ proinde formalitas cohonestat actionem. Contra enim est, quia actus in specie Prudentiæ non cohonestatur nisi à formalitate, quæ per se respicitur à Prudentia in obiectis eligendis; sed Prudentia ad eligendum non respicit in obiecto rationem tuti, sed honesti, quod honestum desumitur ex rationibus, illud licitum proponentibus, quæ probabile constituunt; ergo à ratione probabilis non tuti consti-

tuitur

tuitur actus in specie Prudentiæ; ergo ratio tuti cum sit impertinens ad Prudentiam, non potest in actum refundere honestatem Prudentiæ.

Urgeo. Probabilius est E.G. licere cambium recurrere: minus probabile, sed tamen magis tutum, imò simpliciter tutum non licere. Qui eligit omissionem cambij recursum, peccatne peccato imprudentiæ? certè nequaquam. Demus, quod nullo pacto esset probabile non licere cambium recursum, qui eligeret omissionem cambij recursum, peccaretne peccato imprudentiæ. Vtiq; & tamen eligeret partem tutam. Igitur peccat quis, vel non peccat peccato imprudentiæ, per hoc, quod habeat rationes probabiles utcumq; vel illas non habeat; ergo sola ratio probabilitatis constituit actum in specie Prudentiæ.

Insto. Prudentia ex Philosopho est habitus recta cum ratione electivus; ergo ad hoc, ut actus sit virtutis Prudentiæ, requiritur sola recta ratio, quæ probabilitas est; seu iudicium rationis evidenter iudicantis, maximum fundamentum esse pro honestate materiæ, de qua agitur; ergo ratio tuti impertinens est.

Modo sic claudo secundum argumentum principale; ergo minor probabilitas, ac proinde probabilitas simpliciter sufficit ad ponendum actum in specie Prudentiæ; ergo ad honestandam actionem voluntatis, & agendum sine peccato.

Et quidem hoc, quod est prudenter operari eum, qui minus probabilem tutiorem sequitur relicta probabilius (quod facile concedit Candidus, qui q. 6. concedit, eque probabilem, quando est tuta, posse in praxim deduci;) animaduertendum est diligentem.

Tertio prob. conclusio principaliter, quia quod est probabile simpliciter, potest opinari verum, etiam

con-

concurrente cum magis probabili, ut fusè probatum est d. 2. sed quod potest opinari verum, potest eligi, ut concedit Candidus; ergo utcumque probabile potest eligi, & per consequens probabilitas simpliciter coonestat actionem.

Quarto, quia opinio probabilis tollit dubium omnino de honestate actionis; nam potest pro libito tollere dubium de honestate materiæ, quæ est obiectum ipsius: & esto, hic & nunc non tollat, quia ego non assentior, adhuc possum assentiri, ut d. præcedenti fusè; ergo pro libito poterit in praxim deduci: qui enim non dubitat de honestate actionis potest agere licitè.

Neque dicat Candidus q. 4. ad 3. opinionem meam tollere dubium meum, non aliorum; unde cum opinione, cui ego non assentior, me non posse agere; quin potius ex contrarietate opinionum oriri dubium, cum non minus sint rationes pro licito, quam pro illicito; unde opinio probabilis non tollit dubium de licito, sed illud inuoluit; si ergo cum illa licet agere, licet eligere licitum, perinde ac illicitum.

Contra enim est, quia oportet distinguere actionem à materia actionis, actum voluntatis ab obiecto ipsius, quod confundit Candidus cum alijs Doctores, quæ fortasse confusio est causa difficultatis in hac materia. Verum est, quod ex hoc, quod sint variæ opiniones, oritur dubium, ut enim bene Caiet. opusc. 17. in d. primatatus, *varietas opinionum nata est reddere intellectum nutantem*. Igitur illud erit dubium, supra quod cadit diuersitas opinionum. Supra quid autem cadit? supra actionem, vel electionem, an verò supra materiam eligendam? supra hanc profecto, de qua tantum disputatur. Igitur intellectus erit dubius dubio orto à rationibus probabilibus, an materia eligenda sit iusta, & ho-

nesta

nesta necne; hoc autem est dubium speculatiuum, cum quo stat, quod intellectus sit certus esse probabiliter materiam eligendam honestam; & quia honestas actionis non ab honestate materiæ, sed à probabilitate honestatis desumitur, ideo certus erit intellectus, quod actio erit infallibiliter honesta. Dubium ergo erit speculatiuum, non practicum, quod licet reddat dubium intellectum de honestate materiæ in se, non reddit intellectum dubium de honestate actionis, cum quo proinde certo agitur sine peccato.

Dubium ergo de honestate actionis tollitur etiam stante dubio de honestate materiæ in se, quia quod honestat actionem, non est iudicium, quod materia sit honesta in se, sed solum probabilitas, quod sit honesta. Hæc autem perseverat certa, etiam stante dubio de honestate materiæ; ergo hæc tollit dubium circa honestatem actionis.

Ultimo probatur Conclusio, quia non minus periculosè erratur in materia fidei, quam in materia morum. Sed in materia fidei licitè, & sine peccato eliguntur propositiones dummodò probabiles sint, etiam in concursu cum probabilioribus; ergo etiam in materia morum. Minor patet; tum quia in c. *damnamus. de Summa Trinitate, & fide Catholica*, damnatur opinio Abbatis Ioachimi, quæ certè erat minus probabilis, quam opinio Magistri Sent. quæ fuit à Conc. approbata, & tamen non per hoc Abbas peccauit. *Vid. Glos. ibidem.* Item in Conc. Vienn. fuit approbata tamquam probabilior sententia illorum, qui dicebant paruulis in baptisate simul infundi gratiam, & virtutes; nec tamen illi, qui antecedenter sentiebant oppositum, peccarunt; quia scilicet opinionem adhuc probabilem, licet minus, sic testante Sancto Concilio sustinebant. Quod idem

X

in ma-

in materia morum dixisse *Gl. in c. Capellanus de ferijs* *V. alij* interpretatur Io: And. relatus ab Abb. eodem *c. nu. 5.* scilicet ante definitionem Pontificiam non peccasse, qui oppositam partem, licet minus probabilē fuerant secuti; ergo &c. & hæc est ratio Cancellarij Paris. relata à Nau. *in c. Si quis de Pœnit. d. 7. nu. 53.*

Hæc autem nostra Conclusio recētiorem licet omnium calculo sit firmata satis, adhuc multos habet patronos antiquiores Theologos, & Canonistas; Inter Theologos hanc docuit clarè Magnus Albertus, cuius inter cetera hoc habetur responsum, relatum à S. Antonino *in Summa p. p. c. 10.* quod *frater simplex, vel quilibet homo cum salute potest sequi in Consilijs, quamcumq; opinionem voluerit, dummodo alicuius Doctoris magni opinionem sequatur.* Quod est idem, ac dummodo probabilis verè sit.

Item sensisse videtur D. Th. *quodlib. 3. a. 10.* vt infra, & alij.

Quo ad Canonistas verò primo facit. *c. sicut quædã d. 17.* vbi dicitur. *In his, quæ fuerint dubia, & obscura, id nouerimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec dictis SS. PP. inueniatur aduersum.* Tale autem est probabile simpliciter &c. Secundo Innoc. *c. Ne innitatis. de Const.* vbi dicit. *Quando SS. PP. habent diuersas opiniones, licet unicuiq; quam vult, eligere.* Abbas *ibidem, & c. Capellanus de ferijs,* vbi dicit, quod non peccat non seruans ius præcepti, quando sunt varię opiniones, etiam si postea constet contrariam opinionem fuisse veram, & suam non ita subtiliter inuestigatam. Item *in c. tua nos. de usuris,* docet contra communem opinionem posse nos agere, quando communis non probatur Iure, vel per rationem, cui non potest responderi; hoc idem dicit Io: And. relatus ab Abb. *hic, & in c. de*

de ferijs citato. Adde alios, quorum auctoritates afferemus, & expendemus infra. Iam soluantur argumēta.

Ob primo ex Candido *d. prædicta q. 4.* Nequit intellectus opinari propositionem vtcumq; probabilē, nam hæc compatitur oppositam æquè probabilem, quin & probabiliorem, quo posito nequit intellectus illam opinari; ergo nequit voluntas illam eligere.

Resp. Negando antecedens, vt satis probatum est *disput. 2. sect. 4. & 5.* vndè potius ex opposito antecedentis inferri potest oppositum consequentis.

Ob secundo ex eodem. Nulla propositio putata falsa spectans ad mores eligibilis est; aliter ageremus contra fidem, quod ex Apostolo peccatum est, quod enim non est ex fide, peccatum est. Seù, nulla propositio spectans ad mores, quæ eligenti non sit opinata vera, seù licita, non est licitè eligibilis, ex communi DD. sensu, qui ad minus requirunt iudicium probabile de honestate actionis. Sed stat aliquam propositionem esse probabilem eligenti, quæ non sit iudicata vera, vel licita, quia habet oppositam probabiliorem, quæ sola potest iudicari vera, vel licita; ergo stat aliquam propositionem esse probabilem eligenti, quæ tamen non sit eligibilis; ergo ex hoc præcisè, quod aliqua propositio sit probabilis, non est licitè deducibilis in praxim.

Resp. Absolutè negando maiorem, quocumq; modo fiat; nam ad agendum non est, & sine peccato nõ requiritur, quod iudicetur vera, seu honesta materia eligenda: sed solum, quod iudicetur certo, & euidenter honesta actio, seu electio, quæ sola regulatur à Prudentia; cuius electionis rectitudo non à iudicio, quod materia sit honesta deducitur; sed solū à iudicio, quod materia sit probabiliter honesta, hoc est, quod detur opinio verè probabilis de eius honestate; esto ipsa ma-

teria in se iudicaretur honesta, vel illicita. Neque vero agitur proinde contra fidem, quia non agitur contra conscientiam, quæ venit nomine fidei in illo textu Apostoli; conscientia enim sicut, & prudentia cadit supra electionem, quæ certò scitur honesta, ut dictum est fusè *disp. p.* Iudicium autem, quod requirunt DD. probabile de honestate actionis (licet ego velim requiri iudicium evidens) cadit supra actionem, scilicet supra electionem, non supra materiam eligendam; quæ electio adhuc est, & scitur certò honesta, etiam cum iudicio probabili, quod materia non sit honesta, dummodò sit iudicium, quod sit probabilis opinio de eius honestate, ut probatum est supra fusè; quare à probabilitate honestatis materiæ desumit suam honestatem electio.

Resp. secundo retorquendo argumentum ad hominem; nam per Candidum *q. 6.* æquè probabilis, quando est tuta, licitè eligitur; quæro ego, prudenter, an imprudenter? prudenter profecto; sed in hoc casu non potest prædicta propositio opinari vera, cum opposita æquè probabilis id non permittat ex Candido; ac proinde erit contra fidem, nec erit iudicium probabile de honestate ipsius; ergo alterutrum ex duobus dicendum est, vel argumentum modo factum nihil valere: vel malè concedi, æquè probabilem tutam posse prudenter eligi.

Dices. Licet non possit intellectus præbere assensum æquè probabili, scit tamen, quod est tuta, & quod non potest peccare, vndè potest illam eligere.

Contra tamen est, quia licet intellectus sciat se non peccare contra Deum, quia procul est occasio peccandi; tamen per hoc, quod æquè probabilis sit tuta, non operatur secundum fidem, hoc est secundum id, quod

arbi-

arbitratur; quia eligit id, quod non iudicat verum, igitur ad minus operabitur imprudenter, quia eligit falsum, sicut & verum, & non eligit secundum rectam rationem; vndè non secundum Prudentiam, quæ est habitus recta cum ratione electivus. Et sanè ratio tuti non constituit actum in specie Prudentiæ, cum qui sequuntur tutum sine ratione, imprudenter sint, ut supra. Vndè ad argumentum, potest illam eligere sine nota imprudentiæ, nego: sine peccato contra Deum concedo; & ideo consultò in retorsione semper apposui, ly prudenter.

Ob. tertio ex eodem. Si propositio per hoc, quod est probabilis, potest licitè in praxim deduci, sequitur, quod id, quod nullo modo est probabile, sit verum, & licitum; quod est absurdum. Sequela patet; nullo modo est probabile, ex contradictorijs modo hanc esse veram, modo illam; modo hanc esse licitam, modo illam; sed hoc esset verum, & licitum; quia modo hanc, modo illam facerem veram mihi, opinando pro libito: modo hanc, modo illam facerem licitam mihi, eligendo; ergo esset verum, & licitum, quod nullo modo est probabile.

Resp. quod semper illud, quod deducitur in praxim, probabiliter est honestum, verum, & licitum; nam, quæso, quid deducitur in praxim? hæc opinio, & illa; utraq; probabilis est; utraq; probabiliter vera; obiectum utriusq; probabiliter honestum, ac proinde certò licitum, in praxi, & licitum, quod eligatur. Quomodo? Eo modo, quo est probabiliter honestum, & verum; disiunctivè autem, non collectivè; hoc est, tam hæc, quam illa opinio seorsim accepta, probabilis est, ideo utraque opinio nõ collectivè, sed disiunctivè in praxim deducibilis est, scilicet, si vel hæc, vel illa, modo hæc, modo illa;

do illa; & quia semper eligitur opinio disiunctiue, nec enim collectiue duo contradictoria possunt simul poni: ideo semper eligitur, quod probabile est; licet autem opinio à parte rei modo non possit esse vera, & modo non vera, mihi tamen, seu respectu mei potest, & de facto id toties contingit, quoties quod prius non opinabar verum, postea opinor.

Ad illam autem propositionem, quod modò facio hanc contradictoriam licitam, modo illam; in primis dico quod non; quia semper vtraq; fuit mihi licita: semper enim potui disiunctiue eligere tam hanc, quam illam, si vtraq; fuit probabilis; vnde licet non deducam nisi vnam in praxim, altera tamen erat mihi licita, quã potuissem omissa hac in praxim deducere; quod si adhuc vt aliqua opinio sit licita, requiri dicatur, quod ego ipsi assentiam, nihil obstat, quo minus modo vna, modo altera sit licita; sicut probatum est, nihil obstat, quominus modo vnam, modo oppositam opiner, quãdo vtraq; est probabilis; & hoc non modo erit probabile, quod nempe hoc pacto, & in hoc sensu modo vna opinio sit licita, modo non, sed verissimum.

S E C T I O T E R T I A.

Inferuntur quædam Conclusiones ex dictis.

IN præcedenti sectione implicite, & virtualiter continentur quædam propositiones, quas explicare iuuat distinctè, & latius confirmare.

Conclusio Prima.

Opinio singularis vnius Doctoris, etiam contra communem, dummodò probabilis sit, licite, & sine peccato deducitur in praxim, & actio infallibiliter sequi-

sequitur honesta. Est omnium, qui opinionem simpliciter probabilem, etiam concurrentem cū probabiliori volunt posse eligi; in terminis autem vid. Pasqualig. in decis. mor. decis. 2. & 3. & præter Albertum, & alios DD. sup. relatos idem censet Nau. in Man. c. 27. num. 288. vbi ait; *ad non peccandum sufficit eligere opinionem, quam merito censemus esse viri docti, & conscientia præditi.* Quando autem vnus Doctor faciat opinionem probabilem, dictum est d. 2. sect. 1.

Prob. Conclusio primo. Vnus vir doctus potest docere opinionem probabilem re vera contra communem; sed opinio re vera probabilis potest in praxim eligi; ergo opinio vnius Doctoris contra communem potest in praxim eligi. Minor probata est satis sect. præcedenti; maior, præterquam quod satis clara est ex dictis sect. 1. d. 2. vltius sic probatur. Opinio cõmunis non est vera, & euidens, & vir doctus soluit saltem probabiliter rationes ipsius: insuper affert rationem, quæ euidenter non soluitur, sed solum probabiliter; ergo communis opinio non nisi probabilis est, & ad summum magis probabilis; ergo nihil prohibet, quin opposita sit probabilis; nam si quid prohibet, est communis opinio, quæ est in contrarium; sed hæc non, quia cum non excedat limites probabilitatis, non negat, nec destruit probabilitatem alterius, quin illam supponit: & ex alia parte opinio singularis est firma ratione, valida, & probabiliter soluta; ratio enim, quæ solum probabiliter ad summum soluitur, probabilis est; ergo re vera opinio singularis viri docti, etiam contra communem potest esse probabilis.

Sed obijcit primo Cand. d. cit. q. 8. quia communis sententia rem ferè certam reddit, si enim *vox Populi, vox Dei*, quanto magis vox sapientium consentientium; ergo

ergo in oppositum nec possumus opinari, nec oppositum sequi.

Resp. Candidum benè apponere illam particulam ferè; quia verè communis sententia, ex hoc, quod cōmunis, certa non est, sed ad summum erit valdè probabilis, seù summè probabilis; opinio autem quamvis summè probabilis, patitur contrariam probabilem, alias si non pateretur, certa esset simpliciter; vt patet de se.

Ob. secundo auctoritatem Aristotelis 3. *met. c. primo*, vbi docet in qualibet facultate non vni opinanti standum, sed sententias esse librandas, dubitandum de earum veritate, ponderandas rationes, vt veritas inueniatur; igitur in materia morali, in qua periculum peccandi est, vni Doctōri non est fidendum.

Resp. Quod Aristoteles non vult, quod non possumus stare sententiæ vnius Doctōris magni, etiam contra communem, si eius opinio simpliciter probabilis est, & errorem non continet; sed solum vult, quod vir doctus non debet statim vni sententiæ auditæ, siue sit vnius, siue multorum acquiescere, & decidere pro illa; sic enim, vt ait Philosophus, non benè se haberet ad iudicandum, cum Iudices debeant omnes partes audire; sed debet vtrasq; sententias ponderare, & videre si prima, siue communis, siue singularis habeat in oppositum rationes conuincentes, si probabilis remaneat; quo posito postea non negat posse cuilibet, dummodo probabilem verè reperiatur, assentiri. Alias auctoritates ex scriptura, & Sanctis PP. desumptas expendemus infra.

Conclusio

Conclusio Secunda.

Opinio, etiam eligenti opinata falsa, licitè in praxim deducibilis est, dummodo ipsi constet de eius probabilitate; & per consequens multò magis opinio non iudicata vera, dummodo probabilis sciatur. Est omnium eorum, qui docent posse quem operari secundum opinionem probabilem aliorum contra propriam, vt patebit consideranti, & in terminis videatur Pasqual. in *decis. mor. decis. 21.*

Probatur Conclusio. Primo, quia propositio, ex hoc, quod sit opinata falsa, non desinit esse euidenter probabilis, etiam illi, qui falsam opinatur, vt probatum est d. 2. *sect. prima*; sed quod facit, quod propositio licitè sit in praxim deducibilis, non est, quod existimetur vera, vel falsa, sed eius probabilitas; quæ ex dictis fusè sola est, quæ est regula operis, & refundit honestatem in actus voluntatis, & facit illos virtutis Prudentiæ; ergo opinio iudicata falsa, adhuc in praxim licitè deducibilis est.

Secundo. Quia ponatur E. G. hic casus. Queritur, an Cambium recursæ sit licitum in se; vtrinque sunt opiniones probabiles: ego licet possim vtriq; assentiri, tamen assentior parti negatiuæ, & iudico Cambium prædictum esse illicitum, adhuc tamen scio probabile esse, quod sit licitum; tum sic. Eligendo prædictum Cambium adhuc infallibiliter scio, me operari honestè, & prudenter; ergo &c. Probatur antecedens, adhuc scio euidenter, licitum esse mihi tale Cambium, licet opiner in genere esse illicitum, seù à parte rei, & secundum se; quia non est eadem ratio, quæ facit rem licitam secundum se, & licitam mihi, seù eligibilem à me; licitā enim secundum se facit eius conformitas ad iustitiam,

Y

& licit-

& licitam mihi facit apparentia liciti, cum graui ratione, seu fundamento, adhibita sufficienti diligentia, quod est idem, ac dicere probabilitas. Quia autem stat, quod res opinetur non conformis ad iustitiam, & tamen sciatur apparere cum graui fundamento conformis; ideo stat, quod sit licita mihi, seu eligibilis, & adhuc estimetur, seu etiam sit à parte rei illicita.

Vnde non sequitur, quod ego eligam illicitum mihi, seu putatum illicitum mihi; & sic quod agam contra conscientiam; nam eligo, quod scio licitum esse mihi, licet putem illicitum secundum se; quæ duo stant optimè, vt mox ostendi, & probatum est fusè *d. prima*. Vnde actio mea sequitur infallibiliter honesta, & ex fide, secundum conscientiam, & Prudentiam.

Sed quia aliqua posset esse equiuocatio in illo termino (licitum) quod potest sumi absolutè, & respectiuè; absolutè pro eodem ac honestum, conforme rationi; respectiuè verò prout dicit ordinem ad aliud, & sic idè sonat, ac eligibile; Ideo secludamus æquiuocationes, & sic manifestetur veritas conclusionis. Dixi posse aliquid iudicari illicitum secundum se, & licitum mihi; vera est hæc propositio, si illicitum sumatur absolutè prout indicat modus secundum se, & sic sonat idem, ac honestum, ac conforme rationi, & iustitiæ: & licitum mihi, è contra respectiuè, pro eodem ac licitè eligibile, ac sine peccato: quæ duo profecto non pugnant; nam dū dico, aliquid est illicitū secundū se, prædico inhonestatē, seu negationē debitæ conformitatis ad iustitiam de re, seu obiecto, puta de Cambio recursæ; dum dico licitum esse mihi, prædico honestatem, & conformitatem cum recta ratione, quæ importatur in ly, licitum, de mea electione prædicti Cambij; vnde idem obiectū non iudicatur honestum, ac non honestum, sed duo

obie-

obiecta sumuntur, quorum alterum, nempe Cambium dicitur iniustum; electio verò, quæ est alterum obiectum, dicitur iusta, in quo nulla est implicancia.

Quomodo autem electio possit esse iusta, & honesta, quando ipsius materia putatur illicita, probatum est fusè; quia honestas electionis, ab apparentia honestatis in obiecto cum graui fundamento, non verò ab iudicio, quod obiectum sit honestum in se, deducitur.

Dices; ergo licet eligere illicitum. Resp. quod ne faciamus vim in termino equiuoco, dicas; ergo licet eligere obiectum, quod putatur iniustum esse, seu non conforme rationi; sic enim respondeo, quod quando putatur tantum opinatiuè, non euidenter, & ex alia parte scitur euidenter apparere iustum cum graui fundamento, vtique licet illud eligere; vnde ego non committo iniustitiam, quia vtor iure meo, quod habeo eligendi, quod mihi apparet iustum cum fundamento; licet ego putem iniustum; vnde obiectum ex hoc iure, quod habeo, euadit respectu mei non iniustum: vnde simpliciter eligo iustum, & licitum respectu mei.

Dices. Ergo saltem scienter agis illicitum materialiter; quod profecto non videtur esse rectum operari.

Resp. Quod in primis, an obiectum, quod eligitur sit materialiter illicitum, hoc est in re iniustum, Deus scit, non verò eligens, qui tantum opinatur esse iniustum: cum quo potest stare, & fortè à parte rei stat, quod sit iustum; vnde falsum est, quod scienter agat iniustum materialiter, non enim scit, quod sit illicitum materialiter; si autem propositio fiat hoc pacto; ergo saltem scienter agis opinatum illicitum materialiter, vera est propositio; hoc autem est rectè operari; quando ex alia parte est probabilis opinio, quod sit licitum, seu iustum; tunc enim euidenter scit à se iustè

esse eligibile, unde & scit rectam fore suam operationem.

Dices. Dubius de illicito non potest quis agere; ergo multo minus cum opinione de illicito.

Resp. Distinguendo antecedens. Dubius de illicito cadente supra materiam eligendam, non potest agere, nego antecedens, si stante hoc dubio sint rationes probabiles pro licito, ut probatum est, *d. p. sect. v. concl. 2.* Dubius de illicito cadente, vel supra electionem, vel supra ipsam materiam eligendam deficientibus rationibus probabilibus pro licito, concedo; & similiter ad consequentiam, distinguo: cum opinione de illicito, stante opinione probabili de licito, nego consequentiam; sine vlla opinione verè probabili de licito, concedo consequentiam.

Dices. Quis debet stare suo iudicio, & suo dictamini rationis; ergo, quod putat illicitum, etiam stantibus opinionibus aliorum in oppositum non potest agere.

Resp. Quod eligendo id, quod putat illicitum etiam stat suo dictamini rationis, suæq; rectæ rationi, & conscientiæ, quam sequi debet in operando, ne peccet. Dictamen enim rationis, recta ratio, conscientia &c. cum practica sit respicit electionem, quam dirigit, quam quidem etiam stante iudicio speculatiuo de inhonestate, materiæ dictat esse licitam, & posse actu poni; quia assentitur huic actui, quo scit, materiam, de qua probabilis est opinio, quod sit honesta, posse eligi licitè; unde eligendo illam conformatur, suo dictamini rationis, quod sequens scit se non errare. Vel claritatis gratia distinguas, debet stare quis suo iudicio speculatiuo, nego, quo iudicat de honestate rei in se; iudicio practico, quo iudicat de electione, concedo; Ideo &c. Adde propositionem Cancell. Paris. in tract. de natura conscientiæ;

vbi

vbi ait; *In agendis plus debemus alijs credere, quam nobis.*

Dices. Quod quis putat iniustum, putat esse peccatū; ergo non debet, nec licitè potest illud agere, alias posset licitè agere, quod sibi est peccatum.

Resp. In primis peccatum solum propriè consistere in actione nostra, non verò in obiecto ipsius. Qui autem putat obiectum esse iniustum, simul scit suam actionem esse iustam, & licitam; unde non putat se peccare. Adde peccatum idem est ac offensa Dei; obiectum putatum iniustum non est offensa Dei, quando cōcurrit cū probabili opinione, quod sit iustum; Deus enim non offenditur in illis rebus, quas prudenter possumus eligere: obiectum autem, de cuius iustitia est probabilis opinio potest prudenter eligi; unde esto putet quis obiectum suæ actionis iniustum, adhuc illud non putat peccatum, sed euidenter scit non esse tale, & per consequens scit se non peccare.

Concludo, & probo tertio hanc conclusionem hoc argumento. Potest quis in praxi sequi opinionem probabiliorem aliorum, quam ipse putat falsam; Item subditus potest sine peccato sequi in praxi opinionem probabilem superioris contra propriam, esto ad hoc non obligetur, de quo modo non disputo; ergo hic potest in praxi sequi, quod putat illicitum, si enim opinio alicuius, etiam superioris, quod aliqua res sit iusta, ab ipso putatur falsa, profectò illa res ab ipso putatur iniusta, & in se illicita; ergo opinio opinata falsa, si in contrarium sit opinio probabilis, vel probabilior, licitè in praxim deducibilis est.

Dices. In casu argumenti maior probabilitas, vel obedientia superiori debita iustificat actionem.

Sed contra, quia actionem iustificat probabilitas simpliciter.

pliciter; cum magis, & minus non differant specie; ergo si non obstante iudicio probabili de inhonestate, possum sequi probabiliorem in praxi dicentem de honestate, etiam potero sequi probabilem de honestate. Item respectu agentis non est maior probabilitas, sed minor, quia ipsi apparet opinio aliorum falsa.

Quod additur de obedientia superiori debita, hæc profecto non iustificat actionem; unde superiori præcipienti clarè illicitum, obediendum non est; facit quidem actionem magis meritoriam, sed nõ licitam; quod enim iustificat, est probabilitas ex parte superioris, quod præcipiat iusta. Et sanè obedientia facit, ut debeas facere, quæ præcipit superior; at vero probabilitas facit ut possis. Igitur si contra propriam opinionem sequi potes in praxi opinionem superioris præcipientis, iam potes sequi opinionem probabilem, quam putas falsã; & ideo potes, quia probabilis est. Neque vero ideo potes, quia præcipit superior, quia antequam superior præcipiat, debes posse, alias non posset à superiore præcipi; superior enim debet præcipere ea, quæ licitè possunt fieri; unde obedientia, prius præsupponit aliquid posse fieri licitè, & ipsa addit coactionem, & ut mox dicebam, obedientia facit ut debeas, non ut possis, loquendo vniuersaliter.

Conclusio Tertia.

Quis inter opiniones contrarias probabiles constitutus potest pro libito, quam voluerit eligere, quin & modo hanc, modo illam. Est communis inter recentiores. Vid. Pasqual. *decis.* 23. quibus addè Nauarrum *de Pœnit. & remiss. conf.* 8. ubi docet, posse Doctorem respondere vtramq; opinionem probabilem posse iustè teneri in praxi, & consulentem posse, quam voluerit, sequi. Con-

Conclusio sequitur ex dictis; probabilitas enim sola dummodò verè adsit, sufficit ad agendum sine peccato; concurrentibus autem opinionibus cõtrarijs, equè licet probabilibus, vtramque simpliciter remanere probabilem, probatum est *d. 2. sect. 3.* Quod autè possit eligere modo hanc, modo illam, sequitur ex hoc: nam vtraq; est eligibilis, quia vtraq; probabilis, & per hoc quod eligatur nunc vna, alia non desinit esse, nec euidenter iudicari probabilis; nec enim per meam electionem tollo probabilitatem sententiæ oppositæ; ergo adhuc illa est eligibilis, ergo possum illam modo eligere relicta priori. Immo etiam si requireretur assensus illi opinioni, quam in praxi eligo, adhuc possem modo hanc, modo illam eligere; quia possum, quando vtraq; est probabilis, modo hanc, modo illam opinari; non minus enim sum liber ad opinandum, postquam opinatus sum, quàm antea, in sensu tamen diuiso, hoc est, abiecta prima opinione.

Sed ob. primo ex Candido *q. 6.* quando vtraq; contradictoria est probabilis æquè, puta, quod Cambium recursæ liceat, & quod non liceat; adhuc intellectus est dubius de veritate rei: neque hoc, quod vtraque sit probabilis, tollit dubium, cum intellectus etiam cum hoc non minus habeat rationes pro licito, quam pro illicito, unde nequit se determinare; in super vtraq; non remanet nisi probabilis secundum quid: sed cum dubio, an liceat non possumus agere; ergo quando vtraque contradictoria est probabilis, non possumus pro libito alterutram amplecti in praxi.

Resp. Quod quando intellectus est inter opiniones æquè probabiles, nunquam est dubius radicalitè; quia ex hoc, quod habeat opiniones verè probabiles, potest pro libito ad quamlibet se partem determinare, illam scilicet

opinando, & sic non remanere dubius de veritate rei; dubietas enim ab intellectu tollitur per ipsius assensum: assensus autem est opinio. Quandoq; tamen intellectus inter opiniones æquè probabiles constitutus remanet formaliter dubius de veritate rei, seu de honestate materiæ: quia scilicet nec assentitur opinioni de honestate, nec opinioni de inhonestate, sicut posset, si vellet. In hoc ergo casu sic dubius de honestate rei, adhuc potest illam eligere, & agere sine peccato, & honestè; per hoc præcisè, quod materia tantum probabiliter cognita honesta, seu de cuius honestate evidens est dari opinionem probabilem, honestat actionem, & reddit illam licitã ex dictis, & probatis supra fusè. Adhuc ergo quis inter probabiles opiniones constitutus licitè agit, & sine peccato, quamlibet opinionem sequendo; & licet dubitet de honestate materiæ in esse rei, est tamen certus esse sibi licitam, & eligibilem sine peccato (idem est enim licitum, ac non vetitum, seu eligibile,) & per consequens est certus sibi licere, sic agere, & non formidat nec leuiter se peccare. Quod additur, propositiones probabiles concurrentes non esse probabiles simpliciter, falsum est, & impugnatum fuit *d. 2. sect. 3.*

Ob. secundo. Non potest quis licitè agere, nisi ad minus opinetur se licitè agere; sed cum opiniones æquè probabiles sunt contrariæ circa honestatem actionis, nequit opinari se licitè agere: tunc enim motiua sunt paria tam pro licito, quam pro illicito, unde nequit alterutri parti assentiri; ergo &c.

Resp. Quod ad licitè agendum requiritur scientia, non modo opinio de licitè agendo; quæ scientia cadat supra honestatem actionis, seu electionis, quæ per se formaliter debet esse honesta, & actus Prudentiæ; numquam autem sunt opiniones contrariæ circa honestatem

tem

tem actionis, sed solum opiniones contrariæ cadunt supra materiam actionis, cum quibus opinionibus contrarijs, non modo stat opinio, sed scientia de honestate actionis, etiamsi intellectus non assentiatur materiam esse honestam, seu etiamsi positivè opinetur esse inhonestam, dummodo sit certus de probabilitate honestatis, ut supra fusè. Addo, quod etiamsi motiua circa honestatem, & inhonestatem materiæ sint paria, adhuc potest intellectus pro sua libertate cuilibet pro libito assentiri.

Ob. tertio. Quod res sit, non potest iudicari nisi vno modo, licet possit iudicari, quod appareat utroq; modo; sed cum æqua sunt motiua, non est ratio, cur iudicetur potius vno modo, quam altero; ergo nullo modo poterit iudicari. Quid enim tollet hanc indifferentiam? ergo remanebit intellectus dubius; sed cum dubio circa actionem non licet operari; ergo concurrentibus opinionibus æquè probabilibus, in quo casu motiua sunt paria, non possumus licitè operari.

Resp. Verè non nisi vno modo rem posse iudicari, quoad esse; tamen disiunctivè posse iudicari utroque modo, hoc est aut vno, aut altero, si pro utraq; parte sint motiua simpliciter sufficientia, hoc est verè probabilia, siuè sint equalia, siuè non; & licet ex parte motiuorum non sit maior ratio, cur potius vno modo, quam altero iudicetur; tamen simpliciter est motiuum, & sufficiens causa, cur alter utri parti assentiatur intellectus. Hanc indifferentiam quis supplebit? Voluntas, quæ in similibus casibus habet sibi subditum intellectum, ut eius indifferentiam non plenè determinatã à motiuis, determinet, ut probatum est *d. 2.* In casu ergo opinionum æquè probabilium, intellectus nunquam erit dubius radicaliter circa materiam; quia semper poterit

Z

opinari

opinari esse illā honestā; formaliter autē, si quando erit dubius, hoc non obstabit, quia non proinde erit dubius circa actionem. Vellem autem vt Candid. & DD. omnes distinguerent actionem à materia, sic enim clarius hanc quæstionem, & difficultatem dissoluerent.

Ob. quarto. Non potest quis sequi, quod non est probabile esse verum; sed non est probabile esse verā vtramq; contradictoriam; ergo vtramq; non possumus sequi.

Resp. Quod eo modo, quo est probabile vtramque contradictoriam esse veram, eo modo vtramq; contradictoriam potest quis sequi; porro licet non sit probabile vtramq; contradictoriam esse veram collectiuè; est tamen probabile esse veram disiunctiuè, hoc est, aut vnam, aut alteram, & sic disiunctiuè pro libito vtramque contradictoriam possumus eligere, scilicet vnam, aut alteram; sed subtilius.

Resp. secundo. Et prius noto, quod est maxima differentia inter has duas propositiones; Apparet probabiliter, (quod est idem ac dicere probabile est,) quod vtraq; contradictoria sit vera, & Vtraq; contradictoria probabiliter apparet vera; nam in prima propositione agitur de eo, quod est in re; in secunda autem tantum de apparentia; dicitur enim in prima, Apparet, quod vtraq; sit vera in se; vnde in hac apparentia cadit supra res, secundum modum, quem habent à parte rei; at verò in illa secunda, apparentia cadit supra res, vt obijciuntur intellectui, & secundum motium, quod habent sui in intellectu. Et hinc prima est falsa, quia cum intellectus sciat certissimè vtramq; contradictoriam in se non posse esse veram; hinc nullo pacto probabiliter potest intellectus iudicare, quod vtraque sit vera. At secunda est vera, quia licet res esse non possit à parte rei

vtroq;

vtroq; modo; potest tamen vtroq; modo apparere, & cum fundamento; sic vtraq; contradictoria potest apparere probabiliter vera, quia vtraq; collectiuè potest habere fundamentum veritatis. Hinc ad argumentū; quia id, quod requiritur ad honestè agendum, sine peccato non est modus, quo res est à parte rei; sed quo apparet probabiliter; quia vtraq; collectiuè apparet probabiliter vera, vtraq; collectiuè etiam erit eligibilis, quia vtraque etiam collectiuè habet rationem formalem co-honestatiuam actus moralis. Vnde maior argumenti obiecti, vel est falsa, vel æquiuoca; fiat ergo hoc modo. Non potest quis sequi, quod neq; probabiliter verum apparet, & sic vera erit; & minor fiet hoc modo, sed vtraq; contradictoria neq; probabiliter apparet vera, & hæc erit falsa, vnde nulla consequentia.

Adde, quod vtraq; contradictoria non potest simul eligi, nisi respectu diuersorum; in quo casu duæ electiones diuersæ duabus contradictorijs correspondent, quarum vtraq; in alterutram contradictoriam seorsim ferretur; quia ergo vtraq; contradictoria seorsim est probabiliter vera, ideo nulla electio in hoc casu ferretur in id, quod non est probabile esse verum; vnde vtraque esset certò honesta.

Instabis. Eligens vtramq; est certus se eligere falsum, quia alterutram ex contradictorijs esse falsam necesse est; sed falsum euidenter cognitum eligi non potest; ergo &c.

Resp. Quod licet eligens vtramq; contradictoriam sciat se eligere falsum, nescit tamen vbi sit falsum, cum vtraq; ipsi appareat vera. Vitaret profecto illam, in qua sciret esse falsitatem; quia autem nescit, vtramq; eligit, quia vtraq; habet probabilitatem, quæ sufficit ad honestè agendum; vnde ad minorem, dico falsum co-

Z 2 gnitum

gnitum determinatè non posse eligi, secus cognitum vagè disiunctiuè &c. Sit exemplum. Mercatori, qui statuit negotiari mille aureos, proponitur negotium in Hispania; hinc tantum probabiliter apparet spes lucri: inde tamen etiam probabiliter vrget timor damni; quid facit. Vtramq; partem sequitur: quingentos exponit negotio, & sic affirmatiuam sequitur, quæ dicit negotiandum in Hispania; alios quingentos suspendit, & sequitur quò ad hos negatiuam, quæ dicit non negotiandū. Modo quæro. Mercator iste egitne prudenter? quis neget? certè autem quoad vtramq; partem: quia quantū motiui habebat pro vna parte, tantum habebat pro alia; & tamen certus est in vna parte esse falsum, certò enim aut erat futurum lucrum, aut non. Applica modo: mihi proponitur Cambium recursæ E. G. vt licitum, & vt illicitum, in duabus regionibus. Eligo Cambium in vna regione: non eligo in alia; quare non agam prudenter, & per consequens quare non licitè. Et ratio est à priori, quia vtraq; contradictoria est probabilis, & magis preponderat probabilitas, quæ certè supra vtramq; cadit, quam falsitas, quæ vbi cadat, nescimus.

Dices. Vtrique non possumus assentiri; ergo vtramq; non possumus eligere.

Resp. Negando consequentiam, quia quod non possumus assentiri non est ex parte motiuorum, seu probabilitatis opinionum; vtraq; enim potest mouere ad sui assensum; sed ex parte actuum, qui vt potè contradictorij inter se repugnant; Vnde sicut hoc nō tollit probabilitatem opinionum, sic neq; eligibilitatem.

Ob. quinto. Probabilis opinio cum contraria æquè probabili non tollit dubium de illicito, cum quo non licet agere; nam tunc non minus sunt rationes pro licito, quàm illicito, cū vtraq; opinio sit æquè probabilis.

Neq;

Nequedicatur tolli dubium per hoc, quod detur probabilis opinio de licito; nam hæc probabilis opinio de licito secum compatitur rationes æquales pro illicito, vnde non tollit dubium, sed ponit. Præterea ad rectè agendum requiritur, quod sciam me agere licitum, quod actio sit licita; sed quando sunt æquales opiniones tam pro licito, quam illicito, hoc non possum scire: tam enim secundum se, actio proponitur licita, quam illicita; ergo &c. alias perinde possem eligere licitum, ac illicitum; vel meo arbitrio possem opinari licitum, quod est contra Aristotelem, quia liberum nō est opinari. Item quare cum conscientia dubia non licet opinari? quia non pariter licitum, atq; illicitum eligibile est. Sed hoc contingit etiam, quando opiniones contrariæ sunt æquè probabiles, quia: nō minus rationes sunt pro licito quam illicito; ergo &c. Deniq; quare in dubio orto ex opinionibus contrarijs possum amplecti, quod volo? fortasse, quia ego possum amplecti opinionem probabilem? hoc est petere principium, est enim id, de quo disputatur; ergo &c.

Hoc argumentum, quod diffusè *d. prædicta qu. 6.* Candidus vrget, & prosequitur, si explicetur, & semel distinguamus materiam ab actione, seu electione materiæ, nullum esse inuenietur; nam in primis licet nō possumus agere cum dubio de illicito cadente supra electionem (quin etiam velim requiri scientiam de licito actionis) cum dubio tamen cadente supra materiam, orto ex opinionibus probabilibus licet agere; quia hoc dubium non tollit cognitionem certam de honestate actionis, quæ honestas per se intenditur à Prudentia, vt supra fusè. Opiniones autem probabiles non ponunt dubium circa actionem, sed solum circa materiã, circa quam cadunt, ponunt enim dubium de licito, vel
illicito

illicito circa materiam, de qua loquuntur. At verò non inde, neque illatiuè concludunt circa actionem, cuius honestas non mensuratur ab opinionum veritate, sed ab opinionum probabilitate, vt probatum est fusè supra. Et hoc est, quod dicunt DD. dum docent intellectum speculatiuum nihil dicere de operando, & dubiũ speculatiuum (intellige circa materiam) non cadere supra actionem, nec illius honestati officere. Vndè ex hoc, quod sint opiniones æquè probabiles, remanet dubium de honestate materiæ in se esto; de electione, nego; per hoc enim, quod sint æquè probabiles, sicut nō tollunt probabilitatem sibi inuicem; sic neq; rationem formalem honestatiuam actionis.

Quamuis concurrentibus opinionibus æquè probabilibus non remanet dubium radicaliter circa honestatem ipsius materiæ; potest enim intellectus pro libito opinari materiam esse honestam, vt supra fusè, cum de libertate opinandi; vnde per probabiles opiniones tollitur dubium, quia ponitur sufficiens motiuum, quo intellectus potest opinari, & dubium deponere.

Vtterius ad rectè agendum verè requiritur, quod sciam, quod mea actio sit licita, quod materia sit à me eligibilis, & mihi licita, quod idem est; hoc autem possum scire, immo scio, etiam concurrentibus contrarijs opinionibus æquè probabilibus; quia per illas, seù per neutram illarum inducor in dubitationem, seù formidinem, quod actio sit illicita, quia ipsæ non respiciunt actionem. Inducor quidem in formidinem, an materia secundum se sit honesta: non verò an actio, seù illius electio sit honesta; quæ ex hoc, quod opinio de honestate materiæ sit probabilis, infallibiliter est honesta; vnde non perinde eligo licitum, ac illicitum mihi; scio enim euidenter talem materiam esse licitam mihi,

seù

seù à me eligibilem, licet dubitem de licito secundum se; possum autem perinde eligere licitum, ac illicitum secundum se, si sciam illud licitum mihi; vt in presenti. Præterea pro libito possum opinari materiam etiam secundum se esse licitam; neque hoc est contra Aristotelem; neque erit fingere, quia dum habeo rationes probabiles, opinor, non fingo, vt probatum est. Actionem autem non solum pro libito opinor honestam; sed certò, & infallibiliter scio sine vlla formidine esse honestam.

Præterea. Cum Conscientia dubia non licet agere, quia tunc nulla est ratio honestans actionem; at verò quando concurrunt opiniones probabiles, est statim ratio formalis honestans actionem, nempe probabilitas, quod materia licita sit secundum se; & licet sint rationes in contrarium alterius opinionis æquè probabilis, dicta probabilitas non tollitur, nec ponitur in dubio; vnde remanet certissimum honestatiuum actionis.

Demum, dum dicimus nos posse amplecti opinionem quamcumq; æquè probabilem, non petimus principium; tùm quia hoc probauimus supra, dum ostendimus, quod sola probabilitas opinionis est ratio honestatiua actionis; tùm quia dum conclusio nostra non impugnatur, benè respondemus solum illam asserendo; vnde non petimus principium nos; sed Candidus debet hoc impugnare.

Dices. Concurrentibus opinionibus æquè probabilibus emergit dubium speculatiuum; ergo & practicum; nam quid illud tollit? Dices. Probabilitas opinionum. Petis principium, hoc est enim, quod queritur.

Resp. Clarè negando consequentiam. Quomodo probas? non probas, sed quæris? bene. Querenti respondetur id, quod est in controuersia; petone prin-

cipium

cipium? nequaquam; petit principium, qui impugnantem respondet id, quod est in controuersia; sit exemplū; Est in controuersia, an materia prima habeat propriam existentiam, quidam sic arguit. In toto est forma, quæ habet existentiam; ergo materia existit per illam; negatur consequentia; ille vrget, quare non existit per formam habentem existentiam? respondeo, quia habet propriam, petone principium? quis hoc dicat? sic in casu nostro; ergo &c.

Ob. sexto. Dum est dubium de vno ex duobus non tollitur dubium per hoc, quod asseritur aliquid commune vtrique; ergo cum est dubium, an actio sit licita, non tollitur dubium per hoc, quod sit probabile, quod sit licita; quia hoc quod est esse probabile, est commune etiam parti oppositæ, quia est etiam probabile, quod non sit licita.

Resp. Nunquam esse dubium, an actio sit licita, sed solum an materia sit honesta, seu licita secundum se; supra quam solum cadunt opiniones probabiles; esto ergo, quod per probabilitatem, quod materia sit licita non tollatur dubium, quia probabilitas est communis alteri parti, nempe opinioni, quod sit illicita, tollitur tamen dubium circa honestatem actionis, quam probabilitas de honestate materiæ ponit, & quam probabilitas, quod materia sit inhonesta, non tollit, quia cum illa stat, sicut cum ista stat probabilitas de honestate materiæ, vnde poterit quis agere sine peccato.

Addo, quod quamuis per probabile esse non tollatur dubium formaliter circa honestatem materiæ in se, tollitur tamen radicaliter, in quantum potest intellectus assentiri illi opinioni de honestate, & sic tollitur dubium formale, quia ponetur assensus, qui vtiq; non erit, quid commune alteri parti, seu alteri opinioni, licet probabili.

Alia

dubijs nulli fundamento graui innixis nõ adherendum; alias fieremus ridiculi, si sine villo graui fundamento vellemus semper tutiora sequi. Sane non est trepidandum, vbi non est timor, hoc est, vbi non est iusta causa timoris, quæ ad minus probabilis esse debet.

Hic ergo locum habet illud Prophetæ, *Ab occultis meis munda me Domine*. Sed quid? vel actus contritionis elicitus à prædictis peccatis, quorum inuincibiliter ignoratur reseruatio, absoluet: vel prima Sacramentalis communio per accidens conferet primam gratiam, & ab illis mundabit: vel prima confessio sequens, absoluet indirectè ab illis etiam, quæ quia putantur sine culpa, absoluta, reticentur, & clauibus deuo non subiiciuntur, & habentur pro oblitis; præsertim cum hic nullus dolus interueniat.

Secunda verò conclusionis pars probatur, quia per hoc diximus *sect. præced. Concl. prima*, debere præsumi adesse Ius, ac ita operandum, ac si esset re vera Ius; ergo etiam censenda est adesse ademptio Iuris, quod est idem, ac reseruat. *Gipt. de Casuum reseruat. c. 1. n. 13.* Sanè enim tunc moraliter loquendo certa est reseruat. si enim E. G. decem viri prudentes, & omni exceptione maiores dicant reseruationem adesse: & vnus E. G. parvæ auctoritatis, & fidei neget; quis non dicat moraliter certum esse, quod adsit reseruat. Insuper si quis non sequatur tutiorem partem, nonne voluntariè se exponit periculo maximo, & probabilissimo irritandi Sacramentum sine villo fundamento: quod quidem irritatur, si in re casus sit reseruatus; ergo peccat, temerè enim periculo prædicto se exponit. In casu autem opinionis probabilis vtrimq; quid agendum, dicam infra.

Nn

Conclusio

Conclusio Secunda.

DVbius, an Casus aliquis hic, & nunc sit reseruat^{us}, quia dubitat, an includatur in aliquo casu generali, de quo certa est reseruat^{io}, debet casum censere reseruat^{um}, & tutiorem sequi.

Probatur Conclusio. Quia qui excipit Conclusio^{nem} aliquam particularem ab vniuersali, debet afferre causam exceptionis; excipienti enim incumbit onus probandi: præsertim cum generaliter sit axioma, quod vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; quæ quidem exceptio, si friuola sit, nulla est, & eius non est habenda ratio; ergo qui vult excipere casum particularem à generali, sub quo alioquin continetur, debet afferre causam positivam exceptionis, quæ valida sit; alias nulla est exceptio, & per consequens debet agere perinde, ac si includeretur; sed sumus in casu, cum quis dubitat dubio leui; ergo &c.

Confirmatur. Possessio est pro reseruatione, sicut possessio est pro propositione vniuersali, quod sub se comprehendat quaecumque particularem; ergo in dubijs melior est conditio ipsius. Sanè si paruo cū fundamento dicitur non includi, temerè dicitur non includi; ergo secundum hanc partem non est agendum, alias temerè agitur, & cum peccato, ergo sequenda alia pars, quæ tutior est.

Dices. Semper est ista ratio, quæ faciet deponere dubium, quod pænæ sunt restringendæ, & verba reseruationis, quia sumus in odiosis, sunt strictè interpretanda.

Resp. In primis, quod reseruat^{io} non est pæn^a, saltè regulariter, sed est medicina; sed esto, debent quidem pænæ restringi, & odia strictè interpretari, sed non temerè,

merè: alias infinita absurda sequerentur, si quæcumq; ratio friuola sufficeret ad interpretandam legem pænalem; igitur cum grano salis, debet fieri hæc restrictio, & cum matura consideratione, ac proindè cum rationibus alicuius roboris, quæ dicent, hic, & nunc debere verba reseruationis in hoc sensu, & non in alio intelligi. Sicut à contrario fauores sunt ampliandi; sed quomodo? cum grano salis, quantum patiuntur verba fauorabilia; vno verbo, prudenter iudicandum est posse verba, siuè fauorabilia, siuè odiosa, hunc sensum præ alio habere; ad prudenter autem iudicandum vtiq; requiritur ratio alicuius roboris.

Quod quidem à fortiori dicendum, quando pro eo, quod talis casus includatur in casu generali, esset efficax ratio, cui nec probabiliter sciremus respondere.

Conclusio Tertia.

Idem dicendum, nempe sequenda tutior pars, & casus censendus reseruat^{us}, si dum constat de reseruatione, dubitetur, an sit valida, quia dubitatur de auctoritate reseruantis &c.

Conclusio patet ex dictis, quia temerè dicitur in reseruante non esse auctoritatem, quando nulla graui ratione id dicitur, sed solum cum dubio leui; ergo prudenter censenda est adesse auctoritas, alias temerè nosmet exponeremus periculo irritandi Sacramentum; quin & possessio stat pro reseruante, si similia consuevit agere: & semper in dubio fauendum sententiæ, semper enim præsumptio stat pro auctoritate Iudicis, quoad vsq; graui ratione non probetur contrarium; alias cui sententiæ esset standum, si omnis leuis dubietas sufficeret, ad hoc vt sententiam, seu legem negligeremus.

Sed quid dicendum in casu opinionis probabilis, hinc, & inde, DD. ex vna parte affirmantibus casum esse reſeruatū, negantibus alijs? Sit.

Conclusio Quarta.

STantibus contrarijs opinionibus probabilibus super alicuius Casus reſeruatione, siue cenſuræ, vnde cumq; oriatur diſſenſio, ſemper casus cenſendus eſt reſeruatū, & ſecundum tutiorem partem agendum eſt. Vnum excipe caſum, de quo infra.

Probatur conclusio, quia ſumus in caſu, & materia Sacramentorum; Sacramenti ſcilicet Penitentiae, quod inuoluitur, ſi caſus ſit reſeruatū; ergo licet ſumus in dubio probabilis, ſequenda eſt pars tuta, & certa, nec inſiſtendum opinionibus probabilibus; vt vniuerſaliter docui *d. 3. ſect. 6. Concl. 3.* hic enim ſumus in caſu, q̄ prudenter poſſumus opinari Caſum eſſe reſeruatū, cum ſit opinio probabilis hoc aſſerens; etſi Caſus in re ſit reſeruatū, non abſoluimur ab illo, licet operemur cum opinione probabilis, dicente illum non eſſe reſeruatū; vnde Sacramentum voluntarie exponetur periculo, quod probabiliter, & prudenter dubitatur ad eſſe.

Dices. Qui operatur cum opinione probabilis aſſerente Caſum eſſe reſeruatū, perinde eſt ipſi, ac ſi inuincibiliter ignoraret Caſum eſſe reſeruatū, & reſeruatū non eſſet ei ſufficienter promulgata.

Reſp. Eſſe veriſſimum totum hoc, ſed quid inde? forte ne reſpectu ignorantis, actus, nempe conſeſſio nō ſequetur irrita? hoc eſt falſum, quia vt ſupra lex irritans, quando irritatio non eſt pena, afficit etiam ignorantes. Quin immo meo iudicio magis eſſent excuſandi inuincibiliter ignorantes, quam probabiliter dubitantes; quia iſti prudenter poſſunt opinari Caſum eſſe reſeruatū,

uatū, & ſaltem de hoc aliquid cum fundamento audiunt, ſecus primi, qui penitus ignorant.

Auctoritates Sacrorum Canonum omnes, que poſſunt aſſerri ad probandum ignorantes non ligari legibus, intelliguntur à DD. de alijs legibus ab irritantibus, ſeu etiam de his, quando irritatio eſt pena.

Dices. Eccleſia conferat iuriſdictionem non habenti, quando agitur ex opinione probabilis, vel ex errore communi, & titulo colorato; ergo in hoc caſu nō erit periculum irritandi Sacramentum.

Reſp. Falſam eſſe conſequentiam, quia antecedens non eſt certum, ſed ſolum probabilis; & quidem præter adducta *d. 3. ſect. 6. concl. 3.* quid ſenſerit, in ſimili Nauarrus audiamus. Fuit ipſi propoſita hæc queſtio. Quidam Prothonotarius Preſbiter in quadam Vrbe dixit ſe habere auctoritatem à Pontifice ordinandi ad quatuor minores; ipſi fides fuit habita, & per quadraginta annos ordinauit. Laſo hoc tempore, Episcopus adueniens dubitauit de hac ordinum collatione, & cogebat Clericos impetrare diſpenſationem. Quæſitum fuit à Nauarro, quid Iuris in hoc caſu, & quid agendū cum iſtis Clericis. Reſpondit *lib. 1. conſil. de tempor. ordin. conſ. 9.* Ordines minores denuo ipſis eſſe ſub conditione conferendos, & vniuerſaliter idem dicit faciendum in caſu cuiuslibet Sacramenti. Ex quo patet admodum ſub opinione eſſe, an opinio probabilis, vel titulus coloratus, ſeu error communis iuriſdictionem conferat non habenti; & ideo ſemper ſumus in periculo, ne Sacramentum irritum in re euadat; cuius tamen indemnitati tenemur, quantum moraliter poſſumus, conſulere.

Rogabis. Eſto ſacerdos non poſſit miniſtrare, & conſicere Sacramentum iuxta probabilem minus tutam,

ſuſci-

fufcipiens poteritne illud accipere, quia nemini videtur facere iniuriam? Item cum attritione cognita poteritne accedere?

Resp. In quibuscumq; casibus, quando non est certum, sed solum probabile Sacramentum confici, non posse nec ministrantem, nec fufipientem sequi probabile, quando certa suppetit, vel nō sumus in casu necessitatis de quo *loc. cit. d. 3.* etiam enim penitens peccat cōtra Religionem, si non consulat ex parte sua validitati Sacramenti, quantum potest; item contra charitatem peccat, quia tenetur sibi graue damnum non inferre.

Ad id, quod additur de attritione cognita, si sit certum cum illa Sacramentum validè confici, de quo modo non disputo, utique poterit accedere: secus si hoc sit tantum probabile, quia adhuc potest esse falsum, ac proinde Sacramentum periculo irritationis exponitur; vnde tenetur facere, quantum potest, ut eliciat actum contritionis, vel verum, vel putatum, vel saltem se ponere in statu tali doloris, ut nesciat, an suus actus sit attritio, vel contritio, quod facile est.

Confirmatur totum hoc *ex c. 2. de Baptismo*, vbi Pontifex statuit in dubio graui de Baptismo, rebaptizandum esse quemlibet sub conditione: ibi autem est sermo de dubio probabili, hinc, & inde rationibus grauib; concurrentibus; tūm quia sic summatur textus prædictus; tūm quia, quando pro parte affirmatiua, quod scilicet quis sit baptizatus, sunt rationes nullius roboris, & leues, decernitur absolutè quem esse rebaptizandū, non sub conditione. *c. si nulla. de consecr. dist. 4.* ergo rebaptizandus est quis sub conditione quando probabiliter hinc, & inde dubitatur de valida Sacramenti collatione; ergo idem dicendum in Sacramento pænitię, nempe sequendam tutiorem partem.

Casus

Casus autem, quem volo excipi ab hac conclusione, est iste. An aliquid sit peccatum mortale, sunt contrarię sententię probabiles: Episcopus, qui vel secundum probabilem, vel probabiliorem putat esse peccatum mortale, illud sibi reseruat.

Aliquis probabiliter putat illud esse tantum veniale: iste casus respectu huius censendus ne est reseruatus? nequaquam, quia respectu huius non est peccatū: nō enim peccat, qui probabiliter aliquid arbitrans non esse peccatum, illud facit. Cum ergo respectu huius hic casus non sit peccatum mortale, neque est reseruatus: quia corrumpit reseruatō, quando corrumpit formalitas peccati mortalis, sicut corrumpente principali corrumpit accessorium. Certum enim est regulariter non nisi mortalia, qua talia reseruari, adeo ut, si non sint mortalia, non sint censenda reseruata, cum esset ferè inutilis talis reseruatō; quin & sit controuersia, an venalia possint reseruari. Vide Card. de Lugo *d. 20. de Pœnit. sect. 2.*

SECTIO TERTIA.

Quid agendum in dubio Excommunicationis.

EXcommunicationem esse pœnam, & eam grauissimam certum est apud omnes: quæ proinde ab inuincibiliter ignorantibus non incurritur, ut omnia iura clamant, & est adeo certum, ut de hoc nullus sit dubitandi locus; solum enim disputant DD. an ignorantia vincibilis excuset: crassam enim, & supinam non suffragari, & multò minus affectatam, *ex c. Apostolicæ de Clerico excomm.* clarum est.

Ignorantia autem duplex est; alia Iuris, alia Facti: Ignorantia Iuris est, qua quis ignorat aliquod Ius, seu legem adesse, vel obligare, & in casu præsentis est igno-

rantia,

rantia; quod aliquid sit prohibitum sub pœna excommunicationis, seu quod aliqua lex obligationem inducens aliquid faciendi, vel omittendi, sub pœna excommunicationis, liget, & valida sit. Ignorantia facti est, quando quis aliquid facit, sed ignorat, quid sit illud, quod facit, & tamē celebrat: E. G. quis ignorat se esse suspensū, quod exemplū habetur in c. *Apostolica de Cler. excomm.* Vel quis interficit hominem, quem putat non esse Clericum, ut habetur in c. *Si verò de sentent. excomm.*

Tam autem ignorantia Facti, quam Iuris multiplex est. Prima Inuincibilis, quæ à Canonistis dicitur probabilis. Secunda Vincibilis, quæ & improbabilis, & culpabilis appellatur. Tertia Crassa, & Supina. Quarta affectata.

Prima est, qua quis ita aliquid ignorat, ut non possit ignorantiam vincere, & illud scire, siue non debeat; nam in moralibus, in quantum ad culpam, perinde est non debere scire, ac non posse scire. Talis ignorantia est, qua quis aliquid ignorat, cuius nullam vnquam habuit notitiam, vel signum aliquod, nec leue: & hæc est etiam physicè inuincibilis. Ad hanc reducitur naturalis inaduertentia, Inconsideratio, & Obliuio. Itē ignorantia Inuincibilis tunc est, cum habita sufficienti notitia alicuius rei, quis facit diligentiam moralem, ut certioretur de illa, non summam, sed prudentem, qualis solet fieri ab hominibus in similibus negotijs, & in specie, mediocris lectio librorum, volutatio legum, Inquisitio à sapientibus, disiunctiuè sufficit; tunc enim, si res ignoratur, dicitur inuincibiliter ignorari, saltem moraliter, quia licet maior physicè diligentia fieri possit, nō tamen debet. Ita supponit tamquam certum Suarez t. 5. de *Censuris d. 4. sect. 8. n. 19.* Item ignorantia inuincibilis probabilis, & iusta illa est, qua quis petit consiliū

à viris

Alia duo argumenta affert Candidus *prædicta d. q. 6.* quæ tamen ex dictis soluta manent; & vterius ex dicendis infra diluentur.

Ob. Septimo. Ex eodem q. 8. Dubitanti mihi de valore monetæ, si duo paris auctoritatis contradictoria dicant; quid agendum erit? certè dubitandum; quare enim potius vni credendū, quā alij? ergo similiter in cōcursu opinionū æquè probabiliū solum dubitandū est.

Resp. Si illi faciunt suum dictum probabile, prudenter, cui voluero assentiar, & prudenter, quam voluero partem eligam, quia quod vni eorum assentiar, habeo sufficiens motiuum, scilicet testimonium probabile; si quæris, quare potius vni, quam alij credo; resp. ly potius refundendum in voluntatem; adhuc tamen non valet; ergo pro libito opinaris: quia hic est transitus à secundum quid ad simpliciter. Cōcedo, quod ly potius à voluntate solum dependeat, non verò simpliciter opinari, ad hoc enim habeo sufficiens motiuum, auctoritatem nempe probabilem.

Conclusio Quarta.

Quælibet opinio, dummodo speculatiuè probabilis, licitè in praxim deducibilis est; vnde nulla est distinctio quorundam DD. dicentium, aliquid esse probabile speculatiuè, & non practicè; hoc est, aliquid licet reuera speculatiuè probabile sit, in praxim tamen deducibile non esse. Ita docuit subtilissimus Io: Sanchez. *In sel. d. 44. nu. 63.* laudatus à Diana *par. 2. tr. 13. ref. 5.*

Probatur Conclusio euidenter à priori, primo quia, quod aliquid in praxim licitè sit deducibile, non aliunde oritur, nisi ex eo, quod per iudicium speculatum sit probabiliter honestum. Hæc enim est vnica, ratio ex

A a qua

quæ honestantur actiones morales, nec alia potest assignari, nec à DD. hactenus fuit assignata; ergo ex hoc ipso, quod aliquod obiectum speculatiuè sit probabiliter honestum, statim erit eligibile, infallibiliter enim honestabit electionem sui; Impossibile est enim, quod posita causa adæquata formali honestatiua actuum voluntatis non sequatur effectus, hoc est actio honesta; sicut quia motiuum subueniendi pauperi per se intentum est constitutum actus in specie eleemosinæ, impossibile est, quod voluntas ex illo motiuo operetur, & non eliciat actum eleemosinæ. Sic pariter, quia honestas materiæ iudicata probabiliter est adæquata ratio constitutiua actus in specie Prudentiæ, & actionis honestæ; Impossibile erit, quod materia sit probabiliter honesta, & electio illius, ex hoc ipso non sequatur honesta, & in specie Prudentiæ.

Secundo. Quare cum omni opinione speculatiuè probabili non licet agere? forte quia est periculum peccandi? Contra, quia periculum peccandi tollitur per hoc, quod quis in operando se conformet rectæ rationi, quæ demum resoluitur in iudicium speculatiuū probabile, cum sufficienti diligentia factum; ergo ex hoc ipso, quod sumus in opinione probabili facta sufficienti diligentia, tali reperta, iam aberit omne periculū peccandi. Forte ne quia noua opinio est? Contra, hoc nihil refert, nec enim motiuum agendi est nouitas, vel vetustas opinionis, sed eius veritas, vel probabilitas. Et, ut ait ille, omnia vetustissima aliquando fuere noua, neque tamen tunc, aut nunc minus vera. Fortene quia communiter illa opinio in praxi non vsurpatur? Contra etiam, quia probatum est iam contra commune factum, & communem opinionem nos posse ire, quando verè probabilis est opinio in contrarium. Quid aliud

aliud potest excogitari? nihil; ergo &c. DD. autem, qui docent aliquid speculatiuè probabile, in praxim deducibile non esse, possunt fortasse sic intelligi; quod solum velint, quod licet aliquid de nouo inuentum alicui speculatiuè videatur probabile, vnde possit speculatiuè defendi, quia videtur ipsi firma ratione munitum, non statim esse practicabile; quia potest esse, quod illa ratio sibi visa firma sit sophistica; vnde prius de illa agendum cum viris doctis, disputandum, & si firma inuenta fuerit, & factò sufficienti examine non erit concussa, tunc vtique id fieri etiam practice probabile. Vnde erit idem ac dicere, tunc aliquid speculatiuè probabile non esse statim practicabile, quando cum fundamento potest dubitari de subsistentia eius probabilitatis; facta etiam experientia de probabilitate, tunc vtique practicabile esse, & licitè in praxim deducibile; quod verissimum est, & docuimus supra, dum asseruimus requiri certitudinem de probabilitate opinionis.

Superesset agendum de opinione minus probabili an scilicet possit eligi, quando concurret cum probabiliiori, sed quia hoc est punctum principale huius totius disputationis, & alioqui proluxa indiget discussione; ideo fit.

SECTIO QUARTA.

An licitum sit sequi partem minus probabilem, relicta probabiliiori.

Opinionem minus probabilem licet concurrentem cum probabiliiori adhuc remanere simpliciter probabilem, probatum est fusè d. 2. sect. 3. vnde ex hoc, & ex dictis in tota hac 3. disput. satis clarè vide-

tur sequi pars affirmatiua, quam tamen placet ulterius convalidare *presenti sectione*, tam ab extrinseco, scilicet auctoritate DD. quam ab intrinseco, scilicet pondere rationum; argumenta autem in contrarium *sect. seq.* soluemus. Sit igitur,

Conclusio unica.

Licitè, & sine peccato possumus in praxim deducere opinionem, quam putamus minus probabilem, etiam si concurrat cum probabiliori. Est contra Candidum, qui mordicus oppositum sustinet, quin illius gratia præcisè *opusculum suum de Opinionum praxi*, edidit.

Probatur Cōclusio. Primo ab auctoritate DD. quarum profecto suffragijs si hæc lis esset decidenda, prout communissimus est mos omnium Regnarum, & Prouinciarum, firmatus lege Theodosij anno Domini 435. omnes causas decidendi, quem morem dolet Candidus, & queritur *q. 5. arg. penult.*, & *ultimo* non seruari in causis animæ, profecto actum esset de contraria sententia, quam ille tam acriter tuetur.

Nam in primis pro nostra conclusione sunt omnes recentiores Theologi, tribus, aut quatuor exceptis; & quod maximi faciendum est, conspirarunt in hanc sententiam omnes PP. Societatis Iesu, secuti maxima illa sydera litterarij Cæli, Suarez, & Vasquez. His adde multos alios antiquiores Theologos, adductos in *hac d. 3. sect. 2.*, & multos Legistas, & Canonistas, quorum longum Catalogum legas apud Pasqualigum, in *decis. mor. decis. 5.* qui omnes in terminis hanc sententiam sequuntur; adeo ut de eorum mente dubitari non possit.

Et quod caput est, DD. qui pro parte opposita citantur;

tur; paucos excipere nulli in terminis oppositum docet, multi verbis obscuris loquuntur, modo vnam, modo aliã sententiã inuunt, & multi clarè nobiscum sentiunt. Nam in primis Aristoteles cum antiquioribus Philosophis, quæ pro se citat Candidus hic, nullibi hoc docet, nec per species, & principiũ illud, ex quo infert Candidus illos ita sensisse, scilicet, quod nõ liberum sit opinari, falsum est, & contra ipsos Philosophos, ut fassè supra. Augustinus, & Chrysostomus, quorum auctoritates allegantur, nullibi oppositam sententiã inuunt, & loca allegata non sunt ad rem, ut infra. S. Thom. licet *quodl. 8. q. 13.* videatur oppositam sententiã inuere; (quamuis dictus articulus nihil probet, & ut à nobis explicato *d. p. sect. vlt.* ex illis nihil possit deduci) tamen *quodl. 3. q. 10.* nobis fauet, in quantum enim dicit posse quemlibet sequi opinionem sui Doctoris in ijs, quæ ad fidem, & bonos mores non spectant; in ijs vero, quæ ad fidem, & bonos mores spectant, nullum excusari, qui sequitur opinionem erroneam alicuius magistri contra manifestum scripturæ testimonium; alioquin excusationem haberent sequaces Arrij, & Nestorij; sic possumus arguere, ergo in ijs, quæ ad fidem, & bonos mores spectant, excusatur quis, sequendo opinionem sui Doctoris si nõ sit erronea, & contra manifestum scripturæ testimonium; quod est idem, ac quando est probabilis; patet consequentia, quia, exceptio firmat regulam in nõ exceptis; ergo si S. D. excipit, quando opinio Doctoris est erronea, & contra manifestum scripturæ testimonium, sequitur, quod ubi talis error, & ad manifestum scripturæ testimonium contrarietas non est, tunc possit quis illam pro libito sequi; sed sumus in casu, quando probabilis concurrat cum probabiliori, ergo &c.

Citatur

Citatur Scotus *in 4. d. 11. q. 6.* sed immerito; ibi enim non loquitur absolute, semper sequendam esse probabiliorem, sed in particulari materia, scilicet sacramentorum; quærit enim ibi an amidum sit materia Sacramenti Eucharistiæ, & an possit consecrari; & respondet, quod cum sit materia multum dubia, peccat, qui illam consecrat, se siquidem exponit dubio; igitur non debet, ex hoc quod concedat in materia particulari sequendam probabiliorem, inferri; ergo etiam vniuersaliter in quacumq; materia idem censuit; ostendam enim infra, hanc illationem non valere,

Citatur Io: Maior *in 4. q. 2. prologi concl. 3. & 5. & contra 5. conclusionem*, qui re vera iure pro hac sèrètia refertur; cuius tamen in hoc puncto, quanta sit auctoritas ex mox dicendis iudicent viri docti. *Concl. 2.* hic auctor dicit in materia fidei posse quemlibet sequi, quæ partem voluerit; infero, quare negat hoc in materia morum? nonnè tam periculosè erratur in materia fidei; ac in materia morum? vt docet Cancell. Paris. allatus ex Nauarro *sect. 2.* Dices in materia fidei non est peccatum tenere vnam partem, vel alteram, nisi post definitionem Ecclesiæ. Bene; quare non id etiam in materia morum? sicut enim hic potest contingere, quod in re fiat materialiter iniustum; sic ibi, quod id, quod creditur, in re sit error, & materialiter hæresis. Præterea quid credendum ipsi in hoc puncto, qui *loco citato §. 2. arguitur contra secundam conclusionem*, dicit Thomistam tenentem B. Virginem fuisse conceptam in peccato originali peccare, & esse imprudentem; quia oppositum est probabilius: nonne hic sibi contradicit, scilicet ijs, quæ dixerat *concl. 2.* Insuper hoc est manifestè falsum, & sine nota temeritatis asseri non potest; nam licet opinio de Immaculata Conceptione sit probabilior,

babilior, & sola possit doceri, sola prædicari, & publicè de ea agi, non proinde opposita improbabilis remanet, vel temeraria, & illam in corde suo tenens non peccat. Legatur Bulla Greg. XV. anno 1622. vbi relinquitur omnibus libera facultas vtrumq; tenendi; & licet Sanctitas sua faueat magis sententiæ neganti conceptam Beatam Virginem fuisse in peccato originali; tamen protestatur, se propter hoc nullum præiudicium velle inferre sententiæ affirmanti.

Hinc inferas pro nostra Conclusionem hoc argumentum. In hac materia, quæ fidei est, (potest enim à Pontifice definiri, quidquid reclamant nonnulli Thomistæ) libera relinquitur cuiq; facultas tenendi sine peccato quamlibet opinionem, etiam minus probabilem; ergo id etiam dicatur in materia morum.

Citatur Cancell. Paris. *in regulis moralibus*; sed ibi loquitur satis in abstracto, & in generali, vnde de eius mente non potest haberi certa notitia, præsertim cum videatur sensisse, & probasse oppositum, vt constat ex ratione ipsius *sect. 2.* ex Nauarro allata.

Citatur Henricus de Gandauo *quodl. 4. q. 33.* sed non est ad rem; quia loquitur de illis, qui ex temeritate, & contra conscientiam agunt, eo quia reputent mortale id, quod agunt; legatur in fine loci citati; vnde non sumus in casu minus probabilis, cum qua nec temerè, nec contra conscientiam agitur.

Citatur Silu. *in Summ. v. Dubium*, qui licet ibi, & *v. opinio*, videatur pro parte opposita sentire; tamen *v. Scrupulosus*, loquitur satis clarè pro nobis. Sic Angelus *in Summa v. opinio n. 2.* nostram Conclusionem sustinet, & probat, & refellit argumenta in contrariū. Quod etiam fecerat Siluester *v. Scrupulosus*.

Neq; dicas cum Candido *q. 8.* hos DD. esse intelligendos

gendos ijs in locis iuxta dicta superius. Contra enim est. Siquidem cur non potius dicis esse intelligenda superius dicta iuxta ea, quæ inferius dicuntur; sæper enim sequentia, & posteriora corrigunt priora, non è contra. Idem dic de Armilla, qui in hoc puncto variè loquitur; & ideo ab auctoribus variè refertur, modo pro hac, modo pro illa sententia.

Demum etiam citatur Nauarrus in *Man. a. nu. 286.* sed oh quam immeritò! nam ibimet *c. 27. n. 288.* traditis regulis, quas communiter tradunt DD. circa electionem opinionum, quæ præscribunt semper probabiliorem esse sequendam, subiungit; *Quod hæ regulæ seruari debent regulariter in foro contentioso, non in foro conscientiae; nam ad non peccandum sufficit eligere opinionem, quam meritò censemus esse viri docti, idonei, & conscientia præditi;* quod profectò idem est ac dicere, probabilem. Quod etiam clarissimè docet *conf. 8. de Pœnit. & remiss. nam n. 3.* docet, quod illiteratus, quærens suum Parochum, quem putat sufficientem, licet nouerit esse in Vrbe doctiores, potest stare illius dicto, & illi se conformare in praxi; ait enim; *nemo tenetur in dubijs suis quærere doctiores, sed sufficit quærere idoneos simpliciter.* Et dat rationem, quia *Deus ex præcepto nõ obligat ad maius bonũ; sed ad bonũ simpliciter, & licet det consiliũ circa maius bonũ, sufficit ipsi, si impleatur bonitas præcepta.* Et *nu. 6.* dicit posse virũ doctum consultum de materia, circa quam sunt variæ opiniones respondere; posse vtramq; in praxim deduci, & consulentem posse tunc, quã voluerit amplecti. Quid clarius dici posset pro nostra sententia? quod si alicubi videatur Nauarrus oppositum innuere, intelligendus est in foro contentioso, vt ipse dicit in *Man. loco citato*, vel de consilio, vt innuit *conf. 8. cit.*

Igitur

Igitur cum tot DD. tanti ponderis pro nostra Conclusionem in terminis militent, pauci admodum proposita, & illi quidem dubij appareant, & loquantur verbis non claris, & explicationem patientibus, quid dicendum? sanè ab extrinseco nostra sententia probabilior est, sed iam ad argumenta intrinseca gradum faciamus; & quidem præter dicta.

Probatur primo Conclusio quia, tunc quis potest licitè operari, & sine peccato, quando non modo probabiliter, sed euidenter iudicat suam actionem propriè dictam, seù electionem esse honestam; sic enim certus est se agere sine peccato; sed sequendo partem minus probabilem, quis est certus suam actionem, & electionem esse honestam; ergo sequendo partem minus probabilem, quis licitè operatur, & sine peccato. Minor, in qua est difficultas, probatur ex dictis, & probatis supra fusè; nam tunc quis est certus suam operationem, seù electionem esse honestam, quando obiectum, seù materia ipsius euidenter constat, quod sit probabiliter honesta: nec enim requiritur, quod iudicetur in se verè honesta per opinionem, & multò minus per scientiã. Sed qui sequitur partem minus probabilem, eligit obiectum, seù materiam, de qua euidenter cognoscit esse probabilem opinionem, quod sit honesta; minus enim probabilis adhuc simpliciter probabilis est, sicut minus calidum adhuc simpliciter est calidum: & vniuersaliter magis, & minus non variant speciem, iuxta fusè probata, & fortè euidenter demonstrata *d. 2. sect. 3.* ergo sequendo partem minus probabilem, quis est certus suam actionem esse honestam, ac proinde licitè operatur sine peccato.

Secundo, quia opinio minus probabilis etiam concurrens cum probabiliore temeraria non est, & illius

B b

asser-

assertor nec temerarius, nec imprudens est; Non quidem imprudens ex hoc ipso, quod non temerarius; nam quod est imprudentia quoad agibilia, est temeritas quoad assertibilia, ut sic loquar. Quid enim est imprudenter agere? est formalissimè sine sufficienti fundamento, & ratione operari. Quid est temerè asserere? est formalissimè sine sufficienti fundamento, & ratione asserere; ergo ex hoc ipso, quod quis temerarius non est, imprudens profecto intellectualiter non erit. Modo sic; ergo nec imprudens, erit qui eligit, & in praxim deducit opinionem minus probabilem. Probo consequentiam. Imprudens non est, qui quod prudenter asseritur esse honestum, eligit; sed quod per minus probabilem asseritur honestum, prudenter asseritur tale, alias imprudenter assereretur tale, ac proinde temerè; Imprudentia enim quoad assertibilia est temeritas; ergo imprudens non est, qui eligit, quod per minus probabilem asseritur honestum. Sed qui non est imprudens in agendo licitè, & sine peccato operatur; ergo &c.

Confirmatur primo exemplo. Concilium Aquigran. decreuit, & censuit nullo pacto, nec etiam cum consensu parentum posse raptas nubere raptoribus; ut refertur in *c. Placuit* 36. q. 2. solus D. Hieronymus se opposuit Concilio; & contra sensit posse raptos raptas ducere in uxores. Certè erat tunc probabilior sententia uniuersi Concilij, quam solius Hieronymi, vel ex sola auctoritate; & nihilominus dicta auctoritas Concilij non præiudicauit Hieronymo, quo minus eius sententia probabilis non esset, & licitè in praxim deducibilis, & raptos cum raptis contrahentes de consensu parentum non peccabāt. Legantur adnotationes in *d. c. Placuit*. Ergo vide quid sequitur. Unus Doctor Classicus facit opinionem probabilem, vel contra com-

munem

mūnem Concilij sensum, quando rem de fide non definit; ergo opinio unius licet minus probabilis non est temeraria; ergo licitè in praxi possumus sequi opinionem minus probabilem concurrentem cum probabiliori.

Confirmatur secundo. Prudenter agit, qui eligit, quod præconsultatum est honestum; sed qui sequitur minus probabilem, eligit præconsultatum honestum; minus enim probabilis opinio est quoddam consilium, est quædam sententia, quæ pensatis omnibus dicit suū obiectum honestum; ergo qui illam sequitur, prudenter agit.

Dices. Illud non est consilium bonum, quia firmiter consilium est in contrarium, nempe opinio probabilior.

Contra. Illud Consilium, quod appellas non bonum, estne cum sufficienti fundamento veritatis, vel non? Si secundum; ergo temerarium, ac proinde non erit opinio minus probabilis, sed error. Si primum, quare non bonum? quia firmiter in oppositum. Hoc nihil refert. Illud enim erit melius, sed non proinde hoc cessabit esse bonum. Certè hoc difficile capitur; possum ego minus probabilem etiam circa materiam fidei, & morum sustinere, defendere, in publico asserere; nullus me accusabit imprudentiæ, nullus temeritatis; unde prudenter asserere dicendus ero; & postea si hanc volo in praxi sequi, dicar imprudens? & quare? quia sunt fortiora motiua in contrarium? Quæso, quia sunt fortiora motiua in contrarium, imprudenter agam; & quia sunt fortiora motiua in contrarium, non imprudenter asseram? hoc difficile capitur; quæ vel per umbrā disparitas.

Dices. Ad prudenter agendum, debent expendi omnia motiua, & fortiora debemus sequi: est enim periculum peccandi.

Contra tamen est, quia nullum est periculum pec-

B b 2 candi,

candi, si semel concedatur, quod prudenter agamus; hoc est autem, quod quærimus, quare prudenter non agam, etiamsi non sequar fortiora motiua, omnibus expensis; sicut omnibus expensis, licet non sequar fortiora motiua in asserendo, adhuc prudenter assero. Quod si fortè diceres, prudenter non asserere, qui sequitur imbecilliora motiua, & qui defendit partem minus probabilem; vide quid sequatur; ergo omnes sustinentes opiniones minus probabiles, tamquam imprudentes intellectualiter, hoc est temerarij damnandi sunt; ergo opinio minus probabilis ex hoc ipso temeraria erit, & error. Quis hæc proferat?

Tertio. Probatur Conclusio argumento *Vasq. in primam secundæ d. 62. de subdito*; cuius robur sic expendo. Certum est, & indubitatum apud omnes, etiam apud Candidum *q. 5. in resp. ad decimum*, quod potest subditus parere Superiori præcipienti aliquid secundum opinionem minus probabilem honestum, quod subditus probabilius iudicat inhonestum. Dixi, quod potest, quia hoc certum est contra Adrianum *quodl. 2. p. 3.* negantem subditum posse obedire. Et videtur clarè desumptum ex Aug. relato *in c. quid culpatur 23. q. prima*, aiente. *Vir iustus, si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est.* Disputant autem DD. tantum, an teneatur obedire, modo sic.

Subditus de obedientia Superioris potest in praxi sequi opinionem minus probabilem; ergo etiam simpliciter potest illam sequi in quocumq; casu; probo consequentiam. Vel sequi opinionem minus probabilem in praxi est de se, & sua natura licitum, vel non. Si primùm; in quocumq; casu poterit; Si secundum, nec accedente obe-

obedientia Superioris poterit. Quacumq; enim obedientia Superioris accedente nequit subditus facere, quod ex se, & ex sua natura illicitum est; ea enim, quæ de sua natura illicita sunt, obedientia Superioris non reddit licita: solùm enim reddit licita ea, quæ illicita alioquin essent vi eiusdem obedientiæ. Ceterum an sit licitum sequi opinionem minus probabilem, ex nulla obedientia dependet, sed ex natura rei; non enim ideo hoc est licitum, vel illicitum, quia prohibitum, vel concessum sit.

Respondebis ex Candido *loco citato*, subditum ex obedientia benè posse, immo debere sequi partem minus probabilem, quando secundum illam imperat Superior, quia in eo, in quo Superior non aduersatur certò legi diuinæ, tenetur subditus obedire. Vnde actio illa, quæ alioquin, si ex arbitrio subditi pèderet, illicita esset, ut pendet ex obedientia Superioris, licita euadit, & talis certò iudicatur, etiam à subdito; quia scit Superiori esse obediendum, vnde agit secundum conscientiam.

Contra tamen euidenter, quia actio illa, licet à Superiore præcepta, adhuc est in se minus probabiliter honesta; nec enim obedientia Superioris auget probabilitatem scientiæ, quæ dictat illam esse in se honestam; vnde sententia dictans talem actionem esse honestam, si antecedenter ad obedientiam est minus probabilis; etiam post illam remanet minus probabilis. Quod præterquam quod de se est euidenter, vltèrius patet, quia alias si opinio accedente obedientia Superioris fieret probabilior, iam subditus non sequeretur minus probabilem, sed probabiliorè; ergo re vera sequi minus probabilem non est de se, & sua natura illicitum; alias nec ex eo, quod penderet ab obedientia fieret licitum; sicut ex eo, quod ex sua natura illicitum sit mentiri, nec

nec accedente obedientia Superioris mētiri possumus.

Dices. Scit subditus Superiori in illo casu esse obediendum; quia certò non aduersatur legi diuinæ, eo quod imperet actionem minus probabiliter honestā; secus de mendacio, quod est certò illicitum.

Bene. Sed ex hoc quid infertur? Infertur, deducere in praxim opinionem minus probabilem, non esse de sua natura illicitum, alias nec Superiore præcipiente posset fieri licitum. Vide enim: distinguenda sunt hæc duo: scit subditus se posse actionem imperatam exequi: cum hoc tamen etiam scit, actionem imperatam esse minus probabiliter in se honestam, nec ex hoc, quod imperetur, fieri in se probabiliter honestam. Vnde sic claudo argumentum. Scit subditus se non posse in praxim deducere, quod in se est illicitum, licet à quocumq; Superiore imperetur, nec obedientia Superioris illicitum in se, & ex sua natura potest reddere licitum; sane enim obedientia nunquam facit ut possis, sed ut debeas, supponit quod possis, & præscribit, ut debeas. Sed subditus scit se posse, in praxim deducere opinionem minus probabilem, seu materiam minus probabiliter honestam, imperante Superiore; ergo deducere in praxim opinionem minus probabilem non est de se, & sua natura illicitum. Hęc mihi videtur evidens demonstratio.

Dices. In eo casu sequitur subditus probabiliorem opinionem, quæ dicit esse obediendum, seu posse obedire.

Bene. Immo sequitur sententiã certam; ergo quid? fortasse non sequitur minus probabilem? immo sic, hæc enim scientia certa præscribit, ut sequatur in praxi minus probabilem; unde semper accedente obedientia Superioris, sequitur minus probabilem, & licitè agit;

ergo de sua natura sequi minus probabile, licitum est.

Respondebis secundo. Subditum posse sequi minus probabilem, quia potest ex obsequio debito Superiori putare opinionem Superioris esse probabiliorem, & illi assentiri; & sic semper sequitur probabiliorem.

Sed hæc responsio multipliciter deficit; primo à Candido dari non potest, est enim contra ipsius principium fundamentale in hac materia, quod scilicet non sit liberum opinari. Secundo, licet subditus possit prohibito opinioni Superioris assentiri, non tamen potest illam iudicare probabiliorem, quia maior probabilitas euidenter constat in parte opposita. Tertio, quia sic sumus extra casum argumenti, quia tunc subditus non sequitur minus probabilem, sed probabiliorem.

Quarto probatur. Quia dato, quod teneamur sequi probabiliorem, sequitur quod ferè semper teneamur sequi tutiorem; quod negant DD. omnes, etiam aduersarij, & cum ceteris ipse Candidus q. 7. & quidem merito, nam aliàs euaderemus ridiculi, ut ex DD. Antonino, & Ambrosio ostendit Candid. loco citato. Probatur sequela, quia ferè omnia agibilia posita sunt sub opinionibus contrarijs, & rarò admodum contingit, ut vna opinio sit notabiliter probabilior altera, præsertim in ijs, quæ etiam de præsentibus vigent controuersia apud DD., ut patebit discurrenti per singulas materias; paucae enim admodum quæstiones sunt in quibus clarum sit vnam partem, seu opinionem esse notabiliter probabiliorem. Igitur communiter, & generaliter debemus sequi tutiores; nam quando contingit opiniones contrarias ita se habere, ut vna non sit notabiliter probabilior altera, (nam si parum; hoc nõ sufficit, quia, ut passim in præsentibus ait Candid. parum pro nihilo reputatur) volunt aduersarij nos teneri sequi tutiorem.

Hinc vè scrupulosis, si teneantur inquirere, quænam opinio sit notabiliter probabilior; concurrentibus hinc, & inde grauium DD. sententijs. Sed quid dico vè scrupulosis? vè fidelibus omnibus, vè Doctoribus, atq; Magistris. Quomodo enim poterunt excessum probabilitatis notabilem in vna opinione supra aliam adinuenire regulariter? dubitabunt profectò maximè; & si dubitabunt, quomodo ipsi poterunt agere, & alijs consulere? estne fortasse ita facile distinguere, quæ ratio sit alia firmior, & quidem notabiliter, quæ auctoritas sit alia notabiliter grauior.

Urgeo; ferè nunquam constabit euidenter de excessu notabili probabilitatis vnius opinionis supra aliam. Igitur, & hoc erit sub opinione positum, quænam sit altera probabilior; igitur, & hoc erit etiam inquirendū, & disputandum, quænam opinio sit probabilior, an illa, quæ dicit vnam opinionem esse notabiliter probabilior, an quæ negat; & sic sequetur processus in infinitum, & sic nunquam poterimus agere; nam etiam de his opinionibus reflexis non constabit, quæ sit notabiliter probabilior altera, & sic hoc erit opinandum; & quia hoc opinabitur, & non scietur, insurgent aliæ opiniones, quarum probabilitas secundum modum notabilem excessus erit dubia, & sic in infinitum.

Dices. Ad agendum sufficit, quod quis formet sibi conscientiam de parte probabiliori, hoc est opinetur se sequi probabilior.

Bene; sed certè non ad libitum potest quis sibi formare conscientiam de parte probabiliori, sed quia habeat rationes ad sic opinandum, quæ sint fortiores notabiliter, quàm oppositæ. Verùm quia hoc opus, hic labor est, hæc discernere, ideo dubitabit, an verè sequatur partem probabilior, & an opinio, qua putat se sequi partem

partem probabilior, sit notabiliter probabilior, quàm opposita, quæ negat se sequi partem probabilior, notabiliter; ideo angustia, ideo scrupuli, ideo processus in infinitum.

Quinto demum probatur Conclusio ex omnibus illis argumentis, quæ passim pro nostra sententia congerunt Patroni nostræ sententiæ; quæ profectò licet adducat, non soluit Candidus, quia ad illa soluenda assumit principia omninò falsa, prout ostendimus fusè supra; scilicet quod opinio minus probabilis non est simpliciter probabilis, quod minus probabilis non potest gignere assensum, & quod non sit liberum opinari; quæ principia, quia sunt cardines sententiæ, quam Candidus sustinet, & quia, ni fallor, ex dictis in hoc toto opusculo corruunt, etiam ipsius sententiam corruere necesse est. Sed iam Candidi argumenta soluamus.

SECTIO QUINTA.

Soluantur argumenta contrariæ sententiæ.

IAM vidimus initio sectionis præcedentis, quantum roboris habeant argumenta extrinseca pro parte opposita; nunc intrinseca examinanda sunt, quæ omnia quia fusè, & subtiliter expendit Candidus ideo eo ordine, quo ab ipso posita sunt *sect. v.* nos illa diluemus.

Primum est. Non est liberum opinari; ergo partem minus probabilem non possumus opinari veram; sed sequi non possumus in praxi illam partem, quam non possumus opinari veram; ergo non possumus sequi in praxi minus probabilem.

Secundum est. Ad hoc, vt quis prudenter agat, debet ad minus habere iudicium probabile, quod sit licitum id, quod agit, sed qui sequitur minus probabilem

Cc

non

non potest habere hoc iudicium, habet enim fortiora motiua in contrariū, quod sit illicitū, nec enim est liberum opinari; ergo qui sequitur minus probabilem, prudenter non agit.

His duobus argumentis vnica responsione fit satis, quia ambo nituntur illi principio, quod non sit liberum opinari, quod est falsum; possumus enim opinari, quando volumus, & licitum, quod volumus, dummodo pro licito habeamus rationes firmas, & validas, etiamsi in oppositum sint rationes fortiores.

Addo ex dictis supra, quod ad prudenter agendum non sufficit iudicium probabile, quod licitum sit agere, seu eligere id, quod eligitur; sed requiritur iudicium euidens; quod quidem etiam interuenit, quando eligitur in praxi minus probabilis; iudicium enim de licito non debet esse, de licito secundum se, seu de materia electionis secundum se, hoc enim vniuersaliter iudicium non requiritur; sed solum de licito opinionis, seu de licite eligibili. Illud autem certò est licite eligibile, quod probabiliter, siue magis, siue minus est licitū secundum se, seu de quo datur probabilis opinio simpliciter, quod sit in se licitum, & honestum: siue contraria probabilior sit, siue non. Quia ergo quando sequimur minus probabilem, adhuc est certum dari opinionem probabilem simpliciter, quod materia electa sit licita in se, ideo euidenter sequitur esse licite eligibile, & electionem nostram esse certò in se formaliter, & per se honestam.

Tertium est. Ad licite agendum non sufficit iudicare probabile esse, quod aliquid sit honestum, sed debet iudicari verè esse honestum; sed non potest iudicari aliquid verè esse honestum, quando probabilius est, esse inhonestum: debet enim intellectus iudicare secundū fortiora

fortiora motiua, cum non sit liberum opinari; ergo nō potest in praxi eligi pars minus probabilis. Maior probatur, quia alias, quia vtraque est probabilis, & alterutra debet esse falsa, promiscue eligerem, & amarem tam veram, quàm falsam; immò magis amarem falsam, quàm veram; nam eligerem partem, quæ quia est minus probabilis, minus habet de veritate. Insuper ex communi consensu DD. requiritur iudiciū probabile, quod actio sit licita, ergo non sufficit iudicare probabile esse, quod sit licita; hoc enim secundum iudicium est omninò diuersum à primo; tum quia hoc est scientificum, illud probabile; tum quia cum hoc stat iudicium item scientificum, quod sit probabile actionem esse inhonestam; at verò cum primò non stat aliud iudicium, quod actio sit illicita: vnde cum primo iudicio probabili non stat dubium de illicito, secus cum secundo scientifico. Sed cum dubio de illicito non possumus progredi ad opus, alias tam ageremus licitum, quàm illicitum; ergo &c.

Hoc argumentum claudicat in vtraque propositione. Minor absolutè est falsa; maior eger explanatione. Ad licite agendū nō sufficit iudicare probabile esse, quod aliquid sit honestū: si sermo sit de materia operationis, seu de materia eligenda falsa est maior; hoc enim sufficit ex fusè probatis supra: si verò sermo sit de ipsa actione, seu electione, verissima propositio est; requiritur enim iudicium euidens, & certum, quod ipsa operatio, ipsa electio in se, & per se formaliter sit honesta, quod quidem iudicium etiam interuenit, quando in praxim deducitur minus probabilis. Rectitudo enim, & honestas per se, & intrinseca in operatione, seu electione, dependet ex probabilitate honestatis materiæ eligendæ; quæ quia interuenit, etiamsi materia minus probabiliter iudicetur honesta; ideo absolutè tunc simpliciter

prudenter, & licitè agitur sine peccato.

Ad probationes maioris. Ad primam dico, quod quando vtraque est probabilis, licet alterutra debeat esse falsa, ego tamen nescio, quæ illa sit; vtraq; enim apparet vera, & quamcumq; sequor, semper sequor sub specie veri; vnde semper moueor à veritate, quæ cum fundamento apparet. Et hinc non perinde amo falsum, ac verum, sed formaliter solum amo verum, quia solum à vero, solū ab apparentia fundata veritatis moueor; quæ quia in vtraq; parte est, ideo in vtramq; partē, & intellectus, & voluntas ferri licitè possunt. Quod autem alterutra sit falsa, hoc est ex necessitate materiæ; quam quidem si certò agnoscerem, illam fugerem: verum quia pro imbecillitate ingenij non agnosco, & vtraq; mihi proponitur sub specie veri, ideo vtramq; sequendo, semper sequor verum, & à vero moueor. Neque verò sequendo minus probabilem magis amo falsum, quàm verum, quia minus probabilis, non per hoc est falsa; & licet minus habeat de apparentia veritatis, habet tamen quantum sufficit, vt possit prudenter iudicari vera, vt fusè probatum est supra; ideo &c.

Ad secundam. Quidquid sit de modo, quo loquuntur Patroni nostræ sententiæ, qui profectò vt *d. p.* adnotaui in hac materia, confusè loquuntur, & confundunt materiam electionis cum ipsa electione. Dico, quod ad licitè agendum non requiritur iudicium probabile, quod actio sit licita; nam si nomine actionis intelligatur electio, requiritur iudicium euidens; si vero nomine actionis intelligatur materia, seu obiectum electionis, tale iudicium actu non requiritur; sed solum requiritur iudicium euidens, quod probabiliter talis materia sit licita, seu quod detur probabilis opinio de licito, & honestate ipsius. Ex quo secundo iudicio euidenter

denter oritur primum, quod nempe electio sit certò honesta; licet autem cum hoc secundo stet iudicium, etiam euidens, quod etiam materia sit probabiliter inhonesta; non tamen proinde ex hoc potest inferri, quod etiam possit stare aliud iudicium siue euidens, siue probabile, quod electio sit inhonesta, & illicita; quia ad electionem reddendam inhonestam, non sufficit, quod sit probabile materiam electionis esse inhonestam; sed requiritur essentialiter iudicium, quod non sit probabile materiam esse honestam. Vnde vides, quod licet cū iudicio euidenti, quod materia sit probabiliter honesta, stet dubium de illicito, vel illicito ipsius secundum se, non tamen stat dubium de honestate actionis, seu electionis, quæ per se formaliter attenditur. Sed hæc satis superq; supra sunt explicata; sicut etiam ostensum est cum dubio speculatiuo circa materiam electionis orto ex rationibus hinc, & inde probabilibus posse quem licitè agere, & suam actionem, seu electionem futuram formaliter certo honestam.

Quartum est. Qui non sequitur dictamen rationis, non licitè agit; sed qui sequitur minus probabilem, non sequitur dictamen rationis: dictamen enim rationis est, vbi ratio inclinatur ad assensum; minus autem probabilis concurrente cum probabili non potest inclinare ad assensum, quia intellectus solum inclinatur, vbi sunt fortiora motiua, nec enim est liberum opinari; ergo intellectus sequendo minus probabilem, non licitè agit.

Ad hoc argumentum respondetur in primis negando minorem; innitur enim falso illi principio, quod non sit liberum opinari. Sed vltius ex dictis *d. p. sect. 4.* dictamen rationis, seu recta ratio, quæ requiritur, & quam sequi debemus ad agendum sine peccato, nō est iudi-

iudicium probabile magis, vel minus; sed Conclusio evidens ex præmissis evidentibus illata, asserens non materiam electionis, sed ipsam electionem, ipsam actionem antonomasticè esse honestam; quæ quidem oritur ex illis principijs, Electio, cuius materia est probabiliter honesta, seù de qua est evidens dari opinionem probabilem, quod sit honesta, est certò honesta in se, & hic, & nunc ponibilis sine peccato. Sed hic, & nunc de hac materia est probabilis opinio, quod sit honesta. Ergo certum est, & evidens hanc electionem esse per se formaliter honestam, & hic, & nunc ponibilem sine peccato. Qui syllogismus subsistit etiam, quando sequimur minus probabilem. Falsò igitur supponit Candidus, quod dictamen rationis sit iudicium probabile de honestate materiæ; videantur dicta loco citato.

Quintum est. Qui sequitur minus probabilem relicta probabiliori, non adhibet moralem diligentiam, ne erret; ergo peccat. Antecedens probatur; qui sponte media minus probabilia adhibet ad finis assecutionem, profectò non adhibet moralem diligentiam ad finem assequendum; quia sicut ratio diligens in pluribus non fallitur, sic è contra qui sequitur minus probabilia, ut plurimum fallitur. Sane maior ratio est existimandi illum falli, qui minus certa signa veritatis sequitur, quam qui certiora, & minus fallibilia; ergo &c.

Resp. quod si homo teneretur summam moralem diligentiam, quam potest, adhibere, ne erret, fortasse argumentum haberet vim; cæterum hoc falsum est, ut enim benè Navar. *sect. præced.* citatus, Dominus Deus non obligat ad maius bonum, sed ad bonum simpliciter, nec tenemur quærere, & consulere doctiores, qui sint in orbe terrarum, sed tantum idoneos simpliciter; unde ad non peccandum, & servandum præce-

preceptum Dei sufficit adhibere sufficientem diligentiam moralem, non verò summam, non verò maximam, sic adhuc enim prudenter agimus; talem autem diligentiam profectò adhibemus, cum minus probabilem sequimur; sequimur enim sufficiens fundamentum veritatis firmum, & validum, quantum sufficit ad prudenter asserendum, & per consequens ad prudenter agendum.

Quin, & hoc argumentum in terminis potest retorqueri ad probandum peccare, qui non ingreditur Religionem, sed permanet in sæculo, sic. Qui permanet in sæculo, cum possit ingredi Religionem, non adhibet moralem diligentiam, ne pereat in æternum; ergo peccat. Tenemur enim adhibere moralem diligentiam, ne peccemus, & ne damnemur. Antecedens probò iisdem terminis Candidi. Qui spontè minus probabilia, & minus conducentia media eligit ad finis executionem, non adhibet moralem diligentiam ad finem assequendum, quia media magis conducentia; minus aberrant à scopo, quam minus conducentia; & sanè est maior ratio existimandi, non aberraturum à scopo, seù fine, qui eligit media magis conducentia, quam qui minus. Sed qui remanet in sæculo, media minus conducentia eligit ad vitam æternam, quam qui ingreditur Religionem; status enim Religiosus est magis conducentis ad vitam æternam: & est maior ratio existimandi periturum in æternum sæcularem, quam Religiosum; ergo qui Religionem non ingreditur, non adhibet moralem diligentiam, ne pereat in æternum, quam certè tenetur adhibere; ergo peccat. Ecce in terminis argumentum, quod applica, si placet, etiam ad peccandum actualiter, factò antecedenti hoc pacto. Qui remanet in sæculo, non adhibet moralem diligentiam, ut vitet pecca-

peccata actualia; ergo peccat, hanc enim quisque tenetur adhibere; probetur postea antecedens, ut supra applicatis terminis.

Quid respondebit Candidus? Profecto dicet non teneri hominem adhibere summam diligentiam moralem, maiorem quam potest, hæc enim tantum est de consilio, non de præcepto: sed tantum sufficientem; hanc autem etiam adhibere in seculo stantem; ideo &c. Bene, sed hæc est ipsissima nostra responsio.

Dicet fortè Candidus esse disparitatem, quia uterque status secularis scilicet, & Religiosus est simpliciter bonus ad salutem; at vero ex duabus opinionibus altera est vera, altera falsa.

Sed contra, quia ex duabus opinionibus, quando utraq; est verè probabilis, utraq; est simpliciter bona ad honestè agendum; nec enim ad hoc requiritur veritas, vel falsitas opinionis in re; sed solum species, & apparentia veritatis cum fundamento valido: quæ profecto in utraq; reperitur; unde falsitas opinionis in re materialiter se habet; sed non est imputabiliter ad culpam.

Resp. secundo. Eum qui sequitur minus probabilem adhibere summam diligentiam, quam requirit finis affectio; nam adhuc infallibiliter finem consequitur, nempe honestam electionem, ad quam tam minus probabilis, quam probabilior est medium omnino infallibiliter conducens. Igitur sufficit, quod sequatur minus probabilem, est enim certus cum illa, se non posse errare à fine, quem solum debet intendere, nempe honestam actionem, seu electionem.

Confirmat præcedens argumentum Candidus. Nul-
lus dicet moralem diligentiam adhibuisse ad cognoscendam, & eligendam veram monetam, bonumque equum, illum, qui pensatis omnibus eligit monetam, & equum,

quæ

quæ minora habent signa bonitatis. Concludit deinde, qui non fatagit, ut cognoscat, & agat iustum, non agit iuste.

His exemplis verè plausibilibus multum fudit Candidus. Resp. autem facile, quod si ex duabus monetis habentibus inæqualia signa veritatis, utraq; habeat signa talia, ut sufficientia sint ad hoc, ut ab omnibus æstimentur veræ, & pro talibus ab omnibus habeantur; & re vera cum illis signis sufficiant ad rerum emptionem; tunc licet altera signa maiora habeat; adhuc prudenter eligetur minora signa habens; quia scilicet æqualiter inseruiet, & diceretur facta sufficientia diligentia moralis, licet non summa. Idem dicas de equo proportionem servata; quod si res non ita se habeat, sed ex eo, quod postea non esset moneta in re vera, & equus in re bonus, sequeretur damnum ementi, tunc profecto concedam ultro, quod ille non diceretur fecisse sufficientem diligentiam moralem. Et ratio est, quia tunc non attenditur sufficientia apparentia, sed veritas ipsa; at vero in casu nostro res se habet primo modo, non secundo: quia nostræ operationes erunt infallibiliter monetæ bonæ pro regno cælesti, dummodo habeant pro obiecto materiam probabiliter simpliciter honestam; quia ut bene Nauarr. Deus non quærit maius bonum, sed bonum simpliciter; non quærit Deus, quod materia in se sit verè honesta; sed solum, quod prudenter iudicetur; vel iudicari possit honesta; quod contingit etiam, quando sequimur minus probabilem.

Ad conclusionem argumenti dico, sequentem minus probabilem, fatagere, quantum sufficit, ut cognoscat iustum, & in praxim deducat iustum; unde infallibiliter iuste agere.

Sextum est. Ait Tullius in lib. de senectute. *Ma-*

D d

gna

gna felicitatis esse, saltem in senectute veras opiniones assequi. Sed vere opiniones (ait Candidus) non possunt esse demonstrantes; aliàs non essent opiniones; ergo erunt magis probabiles; ergo cum veras opiniones teneamur sequi, tenemur sequi magis probabiles.

Ad hoc argumentum dico primo Tullium, per ly veras opiniones, intelligere idem, ac veras sententias, & certiorari formaliter de veritate rerum. Quid autem hoc cum præsentis quæstione? Secundo esto, intelligat probabiliores opiniones; est magnæ felicitatis illas possidere, esto; ergo debemus semper illas sequi, nego consequentiam; vnde hoc infertur? tenemur ne fortasse ad ea, quæ maioris felicitatis sunt; vel maioris quæ sunt adiumenti ad veram felicitatem? naturalem præcipuè? quis hoc dicat?

Confirmat ex Aristotele 2. de anima t. 182. aiente, *intelligere, in quo est rectè quidem, Prudentia, scientia, & opinio vera; non rectè autem contraria horum;* ex quo sic arguit; intelligere, & sapere est sequi opiniones veras; sed qui sequitur minus probabiles, vt plurimum errat; quia humana ratio post diligentem discussionem, vt plurimum non errat; ergo qui sequitur minus probabiles nec sapit, nec prudens est.

Resp. primo hunc textum potius esse contra Candidum; nam Aristoteles ait, *in rectè eligere esse Prudentiam, Scientiam, & Opinionem veram.* Ergo rectè intelligit, qui prudenter intelligit; sed prudenter intelligere non potest secundum mentem Aristotelis esse, opinari vera; quia contra distinguit in hoc textu Prudentiam ab opinione vera; ergo prudenter intelligere non desumetur ex hoc, quod est errare, vel intelligere, seu opinari verum; sed solum ex hoc, quod est intelligere, seu opinari aliquid cum valido fundamento.

Quod

Quod contingit etiam, quando sequimur minus probabilem; ergo qui sequitur minus probabilem, prudenter intelligit, & per consequens rectè.

Resp. secundo, quod qui sequitur minus probabiles, an rectè sapiat, vel intelligat, nullus scit; quia etiã hæc possunt esse veræ, & probabiliores falsæ, cum multa falsa sint probabilia veris; vnde an pro veritate rectè sapiat, non possumus scire; sicut nec, an vt plurimum opiniones minus probabiles sint falsæ; rarò enim admodum de aliqua opinione certioramur; & frequenter contingit, quod, quæ modo sunt minus probabiles, eadem euadant probabiliores, & è contra probabiliores euadant minus probabiles. Prudenter autem sapit, qui sequitur minus probabiles, quia nesciens, an sub his, an sub alijs lateat error, sequitur valida signa veritatis. Præsertim cum prudenter sapere, sit bene in ordine ad finem sapere, hoc est, ad non peccandum, quem finem infallibiliter consequitur, ex dictis supra, eligens minus probabiles.

Insuper retorqueo hanc instantiam, quia, si habet vim, hanc habet. Qui sequitur, quod vt plurimum est error, errat, & prudenter non agit. Sed sic contingit, sequendo minus probabiles; ergo &c. sic illã retorqueo. Qui ingreditur viam, in qua pauci admodum non aberrant à scopo per se formaliter intento, plurimi autem errant, relinquens viam, in qua multi non errant, & pauci errant, errat, & prudenter non agit. Sed sic facit, qui manet in seculo, cum possit ingredi Religionem; ergo qui manet in seculo, errat, & prudenter non agit. Quid dicet Candidus? Possent homines in seculo simpliciter non errare à scopo, nempe vita æterna. Benè sed dico etiam ego, possunt simpliciter minus probabiles non esse falsæ, sed veræ; ideo &c.

Dd 2

Con-

Confirmat secundo quia, sequendo minus probabiles, corrumpentur mores in Ecclesia Dei, & sana doctrina. Mores, quia introductio falsarum opinionum, corruptio morum est. Minus autem probabiles ut plurimum falsæ sunt. Sana doctrina item, quia sana doctrina est vera, doctrina autem minus probabilis, ut plurimum est falsa. Sic ergo introducetur doctrina non sana, errores, mores mali, peccata saltem materialia, quæ postea euadent formalia, quia non adhibeatur debita diligentia ad vitandos errores, qualem non adhibet, qui data opera eligit, quod magis peccatum est, & falsitas; ut sunt opiniones minus probabiles. Vnde docuit S. Thomas *opusc.* 8. a. 13. eum peccare, qui licet non putet, facit contra legem, si nempe non adhibuit debitam diligentiam.

Resp. Quod dicere, per introductionem opinionum minus probabilium corrumpi in Ecclesia Dei mores, & sanam doctrinam, est fortasse nimis animosè dictū. Quomodo enim opiniones minus probabiles, quas Ecclesia nec improbat, nec vlla afficit censura, appellantur morum, & sanæ doctrinæ corruptiuae? Si hoc esset, sane vel hoc solo titulo abigerentur, damnarentur, & à sacrae fidei quæstoribus prohiberentur; prout videmus fieri in libris bonorum morum, vel sanæ doctrinæ corruptiuis. Igitur falsum est, quod asseritur. Neq; valet dicere, quod ut plurimum minus probabiles falsæ sunt; quoad vsq; enim de earum falsitate non constat, habent sufficientem apparentiam veritatis; & sicut certum est illas posse esse veras, ita ex dicto valido fundamento possunt hic, & nunc prudenter iudicari veræ; & sicut licet in statu seculari, ut plurimum, saltem comparatiuè ad statum Religiosum; homines damnentur, adhuc tamen quisq; prudenter eligit illum statum, quia
scili-

scilicet in illo simpliciter saluari potest; ita dato, & non concesso, quod ut plurimum minus probabiles falsæ essent, adhuc tamen quisq; potest, quamcumq; in particulari eligere, quia quælibet simpliciter potest esse vera, & habet validum fundamentum veritatis. Idem dicatur de sana doctrina.

Addo, quod illa non est sana doctrina, quæ vera est formaliter, sed quæ animarum consulit sanitati; talis profecto est minus probabilis ex dictis supra; ideo &c. Ad illud verò, quod qui sequitur minus probabilem, se exponit periculo peccandi, hoc nihil est; neque hoc potest appellari periculum, quando quis facit sufficientem diligentiam, ne peccata materialia committat, qualem facit, qui minus probabilem sequitur; licet non summam, ad quam non tenetur. Per quod etiam patet ad auctoritatem adductam D. Thomæ.

Septimum est. In negotijs corporis, ubi agitur de proprio interesse, nullus sequitur minus probabilem; & si vult aliquid, non eligit media minus verosimilia, quod conducant ad illud; & si id faciendo, finem non assequeretur, profecto negligentie ipsius imputaretur; ut patet in exemplo supra allato de emente equum, & eligente monetam, minora signa habentem bonitatis; qui argueretur utiq; & culparetur de male acto domini sui negotio; ergo idem dicendum, & faciendum in negotijs animæ.

Resp. Primo negando consequentiam. Deus enim non obligat nos ad agendum tanta pro salute animæ, quanta agimus sponte pro salute corporis; quod quidem præterquam quod est clarum de se; patet vterius hoc exemplo. Quis est ex hominibus, qui iter facturus ad aliquam Ciuitatem mari, si potest, non eligat potius nauim tutiorem, quam minus tutam, nauim in
qua

qua pauci soleant perire, & naufragari, quàm illam, in qua multi, & vt plurimum pereunt; & quis hominem eligentem nauim, in qua plurimi naufragantur non reprehenderet, imprudentiæ argueret, & prope stultum appellaret? Certè omnis. Et tamen nos, qui peregrinamur ad Patriam cælestem, non tenemur sub nota imprudentiæ, & stultitiæ, ingredi nauim religionis, in qua plurimi saluantur; sed prudenter adhuc eligimus nauim minus tutam vitæ secularis; ergo &c.

Resp. Secundo, disparitatem vltcrius intrinsecã esse manifestam: quia qui sequitur minus probabilem, etiã si illa falsa sit, nullum subit incommodum, nullum damnum patitur, quia satisfacit præcepto domini non obligantis ad maius bonum, & operatur secundum rectam rationem; è contra autem, quia in negotijs corporis, qui errat, sibi errat, & damnum patitur; ideo ne erret, debet quantum potest, & summam diligentiam adhibere; ideoq; negotium corporis requirit diligentiam summam, quia potest malè agi; secus verò negotium animæ, quia etiam sequendo minus probabiles, semper infallibiliter benè agitur.

Sed dices ex Candido. Hęc est petitio principij; nam quærimus, an negotium animæ benè fiat, sequendo minus probabilem; quærimus enim, an liceat sine peccato minus probabilem sequi; ergo hoc non debet assumi ad soluendum argumentum.

Resp. Quod nos non petimus principium, quia est in controuersia, an liceat sine peccato sequi minus probabilem. Hęc est Conclusio. Nos affirmamus: Candidus contra arguit, quia non licet hoc facere sine nota imprudentiæ in bonis corporis; ergo nec in bonis animæ; negamus consequentiam; disparitas autem non est, quia sine peccato in causis animæ sequimur minus

pro-

probabilem; sic enim vtique peteremus principium; sed quia in causis corporis, si minus probabilis falsa sit, damnum subimus, secus in causis animæ; quia salus animæ ex honestate electionis dependet: hæc autem non à veritate opinionis, sed à probabilitate eiusdem simpliciter desumitur: vt probatum est supra. Debet igitur probare Candidus, quod probabilitas simpliciter non sufficiat ad cohonestandam actionem; debet probare, quod Deus à nobis requirat summam diligentiam in materijs eligendis, quod tantam curam velit nos habere animæ, quantam habemus corporis; quod profecto difficilis est probationis, cum contra ipsam veritatem clarissimè sit.

Addit Candidus. Seruus non satisfacit Domino suo, si minus verosimilia media adhibeat ad finis assecutionem; ergo neq; nos Deo. Sed væ nobis, si tantam diligentiam à nobis requireret Deus, quantam Principes, & Domini terreni à seruis suis exigunt. Sed in hoc elucet clarè pietas, & misericordia Domini; qui cum sit Rex Regum, & Dominus Dominantium, à nobis humillimis seruis tam parua exigit; Adeo, vt verificetur oraculum ipsius. *Iugura meum suauè est, & onus meum leue.*

Aliqua tamen ratio disparitatis huius rei potest inueniri; nam Domino terreno damnum euenit ex hoc, quod erret in electione mediorum seruus ipsius; secus autem Domino celesti. Item media verosimilia non inferuiunt ad finis consecutionem, nisi vera in re sint; secus probabiles opiniones nobis inferuiunt ad finem, nempe ad honestam electionem; quia hæc à probabilitate opinionum, non à veritate ipsarum dependet.

Octauum est. Si quis arcu iaceret sagittam ad aliquod signum, & vno modo iaciendo, probabile illi esset

esset collimaturum sine læsione vlla manus; alio vero modo iaciendo, probabilius sciret se collimaturum, sed cum læsione manus; iste profectò, si pluris faceret collimationem, quam manum illæsam, sequeretur probabiliorem rationem collimandi; licet cum læsione manus; quam minus probabilem sine læsione. Ergo homo, qui inquirendo, quod est licitum, agit ad collimandum, si amaret magis licitum, quam temporale commodum, sequeretur probabiliorem rationem, licet cū damno commodi temporalis, quam minus probabilem sine damno commodi temporalis; sed qui amat magis temporale commodum, quam licitum, peccat; ergo &c.

Resp. Exemplum non esse ad rem, quia homo siue sequendo probabiliorem, siue minus probabilem, semper certò ad scopum per se intentum collimat; nēpe ad licitum operationis, quæ per se semper formaliter honesta est, per hoc præcisè, quod de honestate materiæ probabiliter constet; seu per hoc præcisè, quod constet dari opinionem probabilem de honestate materiæ. Vndè semper sequitur rectam rationem, ac proinde semper certò collimat ad scopum præfixum in moralibus. Vndè, qui sequitur minus probabilem, non proindè est minus certus de honestate suæ actionis, quæ honestas per se formaliter intenditur, quam sit certus ille, qui sequitur probabiliorem; licet hic sit magis (semper tamen intra latitudinem probabilitatis) certus de honestate materiæ in se, quam sit alter. Sed hoc non officit ex fusè probatis in toto hoc opusc. Non ergo, qui sequitur minus probabilem, anteponit bonum temporale spirituali; sed semper bonum spirituale assequitur, honestatem scilicet actionis suæ, & satisfactionē, seu impletionem præcepti diuini, iubentis nos agere secundum rectam rationem.

S E-

SECTIO SEXTA.

Soluuntur quædam argumenta ab absurdo.

TRia sunt absurda, quæ ex nostra sententia deducunt aduersarij, quæ vrget Candidus *q. 5. argumento 9. 10. & 11.* Primum est. Si admittatur posse quem in causis animæ, & salutis suæ spiritualis vti opinione minus probabili, & sic alteri consulere, sequitur, quod etiam Medicus possit curare infirmum iuxta minus probabilem; & sic si habeat duo medicamenta, quorum alterum probabilius sit sanatiuum, & minus probabiliter occisiuum, & aliud, quod probabilius sit occisiuum, quam sanatiuum, poterit hoc secundum adhibere, & sic probabilius occidere, quam sanare; quod profectò, vel ex terminis absurdum videtur; & nullus est, qui vellet secum à Medico suo ita agi, & Medicus iste ab egrotorum cura omnino expelleretur.

Secundum absurdum est. Ex nostra sententia sequitur, quod Iudex possit ferre sententiam in fauorem iulij, qui minus probabiles habet rationes, relicto illo, pro quo probabilius esset sentiendum. Quod iniustum videtur; quod scilicet ille, qui habet minus iuris, & rationis, sententiam habeat fauorabilem. Huic simile est aliud absurdum, quod Aduocatus possit tueri causam Clientis minus probabilibus rationibus, cum habeat probabiles.

Tertium est. Ex nostra sententia sequitur, quod possimus vti opinione minus probabili, etiam in materia, & administratione Sacramentorum, ac proinde nos exponere periculo irritandi Sacramentum, & non suscipiendi effectū illius, in damnum nostræ animæ, vel aliorum, quibus impenditur Sacramentum.

Hæc absurda distraxere DD. nostros in varias sen-

E e

tentias

tentias. Nam alij concedunt ex nostra sententia hæc omnia sequi; illa tamen negant esse absurda. Alij è contra hæc pro absurdis reputant, negant autem ex nostra sententia benè inferri, & varias tradunt disparitates, & exceptionis causas. Vtrimq; autem sunt magni nominis Doctores.

Antequam, quid sentiam, aperiã; adnotanda est diligenter doctrina Suar. tom. 4. in 3. p. d. 26. sect. 6. n. 5. maximum scilicet esse discrimen inter quæstiones Iuris, & quæstiones facti. Quæstio iuris est, an aliquid sit honestum, & licitum. Quæstio facti est, an hoc modo agendo, aliquid re vera fiat. E. G. hæc est quæstio iuris. An Cambium recursæ sit iustum. Hæc vero facti. An sub hac forma, in nomine Genitoris, Geniti, & Spiritati verè subsistat in facto baptisma.

Hæ autem quæstiones, sicut diuersæ sunt, ita non pari modo specificatur voluntas in illis honestè eligendis; nam in quæstionibus facti maior diligentia requiritur; quàm in quæstionibus Iuris; siquidem in quæstionibus Iuris non est præceptum, vel necessitas ponendi in re, seu eligendi, quod in re honestum est; nec ex hoc quod fortasse eligatur inhonestum, sequitur vllum damnum facta prius prudenti diligentia. At verò in quæstionibus facti est præceptum ponendi factum, & faciendi, quod illud subsistat in re, & ex eo, quod non subsisteret, sequeretur damnum; puta in casu Sacramenti, nõ subsistente facto irritaretur Sacramentum, & præiudicium graue inferretur suscipienti.

Hinc ergo in istis, quando constat, quod vno modo factum subsistat, eo modo omnino agendum est; & si certus modus non datur, vel aliquando per accidens non suppetit, & instat necessitas agendi, semper tutiori modo agendum est. Vndè licet in quæstionibus Iuris

ris non esse semper tenendam tutiorem certum sit: in quæstionibus facti illa semper, certior scilicet, tenenda est.

Et hoc meo iudicio est discrimen verum inter opiniones, seu quæstiones Iuris, & facti; non vero illud; quod affert Io: Sanchez in *selectis d. 43. nu. 48. & seq.* scilicet opinionem omnem circa factum, non opinionem, sed dubium esse: vndè cum illa non posse quæ agere; solam autem opinionem Iuris esse veram opinionem: vndè in quæstionibus facti ad rectè agendum requiri certitudinem. Hoc enim non facile capio; vndè sic argumentor.

Opinio facti E. G. ex ipso Sanchez est hæc. Vxori proponitur virum suum iamdiu absentem mortuum esse, duobus, vel tribus viris fide dignis affirmantibus, totidem autem negantibus. Sed si mulier ex auctoritate affirmantium moueatur ad credendum virum suum mortuum esse, verè opinatur, & non dubitat; ergo opinio facti realissima est opinio, & non dubium. Probat minor. Vel pro dubitare, intelligitur formidare, vel suspendere assensum. Si primum: fateor, quod dubitat; sed hoc non tollit opinionem, cum opinio, qua talis, probabilissima licet, inuoluet formidinem. Si secundum, hoc pacto profecto non dubitat, quia assentitur vni parti, credit virum suum mortuum esse; ergo non suspendit assensum; sanè opinio Iuris opinio vera est, & tamen etiam ipsa formidinem inuoluit; cum hoc sit essentialè omni opinioni, quæ opinio est; ergo etiam si opinio facti dubium inuoluet hoc pacto, hoc est formidinem, adhuc erit verissima opinio.

Dices ex eodem nu. 50. Opinio facti est dubium, quia non potest securitatem afferre conscientiae, nec enim decernit, an possit aliquid licitè fieri, vel non; sed solùm, an aliquid verè sit factum, necne; verè subsistat, necne.

Contra tamen est primo. Quia, hoc neque dicunt multæ quæstiones Iuris, puta, an Cambium recursæ sit iustum; & vniuersaliter nullus actus speculatiuus dicit de operabili, sed præscindit; vt visum est *d. p.* & tamen quæstio omnis Iuris dicitur vera opinio.

Contra secundo. Quia licet nihil opinio facti dicat de operabili, tamen ex ipsa statim consequitur dictamē, seu iudicium præscribens hic, & nunc posse fieri, seu licitam esse talem operationem; quod quidem iudiciū est in eodem ordine, ac est opinio facti; & si pro facto sunt rationes validæ, pro hoc iudicio consequenti sunt etiam rationes validæ; immo eadem prorsus, quæ militant pro facto, militant etiam pro hoc secundo iudicio decernente aliquid circa factum. E. G. in casu allato, pro facto, quod nempe vir mortuus sit, proponuntur vxori rationes validæ, nempe trium virorum dignorum fide testimonia. Ex his rationibus quid sequitur? sequitur probabile esse, quod nubere posse alteri viro. Nam certum est vxorem nubere posse alteri viro, quando certa est de morte viri sui; ergo probabile est nubere posse, quando probabiliter scit de morte viri; sed in hoc casu probabiliter scit de morte viri; habet enim pro morte viri probabiles rationes, nempe valida, & fide digna testimonia; ergo probabile est ipsā posse nubere alteri viro: sed per Sanchez cum opinione Iuris potest quis agere, & habet securitatem, animæ; ergo etiam cum opinione facti, ad quam essentialiter consequitur talis opinio Iuris.

Vrgeo. Per Sanchez, habens opinionem minus probabilem, quod possit tollere ab aliquo aliquam rem, potest tuta conscientia illam arripere; ergo etiam habens opinionem probabilem facti, quod nempe sit sua. Consequentiam hanc, quam negat Sanchez, sic demonstro.

Ex

Ex hoc, quod habeā rationes graues, quod res sit mea, sequitur euidenter, & necessario, quod possim illam arripere, seu saltem, quod probabile sit me posse illam arripere; nam certum est me posse arripere rem, quæ certò est mea; ergo possum, seu probabile est, me posse arripere rem, quæ probabiliter est mea. Immo hæc opinio probabilis, quod possim rem arripere, non potest fundari nisi in hac opinione facti, quod sit mea; omne enim, quod non est meum, arripere non possum, & solum meum arripere possum. Sed quando certum est rem esse meam, non est opinio probabilis, quod possim illam arripere, sed est cognitio certa, & euidens; ergo tunc est probabile me posse arripere, quando non sunt rationes certæ, sed graues, sed ponderantes, sed probabiles, quod sit mea.

Insto. Si cum opinione circa factum non potest quis agere; sed adhuc, vt agat, debet certitudinem facti habere; ergo nunquam quis agere poterit in materia iustitiæ cum opinione siue probabili, siue probabiliori, quod est absurdum. Probo consequentiam. Sumus in materia iustitiæ, quando aliquid debeo dare, vel arripere; sed opinio omnis probabilis, vel probabilior dicens me debere, non debere dare, vel arripere supponit opinionem circa factum; scilicet, an res danda, vel arripienda sit mea, vel alterius; si enim quoad hoc non sit opinio, sed certitudo, iam non est opinio, sed scientia euidens de hoc, quod est me dare, seu reddere debere, & me posse arripere; ergo, vel nunquam in materia iustitiæ possum agere cum opinione probabilissima licet: vel cum opinione circa factum semper possum agere; quia ex illa confurgit opinio Iuris infalibili, & necessaria sequela, saltem vniuersaliter.

Et sane omnis obligatio restituendi oritur, vel ex eo, quod

quod rapuerim rem alienam, vel ex eo quod possideam rem alienam: si ergo sit certum rem, vel raptam, vel possessam esse alienam, non potest esse sub opinione, an debeam restituere, quæ est quæstio Iuris, sed erit sub scientia euidenti. Igitur in tantum erit sub opinione obligatio restituendi, in quantum sit sub opinione, quod res sit mea, vel aliena, quæ est quæstio facti; ergo à primo ad vltimum, & opinionem facti verissimam, esse opinionem, & cum illa posse securè agi, quando potest agi cū opinione Iuris, concedendum est.

Quod si velit Sanchez, ideo opinionē facti nō sufficere, quia vltius ad agendū requiritur iudicium dictans debere, seu posse ex tali facto sic operari; ego non nego; immo vltius tertio loco volo requiri iudicium practicum euidens dictans, eligi posse opinionem Iuris, quæ ex opinione facti consequitur; solum enim, quod contendo est, opinionem facti esse verissimam, opinionem, non secus, ac opinionem Iuris; & quando cum opinione Iuris potest agi, sufficiat etiam opinio facti. Et vi motiuorum circa factum lequi, & oriri probabilitatem in opinionem Iuris, & rectitudinem infalibilem in iudicium practicum, seu rectam rationem electiones opinionis Iuris proponentem, & dictantem; siuè modo isti actus interueniant formaliter, siuè virtualiter.

Similiter in hoc sensu fateor probabilitatem circa factum posse appellari probabilitatē remotam, & probabilitatem circa Ius probabilitatem proximam; vt acutissimè docet Cardinalis de Lugo *t. p. de Iust. & Iure d. 16. sect. v. n. 97.* In quantum scilicet, cum ad honestam actionem, seu electionem moralem præsupponatur primo iudicium practicum dictans euidenter hic, & nunc talem actionem, seu electionem talis materiæ esse

esse honestam. Secundo iudicium speculatiuum, quod ipsa materia, seu obiectum electionis sit licitum, & honestum. Tertio etiā quandoq; prærequiratur cognitio facti; profecto sicut cognitio facti se habet remotè ad iudicium practicum, seu rectam rationem, & proximius se habeat iudicium Iuris, dictans obiectum, seu materiam electionis esse honestam; sequitur, quod in ordine ad rectam rationem, & honestam electionem, probabilitas Iuris sit proxima, & facti remota. Puta, queritur, an res aliqua sit mea; hæc est quæstio facti. Secundo, an licitum sit illam retinere; hæc est quæstio Iuris; hæc vtiq; est proximior, quia sequitur ex prima.

Insuper, vt mox etiam dicebam, concedo vltro, cum hac probabilitate solum remota, seu cum sola opinione facti non posse quem agere; quando scilicet ex tali probabilitate remota non potest oriri proxima, & ex tali opinione facti non potest oriri opinio Iuris; prout quādoq; contingit, ex aliquo impedimento, puta alicuius legis: prout exemplificat Card. cit. n. 100. scilicet, quādo ex tribus testibus affirmantibus aliquem esse reum alicuius criminis, & totidem negantibus, sequitur quidem probabile esse illum esse reum, non potest tamen proinde condemnari, nec resultat ex opinione hac facti, quod sit reus, opinio probabilis, quod possit condemnari; quia leges volunt, quem condemnari non posse, nisi delictū sit plenè probatū, non est autē plenè probatum, quando probabiliter tantum est probatum.

Verum regulariter ex opinione probabili circa factum consurgit etiam opinio Iuris. Sic in vniuersum in materia iustitiæ, ex hoc quod sit probabile rem esse meam, sequitur probabile esse, quod possim retinere, & ab alio arripere; nam alias nunquam possem ab alio arripere, nisi constaret certò, & euidenter esse meam:

meam: in quo casu non daretur opinio, sed euidentiā Juris; & sic sequeretur, quod nunquam possem rem aliquam retinere, vel ab alio arripere cum probabilitate Juris, sed semper cum euidentiā, quod profecto difficile est. Item in materia matrimonij, ex hoc, quod sit verosimile virum esse mortuum posse uxorem nubere alteri viro, docet *Gl. super cap. in presentia de spons.* ergo etiā in casu matrimonij ex opinione facti nempe mortis viri, sequitur opinio Juris nempe posse nubere.

Item in *c. significasti 2. de homicidio voluntario*, habetur quem censendum irregularē, nisi cōstet vulnus nō fuisse lethale. An vulnus fuerit lethale est quæstio facti. Quid intelligitur per ly constare? Legatur *Barb. super hoc cap. in collect.* dicit intelligi, quod vnus Medicus, etiā alio contradicente asserat, dummodo senior sit; certè autem, hoc stante, hæc quæstio remanet sub opinione; igitur ex hac opinione facti sequitur, quem non habendum pro irregulari; quæ est quæstio Juris. Sic pariter in multis alijs materijs.

An autem quando factum est controuersum, ad agendum sine peccato debeamus sequi probabiliorem, dicam infra; nunc ad absurda contra nos illata redeo, & vt clarius procedam, fit.

Conclusio Prima.

Absurdum censeo, quod Medicus in curando possit vti opinione minus probabili; hoc est adhibere medicamenta, quæ minus probabiliter arbitratur profutura, & probabilius iudicat esse nocitura; Vnde Medicus sic agens peccaret contra iustitiam, & contra charitatem.

Conclusio probatur primo. Quia Medicus consulere tenetur salutem ægrorum, & euitare periculum interficiendi

ficiendi infirmum. Hanc propositionem sic simpliciter prolatam, & intellectam nullus negare potest; ergo absurdum est, quod Medicus licitè possit adhibere medicamenta minus probabiliter sanatiua, & probabilius occisiua, dum suppetunt medicamenta meliora, & probabilius sanatiua, quæ æquè benè potest applicare; Consequentia probatur, quia sic agendo simpliciter non consulit salutem infirmi, cum exponat ægrum maiori periculo moriendi, quam salutem acquirendi, cū facile posset eum exponere minori periculo: ex illa enim parte est maius periculum, vbi sunt minus probabiles rationes.

Confirmatur primo. Hic sumus in quæstione facti, vocatur enim Medicus, vt infirmum sanet, & si errat in medijs, nempe medicinis, aberrat à fine, & causet nō salutem, sed mortem infirmi; ergo Medicus habet præceptum ponendi factū; ergo debet meliori modo, quo æquè benè potest cooperari facto; ergo tenetur meliora media, quæ æquè benè potest adhibere; ergo cum habeat parata, & remedia probabilia, & minus probabilia, tenetur probabilia adhibere.

Secundo probatur Conclusio, quia tenetur Medicus magis consulere vitæ, & salutem infirmi, quam morti ipsius; ergo tenetur probabilius sanatiua remedia adhibere. Probo consequentiam, si adhibet remedia probabilius occisiua, & tantum probabiliter sanatiua, magis consulit morti, quam vitæ; quia hæc media magis sunt conducentia ad mortem, quàm ad vitā. & sanè si alicui volenti occidere Petrū proponerentur duo medicamenta vnū probabilius sanatiuū, alterum vero minus probabiliter sanatiuum, sed probabilius occisiuū, quid faceret, si Petrum vellet occidere? profecto daret remedium minus probabiliter sanatiuum; ergo è contra

tra Medicus, qui debet sanare, debet remedium adhibere probabiliter sanatiuum.

Urgeo. Medicus sequendo minus probabilem, probabiliter occidit infirmum; quàm sanet; ergo potiori iure dicetur occidere, quàm mederi; qui autem potius occidit, cum teneatur mederi, nonne peccat? Benè dicit Candidus, nullus vellet pro se huiusmodi Medicum, qui potius occideret, quàm sanaret, & si quis hunc eligeret, æger potius mente, quam corpore dicendus esset.

Tertio, quia Aristoteles 1. *Topicorum* ait. *Non ideo malus Medicus, si non semper sanet, dummodo nihil omiserit eorum, quæ sunt ex arte; ergo malus Medicus est, & peccat, qui aliquid omittit eorum, quæ sunt ex arte, & qui non operatur ex arte; ergo malus est Medicus, qui operatur via magis fallibili, & minus probabili; operari enim ex arte est operari via minus fallibili. Ars enim minus fallibilis, quam potest, esse curat, & sic viæ eius sunt viæ minus fallibiles; & per consequens probabiliores; ergo ijs insistendum, & cuiq; agendū iuxta illas.*

Quod autem Medicus peccet non solum contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, patet, quia, si ad hoc obligationem habet, habet ex officio; ergo hæc est obligatio ex iustitia. Item, si ego sciens darem medicamentum minus probabiliter sanatiuum Petro; & Medicus sciens daret idem Paulo, vterq; peccaremus; certè autem magis Medicus, quàm ego, & diuersimodè; ergo, quia ego solum contra charitatem, Medicus etiam contra iustitiam. Deniq; Medicus ad sanandum ægrotum stipendio ducitur, ducitur autem, vt meliori modo, quo potest, ægrotum sanet, & si sciretur illum non vti melioribus medijs, profecto non duceretur; ergo ex pretio conuentione interueniente, velut taci-

ta,

ta, & interpretatiua ducitur ad sanandum, & medendum melioribus medicamentis; ergo ex iustitia tenetur id agere.

Dices. Quando medicamentum certò sanatiuum suppetit, tunc tenetur Medicus illud adhibere, quia tunc potest certò sanare; at verò, quando omnia medicamenta, quæ suppetunt, sunt fallibilia, quia tantum probabiliter sunt sanatiua, magis, vel minus: tunc quia ex vtraq; parte est periculū, & ex vtraq; spes poterit quodlibet prudenter adhiberi; etiam enim minus probabile sanare potest, & magis probabile potest interficere.

Contra tamen est quia, licet vtrumq; sanare possit, & interficere, adhuc vnum est magis sanatiuum, & minus interfectiuum, quam aliud; probabiliter est, quod vnum sanet, aliud verò, quod occidat; ergo, qui debet consulere potius saluti ægroti, quam morti, debet quod magis iudicatur sanatiuum applicare; & si applicat, qd magis iudicatur interfectiuum, potius consulit morti, quam vitæ; applicat enim medium magis conducens ad mortem, quàm ad vitam. Sed Medicus debet potius consulere saluti, quam morti infirmorum; ergo &c.

Dices. Qui operatur cum opinione probabili, prudenter operatur, & per consequens non peccat.

Resp. Distinguendo antecedens, qui operatur cum opinione probabili, ex qua si sit falsa, oriatur damnum alicui, cuius tenemur indemnitati prouidere, prudenter operatur; falsum est antecedens; citra hunc casum, concedo antecedens; Medicus autem est in hoc casu, ergo &c.

Et hinc sequitur hoc absurdum de Medico non deduci ex nostra sententia, quia Medicus ea tenetur sequi probabiliorē, quia est in quæstione facti, & facto tenetur consulere; si autem sequatur minus pro-

Ff 2 babilem

babilem, factō non consulit; sed potius negationi facti. Explico clarius; si minus probabilis sit falsa, occidit infirmum, & damnum infert proximo, cuius indemnitati tenetur ex officio consulere; vndè quod specificat electionem Medici quoad medicamenta, est ratio, seu formalitas tuti, non probabilis; vndè semper tutiori Medico insistendum est, quando alterum non est tutum. E contra autè, quod specificat generaliter actiones nostras in esse honesti, non est ratio tuti, sed ratio probabilis; quia ex hoc ipso, quod opinio sit probabilis, tutissima est, quia electio sequitur infallibiliter honesta; vndè hic sumus in diuerso casu; medicamenti veritas sanat infirmum; animam nostram sanat opinionis, nō veritas, sed probabilitas; & si enim probabilis opinio falsa sit, adhuc honestè operamur; vndè Medicus veritatem quærere tenetur, ac proinde sequi maiora signa veritatis; at in foro Conscientiæ probabilitatē tenemur sequi, quæ quia etiam est in minus probabili, ideo &c.

Hic autem placet adnotare parum consequenter locutum Io: Sanchez *d. 44. n. 36.* dum docuit Medicū posse applicare medicamenta, quæ minus probabiliter putat, seu quæ minus probabilis opinio docet, esse sanatiua; quia, ait, secundum suam conscientiam applicat id, quod fore salutiferū arbitratur; hoc inquam est parum consequenter dictum. Nam dum quærimus, an medicamentum sit sanatiuum, necne; hæc est quæstio facti; ergo opinio dicens esse salutiferum est opinio facti; sed cum opinione facti, quia dubium illa est, & non opinio per Io: Sanchez, non possumus agere, vt docet *d. 43. nu. 48. & seq.* ergo neq; Medicus potest agere, & applicare medicamenta secundum opinionem minus probabilem: vel si hoc admittendum est, malè dictum est supra *loc. cit.* cum opinione facti non posse quem agere.

Urgeo,

Urgeo, docet hic auctor *d. 44. n. 51.* Iudicem debere ferre sententiam secundum opinionem probabiliorem, quando sumus in quæstione facti, & cum disputatur, & controuertitur, an aliqua res sit huius, vel illius; & illi rem esse applicandam, qui probabilius ostendit rem esse suam; quare ergo idem non dicendum de Medico, qui etiam est in quæstione facti, & est veluti iudex inter medicamenta; quare non debet applicare medicamentum, quod probabilius ostenditur sanatiuum?

Conclusio Secunda.

Iudex non potest in sententiando sequi partē minus probabilem, siuè simus in quæstione facti, siuè iuris; hoc est, nec cum opinione facti, nec cum opinione Iuris minus probabili potest Iudex sententiam ferre, sed debet omnino sequi probabiliorem; aliter peccat contra iustitiam.

Exemplifico Conclusionem. Duo prætendunt rem aliquam esse suam; probant scripturis, testibus. Hic sumus in quæstione facti; & dico debere Iudicem ferre sententiam in fauorem illius, qui melius probat rem esse suam. Vel prætendunt duo sibi rem aliquam adiudicandam; quia lex aliqua, quæ diuersimodè à DD. intelligitur secundum varium intellectum fauet vtrique. Hic sumus in quæstione Iuris; & dico debere Iudicem sequi sententiam probabiliorem; & cui probabilius legem iudicat fauere, rem esse adiudicandam.

Probat Conclusio primo vniuersaliter, quia Iudex in quacumq; quæstione, siuè Iuris, siuè facti debet sententiare ex iustitia, & in præhabendo vnum alteri, debet agere ex iustitia; alias si non agit secundum iustitiam, peccat, cum ad id, qua iudex teneatur; sed sequendo minus probabilem, siuè in quæstione Iuris,

siuè

siuè facti non sententiat ex iustitia; & sententiando secundum minus probabilem in fauorem vnus non præhabet vnum alteri secundum iustitiam; ergo sequendo minus probabilem, siuè in questione Iuris, siuè facti peccat. Maior ex terminis videtur clara; minor probatur, quia sententiarum ex iustitia, & secundum iustitiam, est sententiarum in fauorem illius, ad quem iustitia inclinatur. Sed iustitia in quacumque questione semper inclinatur ad partem probabiliorem; illa enim habet magis de iustitia, & per consequens magis ad illam iustitia inclinatur; habet magis de iustitia, quia habet magis de ratione, quæ iustitia est; ergo Iudex, vt agat secundum iustitiam, debet semper in quacumque questione sequi partem probabiliorem.

Confirmatur primo. Iudex in hoc, quod est sententiarum potius in fauorem vnus, quam alterius, & præhabere vnum alteri, debet moueri ab aliqua ratione ad sententiandum pro vno potius, quam pro alio; sed hæc non potest esse alia, nisi maior ratio vnus partis supra aliam; ergo debet moueri ad hoc à maiori probabilitate, quam habeant rationes vnus supra rationes alterius. Licet enim dicere possis ad sententiandum pro Petro E. G. habet rationes sufficientes, rationes scilicet simpliciter probabiles; tamen dico ego, ad præhabendum illum Paulo, quas rationes habet? ad sententiandum potius pro Petro, quam pro Paulo, qua ratione mouetur? ly potius vnde oritur? ex arbitrio Iudicis? ergo non rationabiliter præhabet vnum alteri; sed quia sic placet, & quia stat pro ratione voluntas, quæ est iniquum.

Confirmatur secundo ex communi omnium Gentium sensu, qui ferè nunquam errat, iuxta illud, *Vox populi, vox Dei*. Astræa, quæ iustitia est, fingitur habere stateram, & lances in nullam partem inclinantes

de se,

de se, sed solum, quæ mouentur, & inclinantur à rationibus partium, & vbi lances inclinant, ibi sententia est ferenda; sed inclinantur lances solum à maiori probabilitate rationum, quæ solæ in statera ponuntur; ergo ferenda semper sententia, vbi est maior probabilitas rationum. Hæ autem rationes, vt patent, militant tam de Iudice supremo, quam de inferiori.

Secundo probatur Conclusio, quia Iudex tenetur iudicare iuxta allegata, & probata, & secundum merita partium; ergo non ex arbitrio; sed allegata, & probata, & merita partium fauent parti probabiliori; ergo pro parte probabiliori ferenda sententia.

Tertio, Quia est præceptum iustitiæ, quod ius suum cuique tribuatur. Sed sententiando pro parte minus probabili non tribuitur cuique ius suum; nam pars magis probabilis habet hoc ius, vt sententietur potius pro illa, quam pro parte opposita. Habet enim vera maius ius, quod non consideratur in se, vt plurimum enim hoc euidenter non cognoscitur; sed consideratur in allegationibus, & probationibus, quæ profecto meliores, & fortiores sunt pro parte probabiliori; ergo illa habet hoc ius magis, quam opposita. Igitur contra iustitiam fit; si hoc ius ipsi non tribuatur, & non fiat satis ipsi sententiando pro illa, sed sententietur pro parte opposita.

Sit exemplum clarificans omnia. Titius accusatur homicidij; decem testes asserunt illum esse innocentem; tres nocentem. Quis sanæ mentis non dicat Iudicem iniquè acturum, si Titium in furcas agat? Ecce exemplum in questione facti; de modo exemplum in questione Iuris; Titius occidit hominem, sed in tali circumstantia, in qua decem DD. validioribus cum rationibus tenent esse absoluendum. Duo è contra cum

minus

minus validis rationibus dicunt esse condemnandum. Quæso, nonne iniquè ager Iudex, si illum condemnet? Titius habet maius ius ad hoc, ut absolvatur; ergo non obstante hoc, condemnabitur? hoc est durum.

Dices. Iudex agens cum opinione minus probabili prudenter agit; ergo licitè.

Resp. Negando antecedens, quia agit clarè contra iustitiam, quæ præcipit ius suum cuiq; tribui, quod ipse non tribuit, sic agendo, ut ostensum est.

Ceterù hoc absurdù, quod Iudex possit sententiare pro parte minus probabili, non sequitur ex nostra sententia. Disparitas enim est manifesta, quia in foro animæ semper sententiatur pro parte certa, nempe pro honestate actionis, etiam quãdo sequimur minus probabilem; adhuc enim est certum actionem esse honestam, quæ sola cadit sub sententia practica naturalis iudicatorij, & sub iudicio Prudentiæ. Nam sententia practica non cadit supra materiam operationum, sed supra honestatem electionis, vel omissionis illius. Utraq; autem semper honesta est, si de honestate materiæ sunt contrariæ opiniones simpliciter probabiles; vndè tam electio, quam ommissio possunt eligi (ne facias difficultatem in verbis, idem enim intelligo, ac possum licitè eligere, vel omittere) nec vlli fit iniuria.

Neque vero, quod perperam assumit Candidus, leditur vel Deus, vel honestum, quando eligitur minus probabilis; nam diuino præcepto fit satis, & honestù per se intentum semper sequimur, non autem refugimus ab illo, quando eligimus materiam minus probabiliter iudicatam honestam; electio enim, quæ semper per se intenditur, certò honesta est; vndè quamcumq; opinionem sequimur, nunquam recedimus à iustitia, nunquam ab honesto; secus in foro fori, in quo

neceffe

neceffe est ab iustitia, & honesto discedere, ut probatum est.

Adde, quod si pars minus probabilis, pro qua iudex sententiatur, falsa sit, graue damnum irrogatur oppositæ, contra quam sententiatur; quod non contingit in casu nostro, quia etsi minus probabilis sit falsa, adhuc nullum damnum patitur anima, ut ostensum est.

Neque dicas, quod materia, quæ minus probabiliter putatur honesta, habet maius ius, ut euitetur, quam ut eligatur; hoc enim falsum est; cum enim ratio, cur debeat eligi, sit probabilitas simpliciter honestatis, & hæc reperiatur, etiam quando minus probabiliter iudicatur honesta, sequitur, quod tunc habeat etiam ius sufficiens, ut eligatur. Præterea, quod ius habet materia in ordine ad sui electionem? certè solum ut sequatur electio certè honesta; sed hæc sequitur, etiam cum materia est minus probabiliter iudicata honesta; ergo &c.

Sit exemplum. Si leges statuunt, ut vir habens quasdam certas condiciones, possit assumi ad Magistratum; si sint duo eiusdem Magistratus Candidati, quorù uterque simpliciter habeat prædictas condiciones, sed vnus excellentius alio; peccabitne eligens habentem prædictas condiciones simpliciter? nequaquam. Quare hoc? quia legem implet. Sic etiam in casu nostro; quia quod exigit lex Dei, est, ut attendamus ad probabilitatem honestatis simpliciter.

Sed ob. Exigit Respublica à Iudicibus, ut decernant, & iudicent secundum allegata, & probata; ergo etiam Deus à nobis; nam ratio, quare Respublica hoc exigit, est amor veri, & recti, quem amorè etiam exigit à nobis Deus in foro animæ.

Resp. Negando consequentiã; licet .n. verè Deus exigit à nobis amorè iusti, & recti: hoc præcipuè exigit in

G g

nostris

noſtris actionibus practicis, ſcilicet voluntatis, quarum honeſtatem per ſe formaliter intendit; actiones autem voluntatis ſemper ſunt per ſe certò formaliter honeſtæ & rectæ, etiam quando ſequimur minus probabilem. In materijs autem noſtrarum operationum vult Deus nos moueri à vero, & recto, & quando illud euidenter conſtat, omnino illud ſequi debemus; at quando non euidenter conſtat, ſufficit ipſi, ſi ſimpliciter probabiliter verum eligamus; nec enim obligat ad maius bonũ; nimis enim hoc coarctaret conſcientias noſtras, ſi ſemper probabiliora ſequi deberemus. In ſumma, *Iugum Dei ſuauè eſt, & onus ipſius leuè*. E contra autem Republica magis grauat Iudices ab ipſa conſtitutos, & meritò; ſi enim veritatem nõ aſſequantur, graue damnum inferunt parti, contra quam ſententiant. Secus in cauſis animæ, in quibus etiam ſi veritatem non aſſequamur, nullum damnum ſubit anima noſtra; proinde Iudices tenentur veritatem, quantum ſimpliciter poſſunt, ſequi. Sanè Mundus vult diligentius, & exactius geri negotia ſua, quam velit Deus, quæ ad ipſum ſpectant. Et quod homines tantam diligentiam adhibeant in cauſis animæ, ac corporis, eſt de conſilio, non de præcepto.

Quod dixi de Iudice, idem dicendum de Aduocato, peccare ſcilicet, ſi minus probabiles rationes adhibeat ad tuendam cauſam Clientis, dum habet probabiliores, quas æque benè poteſt adhibere; pretio enim ducitur ad tuendam Clientis cauſam melius, quam poteſt; alias non ducendus. Item ſi rationes minus probabiles, non ſubſiſtant, ac proinde Clientis cauſa cadat, maximum damnum patitur; quod damnum poterat euitare Aduocatus, & tenebatur; ob hoc enim pretio accerſitur. Nec tamen proinde valet; ergo idem dicendũ in cauſis animæ

animæ vniuerſaliter, propter iam assignatas diſparitates, tum ad absurdum de Medico, tum de Iudice.

Hic autem nota absurdum de Aduocato non ita ex noſtra ſententiã à DD. inferri, ſed aliter; ſcilicet, aiunt, ſequitur, quod poſſit Aduocatus cauſam minus probabilem contra probabiliorẽ tueri. Sed hoc absurdũ nullum eſt; quamcumq; enim cauſam, dummodo euidenter non iuſtam poteſt Aduocatus, & Doctor tueri; cauſa enim quæcumq; dummodo probabilis, poteſt eſſe iuſta, & oppoſita probabilior licet, iniuſta. Hinc eſt, quod DD. communiter hoc negant eſſe absurdũ; maiorem habet difficultatem absurdum à nobis illatum: vnde ſiſſi ſumus illud absurdum re vera eſſe, ſed ex noſtra ſententiã non ſequi.

Concluſio Tertia.

Absurdum eſt poſſe aliquem vti, ſi uè adminiſtrando, ſi uè conficiendo, ſi uè ſuſcipiendo Sacramentum, opinione probabili, probabiliorẽ licet, quàm oppoſita, quando ſupperit ſententiã certa, qua poteſt vti. Item in concurſu probabilis cum probabiliori, absurdum eſt, poſſe quem vti opinione minus probabili; ſed debet ſequi probabiliorẽ, quando vel ſententiã certa non eſt, vel illa vti non poteſt. Qui ſecus facit, peccat contra Religionem; & ſi ex officio teneatur Sacramentum adminiſtrare, & conficere, peccat etiam contra iuſtitiam; ſecus contra charitatem. In caſu autem neceſſitatis, quando non poteſt in praxim deducere probabiliorẽ, vel certam, vtatur quis opinione probabili.

Concluſio procedit vniuerſaliter, quando agendo ſecundum opinionem probabilem, vel probabiliorẽ, eſt periculum irritandi Sacramentum, vel fruſtrandi proximum effectum Sacramenti; nam aliàs, licet illud

ministrare, quando, & cui per minus probabilem licet. Puta, cum queritur, an liceat amenti Eucharistiam ministrare; si enim sit opinio etiã minus probabilis, quod liceat, sine peccato Sacramentum ministratur.

Prima pars Conclusionis probatur, quia facit iniuriam grauem Sacramento, qui non facit, quantum moraliter potest, ne illud irritum in re euadat; sequitur tunc enim abusus Sacramenti; quia vel forma inepta cadit supra materiam aptam, vel è contra formæ aptæ subijcitur materia inepta; quem quidem abusum tenetur euitare homo, quantum moraliter potest; alias voluntariè se exponeret periculo irritandi Sacramentũ, cum voluntariè minus ageret, quam moraliter posset; præcipuè cum cadat sub præcepto diuino non irritare, nec se exponere periculo irritandi Sacramentum. Sed qui relinquit sententiam certam sequendo probabile, vel probabiliorem, non consulit, quantum moraliter potest indemnitati Sacramenti; melius enim, & securius consulitur sequendo sententiam certam: cum sequendo quamcumque probabilissimã licet, semper sit periculum, quod falsa sit, & per consequens, quod Sacramentum in re non subsistat; ergo peccat contra Religionem, qui utitur in materia Sacramentorum sententia, probabilissima licet, relicta certa. Dixi contra Religionem, quia peccatum ex abusione Sacramenti, siuè formæ, siuè materiæ ipsius contra Religionem est, & sacrilegium.

Dices. Sufficit, quod homo prudenter consulat validitati Sacramenti; consulit autem prudenter sequendo sententias probabiles.

Contra tamen est, quia prudenter non consulit alteri, qui potens æquè bene illum omnino saluum reddere, diuersimodè agit, & voluntariè illum exponit
periculo

periculo simpliciter pereundi; sed sequendo sententias probabiles, exponimus Sacramentũ periculo probabili non subsistendi; cum possimus sententiam certã sequendo, illud omnino validũ reddere; ergo sequendo sententias probabiles prudenter validitati Sacramenti non consulimus. Maior videtur propositio moraliter certa, minor est certa physicè, consequentia currit.

Secundo. Parochus, & Confessarius tenentur ex officio ouibus suis Sacramenta valida ministrare, quantum moraliter possunt; ad hoc enim ab Ecclesia instituuntur; ergo si in re tam graui, quæ salutẽ simpliciter animarũ concernit, negligentes sint, profecto contra iustitiam peccant, quia iustitiæ & officio suo nõ satisfaciunt.

Tertio. Peccat quilibet contra charitatem; quia in re graui charitas vrget nos, vt in re graui tutiori modo, quo moraliter possumus, proximo subueniamus. Sanè vrget nos illud præceptũ naturæ. *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*; ergo vrget nos, vt in administratione Sacramentorum, quæ si sint inualida, maximum, & æternum damnum subit proximus, sequamur viam certiorẽ, ac proinde probabiles sententias reijciamus, quando certa suppetit. Item quis vellet secum ita agi in administratione Sacramentorum? nullus profecto; ergo neq; cum proximo nostro sic agamus. Ex charitate enim ad hoc tenemur, & sumus in re grauissima.

Secunda Conclusionis pars sequitur ex præcedenti; nõ agit, quantum moraliter potest, qui probabilem sequitur relicta probabiliori; plus enim potest agere sequendo probabiliorem: quæ sicut plus habet de veritate; sic plus de securitate, quod res habeat se, sicut illa enunciat, & per consequens certius est, quod Sacramentum secundum illam fiat, & re vera subsistat, quam secundum minus probabilem.

Neq;

Neq; dicas. Vtroq; modo contingere potest, quod Sacramentum non subsistat, neutra enim est certa; ex alio autem capite prudenter agimus, sequendo opinionem probabilem.

Contra enim est, quia licet utroque modo contingere possit Sacramentum irritari; tamen minus hoc contingere potest, seu minus nobis apparet contingere posse, quod Sacramentum irritetur, si sequamur probabiliorem. Ex alio autem capite prudenter non agit, qui salutem proximi consulit minus, quam potest, cum æquè bene possit magis, & tutius consulere, sicut neq; prudenter consulit indemnitati Sacramenti.

Confirmatur utraq; pars conclusionis ex D. Augustino lib. p. de Baptismo contra Donatistas c. 3. ubi ait. *Qui est certus in Catholica Ecclesia esse Baptismum, & ibi rectè accipi; in parte vero Donati esse Baptismum quidem certus est, rectè autem accipi certus non est; quia licet illi dicant, hoc nos negamus; partem Donati relinquat, & in Catholica Ecclesia baptizetur.* Et concludit postea vniuersaliter peccare grauiter, qui in rebus ad salutem animæ pertinentibus certis incerta præponit; ergo ex Augustino concurrentibus duabus sententijs quò ad susceptionem, seu administrationem Sacramentorum, quarum vna est certa, alia non certa, quia licet ab aliquibus afferatur, & probetur, fallibilis tamen simpliciter est, certa omnino tenenda est; aliter grauiter peccatur. Secunda autem pars sequitur ex prima, ut ostensum est supra.

Tertia etiam conclusionis pars patet, quia in casu necessitatis consulit Sacramenti validitati, & salutem proximi, quantum potest, qui sequitur probabilem; cum nec probabiliorem, nec certam sequi possit tunc; ex alia autem parte probabilis sententia certo scitur posse esse

esse vera, & habet pro se graue fundamentum veritatis; ergo quia Sacramentum tunc tutius fieri non potest, & instat necessitas illud conficiendi, possumus uti opinione probabili.

Dices. Melius est tunc Sacramentum non conficere, seu non administrare, cum sit melius Sacramentum non confici, quàm exponi periculo irritationis.

Contra tamen est primo, quia licet re vera sequendo minus probabilem sit periculum irritationis, tamen admodum etiam probabile est futurum validum Sacramentum, cum qua probabilitate prudenter dicitur consultum Sacramento, in hoc casu, quia nullus melior modus suppetit. Quod autem, quando tutior agendi modus non suppetit, prudenter eligatur minus tutus, & dicatur prudenter consultum alicui, res est clara.

Contra secundo, quia magis præponderat salus proximi, seu vtilitas, quæ illi à Sacramēto dimanat, quàm periculum irritandi Sacramentum, quando tale periculum imminet ex opinione probabili, cum qua verosimile admodum est, quod non irritetur. Et ratio est euidens, quia Sacramenta sunt instituta à Christo Domino ad salutem animarum, tamquam ad finem; ergo magis præponderat consecutio salutis animarum, quam periculum, quod Sacramentum non subsistat, semper enim magis præponderat finis, quàm media. Præterea si argumentum valet, nec licebit ministrare secundum probabiliorem, cum etiam secundum illam sit periculum irritationis.

Infrabis. Tunc debet ministrari, & confici sub conditione.

Contra tamen est, quia si periculum irritationis, quod oritur ex opinione probabili, cogit, ut Sacramentum sub conditione ministraretur; ergo etiam cum opinione

nione probabiliori erit conficiendum, & ministrandū Sacramentum, sub conditione: quia etiam ex hac oritur periculum irritationis, & licet minus, adhuc simpliciter in eodem genere. Igitur solum debet Sacramentum sub conditione ministrari, quando sumus in dubio orto ex insufficientia rationum, non verò quando sumus in opinione simpliciter probabilis, quia tunc cum graui fundamento iudicatur futurum validum Sacramentum.

Quæres. Quid dicendum de sententia illorū, qui dicunt utentem sententia probabilis relicta certa in materia Sacramentorum, non peccare contra Religionem propriam, & naturalem Sacramento, sed solum contra consuetudinē Ecclesiæ, quæ vnanimiter certam sequitur: & quia consuetudo habet vim legis, ideo peccare contra obedientiā, quæ obedientia, quia concernit materiā religiosam, ideo in hoc sensu posse dici peccare contra religionem; prout Io: Sanchez multos refert ita sentientes *d. 44. n. 26.*

Resp. Me approbare libenter, quod relinquens sententiam certam vsualem toti Ecclesiæ peccet, etiā contra obedientiam; sed vltius contendo etiam peccare contra Religionem propriam, iustitiam, & charitatem, vt probaui.

Dices. Conclusio posita debet tantū intelligi, quando sermo est de spectantibus ad Sacramentum de iure diuino ex Christi institutione; non verò quando sumus in ijs, quæ sunt iuris positiui, & pendent præcisè ab institutione Ecclesiæ: quia tunc agenti cum opinione probabilis Ecclesia confert auctoritatē, & iurisdictionē, & supplet Ecclesia defectus, qui alioquin in re possent contingere; vnde certò subsistit tunc Sacramentum, etiam si opinio probabilis, quam sequimur sit falsum

sū dicēs. Ecclesiā autē supplere, & conferre iurisdictionem agenti cum opinione probabilis, siue etiam quando interuenit error communis, & titulus coloratus, est communis sententia DD.

Resp. Quod re vera, si certa esset sententia, quæ docet Ecclesiam conferre iurisdictionem agenti cum opinione probabilis, seu quando interuenit error communis, libenter distinguerem, & admitterem conclusionē procedere solum in ijs, quæ sunt iuris diuini à Christo instituta; sed quia hæc opinio solum est probabilis, ideo nullam censeo apponendam distinctionem, seu limitationem: quia etiam in ijs, quæ ad Ecclesiam spectant, non est certum illam conferre auctoritatem non habenti, quando interuenit error communis, vel opinio probabilis; ergo potest esse falsa prædicta sententia, ac proinde contingere, quod etiam Sacramentum irritetur, ex defectu rerum ab Ecclesia exigitarum; ergo adhuc est periculum.

Quod autem prædicta sententia non sit certa, patet, quia sunt multi graues DD. qui illam dicunt falsam, cū adducantur contra illam multi textus SS. Canonum, & definitiones Cardinalium; ergo potest esse falsa: sanè non excedit limites sententiæ probabilis. Legatur Io: Sanchez *d. 44. nu. 10. §. Per principia, & §. Præterea.*

Sed obijcies primo contra positam conclusionem. Qui sequitur opinionem probabilem certa relicta, putat se prudenter agere, & cum valido fundamento putat se Sacramentum validè conficere; ergo nullam iniuriam infert Sacramento; quia illud putat non irritandum.

Resp. Quod in primis prudenter nō agit, propter dicta; secundo, licet putet cum graui fundamento se validè conficere, adhuc certo scit posse Sacramentum in re

evadere irritum; quia scit cuicumque probabili opinio-
ni posse subesse falsum, & scit etiam se aliam partem
sequendo validè conficere Sacramentum, & tunc cer-
tò, & infallibiliter; ergo voluntariè se exponit pericu-
lo, quod scit adesse, ac proinde non consulit, quātū mo-
raliter potest indemnitati Sacramenti, & saluti proximi;
ergo iniuriam infert Sacramento.

Obijcies secundo. Quid est fieri iniuriam Sacramē-
to? quid est hoc? Deo non fit iniuria, ipse enim actio-
nes nostras respicit, quæ si inculpabiles sint, quales
sunt, quando procedunt ex opinione probabili, Deus
non læditur. Sacramento neque, quia illud res in anima
est, etsi nō ponitur in re, nulla fit ipsi iniuria, ergo &c.

Resp. fieri iniuriam Deo, vt auctori Sacramento-
rum, cum enim Deus statuerit hanc materiam, & hanc
formam, quæ simul coniungantur, qui aliter ac ipse
præscribit, facit, & supponit materiam aptam formæ
ineptæ, vel è contra: vel exponit se voluntariè pericu-
lo transgrediendi eius institutionem, facit iniuriam ipsi
institutori. Neq; vero inculpabiliter agit, qui sequitur
probabilem in hoc casu, quia se exponit periculo vo-
luntariè irritandi Sacramentum, & non succurrendi
proximo, vt tenetur, ideo &c.

Obijcies tertio. Conficiens, vel ministrans Sa-
cramentū putat se illud validè conficere; ergo nō facit
iniuriā suscipienti ministrando secundū opinionē pro-
babilem; ergo ad minus non peccat contra charitatē.

Resp. negando primam, & secundam consequen-
tiam, quia adhuc certò scit posse Sacramentum non
subsistere sic ministrando, & per consequens posse pro-
ximum graue damnum subire; ergo peccat contra
charitatem, quia voluntarie exponit proximum suum
prædicto periculo.

Sed

Sed urgebis. Ex charitate tenemur succurrere pro-
ximo, si iudicamus illū esse in extrema necessitate; quod
si iudicamus probabiliter, quod illa extrema non sit,
non tenemur illi succurrere; etiam si alioquin, si nostra
opinio sit falsa, damnum subeat proximus. Item rem
proximi teneor restituere ex iustitia; si tamen proba-
biliter rem, quam habeo, puto meam, non teneor re-
stituere; etiam si, si mea opinio sit falsa, damnum irro-
getur proximo; ergo licet teneamur proximo mini-
strare valida sacramenta, sufficit, si illa ita ministremus,
vt opinemur cum fundamento validè ministrari.

Resp. Concesso antecedente quò ad omnes sui par-
tes, negando consequentiam. Disparitas est manifesta;
quia proximus non habet ius, vt ei succurramus, nisi
quando constat euidenter, quod est in extrema neces-
sitate; seū nullus habet obligationem, seū debitum sub-
ueniendi proximo, nisi quando constat, quod proxi-
mus est in extrema necessitate; ideo quando probabile
est, quod non sit in extrema necessitate, non tenemur
ei succurrere. Ita quando de re aliqua est controuer-
sia, cuius sit, non habet proximus ius certum, vt ei red-
datur, quia probabile est, quod super illam nullum ha-
beat ius. Ideo neq; correspondet in possidente debitū
restituendi, vndè potest illam retinere. Secus in casu
nostro; nam proximus habet certum ius, vt sibi mini-
streretur validum Sacramentum, habet certum ius, vt nō
priuetur effectu Sacramenti; ideo huic iuri non cor-
respondet, qui Sacramentum tantum probabiliter va-
lidum confert, suo enim iuri non fit satis; ius enim cer-
tum non debet exponi periculo, quod frustratur.

Quin retorquetur argumentum. Si quis haberet
certum ius, vt ei ministraretur cibus verè aptus, suffi-
ceret ne illi ministrare cibum probabiliter tantū aptū,

H h 2 cum

cum posset ei ministrari cibus certo aptus; certe non; quia certo iuri non debet satisfieri per solutionem incertam. Idem dico de habente ius ad solutionem incertam mota; dicereturne illi factum satis; si ipsi fieret solutio in moneta etiam verosimiliter certa; certe non. Idem dic in casu nostro.

Sed quæres. Dum dicitur in Conclusionem posse quem in casu necessitatis uti opinione probabili, intelligiturne etiam, quando ministranti immineret damnum graue, puta mors &c. si ministraret iuxta sententiam certam.

Respondet Io: Sanchez loco citato nu. 12. affirmatiuè, & citat Anton. Perez in laurea Salmant. certam. 10. c. 12. & 13. & rationem affert; quia cum proprio dispendio non tenetur quis pro alio securiorem opinionem sequi.

Verum hæc ratio non sufficit; licet enim euitetur per hoc peccatum contra charitatem, & contra iustitiã ortam ex officio, quia officium non obligat cum graui dispendio, & etiam contra obedientiam debitam Ecclesiæ, quia Ecclesia non obligat cum graui damno; atamen non euitatur peccatum contra Religionem propriè dictam; dicit enim aliquis debere illum potius mori, quam inferre iniuriam Deo, ut auctori Sacramentorum, qualis irrogatur, dum relicta certa, sequimur opiniones probabiles in materia Sacramentorum.

His autem non obstantibus respondeo, & ego affirmatiuè; quia Deus, quando de abusu certo Sacramenti non constat, & est validum motiuum, quod Sacramentum non fit irritandum, non obligat cum tam graui incommodo, modo desit contemptus; sufficit enim Deo, quod voluntariè non exponamus Sacramentum periculo irritationis. Urgeo. Vult Deus, ut moraliter

quan-

quantum possumus, sequamur certam viam in confectione Sacramentorum. Benè; qui sequitur minus probabilem cum periculo mortis, eligit viam, quam moraliter potest; quia certiore moraliter non potest; nec enim moraliter possumus, quod sine graui periculo non possumus; vnde tunc moraliter non suppetit sententia certa; ideo Deo non fit iniuria.

Si quis autem contendat debere potius ministrantè, vel suscipientem Sacramentum mori, quam exponere illud periculo irritationis, dicere poterit in hoc casu, ut etiam euitet periculum mortis, vel damni grauis posse non habere intentionem conficiendi Sacramentum; & sic uti quidem opinione, quã vult Tyrannus, sed ipsi illudere, & Sacramentum non exponere illi periculo, modo desit scandalum, vel quid simile. Quod quidem probari potest à contrario ex sacra Scriptura. In libris enim Machabæorum habemus, quod Eleazarus noluit vesci cibus, qui realiter non erant contra legem, sed fingebantur esse, rationem hanc afferens, quia scandalum iuuenes essent passuri. Ergo remoto periculo scandali, cur non poterit ille tyranno illudere, si nullum malum inde supponitur posse oriri, & ex alia parte hoc bonum fit, quod Sacramentum periculo irritationis non exponitur?

Igitur absurdum quidem est, quem posse uti opinione probabili in materia Sacramentorum; sed inde quid contra nos? profecto non valet illatio; ergo neq; vniuersaliter in alijs materijs possumus; nam est disparitas manifesta, quia vniuersaliter nulla iniuria fit Deo, nullum damnum irrogatur proximo, quod teneamur euitare, nec contra officium nostrum peccamus, nec contra obedientiam Deo, vel Ecclesiæ debitam; ideo &c.

Dices. Etiam in materia iustitiæ semper sequenda erit

erit sententia probabilior; tùm quia, tunc etiam sumus in quæstione facti, an scilicet res, de qua est cõtrouersia, sit nostra, vel proximi; tùm quia, si opinio, quam sequimur, sit falsa; graue damnum infertur proximo, cuius res vel detinetur, vel ab illo auferitur.

Pro intelligentia aduertendum est, aliud omnino esse quæstionem facti, aliud quæstionem circa factum; quæstio facti esset, quando supposita obligatione aliquid faciendi, & illud ponēdi à parte rei, quærimus, an tali, vel tali modo operando illud verè fiat, & subsistat. Quæstio verò circa factum est, quando disputamus quomodo aliqua res in re se habeat, quomodo in se vera sit. Vndè vides maximam esse differentiam, inter has duas quæstiones; prima enim est in ordine ad aliquid faciendum: secunda vero in ordine ad sciendum, quomodo res in re se habeat. Et hinc diuersimodè procedendum in quæstionibus facti, & quæstionibus circa factum; nam in illis, cum sit obligatio ponendi rem in esse, & faciendi, vt subsistat, in tantum rectè operabimur, in quantum meliori modo, quo possumus moraliter saltem, curabimus ponere rem in esse, & minus quàm poterimus exponemus rem periculo, quod non subsistat; at verò in istis rectè operabimur, si secundum, quod prudenter comprehendemus, & iudicabimus, agemus; non enim aliam obligationem habemus, quàm prudenter factum, seù, quomodo res se habeat, examinandi. Hinc ad argumentum.

Resp. negando illatū, nam non sumus in quæstione facti, sed circa factum; in materia enim iustitiæ non quæritur, an reddendum sit, vel detinendum aliquid, nec Deus præcipit, vt ego restituam, vel detineam, seù auferam aliquid ab alio, nam per se hoc non quæritur; sed solum, quod quæritur est, an res sit mea, vel aliena,

aliena: hoc est quod quæritur, ex cuius postea inquisitione sequitur, an res detinenda sit, vel restituenda.

In materia siquidem iustitiæ hæc principia sunt certa. Quòd meum est, detinendum; quod alterius restituendum, fundata in illo principio, *Ius suum cuiq; tribuendum*; de his principijs est nulla controuersia, sed solum cadit sub quæstione, an hoc sit meū, vel alterius. Vnde in hac materia solum est obligatio sciendi, cuius res sit. Quia autem cognitiones euidentis habere non possumus, obligamur ad acquirendas notitias probabiles de veritate rei; magis autem, vel minus non officit, quia semper sumus in eodem genere, & nunquam transgredimur fines iudicij prudentis. Ideo in materia iustitiæ sequendo probabiles opiniones, rectè agimus, & sine peccato.

Ad id, quod additur, quod si opinio sit falsa, graue damnum sequitur proximo. Resp. nobis hoc damnū non imputari ad culpam, quia illud non tenemur euitare, dum enim nō constat nobis de iure proximi, nisi probabili, cum quo stat etiam, quod Ius nō habeat; certè stat etiam, quod nos probabile ius habeamus: & licet proximus maius, & nos minus, semper tamen sumus in eodem genere; nos non tenemur certam solutionem adhibere, seù certò restituere. Tunc ergo bellū est vtrinq; iustum formaliter loquendo, (licet materialiter, realiter solum ex parte vnus sit iustitia) quia vterq; nostrum ius habet probabile ad eandem rem; & sicut ego, quia non constat de iure proximi certo, possum rem detinere, & non restituere; sic proximus quia ius probabile habet pro se, & illi non constat de iure meo certo, potest rē à me possessam debitis modis recuperare.

E contra autem Medicus, & minister sacramentalis,

lis, secundum probabiliorem tenentur agere, quia proximus habet ius, ut ei certo, & tutiori modo subueniatur, & ipsi ex officio ad hoc tenentur. Iudex etiam tenetur secundum iura partium decidere, & pro eo, cui magis ius fauet, sententiare, & per consequens secundum probabiliorem: quia ad hoc constitutus est, & in præhabendo vnum alteri, non debet moueri ex passione animi, seu ex arbitrio, sed ex excellentia iuris; ipse enim ad hoc est ordinatus, ut rem adiudicet illi, pro quo non dico sit certum ius, quia hoc difficilè innotescit; sed pro quo sit maioritas iuris, excessus rationis, vno verbo, debet Iudex iudicare secundum allegata, & probata.

S E C T I O S E P T I M A.

Soluuntur alia argumenta.

Alia nouem argumenta congerit Candidus contra nostram sententiam ab auctoritate deducta. Primum est *Eccles. 3.* habetur *Qui amat periculum peribit in illo.* Ex quo sic arguit. Qui non vitat, quantum potest periculum peccandi materialiter, quod quantum potest, nempe adhibita morali diligentia quisque vitare tenetur, amat periculum, & perit in illo, seu peccat formaliter; sed qui minus probabilem sequitur, non vitat, quantum potest periculum peccandi materialiter; ergo &c. Maior patet, minor probatur, quia qui eligit rem habentem plus de periculo, quam rem habentem minus, utiq; non vitat periculum, quantum potest; sicut eligens monetam habentem minora signa bonitatis, non vitat periculum, quantum potest errandi in moneta: talis est minus probabilis concurrens cum probabiliore; ergo &c.

Resp. Verissimam esse sententiam ex *Eccles.* desumptam; sed eum, qui sequitur minus probabilem, non amare peri-

periculum. sed certo sine periculo agere, cum infallibiliter honestè operetur. Ad argumentum dico debere hominem vitare periculum peccandi materialiter, hoc est faciendi rem in se inhonestam, moraliter, hoc est adhibita sufficienti diligentia morali, non summa, quam Deus à nobis non exigit; sed prudenti, qualem adhibet, qui minus probabilem sequitur; iam enim fecit diligentiam moralem inueniendi veritatem; & prudenter eligit, quam partem vult, cum nullibi certo veritatem inueniat. Et alioquin sequendo minus probabilem, habet sufficientia, & valida fundamenta, quibus ipsi innotescit rem eligendam esse honestam; unde non temerè procedit, sed cum fundamento graui, & per consequens prudenter; hinc vitat, si non quantum potest, saltem quantum debet periculum peccandi materialiter, quod sufficit.

Ad probationem minoris, dico, quod licet res electa videatur plus habere de inhonestate, quam de honestate; quia tamen simpliciter habet, quantum sufficit de honestate; habet enim grauissima fundamenta, & rationes validas pro honestate, inde prudenter potest eligi, & sufficienter vitatur periculum; quia illud plus, vel minus est in eodem genere, nec tollit periculum simpliciter.

Adde, quod omnis obligatio vitandi inhonesta in se, non est in ordine ad ipsa, sed in ordine ad nostras actiones, quarum honestatem per se Prudentia respicit, & Deus attendit. Igitur solum debet homo evitare periculum, quod res sit inhonesta in se, in quantum potest causare, quod nostra electio sit inhonesta; sed ex hoc ipso, quod res probabiliter simpliciter iudicatur honesta, nostra electio certo, & infallibiliter est honesta; ergo satis prouisum est periculo peccandi &

nostræ salutis per hoc, quod res electa sit probabiliter honesta simpliciter, siue magis, siue minus: & per consequens illa sine villo timore est eligibilis.

Ex quo patet verissimum esse, quod docuit Io: Sächl. d. 44. cit. nempe ex duabus opinionibus vna probabilis, & altera probabiliori, neutram esse tutiorem, aut securiorem alia; licet enim probabilior videatur esse magis tuta in ordine ad rem, de cuius honestate differit; tamen in ordine ad nostram electionem est æqualis in securitate cum probabilis; quia probabilitas simpliciter illa est, quæ nostras electiones reddit certò honestas: quod autem certò honestum est, non est cur certius honestetur: sed in probabilitate simpliciter conueniunt probabilis, & probabilior; ergo &c.

Ideo ad exemplum de moneta dicas, quod si habere signa valida bonitatis redderet certò monetam expendibilem, sinè periculo, utique quis eligeret monetam habentem illa valida signa, licet minora, quam haberet altera; quia in ordine ad suum finem perinde ei inseruiret: & sic eligens diceretur fecisse sufficientem diligentiam, ut monetam veram assequeretur; sic est in casu nostro; ideo &c.

Secundum est. *Qui cito credit, leuis est corde.* Eccles. 19. & in rebus dubijs non est de facili præstandus assensus. Ex D. Th. quodl. 3. a. 10. & loquitur de dubio, quod oritur ex contrarietate opinionum.

Item quodl. 8. a. 13. docet S. D. ad non peccandum requiri, quod quis in nullam dubitationem adducatur; nec adinueniat aliquid, quod eum moueat ad hoc, quod sit illicitum. Sed qui sequitur minus probabilem, & cito credit, & inuenit aliquid, quod non solum eum mouet ad illicitum, sed etiam plus, quàm ad licitum. Imo remanet in dubio simpliciter, cum non pos-

sit

sit opinari licitum; ergo hic sic operans leuis est corde, & imprudenter operatur.

Confirmatur quia, Qui ad pauca respicientes de facili enunciant, imprudentes sunt; ergo etiam, qui ad pauca respicientes de facili eligunt; sed qui sequitur minus probabilem, ad pauca respicit; pauca siquidem motiua habet minus probabilis in comparatione probabilioris; ergo imprudens est, in opinando, & in eligendo.

Resp. Non citò credere, nec de facili præstare assensum, qui mouetur ex opinione minus probabili; quia hæc grauissima habet fundamenta, nec temerè prolata, alias probabilis non esset. Quod adducitur ex quodl. 8. iam explicatum est d. p. sect. v. intelligi debere de dubio quò ad actionem, non verò quò ad materiam; quò ad actionem autè etiam sequens minus probabilem, nullam habet dubitationem, certò enim scit illam esse honestam. Et sane, si doctrina illius articuli ex quodl. 8. esset intelligenda de honestate, seu licito materie electionum nostrarum, neque liceret agere secundum probabiliorem. Videatur dicta sect. v.

Ad confirmationem dico illos esse ad pauca respicientes, qui ex motiuis primo intuitu occurrentibus nulla facta discussione, nec inuestigatione rerum in contrarium, statim enunciant; isti profecto imprudentes sunt, etsi agant hoc pacto, peccant; sed qui sequitur minus probabilem, iam ad omnia respexit; ponderauit etiam motiua partis oppositæ, quæ vidit non convincere, & cognoscit euidenter posse eis subesse falsum; & sua valida esse cognoscit, & scit suam opinionem posse esse veram. Vnde non de facili enunciat, nec imprudenter, sed prudenter ex præuia consultatione; & licet minora motiua sequatur, nõ proinde ad pauca

Ii 2

respe-

respexit, sed ad omnia tam pro sua parte, quam pro opposita, unde non leuiter, nec de facili ex statim primo occurrentibus mouetur.

Tertium est. *Iob 29* habetur, *causam, quam nesciebam diligentissime inuestigabam*; certè, ait Candidus, non propter aliud hoc faciebat vir iustus, nisi vt verum assequeretur, & rectum iudicaret; sed qui sequitur minus probabilem; non inuestigat diligentissime causam; ergo peccat.

Confirmatur quia, si nobis interrogantibus de via, vnus responderet vno modo, & alter paris auctoritatis opposito modo; si vni assentiremur præ alio, non diceremus fecisse sufficientem diligentiam; sed alterum deberemus quærere, & sic maiorem diligentiam adhibere; ergo idem in casu nostro,

Resp. primo *Iob* benè fecisse; sicut bene faciunt omnes sequentes probabiliorem, nec enim illos condemnamus; sed dicimus etiam bene facere, qui sequuntur probabilem, quia diligenter inuestigant causam, quam nesciunt, & prudenter inuestigata eligunt cum graui fundamento, & non temerè. Et sanè si acta SS. essent nobis regula agendorum non præteribilis sine peccato; væ nobis.

Resp. secundo, hanc auctoritatem non esse ad rē, quia ibi loquitur *Iob* de seipso, quando erat Iudex; & tunc dicit se causam iudicandam diligentissime inuestigasse; debere autem iudicem sequi semper probabiliorem, dictum est *sect. præced. conclus. 2.* sed non valet illatio, ergo vniuersaliter semper tenemur sequi probabiliorem; vt ibi ostensum est. Quod autem ibi *Iob* loquatur de seipso vt Iudice populi, patet ex contextu, & clarissime ex *gl. ibidem* adiunctis varijs expositionibus DD. *ibidem*. Vna enim expositio ait, *causam quam*

quam nesciebam &c. ne forte motu pietatis indulgerem pauperi in præiudicium iustitiæ, hoc est sententiam facerem in fauorem pauperis. Et alia expositio habet, *vide hinc magnam diligentiam adhibendam esse in ferenda sententia.*

Ad confirmationem dico, quod si interrogati de via sint viri magnæ auctoritatis, adeo vt eorum dictum reddatur probabile, potest cuilibet prudenter credi, & diligentiam moralem sufficientem fecisse dicetur, & nõ temerè motus; quicumq; vnã ex alterutrius dicto elegerit; præsertim si ex hoc, quod ipsis fides adhibetur, nullum subsit periculum formale errandi; vt in casu nostro. Ideo etc.

Quartum est. *3. Regum c. 12.* Reprehenditur *Roboam*, quod secutus fuerit consilium iuniorum, ex quo regni partem amisit, et reliquerit consilium seniorum; non nisi quia hoc melius, quàm illud, hoc probabilius, illud minus probabile; ergo peccat, et imprudenter agit, qui præfert minus probabilem probabiliori.

Resp. In primis, quod in eo cap. non reprehenditur *Roboam* quasi imprudenter egerit, sed solum dicitur. *Non acquieuit Rex populo*, et infelicitas Consilij illius explicatur. Sed esto, quid contra nos? Consilium illud fatuum omninò fuit, superbum, et imprudens. Vnde *Eccl. 47.* appellatur *Roboam* stultus, et imprudens. Et sane temeritatis opus fuit acerbis verbis, et adeo superbis populum exasperare iam concitatum, et quod caput est, congregatum, ideoq; promptum ad seditionē.

Adde, quod *Roboam* visum est probabilius, & melius consilium iuniorum, qui erant plures in numero, quàm illud, quod dabant consiliarij senes; & non erant iuuenes in ætate, nam habebant circiter quadraginta annos, erant enim nutriti cum *Roboam*, & coætanei ipsius,

ipsius, qui tot annos tunc habebat.

Quintum est. S. August. ut refertur *c. in Canonicis d. 19.* docet in scripturis, quæ ab omnibus non recipiuntur, præponendas eas, quas plures, grauioresq; recipiunt his, quas pauciores, & minoris auctoritatis in Ecclesia admittunt; ergo ex D. Aug. semper iuxta grauiora motiua est iudicandum, ac proinde probabilior tenenda.

Resp. Hanc auctoritatem non esse ad rem; S. Aug. enim non loquitur de scripturis contrarijs, quasi vna sit eligenda, altera vero negligenda; sed loquitur de scripturis disparatis, quas omnes dicit debere coli, & in honore haberi; sed præferendas illas, quas plures admittunt: præferendas inquam, non quasi aliæ debeant negligi, sed præferendas in honore, hoc est pluris æstimandas, quàm alias, quæ tamen etiam sunt æstimandæ, & honore afficiendæ. Legatur Archidiaconus *super dictum c.* Vnde hæc auctoritas potius pugnat pro nobis; nam sicut scripturæ minoris auctoritatis sunt honorandæ, recipiendæ simpliciter, licet aliæ magis; ergo opiniones minus probabiles simpliciter possunt admitti, licet probabiliores magis; non magis exclusiue ad illas, sed maiori in honore, & potiori iure.

Sextum est. Ex D. Th. *quodl. 8. a. cit.* Qui facit, quod dubitat, an sit illicitum, peccat. Item volunt omnes requiri iudicium probabile de honestate operis; sed qui sequitur minus probabilem, hoc iudicium non potest habere; habet enim fortiora motiua pro illicito, quia probabilior est sententia dicens esse illicitum; ergo &c.

Huic argumento iam respondi; iterum dico requiri iudicium euidens, non modo probabile de honestate non materiæ, sed actionis antonomasticè, nempe electionis, quod interuenit etiam sequendo minus probabilem,

babilem, ut probatum est; nec requiritur iudicium actuale de honestate materiæ, seu licito obiecti, sed solum, quod possit esse; potest autem esse hoc iudicium, cum probabile simpliciter est materiam esse honestam; liberum enim est opinari, cum sunt valida motiua pro parte opinabili, qualia semper sunt, cum opinio est probabilis, etiã si pro parte opposita sint motiua fortiora, ut ostensum est. D. Thom. item est intelligendus quoad electionem, non verò quò ad materiam, ut supra.

Septimum est. S. D. ibidem docet in contrarietate opinionum, si vna est eligenda, alteram debere improbabilem videri, & nihil mouere; ergo à fortiori non debet esse probabilior.

Resp. Ut supra S. Th. esse intelligendū quò ad honestatē actionis; alias neq; liceret agere secūdū probabiliorem: etiã siquidem quando vna est probabilior, non proinde altera improbabilis est, & nihil mouet, ideo &c.

Octauum, & nonum legale est. Ex Theodosij edicto a. 435. in sententijs proferendis debebat attendi numerus DD., & in pari numero illa pars vincebat, pro qua stabat excelsi vir ingenij Papinianus, quia censebatur probabilior. Item per vniuersum orbem terrarum iam vsus inualuit, ut controuersiæ omnes deciderentur per maiorem partem suffragiorum, & nunquam pars minor, & deterior vincat; ergo etiam in causis anime, & in foro conscientiæ probabiliori semper standum est.

Resp. Quod ut iam dixi, si hoc quoq; pacto nostra præsens quæstio decidenda esset, profecto, vel ex hoc solum causa caderet Candidus, quia multò plures DD. sunt pro nostra sententia, quam pro opposita.

Directè autem dico in primis edictum illud Theodosij non fuisse prudens, vnde abrogatum fuit per Iustinianum sapientissimum legum conditorem *l. p. §. sed neq;*

neq; C. de veteri Iure enucl. vbi præcipit Imperator non semper iudicandum iuxta multitudinem Auctorum. Secundo supra ostendi non posse inferri, ex hoc, quod in foro fori debeat ferri sententia iuxta probabiliorem, quod idem debeat fieri in foro animæ. Tertiò aliam disparitatem intrinsecam assigno. Nam necesse est in foro fori controuersias finire, & terminari, alias Mundus semper litibus esset plenus; ergo vni sententiæ solum adhærendum; aliàs si contrarijs sententijs possent homines adhærere, vnus quisq; illi, quæ sibi fauet, nõ finirentur profectò controuersiæ; si ergo vni tantum adhærendum, profecto illi, quæ maius habet ius, quæ maiora habet pondera rationum. Vnde qui sequeretur sententiam pauciorum, non peccaret quidem, quia haberet pro se validum fundamentum; tamen non potest illam sequi, & cogitur stare oppositæ, quam scilicet Iudices ferunt, alias sequeretur illud inconueniens, quod lites non finirentur. At verò in causis animæ Deus nullam aliam litem habet nobiscum, nisi quando lædimus honestum peccando; quia ergo sequendo vtramq; partem non peccamus, ideo lis nostra cum Deo vtroq; modo terminatur, & iustitiæ diuinæ fit satis, quæ in nostram partem semper venit, & nostræ sententiæ sèper adhæret, cum honestè operamur. Ferant igitur DD. qui sunt Iudices rerum agibilium in moralibus, contrarias sententias, sequamur, quam volumus, ego vnam, Petrus aliam, nullæ lites remanent cum Deo. At in foro fori, si Iudices ferrent oppositas sententias, quarũ quilibet vnusquisq; pro libito sequi posset, remanerent omnia sub litibus, vt prius; ideo &c.

Vltimum sit ex D. Io: Chrysoft., seu Auctore imperfecto in *Matthæum homil. 44. in c. 23.* habentur hæc verba. *Si vestimenta impiurus giras vnum, & al-*

terum

terum negotiatorem: & ubi meliores vestes inueneris, & pretio viliori ab illo comparas; quomodo non oportet populum circuire omnes DD., & inquirere ubi sincera Christi veritas venundatur, & ubi corrupta; & veriorè eligere, plusquam vestimentum? ergo debemus in agendo facere summam diligentiam, & semper sequi probabiliorem.

Resp. Quod in primis hæc auctoritas potest intelligi de consilio, non de præcepto. Deinde hic textus non est ad rem; ibi enim est sermo de rebus credendis, & de veritaribus fidei; & loquitur ille auctor ad illos, qui sunt in Ciuitate, in qua sunt DD. Catholici, & Hæretici, & dicit illos non debere ad primam tabernam subsistere; sed inquirere, vbi est veritas Christi, & non acquiescere statim primæ doctrinæ inuentæ, quæ potest esse corrupta, & formalis error, eo quia sit contra manifestum scripturæ testimonium, vel definitionē Ecclesiasticam. At in casu nostro doctrina licet minus probabilis non est veritas corrupta, nec error, & probabilior non est vera Christi doctrina: potest esse siquidem & ipsa falsa; Ideo maxima disparitas.

Corollaria ex dictis.

Primo, Ex doctrina tradita in hoc opusculo patet rotam doctrinam, & conclusiones omnes Candidi Philalethi in *sua disput. de opinionum praxi* corrumpere, per solam negationem illius principij, quo nimium falsus est, & quo firmavit conclusiones omnes: nempe, quod non sit liberum opinari, quod principium esse falsum satis superque ostensum est.

Patet secundo, Omne probabile posse opinari, etiam in concursu cum probabiliori: et omne probabile posse in praxim deduci, et solam probabilitatem simpliciter esse

K k esse

esse regulam operis, & rationem formalem Prudentiæ; per quam Prudentia refundit suam honestatem in actiones morales.

Patet tertio, Ex quacumque sententia de licito seu honestate materiæ sequi evidentiam de honestate electionis, quam per se formaliter Prudentia respicit, & dirigit; unde cum opinione etiam minus probabili de honestate materiæ, non modo subsistere iudiciū actuale probabile de honestate actionis propriè dictæ, sed certum, & evidens: & hinc supra materiam quidem, seu obiectum electionis cadere opiniones probabiles contrarias: circa actiones autem, seu electiones nequaquam.

Patet quarto, Illud argumentum Antiquorum, quod iactat Candidus insolutum corruere, per illam distinctionem adnotandam, & fusè explicatam materiæ, & electionis; obiecti, & actionis circa obiectum. Nam etiam sequendo minus probabilem est iudicium certū, & evidens de honestate electionis, cuius honestas per se intenditur, & in qua solum formaliter potest consistere peccatum, & super quam solum cadit iudicium practicum prudentiale, & conscientiæ. Iudicia ergo probabilia cadunt supra materiam electionum. Evidentiæ vero iudicia sunt de honestate electionis: quæ quidē iudicia evidentia interueniunt, siue ab eligente materia iudicetur honesta, siue non; dummodo evidens sit dari opinionem verè probabilem, hoc est cum valido fundamento de honestate materiæ. Quam quidem materiam possumus iudicare honestam, licet fortiora motiua sint in oppositum, dummodo simpliciter valida motiua appareant, facta diligenti inuestigatione pro illius honestate: liberum enim est opinari.

Patet quinto, Ad eligendum prudenter opiniones,
non

non esse inquirendum, quæ sit tuta, vel tutior, sed sola probabilitas debet considerari: hæc enim sola est regula honestæ actionis, & ubi illa est, omnis opinio tutissima est, & electio certò sequitur sine peccato.

Patet sexto, etiam in calu mortis posse quem sequi opinionem minus probabilem; nam si sequendo illam viuens non peccat, sed certò honestè operatur, quare peccabit moriturus.

Patet septimo, Tam doctum, quàm indoctum posse sequi opiniones sine peccato; opiniones quascumque, dummodo probabiles simpliciter sint. Doctus autem, facile poterit iudicare de probabilitate simpliciter cuiuscumque opinionis; indoctus verò debet stare viro prudenti, & sapienti, seu bona fide existimato tali, siue sit Parochus, siue non, quod enim ab ipsis accipit, probabile euidenter ipsi est. Parochi autē & etiam Confessarij, non multum in litteris versati sumant sibi librum alicuius Summistæ Classici, præcipuè recentioris, & iuxta illum agant, & consulant, vel iuxta DD. Classicos ab auctore prædicto citatos. Et sic infallibiliter sine peccato agent.

Hinc gaudeant fideles, & scrupulosi præcipuè deposito quocumque timore, & formidine collectetur. Laudemus omnes nomen Domini, qui fecit nobiscum misericordiam suam. Voluit Dominus Deus iugum suum suauè esse, & onus ipsius leue; ideo varias permittit in Ecclesia sua opiniones, varias sententias, & in quacumque complacet, ut incedamus. A nobis non exigit summam diligentiam, sed moralem, sed prudentem: & licet in factò erremus, nil curat, nec nobis hoc imputat ad culpam; cum non id, quod in re agimus, sed cor nostrum solum, nostram intentionē respiciat misericors Pater.

Quod eleganter expressit pulcherrimis verbis Henriquez

riquez in Prooemio Summæ, vbi sic ait. Errare cum Platone, aut insigni Theologo, dum latet ignota veritas speculatiua, non nocet in praxi: in quo Theologus differt à corporali Medico, qui si morbi vim, quamuis sine culpa ignoret, necis occasio solet; sed qui sapientum, aut prudentum sententiæ probabili acquiescit, nullum patitur periculum conscientie. Deus enim ita nobis ignorantibus indulget, ut eam sententiæ confirmet ad salutem, ut per medium spirituale, sanet etiam vulnera, quæ inculpabili ignorantia ignota sunt.

DISP V:

DISPUTATIO VLTIMA.

De prudenti actione in dubijs, siue ut communiter dicitur, de conscientia dubia.

PRO complemento huius Opusculi superest inquirendum, quid homo agere debeat in dubio formali orto ex insufficientia motiuorum, quando scilicet intellectus hesitat, & neutri parti assentitur, quia non potest, ex defectu rationum, seu motiuorum grauium, quæ necessario requiruntur ad opinandum. In quo casu, non licere quamlibet partem sequi, sed necessario tutiorem esse amplectendam, & in praxim deducenda omnia iura clamant. Quia autem dubium potest esse triplex Iuris, Voti, & Facti; Iuris, cum quis dubitat, an aliqua lex sit, aliquid præcipiens; Voti, cū quis dubitat, an vorum emiserit, necne; Facti, cū quis dubitat, an aliquid fecerit. Ideo triplex solet institui questio, qua omnia ad conscientiam dubiã spectantia resoluntur; scilicet, an in dubio Iuris, Voti, & Facti quis teneatur semper tutiorem sequi, hoc est illam partem amplecti, in qua non potest contingere peccatum.

Ut hæc difficultates clariori methodo resoluatur, sit.

SECTIO PRIMA.

Quid agendum in dubio Iuris.

CONcurrunt omnes DD. in hoc, scilicet cum dubio practico ipsam electionem, seu actionem, concernente, siue honestatē ipsius, non posse quem agere, ex quocumq; capite oriatur dubium. Siue ex dubio speculatiuo Iuris, siue voti, siue facti: hic enim valet illud Apostoli, *Quod non est ex fide peccatum est.* Solum ergo quærunt, an stante dubio speculatiuo Iuris,

ris,

ris, possit apparere aliqua ratio, qua dubium practicum deponatur, & sic cum tali dubio speculatio possimus agere.

In quo quidem diligentia DD. varias, & eas contrarias inuenit opiniones. Aliqui enim absolutè censent in quocumq; dubio partem tutiorem esse sequendam. Alij vero licet id concedant in dubio facti, negant in dubio Iuris, & Voti. Sed meo iudicio in hoc puncto absolutè nulla sententia ferri potest, sed cum distinctione maxima procedendum; quod, quia à DD. fortè parùm hactenus præstitum fuit; ideo hæc difficultas, quæ alioquin maximi ponderis est, & vsualis, confusa admodùm manet. Quibusdam vero adhibitis distinctionibus, fortè omnium sententiæ, quamuis contrariæ videantur, conciliabuntur. Vt autem ab Iure incipiam.

Animaduertendum Ius esse triplex, naturale, diuinum, & positium. Sub hoc comprehendo Ius scriptum, & nõ scriptum, siuè sit particulare, siuè sit vniuersale. Dupliciter autem potest intelligi, quod quis sit dubius dubio Iuris. Primo, quia ambigat, an verè detur Ius, præcipiens aliquid agendum, vel omissionem illius. Secundo, quia licet constet de iure, quis dubitat, an tali Iure teneatur.

Primo autem modo dupliciter potest contingere dubium. Primo adæquatè, scilicet ex vtraque parte, siuè affirmatiua, nempè asserente dari tale Ius; siuè negatiua, scilicet negante, eo quod pro nulla parte sint rationes validæ sufficientes ad opinandum. Secundo, inadæquatè ex vna parte tantum; quia scilicet E. G. pro parte affirmante dari ius sint quidem rationes validæ, & ponderantes, sufficientes ad opinandum; at vero pro parte negatiua nullæ sint rationes positivæ, quæ positivè ostendant tale ius non adesse; et tunc pars

affir-

affirmatiua non erit sub dubio, sed sub opinione: erit enim opinabilis; pars autem negatiua dicetur esse sub dubio. In quo casu potest homo duplici modo se habere: vel quia non solum nullas habet rationes positivas pro parte negatiua, sed etiam nesciat respondere, nec probabiliter, rationibus partis affirmatiuæ, nec sciat vllum illis soluere, licet illæ alioquin evidentes non sint, et absolutè conuincentes; vnde ille adhuc formidet de earum veritate. Secundo ita se habere, vt licet pro parte negatiua nullas rationes positivas habeat, probabiliter tamen soluat rationes probabiles partis oppositæ. Pro vtroque casu sit.

Conclusio Prima.

Dubius dubio cuiuscumq; iuris adæquatè non tenetur tutiorem sequi, sed pro libito potest, quã voluerit amplecti sine peccato. Dubius inadæquatè, si probabiliter soluat rationes partis affirmantis, & ius inducentis, esto pro se nullas habeat rationes positivas, potest etiam sine peccato, quam voluerit, sequi. Dubius autem ita inadæquatè, vt nullo pacto soluat, nec sciat ab alijs solui rationes partis affirmantis, esto illæ probabiles tantum sint, et non conuincentes, tenetur tutiorem sequi.

Conclusio procedit supposito, quod prius sit facta sufficiens diligentia, qualis prudenter in moralibus fieri debet; nam antecedenter ad debitam diligentiam, quocumq; modo quis esset dubius, non eligendo tutiorem, peccaret, quia se exponeret periculo peccandi temerè, quia non præcessit debita diligentia; & signum esset, quod vellet id agere, siue esset licitum, siue illicitum, quod profecto peccare est. Habet autem conclusio tres partes, quarum quælibet seorsim probanda est.

Prima

Prima igitur pars conclusionis probatur, primo quia in cap. *Inquisitioni de sententia excom.* præcipit Pontifex, ut vxor dubia de morte viri prioris, seu quod aliud impedimentum adfit, matrimonium secundo initum dirimens, ita se habeat, ut si dubitet, vel credat adesse tale impedimentum, dubio leui, & credulitate parum fundata, dictam dubitationem, & credulitatē explodat, & illius nulla habita ratione petat prohibitum debitum, & reddat. Si autem credat, vel dubitet persuasione probabili, & discreta, reddat, sed non petat. Ergo quotiescumq; ad dubitandum mouemur rationibus leuibus, & parui momenti, non sufficientibus fundare persuasionē probabilem, & discretam, talis dubij nulla habenda est ratio, sed agendum non secus, ac si non esset; ergo & in casu nostro de dubio iuris; cum vel sit eadem ratio de facto, & iure, ut vult Vasq. Vel, ut volunt alij, à fortiori, quod de facto dicitur de iure dicendum sit.

Secundo. Quia ex hoc ipso, quod nullæ sint rationes validæ, quæ ostendunt, & probant tale ius adesse, probabiliter est certus, & cum graui fundamento tale ius non adesse; sanè non obligare. Quia sententia negans dari ius aliquid præcipiens, & oriri obligationem ex illo, probabilis ex hoc ipso est, quod soluat omnes rationes in contrarium, & facta sufficienti diligentia nihil remaneat, quod non solvatur; vel à fortiori, quando nihil occurrit validum iuris assertiuum; cum actore non probante reus absoluitur, & asserentis esse ius, sit probare, negantis vero solum respondere, ut ostensum fuit è *d. 2. sect. p.* Ergo iam poterit quis, quam voluerit partem, amplecti, & opinari, vel secundum ius, de quo dubitat, cum in hoc nullum possit esse peccatum, vel secundum contrarium, cum ad illud habeat opinionem verè probabilem, cum qua certò honestè homo operatur.

Tertio

Tertio quia si nullas haberet dubitationes, posset pro libito agere; ergo si sint tales dubietates, adhuc poterit quoduis agere; patet consequentia, quia istæ sunt friuolæ, parui momenti, ac proinde perinde se habent, ac si non essent, unde potius sunt scrupuli, quam dubia, quorum debeat haberi ratio; Unde contra illa consultum erit agere, præcipuè scrupulosis iuxta communem DD. sententiam.

Quarto, quia pro parte negante esse Ius, vel vllam obligationem ex iure inductam, semper est validum, fundamentum positiuum, quando nihil validum est in contrarium, nempe possessio humanæ libertatis; homo enim ad omnia liber est, nisi ubi præceptis restringitur. Cum igitur simpliciter constet de possessione libertatis, ad hoc ut hæc non dicatur possidere hic, & nunc, debet assignari aliqua ratio valida ex parte sententiæ Ius asserentis: alias remanet possessio libertatis in suo robore, & per consequens sententia negans non solum probabilis est à negatiuo, sed etiam à positiuo.

Secunda Conclusionis pars patet, quia tunc homo non est in dubio, sed in opinione probabili hinc, & inde: sententia enim asserens Ius esse probabilis est, quia probabili, & discreto fundamento munitur; sententia negans probabilis est; tum quia probabiliter soluit rationes partis oppositæ, quod sufficit ad constituendam probabilem opinionem negantem esse Ius, vel obligationem vllam ex Iure; tum quia remanet adhuc factè probabiliter possessio libertatis; rationes enim partis oppositæ, quæ ad illam destruendam adducuntur, non sunt cõuincentes, sed possunt esse falsæ, quia solū probabiles sunt, & quod caput est, probabiliter solvuntur; ergo probabiliter illæ rationes non afficiunt, ac proinde probabiliter remanet in suo robore possessio libertatis.

LI

Aduer-

Aduerte autē diligenter, quod ego non volo, quod in hoc casu homo non possit remanere dubius formaliter, hoc est neutri parti assentiri; hoc enim vltro concedam: sed quod contendo est, quod non remanet dubius dubio, de quo in presenti, orto ex insufficientia rationum, quia rationes prolatae sint parum efficaces, leues, nec sufficientes ad opinandum; de hoc enim dubio *in hac sect.* solum est sermo, cum quo quero an, & quae homo possit agere; de primo enim dubio satis *egi d. p. sect. 5.* quod diligenter aduerte, quia in hoc multum æquiuiocant DD. vnum cum alio dubio confundentes.

Tertia Conclusionis pars probatur, quia ad hoc vt licitè quis possit hoc, vel illud agere, requiritur ad minus iudicium probabile de honestate operis, seù rei agendae, alias perinde eligeretur licitum, ac illicitum, & nõ ageretur ex fide, quod peccatum est; sed quando quis nullo pacto soluit rationes partis affirmantis, inducentis obligationem, non potest habere iudicium probabile de parte opposita; ergo nequit talem partem eligere, & secundum illam agere; ergo tenetur tutiorem sequi. Minor probatur, quia ad hoc, vt habeat iudicium probabile de parte opposita debet habere aliquam rationem validam pro illa; quæ autem ratio hæc erit, si nullam supponitur adesse, nec positiua, nec negatiua? aut quæ ratio stante hoc dubio speculatiuo tollit dubium practicum circa electionem?

Dices. Possessio humanæ libertatis, quæ semper viget, quando non est ratio conuincens in contrarium, qualis absolutè non est in casu nostro.

Contra tamen est, quia possessio humanæ libertatis moraliter hoc est sine peccato, ad hoc vt excuset, & possit suffragari debet ad minus probabiliter adesse; si enim

enim neque probabiliter est, ergo temerè dicitur esse, & per consequens non suffragatur, quin committatur peccatum. Sed quando rationibus in contrarium nulla adhibetur, vel ab alijs scitur adhiberi probabilis responsio, quæ talis videatur, vel nobis, vel alijs, (tunc enim non essemus in casu dubij, de quo in presenti, sed opinionis probabilis, hinc, & inde, saltem ab extrinseco,) neque probabiliter est possessio humanæ libertatis moraliter; ergo tunc hæc non cohonestat actionem. Minor probatur, quia tunc probabiliter subsistit humana libertas sine peccato, quando validum fundamentum est pro eius subsistentia, siue positium, siue negatiuum; sed in casu nostro, nulla valida ratio, nullum fundamentum est tale; non positium, quia nulla ratio valida supponitur esse, quæ dicet non esse tale Ius, vel talem obligationem; non negatiuum, quia non soluuntur rationes in contrarium; ergo &c.

Urgeo. Rationes validæ ius inducentes formalissimè tollunt nostram libertatem moraliter; idem enim est poni ius, seù præceptum, & adimi humanam libertatem moraliter citra peccatum; ergo per illas positiuè aufertur humanæ possessio libertatis; Illa ergo quare debet perseuerare, si aufertur?

Dices. Quia probabiliter tantum aufertur, nec enim euidens est per tales rationes ius adesse; & licet ego nesciam respondere, adhuc formido de illarum veritate.

Contra tamen est, quia licet euidenter non auferatur, & per hoc absolutè possit talis libertas subsistere, ego tamen nullas rationes habeo validas ad hoc opinandum: nec quod subsistat libertas, vlla probabilitas, vlla apparentia veritatis suppetit; ergo absolutè perinde debeo agere, ac si non esset, neque enim super eo, quod merè remotè possibile est, possum ego agere sine peccato,

cato, & ibi potest fundari honestas meæ actionis; alias sola euidencia rerum obligaret homines, quæ cum in moralibus nunquam fit, nunquam homo esset obligatus ad aliquid; quod profectò absurdissimum est.

Insto. Licet non sit euidens tale Ius adesse, tamen non est probabile tale Ius non adesse: quia pro hac negatiua nulla ratio fundata supponitur esse; ergo absolute neq; est probabile esse humanam libertatem sine peccato. Probo consequentiam. Esse humanam libertatem sine peccato, & non esse Ius, idem est; sed non est probabile non esse Ius; ergo neq; est probabile esse humanam libertatem moraliter, & sine peccato; ergo nullo pacto, neq; probabiliter remanet possessio libertatis.

Dices. In materia iustitiæ, si quis possidens rem aliquam dubitet, an sit sua, itaut nullas rationes habeat ad opinandum, quod sit sua, & ex alia parte habeat rationes probabiles, quibus nescit respondere, quod sit Petri, Petro repetenti non tenetur restituere fundatus in sola sua possessione; ergo, & vniuersaliter homo fundatus in possessione suæ libertatis, poterit cuiuscumq; Iuri probabiliter tantum proposito contraire, licet nullas habeat rationes, quibus sibi persuadere possit non esse tale Ius.

Resp. Concesso antecedente, de quo nõ disputo, præsertim si sit possessor bonæ fidei; nego consequentiam, disparitas est manifesta, quia ibi constat de possessione rei, quæ certò adest, quæ proinde certò euidens, potest contraponi Iuri tantum probabili Petri. At verò in casu nostro de possessione libertatis, non modo non constat, sed neq; probabile est illam adesse; ideo &c.

Supposito autem, quod constet de Iure; quis dubitat, an tali Iure teneatur; necne, quid agendum? In primis loquendo de Iure naturali, & diuino, hæc quæstio non procedit, nam talia Iura esse, & omnes obligari
idem

idem est; quod enim natura sua, vel iure diuino malū est, nullatenus effici potest, nec vlla potest esse causa excusans: sicut, quod Iure naturali, vel diuino præcipitur, nullatenus omitti potest, nec vlla in his Iuribus potest contingere abrogatio, vlla dispensatio.

Dices. Sanctificatio festorum est de Iure diuino, & tamen multi excusantur, vel propter inopiam, vel quid simile; ergo non est idem ius diuinum adesse, & omnes obligari.

Resp. Sanctificationem festorum, vt sic, esse de Iure diuino, non verò horum dierum hic, & nunc: sed est Constitutio Ecclesiastica, de qua fateor posse esse dubiū, an aliquando hic, & nunc, & in talibus circumstantijs obliget; Idem dic ad alia exempla, quæ possunt afferri.

Loquendo ergo de Iure positiuo, siue ecclesiastico, siue ciuili, siue vniuersali, siue particulari, siue scripto, siue non scripto, dubium potest contingere, an esto, quod de illo constet, hic, & nunc obliget, vel quia sit abrogatum, vel quia super eo sit dispensatum: vel quia homo sit in talibus circumstantijs, in quibus dubitat, an teneatur. In quo casu loquendo de dubio propriè dicto, scilicet, quod pro se, hoc est ad hoc, quod non teneatur quacumq; de causa, nullam habeat probabilem rationem, sed solum parum fundatas persuasiones (alias essemus in casu opinionis probabilis, seu ad summum in dubio orto ex opinionibus probabilibus, cum quo posse quem quamlibet partem sequi statutum est *d. p. sect. 5.*) & leuia motiua; sit.

Conclusio Secunda.

DVbius dubio Iuris hoc pacto tenetur semper tutiorem sequi, siuè pro ea parte, quod teneatur tali Iure sint rationes probabiles, siuè non.

Expli-

Explicatur Conclusio. Constat aliquo die esse præceptum Ecclesiasticum ieiunandi, quis dubitat, an teneatur; quia dubitat, an tale præceptum consuetudine sit abrogatum: vel quia dubitat, an vires adeò firmas habeat, ut valeat ieiunare, vel propter quid simile. Motiua autem, quibus dubitat se non teneri leuia sunt; alias si valida, si alicuius roboris, sufficerent ad constituendam opinionem probabilem, & sic non essemus in casu dubij, de quo in præsentia. Ex alia autem parte, quod teneatur, nullas habet firmas rationes; quia E. G. probabiliter non constat de suis viribus, vel de non abrogatione talis præcepti, sed solum per regulam generalem scit se teneri, quia constat de præcepto. In hoc casu dico teneri semper tutiorem sequi. Quod quidem simul, & nostra Conclusio.

Probatur primo, quia in hoc casu nulla suppetunt motiua valida, & fundata, siuè probabilia, & discreta, quibus moueri potest ad omissionem ieiunij, quæ est pars minus tuta; ergo si omissionem ieiunij eligit, temerè eligit. Quod enim sinè motiuo valido, & probabili fit, temerè fit; ergo peccat; ergo tenetur tutiorem sequi, ne peccet.

Secundo, quia, quod neq; probabiliter est honestum respectu eligentis prudenter, perinde se habet, ac si esset verè inhonestum. Prudens enim eligens, qua tale, solum quod præconsultatum est honestum, respicit. At non est præconsultatum honestum, quod neq; probabiliter est honestum: sic enim solum temerè apparet honestum; sanè quod refundit honestatem in actus Prudentiæ, est sola probabilitas honestatis materiæ eligendæ, & quidem ad minus; sed si omisso ieiunij esset verè inhonesta, non posset eligi sine peccato; ergo neq; si non sit ad minus probabiliter honesta. Sed in casu
Conclu-

Conclusionis nulla ratio probabilis apparet honestans omissionem ieiunij, cum pro illa solum supponantur apparere motiua leuia, & parui momenti; ergo &c.

Insto. Nulla ratio, neque probabilis excusat ab impletionem præcepti, quod supponitur esse; ergo nulla ratio reddit licitam prædictam omissionem; ergo eligēs illam, eligit id, quod nulla ratione est licitum; ergo vult perinde licitum, ac illicitum; ergo peccat.

Dices. Possessio liberratis humanæ in hoc casu honestam reddit dictam omissionem; si nulla sit ratio cōuincens, quod teneamur tali iure ieiunium præcipiente, & multo magis, si neque sit probabilis ratio.

Contra tamen euidenter. Primo, quia licet nulla sit ratio siuè conuincens absolutè, siuè probabilis, quæ particulariter ostendat hic, & nunc nos teneri tali iure, est tamen ratio generalis cōuincens; scilicet, quotiescumq; constat de præcepto Ecclesiastico, & nihil excusat, ad illud tenemur; sed in casu nostro constat de præcepto Ecclesiastico, ut supponitur, & nihil alicuius roboris excusat: quæ enim in contrarium sunt supponuntur esse friuola, & non sufficientia ad prudentem, & probabilem assensum; ergo constat euidenter, quod hic, & nunc tenemur. Neque verò ad hoc, ut teneamur aliquo iure, requiritur, quod sit ratio particularis conuincens, vel probabilis, qua particulariter ostendatur nos teneri, sed sufficit, quod sit ratio generalis, in qua quilibet includitur, nisi appareat causa exceptionis, quæ debet esse valida, & non friuola, alias sine fundamento, & temerè quis asseritur exceptus. Addo, quod licet nulla sit ratio positina particularis, quæ ostendat nulla esse motiua in oppositum, ex hoc ipso, quod friuola illa sunt, euidenter est, quod nulla sunt, & non sufficientia deobligare. Vnde pars dicens teneri ad impletionem præcepti

præcepti semper saltem ex negativo probabilis, immò conuincens est.

Contra secundo, quia Possessio in hoc casu non est pro humana libertate moraliter accepta, sed pro obligatione; constat enim de ademptione libertatis, ex hoc ipso, quod constat de præcepto, quod est libertatis ademptio; ergo quia in dubijs melior est conditio possidentis, in hoc casu standum est, & sententiandum pro præcepto. Item præceptum est causa inductiua obligationis, causa autem semper clamat pro suis effectibus, qui semper supponuntur sequi, nisi probetur oppositum: quod quidem si non probatur, nisi rationibus friuolis, non sufficientibus mouere ad assensum, perinde est, ac si non probetur; sed ita est in casu nostro; ergo &c.

Dices secundo. Licet rationes positivæ pro eo, quod quis non teneatur præcepto, sint parui momenti, tamen rationes negativæ sunt validæ, in quantum scilicet probabiliter soluantur rationes omnes, quæ probant obligationem.

Sed contra est, quia hoc neque sufficit, neque est ad rem, seu ad casum præsentis quæstionis. Primum patet, quia per hoc, quod probabiliter soluantur rationes particulares, puta, rationes dicentes, quem esse firmis viribus sufficientibus ad ieiunandum; vel ius huiusmodi non esse abrogatum; adhuc non soluitur ratio generalis, quæ omnes complectitur, nisi appareat causa benè fundata exceptionis: alias temerè asseritur talis exceptio, nimirum constat de Iure, & de causa inductiua obligationis, & possessio est pro obligatione. Item non debet esse melioris conditionis, qui probabiliter soluit rationes particulares obligantes, puta asserentes illum habere firmas vires &c. quam, qui prædictas rationes in

contra-

contrarium non habet; sanè enim magis urgent, & ligant rationes probabiles, licet probabiliter solutæ: quæ si absolutè non sint. Sed si quis nullas habeat prædictas obligationis rationes particulares, per hoc præcisè, quod constat de Iure, tali Iure tenetur, si nullam habeat causam validam, & benè fundatam exceptionis; ergo multò magis, quando in contrarium sunt etiam rationes particulares obligantes.

Concludo. Sententia excipiens ab aliquo iure, de quo constat, non est probabilis, nisi positivè afferat causam exceptionis: se enim excipienti ab aliquo iure incumbit onus probandi, cum iam asserat, & fiat actor, ut tollat Ius à sua possessione; ergo quantumcumq; soluat rationes in contrarium particulares ostendentes etiam hic, & nunc nullas esse causas excusantes, non est probabilis; vnde cum illa non licebit agere. Quod si probabilis esset, iã non essemus amplius in casu præsentis quæstionis, quia scilicet iam non essemus in dubio, sed in opinionibus hinc, & inde probabilibus.

Dices tertio. Facit ad excusandum, quod dubitatur, an lex sit abrogata, vel super ea sit dispensatum, vel quid simile. Contra tamen est, quia ad hoc, quod lex sit abrogata, vel super ea sit dispensatum, datur ne aliqua ratio valida, vel friuola, nullius, seu parui momenti? Si primum: iam non sumus in dubio, sed in opinione probabili; si secundum; ergo temerè dicitur abrogata, vel quod super illa sit dispensatum. Qui autem operatur fundatus in temeraria assertione, peccat.

Dices quarto. Dum dubitatur de subsistentia legis, lex euadit dubia, & incerta, lex autem dubia, & incerta non obligat; quod à fortiori valet contra *primam Conclusionem*. scilicet multo magis lex non obligat, quando de illa non constat, sed solum est probabilis opinio de

M m

illa,

illa, cui nescio respondere, tunc enim lex certa non est; ergo tunc non obligat.

Sed contra est, quia lex non euadit dubia, & incerta, per hoc, quod circa illam friuola insurgit dubitatio, & parui momenti, qua non nisi temerè diceretur lex nō subsistere: perinde enim se habet illa, ac si non esset; alias quæ lex adeò certa est, quæ dubia non euaderet, & incerta? Quod additur contra *primam Conclusionem*, nihil est, quia licet de lege euidenter non constet, neque probabiliter tamen apparet non esse lex, quæ enim adducuntur negantia legem, friuola sunt, quibus nequit homo moueri; Vnde ipsi lex perinde est, ac si certa esset; patet, quia nisi temerè non potest asserere legem non esse, quia nulla supponitur habere motiua nec positiua, nec negatiua ad negationem legis.

Sit exemplum. Petrus vult contractum aliquem inire, dubitat de iustitia eius; post diligentem discussionem, & inquisitionem, nihil inuenit nisi friuola pro iustitia contractus, tam ab intrinseco, quam ab extrinseco; è contra autem pro iniustitia ipsi proponitur ratio validissima, cui nescit respondere nec probabiliter, licet ipsi non euidenter appareat. Quis dicat hunc posse in tali casu talem contractum inire? nullus profecto. Sumus autem in casu, quia Petrus dubitat, an sit Ius naturæ prohibens talem contractum, & quod tale Ius adsit, nō scit nisi ratione probabili, cui nescit respondere. Idem dic in alijs Iuribus, est enim par ratio.

Respondebis esse disparem rationem; quia in Iure positiuo requiritur sufficiens publicatio, & quod certò innotescat tale ius adesse.

Contra tamen est, quia vniuscuiusq; Iuris requiritur sufficiens publicatio, ad hoc, vt obliget. Vnumquodque enim Ius, quod ignorantia inuincibili nescitur, nō

obli-

obligat. Sicut è contra, quod ignorantia crassa ignoratur obligat. Eritnè autem ignorantia inuincibilis illa, qua Ius adesse probabiliter adeò constat, vt nesciamus rationibus probabilibus illud inducentibus, nec nos, nec alij respondere; & pro parte negatiua, quæ scilicet Ius non adsit, solùm rationes friuolæ appareant? Præterea doctotum, quod vis; requiritur ad hoc vt Ius positiuum obliget, quod innotescat; esto; quomodo debet innotescere? sufficienter, non euidenter; lex enim sufficienter promulgata obligat, licet non euidenter omnibus, & singulis. Quid est autem legem esse sufficienter promulgatam? vt moraliter de illa constet, & prudenter, iudicio scilicet prudentum. Quis autem dicat moraliter iudicio prudentum non constare de tali lege, quæ probatur rationibus conuincentibus, quibus nulli sciūt respondere, & nullæ sunt rationes validæ in contrariū.

Quoad secundam autem Conclusionem hæc instantia locum non habet, quia dum supponitur constare de Iure positiuo, supponitur consequenter constare sufficienter de promulgatione.

Dices quinto. Si quis habens beneficium dubitat, an teneatur ad recitandum officium ob tenuitatem reddituum, non tenetur; ergo licet constet de lege, si sumus in dubio, an lex obliget, nō tenemur tutiorē sequi.

Benè Valq. in *primā secundæ d. 65. c. 3.* dicit esse notabilem errorē id, quod assumitur in antecedente; nā leuiter dubitat quis, an teneatur, & includatur sub lege recitationē officij præcipiente, ac proinde rationibus friuolis, & ob hoc vult se de facto à lege eximere? temerè profecto se eximit, dum sine ratione sufficienti se eximit; quidni ergo peccabit? Idem dic ad quoscumque alios casus hoc dilemmate. Vel habes rationes sufficientes, & alicuius roboris, vel non; si primum: iam non

M m 2 sumus

sumus in dubio, de quo in præfenti, sed in casu opinionis probabilis: in quo casu excepta materia Sacramentorum, Iudice, & Medico dictum est posse quamlibet opinionem eligi. Si verò secūdū; ergo si sic ages, sine sufficienti fundamento ages, & temerè, & per consequens peccabis.

Dices sexto. Dum constat de lege, sed dubitatur, an hic casus hic, & nunc occurrens comprehendatur sub lege, dicendum est non includi: sicut dum constat de lege pœnali imponente excommunicationis pœnam, vel suspensionis &c. & dubitatur, an sit vsu recepta, dicendum est non obligare; tùm quia odia sunt restringenda; tùm quia cõmuniter Doctores censent casum reseruatum in dubio non esse reseruatum; ergo licet constet de lege, & simus in dubio, an lex obliget, non statim sequitur nos obligari.

Sed contra est; quia quando sumus in dubio, de quo in præfenti, quando scilicet pro parte fauorabili non sunt rationes, nisi friuolæ, falsum est absolutè antecedens quò ad omnes sui partes. Ratio est euidens, quia temerè asseritur, & sine fundamento, (quia leue fundamentum, & friuolum pro nullo reputatur,) & casum non esse reseruatum, & legem pœnalem esse abrogatã; ergo ad prudenter agendum perinde est, ac si dubium non esset: ad prudenter siquidem agendum perinde se habet nulla ratio, & friuola, seù temerè assera. Sed si non esset dubium, casus supponeretur reseruat, & lex pœnalis obligare; ergo, & in dubio id censendum, ac proinde secundum tutiorem agendum. Sic in terminis de lege pœnali excommunicationem inducente docet Sanch. in Decal. lib. 1. c. 10. nu. 35.

Ad id, quod dicitur, odia sunt restringenda, fateor, sed non temerè, sed cū fundamento ad minus probabili,

li, in quo casu non erimus in dubio, de quo in præfenti. Quia autem hæc difficultas de casuum reseruatione, & de sententia excõmunicationis in dubio, grauissima est, operæ pretium erit, ex professo illas exagitare.

SECTIO SECUNDA.

An Casus reseruat in dubio sit reseruat, & quid agendum.

MULTI DD. absolutè sinè vlla distinctione asserunt casum esse reseruat, & in praxi omnino sequendam partem tutiorem: & multi alij absolutè etiã asserunt non censeri reseruat, vnde liberè posse à quolibet non habente auctoritatem absolui. Legatur Sanch. in Decal. lib. 1. c. 10. n. 73. & 74. Mihi omnino videtur distinguendum; igitur pro resolutione.

Sciendum est, dupliciter posse contingere dubium, an casus sit reseruat; primo itaut dubitetur de alicuius certi peccati reseruatione, puta, an blasphemia sit reseruata. Secundo itaut, licet constet de alicuius casus reseruatione, dubitetur tamen, an hic, & nunc hic casus particularis in his circumstantijs, sit reseruat: & hoc modo dubitatur de inclusione casus particularis in casu vniuersali, an scilicet hic, & nunc contineatur sub illo, an verò excipiatur.

Sciendum est, secundo reseruationem nihil aliud esse nisi ademptionem, seù ablationem auctoritatis, seù iurisdictionis ab aliquo, in ordine ad absoluendum ab aliquibus peccatis, quam alioquin de se habebat: & quia ablata iurisdictione aliquid faciendi, illud amplius fieri non potest, & si fiat irritum est, & nullum; ideo reseruatio est quædam lex adimens auctoritatem Confessarijs ab aliquibus casibus absoluendi, & irritans formaliter

ter actus quoscumq; seù absolutionem super his casibus elargitam. Dico formaliter, quia non aliter lex irritat actus, nisi quatenus adimit auctoritatem faciendi; sic lex in tantum irritat contractus pupillorū, in quantum illis tollit facultatem contrahendi.

Sciendum est tertio, reservationem posse esse penalem, vel non penalem; penalis est, quando in odium, seù penam alicuius peccati reservatur absolutio ipsius; non est penalis quando fit in bonum publicum, & fertur, vt medicina, qua pręseruentur homines à peccatis grauioribus. Hanc distinctionem tradunt omnes DD. Legatur Suarez *de legib. lib. 5. Sanch. de matrim. lib. 3. d. 17. n. 10. & lib. 9. d. 32. n. 15. & 18.* Card. de Lugo *de Pœnit. d. 20. sect. prima, in fine.* Regulariter autem Casuum reservatio semper est in bonum publicum, & medicinalis.

Sciendum quarto, ex communi DD. sententia leges irritantes afficere etiam ignorantes, secus ac quascumque alias leges; vnde inuincibiliter ignorans legem aliquam irritantem aliquem actum, licet non peccet, si prædictum actum ponat, quia ignorantia excusat à culpa, tamen actus nullus est. Quod limitant aliqui, quando irritatio non est pœna; quia pœna non contrahitur ab ignorantibus, cum ignorantes non sint culpabiles, ac proinde pœnæ non obligentur; secus autem quando irritatio est in bonum publicum, seù medicinalis, tunc enim omnes consentiunt ligare etiam inuincibiliter ignorantes. Quod deducitur *ex cap. 1. de concess. Præb. in 6. vers. adijciebatur*, vbi decernitur non valuisse actum factum ab eo, qui non habebat auctoritatem, siuè ignorasset, sibi ademptam fuisse auctoritatem, siuè non. Ita DD. omnes mox citati; Tuschus *t. 2. concl. 117.* vbi multos refert. & Vasq. *in primã secundæ d. 156. c. 4. n. 29.*

vbi

vbi tamquam certum docet, quod si quis post Concilium Trid. inuincibiliter ignoraret, non posse amplius absolueret Confessarium non approbatum ab Ordinario, sicut antea, quia Concilium ipsi abstulit auctoritatem, quam habebat; & cum ignorantia hac inuincibiliter licet, Sacerdoti non approbato confiteretur; nulla esset confessio. Idem docet tamquam sine controuersia de reservatione excommunicationis. Quid quid sit postea, an leges reuocatoriæ privilegiorum valeant, & annullent actus etiam ignoratæ, de quo disputant DD., qui pro certò postea etiam concludunt leges irritatorias actuum, qui poterant fieri, vel de iure, siuè communi, siuè particulari, siuè ecclesiastico, siuè civili, siuè de consuetudine, ipso facto obligare, & etiam inuincibiliter ignoratas actus irritare. His positis sit.

Conclusio Prima.

DVbius de reservatione alicuius casus, an scilicet sit talis reservatio, necne, adquatè, vel saltem, ex parte affirmatiua, quia nulla motiua sufficientia ad opinandum sunt ad asserendum casum esse reservatum, non debet casum censere reservatum, sed potest quamlibet partem sequi; si autem pro parte affirmatiua sit ratio adeò efficax, vt licet evidens non sit, nesciat illi respondere; nec sciat vllum magni nominis docere casum non esse reservatum, debet casum censere reservatum, & tutiorem sequi.

Prima pars Conclusionis probatur primo, quia si censeret casum esse reservatum, temerè censeret: quia nullo graui fundamento ad id moueretur; cum tale graue fundamentum non habeat, ac proinde imprudenter tutiorem sequeretur, quia nulla probabilitas reservationis apparet, & illa dubia occurrentia scrupuli sunt,

quorum

quorū ratio habenda non est, ex cōmuni DD. consensu.

Secundo, quia q̄ est contra naturā rei nō præsūmitur, nisi probetur; & quidē grauibus rationibus, alias cū leues rationes sint nullius momenti, perinde habetur ac non probatum; sed reseruatō est contra naturam rei; ergo non debet præsūmi, nisi grauibus rationibus probetur. Minor patet, quia sacerdos de se habet auctoritatem, & iurisdictionem in omnes casus: sequitur enim hęc à potestate ordinis, nisi suspendatur, vnde sacerdos de se, & ex natura sui ordinis possidet auctoritatem, & iurisdictionem in quæcumq; peccata; ergo non sufficit leue aliquod dubium, vt præsūmatur talis potestas non adesse: in dubio enim præsertim leui, melior est conditio possidentis.

Tertio. Quia dubium, sine causā conceptum, & sine motiuo rationabili, debet deponi, etiam sinè vlla ratione, & per hoc præcisè, quod non fit ex motiuo rationabili: Bonac. *de leg. d. 2. q. 4. punct. 6. nu. 30.* & ratio est euidens, quia per eas causas, per quas res nascitur, per easdem dissoluitur; ergo dubium de reseruatione sine fundamento graui conceptum, ac proinde temerè, sinè vlla ratione per hoc præcisè, quod nullius momenti sit, deponendum est; ergo perinde agendum, ac si tale dubium non esset, & per consequens casus non censendus reseruatus, & quodlibet, seū quæuis pars eligenda.

Dices. Si talis casus re vera esset reseruatus, pœnitens non absolueretur; ergo vt tutò in rebus animæ incedamus, habendus est pro reseruato.

Resp. Verissimum esse antecedens, quia ignorantia reseruationis non excusat, etiamsi sit inuincibilis, quin actus irritetur; nego tamen consequentiam, quia semper prudenter est operandum, & scrupulis, seu
dubijs

à viris doctrina præditis, qui tamen in re falsum consulant, & hic dicitur ignorantia inuincibili ignorare veritatem. Nauarr. *in Man. c. 23. nu. 46.* quod idem docet *in cons. lib. 1. cons. 1. de Constit. nu. 2. in fine*, vbi vltèrius ad probandum ignorantiam esse inculpabilem, quam quis habet ex ratione probabili, licet altera ratio probabilis, seū sententia sit in contrarium, adducit *c. Capell. de Ferijs*, vbi est sermo de opinionibus probabilibus contrarijs, immò de minus probabili concurrente cum probabiliori. Ita etiam Coninch. *de Censuris d. 13. dub. 11.* vbi ignorantiam ex opinione probabili ortam, dicit inuincibilem. Et propter hoc ignorantia inuincibilis à Canonistis dicitur probabilis, quia licet possit vinci, non tamen debet, eo quod probabili ratione sic iudicatum fuit, vltra quod nullus debet inquirere. Vasq; *in primā secundæ d. 117. c. primo, Cordub. lib. 2. q. 1.*

Et sanè opinantem ex ratione probabili, esto in re opinio falsa sit, inuincibiliter ignorare veritatem, præterquam quod probatur satis manifestè ex adductis, & eo quia nullus hoc negat; vltèrius euidenter conuincitur; quia sequens opinionem probabilem, etiamsi illa in re falsa sit, non peccat; ergo ignorat veritatem, & tamen non est culpabilis; ergo ignorat ignorantia inuincibili, & inculpabili. Item sequens opinionem probabilem, non potest absolutè certò inuenire veritatem; ergo nō potest absolutè certiorari de veritate; ergo inuincibiliter veritatem ignorat. Antecedens patet, quia inquirō; quomodo potest? sequendone oppositam? at illa etiā probabilis est, & non certa, & licet probabilior, adhuc potest esse falsa, vnde sequendo illam non certioratur de veritate.

Dices. Magis certiorabitur, si illa opposita probabilior est. Sed esto hoc; simpliciter adhuc ignorabit ve-

ritatem, cum probabilior possit esse simpliciter falsa. Ly autem, magis, est in eodē genere; Ideo &c. Quid autem sit ignorantia inuincibilis, consulto prolixius explicauī, vt infra.

Ignorantia vincibilis est, qua quis absolutē cum aliqua culpa, aliquid, quod debebat scire ignorat, & ideo dicitur culpabilis, & vincibilis, quia vinci etiam moraliter potuit, & ideo culpa non caret.

Ignorantia crassa, & supina est, qua ex summa negligentia aliquid ignoratur: vnde hęc importat maiorem culpam, quā ignorantia vincibilis.

Affectata demū est, qua aliquid ignorare consultō quis vult, vt liberius vitijs indulgeat; & hęc pessima omnium ignorantia est, & est illius, qui *noluit intelligere, vt bene ageret.*

Hęc certa sunt apud omnes, sicut etiam est certum ignorantiam inuincibilem, seū probabilem, quod aliquid sit opus peccaminosum, seū sit tale de sua natura, seū quia prohibitum Iure diuino, vel positiuo, excusare illud committentes ab omni culpa, & ab omni pena, quæcumq; illa sit, siue in foro Ciuili, siue in foro Canonico; cum hac tamen distinctione, quod in foro fori excusat, si ignorantia probetur, in foro animæ, si adfit. Deus enim, quod est; Iudices autem terreni, quod apparet, respiciunt. Deducitur clarē *ex c. Cognoscentes de Constit. & ex c. Nemo* 11. q. 3.

Item perinde ac certum est, scientem aliquid esse malum, seū Iure diuino, seū naturali, nescientem verō esse prohibitum speciali Iure ab Ecclesia, siue sub pena Excommunicationis, siue sub qualibet alia Censura, adeo vt inuincibiliter non solum ignoret censuram appositam, sed etiam præceptum, & prohibitionem ecclesiasticam, si illud committat, excusari à censura. De-

ducitur

ducitur ex illo Matth., vbi data est potestas excommunicandi. *Si autem non audierit Ecclesiam, sit tibi tamquam Ethnicus, & Publicanus.* Vnde adhuc, vt quis incurrat in censuram, præcipuē excommunicationem, requiri contumaciam, & specialem inobedientiam cōtra Ecclesiam certum est apud omnes. Ignorantem autem præceptū Ecclesiæ non esse contumacem contra Ecclesiā certū est, si illi non obediat. Item ad hoc facit *c. 2. de Constit. in 6.* vbi dicitur, *Vt animarum periculis obuietur, ligari nolumus ignorantes, quorūcumq; ordinariū statuis &c.* & super illud *c. legantur DD.* qui communiter hoc asserunt, siue Canonistæ, siue Theologi. Videatur *Suar. t. 5. d. 4. sect. 8. nu. 20. & 21.*

Dixi perindē, ac certum, quia licet Couarruias oppositum censeat, non est audiendus; tūm quia cōtra communissimam, & receptissimam est sententiā; tūm quia nullum fundamentum suæ assertionis affert, nisi hoc vnum, quod ignorantia penæ non excusat à penā. Sed hoc non est ad rem; quia esto hoc verum sit, hoc non est, quod queritur; queritur enim, an ignorantia præcepti Ecclesiastici excuset à penā Ecclesiastica. Hanc secundam ignorantiam deberet probare Couarr. non excusare, non primam; quia nunc quæritur de secunda non de prima.

Dices. Potest excommunicari absens, & ignorans; ergo non requiritur notitia præcepti.

Resp. Negando consequentiam, quia absens, & ignorans potest quidem excommunicari, sed præuia monitione Canonica; Vnde iam non ignorat præceptum Ecclesiæ, quin neq; penam imponendam, si non resipiscat. Quando autem sufficienter admonitus non vult obedire, tunc licet absens potest excommunicari; & tunc est verum, quod licet ignorans ligetur vinculo ex-

communicationis, licet ab ipso ignoretur, an sit lata: quia sufficienter ei constat de præcepto Ecclesiastico, & de pœna, quæ ipsi imminet. Vnde illam incurrit, etiã si nesciat latam esse, quia ligat excommunicatio sic lata à die promulgationis, non à die notitiæ. Et ita decum esse communi sententia Canonistarum testatur ipse Couarr. c. *Alma Mater* p. p. §. 10. n. 7.

Et sanè absolutè aliquam monitionem requiri, vt censura locum habeat, patet ex mille locis sacrorum Canonum, vbi non solum monitionem præmittendam esse decernitur; sed etiam modum, quo fieri debet, docemur; & præcipuè excommunicationem, ad hoc vt liget, præsupponere monitionem superioris, absq; vlla controuersia certum esse docet Suar. t. cit. d. 3. sect. 9. & 10. omnino videndus.

Ex quo infertur; ergo ad hoc vt quis excommunicationem, vel similem censuram incurrat, debet aliquam notitiam habere præcepti Ecclesiastici: alias ab Ecclesia non admonetur, esto admoneatur à Deo, vel à natura, si id, quod cognoscit illicitum ex iure diuino, vel naturali perpetrat.

Tertio pariter certum est, eum, qui ex ignorantia inuincibili, seù probabili aliquid agit, quod solum ab Ecclesia prohibitum est, & quidem sub pœna excommunicationis, si ignoret tale præceptum Ecclesiasticum, nec peccare, nec incurrere excommunicationem, seù quamuis aliam censuram. Ita certum esse affirmat Suarez, & indubitatum apud omnes t. cit. d. 4. sect. 8. nu. 6. & deducitur ex c. *excellentissimus* 11. q. 3. & ratio est euidentis, quia cum tali ignorantia quis non peccat; ergo non afficitur pœna, nec pœna eum ligat, iuxta illud; *Rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit.* c. 3. de *Const.* Adde, quod excommunicatio non incurritur

ritur nisi supponatur peccatum mortale, ex omnium sententia, sùdata in c. *Nemo Episcoporum*. 11. q. 3. quin & ad illam requiritur contumacia, & dolus, & culpa, vt præceteris Angelus in *Summa* v. *Casus excommunicationis* docet, & omnes DD. communiter.

Quarto. Ignorantiam inuincibilem, & probabilem facti excusare ab omni censura, præsertim, quæ oritur ex delicto, clarum est in Iure, & apud DD. ex c. *Si vero* 2. de *sent. excomm.* & c. *Apostolica*. de *Cleric. excomm.* & alijs.

Quinto. Etiam certum est eas censuras, quæ non incurruntur, quãdo excusat ignorantia, neq; incurri, necessitate excusante, quæ cogit, vt opera, quibus adnexa est censura, & in specie excommunicatio, faciamus; neq; vero loquor de necessitate phisica, sed morali, quæ scilicet non potest quis illa omittere, sine graui incommodo, siuè certo imminente, seù quod iustè timeatur. Et ratio est, quia sicut ignorantia tollit voluntarium, sic necessitas, & timor cadens in constantem virum; & hoc habetur clarè decisum in c. *Excellentissimus*. 11. q. 3. adiuncta explicatione glossæ communiter receptæ, super illa verba, *per se absoluantur*; quæ faciunt hunc sensum, *absolui declarentur, quia non incurrerunt*; Excipe, quãdo metus esset alicuius incommodi, seù damni infligendi in contemptum, seù odium censuræ. Et ratio est euidentis, quia leges humanæ, & Ecclesiasticæ non obligant cum tam graui incommodo, vnde cum tunc non obligent, illis contumaces contra illas agendo non sumus.

Duplex autè solū remanet controuersia. Prima est, an ignorantia inuincibilis ipsius censuræ, cū scientia operis prohibiti ab Ecclesia excuset à censura: in qua communior, & probabilior sententia affirmat. Legatur Suar. de *cons. d. 4. sect. 9. n. 19.* quidquid sentiat Couarr. in contrarium. Altera

Altera est, an ignorantia vincibilis siue præcepti Ecclesiastici, siue censuræ, excuset à censura; in qua certum puto non excusare cum Suar. qui *loc. cit. sect. 9. n. 10.* ait, se non audere oppositam appellare probabile.

Has controuersias ego in præsens non exagito, quia sunt extra sphaeram præsentis disputationis, in qua solum sufficit has quæstiones, & earum terminos, & quæ sit probabilis, quæ certa, indicare. His autem præsuppositis, quid in dubio excommunicationis sit agendum, explicemus. Potest autem quis duplici modo esse dubius de excommunicatione; vel an sit lata, vel an lata liget. Et hæc dubia possunt contingere, vel ante factum, vel post factum: scilicet, antequam quis aliquid agat, potest dubitare, an opus sit prohibitum ab Ecclesia, & sub pæna excommunicationis. Vel post factum, si postquam aliquod opus fecerit, incipiat quis dubitare, an illud opus sit prohibitum sub pæna excommunicationis. Pro clara harum difficultatum resolutione sit.

Conclusio Prima.

DVbius ante factum de prohibitione Ecclesiæ sub pæna excommunicationis, an sit, debet facere moralem diligentiam, vt certiorer & interim se ab opere abstinere.

Probatur conclusio manifestè, tum quia sic agens manifeste contra conscientiam agit, & non ex fide; quo enim motiuo potest, non dico scire, sed nec opinari se honestè agere? cum dubitet, an id, quod agit sit prohibitum ab Ecclesia sub pæna excommunicationis, nec fecerit vllam diligentiam ad deponendum dubium.

Quod enim in dubijs melior sit conditio possidentis, verum est facta sufficienti diligentia, non antea, vt clarum est; tum quia, si non obstante hoc dubio, quod perseue-

rat,

rat, quia non deponitur; illud agit, vult illud agere, siue sit prohibitum sub pæna excommunicationis, siue non: ac proinde siue sit licitum, siue illicitum, & per fas, & nefas; tum quia licet iste ignoret, an sit talis prohibitio sub prædicta pæna, ignorantia tamen ipsius tunc est affectata, crassa, & supina, vel ad minus vincibilis, quia cum habeat sufficientia principia ad dubitandum; & ad inquirendam veritatem, ex negligentia, vel dolo non vult inquirere: nulla autem ex prædictis ignorantijs excusat à culpa, & quidem mortali, cum simus in re graui. Vnde absolutè hic peccat, quia periculo peccandi, ex negligentia, vel ex dolo, vel ad minus imprudenter se exponit. Quod etiam dicendum est in quocumque dubio Iuris, scilicet ante factam sufficientem diligentiam non licere agere, sine peccato.

Conclusio Secunda.

CVM hoc dubio, ante factam sufficientem diligentiam agens, non modo peccat, sed si censura sit lata, illam incurrit; si non sit lata, ridiculum est dicere, quod censuram incurrat, quæ non est.

Prob. conclusio, quia hic nulla potest assignari causa excusans à censura; nam si quæ potest assignari, maximè ignorantia; sed hæc, esto sit vincibilis, iuxta probabiliorum ad minus (ego enim cum Suar. vbi sup. puto esse certam sententiam) non excusat, cum neque excuset à culpa, ergo &c. Quin si hæc ignorantia regulariter excusaret, maximum sequeretur incōueniens, quod scilicet omnes per fraudem, & dolum nollent certiorari, & sic sua fraus cuique suffragaretur; difficile enim esset, quod in hoc casu ignorantia vincibilis non euaderet dolosa; quia scilicet quisque ante factum, de quo dubitat, diceret, hoc faciam, antequam certiorer, quia sic, esto

esto excommunicatio sit inflicta, me non afficiet.

Dices. Est probabilis opinio, quod ignorantia vincibilis excuset.

Esto, sed quid? nonne potest esse falsa? Immo probabilius nonne est, quod sit falsa: si verò hæc falsa sit, nonne incurritur excommunicatio; ergo saltem ad cautelam petatur absolutio, & si sit agendū, nō agamus.

Vnicum Casum excipio, casum scilicet necessitatis; quando E. G. alicui dubitanti, an aliquid sit prohibitū sub pēna excommunicationis, necesse est agere, nec potest expectare, quod certioretur: vel quia non possit phisicè, vel moraliter, hoc est sine graui damno.

Et ratio exceptionis multiplex est. Primo, quia hic sic agendo neq; peccat, etiamsi opus esset prohibitum sub pēna excommunicationis, quia leges Ecclesiasticæ non obligant impotentes seū phisicè, seū moraliter. Secundo, quia hic tunc est inuincibiliter ignorās, ignorat enim re vera, cum habeat solum dubium leue, nec potest moraliter certiorari. Tertio, quia ab eo procul abest omnis contumacia, & omnis dolus, quæ tamen necessario requiruntur ad excommunicationem incurrendam; & sane eadem ratio, quæ excusat à culpa, excusat etiam à censura, quæ oritur ex delicto.

Dices. Exceptio bene procedit, quando opus, quod fit, est solum prohibitum iure positiuo, sed quando est etiam prohibitum Iure diuino, vel naturali; quid? tunc enim nulla necessitas excusat à culpa, nec vlla talis ignorantia.

Resp. Etiam in hoc casu exceptionem currere, quantum est ad pēnam Ecclesiasticam excommunicationis incurrendam; peccabit quidem iste tunc agens contra Ius diuinum, vel naturale, contra quod nunquam debet, vel agere, vel exponere se periculo agendi: nullum enim

enim damnum, nullum incommodum imminens ab his Iuribus excusat; sed profecto non peccabit contra Ecclesiam, nec erit inobediens ipsi, quia tunc nempe cum graui incommodo Ecclesia non censetur imperare; ad non obediendum enim Ecclesiæ non sufficit facere, quod in se malum est, & cognoscitur esse tale; sed debet fieri opus, quod cognoscitur esse contra Ecclesiam. Duo enim ibi sunt, & præceptum Dei, & præceptum Ecclesiæ; Præceptum Dei obligat, quia nulla est causa excusans ab illo; Præceptum Ecclesiæ non obligat, quia est causa excusans: ideo tunc peccator, dū non obedit, contemnit Deum, sed non Ecclesiam, nec contumax est contra illam; & ideo pēnam ab illa inflictā nō incurrit; sine enim contumacia, & inobedientia, contra Ecclesiam non incurritur excommunicatio, seū quæuis censura Ecclesiastica, saltem regulariter.

Si quis autem extra casum necessitatis imprudenter egit, quod dubitabat, an esset prohibitum sub pēna excommunicationis, quid debet peragere? dicam in sequenti Conclusionem, cum de eo, quod debet quis agere post factum, si dubitet, sermo erit.

Conclusio Tertia.

FActa autem sufficienti diligentia, & nihil inueniēs, quod sufficienter de censura admoneat, potest pro libito, quamuis partem eligere sine vllō timore censuræ.

Probatur Conclusio, quia facta sufficienti diligentia ad quam tenetur, & nihil inuenito, remanet in possessione libertatis, & dubia illa priora, quæ remanent, debent deponi per hoc præcisè, quod leuia sunt, & parui momenti: nec possunt tollere hominem à suæ libertatis possessione; sanè friuola sunt; vnde perinde est, ac

si non essent. Urgeo. Per hoc, quod facta sufficienti diligentia nihil inuenerit, si illud agat, excusatur ab omni culpa; ergo & ab omni pena, præcipuè excommunicationis, quæ sine peccato mortali non subsistit. Insto. Tunc est inuincibiliter ignorans præceptum Ecclesiæ, & penam illius, nec enim quid amplius debet facere, cum fecerit sufficientem diligentiam, ad quam tenebatur. Sed inuincibilis, & iusta ignorantia excusatur ab omni culpa, & censura, quæ oritur ex delicto; ergo, & ab excommunicatione, etiam si alioquin adsit. Unde certus se non posse excommunicationem incurrere potest libere agere.

Conclusio Quarta.

DVbius autem ante factum, an excommunicatio, quam constat latam esse, & promulgatam, sit valida, vel eò quia dubitetur de auctoritate ferentis, vel de materia apta, vel de appellatione facta ante sententiã excommunicationis, vel ex quibuscumq; alijs capitibus, tenetur prius facere sufficientem diligentiam, antequã opus, cui constat adnexam esse censuram, agat: ut scilicet certioretur de validitate censuræ. Secus agens, & temerè prædictum opus aggrediens peccat, & si in re censure sit valida, ea afficitur.

Conclusio patet ex probatione primæ, & secundæ Conclusionis: eædem enim rationes hic applicatæ equaliter militant; & præcipuè quia in casu Conclusionis possessio non est pro libertate, sed pro excommunicatione, quæ certò lata est, & in dubio semper præsumitur pro sententia, ut valida sit. & sanè oppositum agens, nonne temerè ageret? nonne temerè sententiam excommunicationis non timeret? quod enim motiuũ haberet ad non timendum sententiam excommunicationis

tionis? non nisi motiuum leue, parui momenti. Ergo ne motiuo friuolo ducti possumus contemnere præcepta Ecclesiastica, & Ecclesiasticas censuras? absit hoc. Quæso enim, quæ lex Ecclesiastica, quin & in vniuersum quæ lex timenda est, si rationibus friuolis possumus ipsi illudere.

Dices. Motiua ista non sunt adeò friuola, quia sufficiunt ad dubitandum.

Fateor; & ideo non sufficiunt ad agendum; & ideo friuola, quia non possunt mouere ad operationem, si quidem nec possunt mouere ad assensum prudentem, & probabilem; & ideo nequeunt infringere possessionem sententiæ, & præsumptionem pro illius validitate; alias si possent mouere ad assensum probabilem, iam nõ essemus in dubio leui, sed in dubio probabili, in quo quid agendum sit, dicam infra.

Conclusio Quinta.

FActa sufficienti diligentia, & nihil inueniens, quo, vel probabiliter possit opinari sententiam latam esse inualem, tenetur ab operatione abstinere.

Probatur Conclusio, quia tunc remanet excommunicatio in sua possessione, & Iudex in possessione suæ auctoritatis, & sententia in possessione sui valoris, cum nihil adueniat, quod prædictas possessiones infringat. Motiua enim dubitandi friuola sunt, & magis apparèt talia, quando facta diligētia nihil inuenitur cōtra valorē sententiæ latæ; ergo perinde sunt, ac si nõ essent: sed si nõ essent teneremur ab opere abstinere; ergo etiã si adsint.

Item quis cum illis agendo temerè ageret, & sine vlllo fundamento se exponeret periculo certo incidendi in censuram; ergo &c. Applicentur etiã hic rationes adductæ *pro quarta Conclusionis*. Quid autem agendũ,

si facta diligentia aliquid inuenitur, vi cuius probabiliter possimus opinari sententiam esse inualidam, dicemus sectione sequenti.

Disparitas autē intrinseca, quare cum dubitatur, an sententia sit lata, & facta sufficienti diligentia nihil inuenitur, potest quis opus peragere; tenetur autem abstinere, quando dubitatur de valore sententiæ, quàm constat esse latam: desumitur ex possessione, quæ in primo dubio militat pro libertate humana; in secundo verò pro sententia, & in dubio, facta sufficienti diligentia melior est conditio possidentis. Item non adeo requiritur promulgatio valoris sententiæ, quam requiratur promulgatio ipsius sententiæ, cum sententia eo ipso, quod proferatur, præsumatur valida. Post factum vero, si contingat dubitatio, quid agendum? Si quis aliquid fecit, & post factū dubitat, an tali operi adnexa sit censura excommunicationis, vel alia, quid debet agere?

Conclusio Sexta.

SI ante factum nullum dubium habuit, nec ullam considerationem ad hoc, quod opus posset esse prohibitum ab Ecclesia sub censura, non est, quod post factum dubitet, se censuram incurrisse.

Probaturs Conclusio manifestè, quia egit cum ignorantia inuincibili præcepti Ecclesiastici, & censure; ergo non fuit contumax contra Ecclesiam, nec contra Ecclesiam peccauit; ergo certum est hunc non incurrisse censuram ullam, etiam si alioquin talis censura adesset, & opus esset prohibitum ab Ecclesia. Ignorantiã enim inuincibilẽ præcepti Ecclesiastici excusare à peccato contra Ecclesiã, & à censura, certū esse dictum est; vnde etiam si postea inueniat vere excōmunicationem esse operi adnexam, nō est q̄ timeat, se illam incurrisse.

Conclusio

Conclusio Septima.

Idem dicendum, si ante factum dubitauit, an esset lata excommunicatio, & an adesset præceptum Ecclesiasticum prohibens opus, sed facta sufficienti diligentia non potuit certiorari.

Probaturs Conclusio, quia etiam tunc cum inuincibili ignorantia, opus egit: nec enim facta sufficienti diligentia potuit illam vincere, nec debuit; ergo sine culpa saltem, quantum spectat ad Ecclesiam, egit; vnde à pena Ecclesiæ immunis erit, etiam si talis pena re vera esset inflictã. Quæ autem sit sufficiens diligentia, quàm quis tenetur facere in hoc casu, satis explicatum est supra, cum de ignorantia inuincibili, & probabili actū est.

Conclusio Octaua.

SI autem dubius, an excommunicatio lata esset, antequam faceret sufficientem diligentiam extra casum necessitatis opus egit; post factum dubitare debet, an sit excommunicatus: quia re vera si excommunicatio lata sit, illam incurrit. Debet ergo facere diligentiam, vt veritatem inueniat, & interim debet abstinere ab omnibus ijs, quæ citra scandalum graue, vel metum alicuius grauis damni, siuè in corpore, siuè in fama, vel grauem necessitatem proximi potest. Hęc autē sunt receptio, & administratio Sacramentorum.

Probaturs Conclusio, quia qui sic egit, quantū est ex se, se exposuit periculo excommunicationis incurrendæ, & si excommunicatio re vera lata sit, illam incurrit; ergo tenetur facere diligentiam, vt inueniat veritatem, cum esse possit, quod in illam inciderit. Interim autem non debet se exponere periculo alterius peccati

com-

committendi, vel alterius censuræ incurrendæ; ergo debet abstinere à receptione, & administratione Sacramentorum, quæ si excommunicatus sit, sine peccato non contingit. Quia si Ordines suscipiat, & excommunicatus sit, suspensionem incurrit, & si celebret, irregularitatem.

Cum graui autem incommodo ad hoc non teneatur, vel si timeatur graue scandalum, vel vrgeat necessitas spiritualis proximi. Quod quidem DD. concedunt in excōmunicato certo, sed occulto; quanto ergo magis in excōmunicato non solum occulto, sed dubio. Ecclesia enim non obligat cum graui incommodo; præfertim si excommunicatus sit dubius, in quo casu præponderat damnum certū excommunicationi incertæ.

Quod vero spectat ad communicationem ciuilem, non est, quod se absteineat; quia cum occultus sit, in dubio non debet euitari.

Quæres. Si penitentem absoluat, validenè absoluet?

Resp. Quod sic, quia excommunicato occulto Ecclesia non subtrahit iurisdictionem, cum permittat, vt fideles possint cum illo communicare, tam in receptione, quàm in administratione Sacramentorum; vt patet in *Extravag. Ad euitanda*; multò ergo minus subtrahit iurisdictionem excommunicato occulto dubio.

Conclusio Nona.

FActa autem sufficienti diligentia, & nihil inueniēs, se gerat tamquàm non excommunicatum, re vera enim excommunicationem non contraxit, etiam si alioquin lata esset.

Probatur Conclusio, quia si facta sufficienti diligentia nihil inuenitur, quod certioreret de sententia excommunicationis; ergo licet lata sit, non est sufficienter promul-

promulgata, & facta sufficienti diligentia eius non habeatur notitia; sed excommunicatio non sufficienter promulgata non obligat; ergo &c.

Conclusio Decima.

SI verò ante factum dubium fuit, an excommunicatio esset valida, & antequam quis certioraretur de valore sententiæ, egit, quod habebat adnexam excommunicationem: post factum etiam si nihil inueniat, quod positiuè probet sententiam esse validam; dummodo ipsi non constet esse inuvalidam, se gerat tamquam excommunicatum, & absolutionem petat.

Conclusio probatur, quia in hoc casu possessio est pro valore sententiæ, & pro ipsa est sentiendum; cum nihil adsit, quod valorem sententiæ infringat; ergo iste sic agens incurrit excommunicationem, quæ absolutè valida debet iudicari; ergo debet se gerere tamquam excommunicatum, & absolutionem petere.

Conclusio Vltima.

SCiens opus esse prohibitum ab Ecclesia, sed dubius, vel ante factum, vel post factum tantum, an sit prohibitum sub excommunicatione, faciat sufficientem diligentiam, vt certioretur, an excommunicationis pena verè sit imposita: & si non potest certiorari, post sufficientem diligentiam se gerat tamquam non excommunicatum. Si autem inueniat excommunicationem adesse: si dubium contingit post factum, ad cautelam petat absolutionem: si ante factum, simpliciter petat absolui.

Probatur Conclusio quoad primam partem, quia si facta sufficienti diligentia non potest certiorari de censura; ergo signum est, quod censura non est sufficienter

cienter promulgata, esto præceptū sciatur. Debet enim etiam pœna promulgari populo, cum præsertim excōmunicatio feratur, vt remoueat homines à peccato timore sui. *Clement. Si eos. de sententia excōmunicationis.* non autem remouet, si non sit sufficienter promulgata. Sit exemplum à pœnis Ciuilibus. Si Princeps aliquod opus prohibeat sub pœna capitali. verūm in aliqua ipsius vrbe, promulgetur quidem prohibitio Principis, sed non pœna; quæso Ciues illi rei ne erunt prædictæ pœnæ, si opus prohibitum perpetrent? certè non; ergo etiam in pœnis Ecclesiasticis. Quādo enim facta sufficienti diligentia non inuenitur censura, signum est euidens, eo in loco non esse sufficienter promulgatam. Vnde esto excommunicatio lata eslet, tunc non afficeret.

Secūda Conclusionis pars probatur, quia ideo potest quis excusari, quia post factū cōtigit dubitatio de censura; sed hoc non sufficit, quin ad cautelam debeat absolutionem petere; ergo &c. Probatur minor, quia est opinio probabilis, quod ignorantia inuincibilis solius censure non excuset, si sciat opus esse prohibitum ab Ecclesia, & opposita probabilior potest esse falsa; ergo hæc potest esse vera; & per consequens potest esse, quod cēsurā afficiatur; ergo ad cautelam absolutionem petat.

Tertia demum Conclusionis pars patet ex dictis.

Querens. Qualia debent dubia esse, quibus ex timore excommunicationis debemus moueri ad suspendendum opus, & ad faciendam diligentiam, vt inueniatur veritas rei.

Resp. Non debere esse admodum leuia, quia alias scrupuli essent, & inaniter terrerent; nec grauia, vt sufficientiant ad assensum probabilem; qualia ergo debent esse? hoc difficile est explicare. Dico breuiter esse illa, quæ par est, vt moueant virum prudentem, cuius iudicio in

con-

contingentia facti standum est, vt ipse iudicet, quæ dubia vana omnino sint, quæ sufficientia ad dubitandum, quæ ad formandum probabilem assensum.

Sed satis de dubio, explicemus iam quid agendum cum opinione probabili.

SECTIO QUARTA.

Quid agendum in dubio probabili excommunicationis.

STatus quæstionis est; An aliquid sit præceptum sub pœna excommunicationis, vel an excommunicatio sit valida, disputant DD. alijs affirmantibus, alijs negantibus, adeo vt duæ opiniones contrariæ ambæ simpliciter probabiles resultent. In hoc casu quid agendum? timendane est excommunicatio? Et si vera sit sententia affirmatiua, in re ligabitne, & afficiet operantes secundum opinionem oppositam probabilem, excommunicatio?

Diana p. 5. tract. 9. de sent. excomm. resol. 29. hoc quæsitū proponit, & respondet referendo Vasq. Turr. & Villalobos asserentes excommunicationem ligare, etiam si in contrarium sit opinio probabilis; vnde etiā in hoc casu esse timendam, vnde tutiorem partem in praxi in hoc dubio probabili esse amplectendam, & pro opposita sententia nullos citat DD. Quod equidem miror; cur scilicet eruditissimus vir, in libris Doctorū adeo versatus, quiq; pro qualibet materia in suis resolutionibus semper consuevit pro vtraq; parte DD. qui adsunt afferre, in hoc puncto noluerit DD. qui oppositum censent, & Classici admodum sunt, mentionem faceret.

Contrarium enim docent scilicet in casu opinionis probabilis excommunicationem non esse timendam, nec afficere, Sanch. in Decal. lib. p. c. 10. nu. 35. Azorius

Q9

1. p. instit.

t. p. instit. mor. lib. 2. c. 19. q. 12. & Salas apud eosdem; & vniuersaliter in dubio probabili orto ex opinionibus contrarijs probabilibus cuiuscumq; censuræ, Megala. *v. dubium. n. 3.* & alij, qui tamen omnes isti, sicut & DD. pro opposita sententia, summarie nimis hoc punctum tractant.

Immo Diana ipse, qui *p. 4. tract. 3. resol. 14.* admittit tamquam probabilem, & valde tutam in praxi sententiam asserentem; eum, qui dubitat, an lex pœnalis excommunicationem imponens, sit vsu recepta, non teneri legem seruare, nec affici pœna excommunicationis, si non obediat, multò magis deberet fateri posse quemcum opinione probabili, quod præceptum superioris non sit validum, (oriatur inualiditas ex quocumq; capite,) nō parere, & si excommunicationem fulminet, illam non timere; quod sic fortasse euidenter ostendo.

In dubio, an lex, quæ præceptum superioris est, sit vsu recepta, non tenetur quis parere, nec debet timere pœnam excommunicationis in inobedientes fulminatam; certè non nisi quia ad hoc, vt lex obliget, non sufficit quod sit lata, sed etiam requiritur, quod sit vsu recepta: acceptatio enim populi est quid requisitum ad valorem legis; ergo in dubio, an præceptum superioris ex alio capite sit inualidum, quia dubitatur, an superior hic, & nunc possit præcipere, vel quia materia, quæ præcipitur, non sit suæ iurisdictionis, vel quia illud, quod præcipitur, illicitum sit, non tenebitur quis obedire, ac proinde neq; timere debet excommunicationem præcepto annexam; ergo multò magis id dicendum cum opinione probabili. Hæc secunda consequentia est clara. Primam probo, quia quæso assignetur disparitas, si potest, quare dubius de valore legis, quia dubitat de acceptatione, quæ est vnum ex requisitis ad legis valorem,

non

non tenetur obedire. Et dubius de valore legis, quia dubitat de alio requisito ad valorem legis, seu præcepti teneatur obedire: & quare in primo casu non debeat timere sententiam excommunicationis, & in secundo debeat.

Dices. Quia in secundo casu præceptum, seu lex possidet, in primo non.

Sed contra euidenter, quia si possidere est legem, seu præceptum esse latum, tam possidet lex in primo casu, quàm in secundo, quia in vtroq; supponitur constare de lege lata. Si verò possidere significat valorem legis possidere, tunc dico, quod sicut in primo casu valor legis nō dicitur possidere, quia dubitatur de vno ex requisitis ad valorem ipsius: sic in secundo casu dicendum est valorem legis, seu præcepti non possidere, quia dubitatur de alio requisito ad valorem legis, seu præcepti; magis enim pertinet ad valorem legis materia apta, quam acceptatio.

Sed dixi malè, dum dixi magis; absolutè dico, quod pertinet ad valorem legis, seu præcepti, quod materia sit apta, & non pertinet ad valorem legis acceptatio; legis inquam Ecclesiasticæ, siuè Pontificiæ, siuè Ordinariorum; quidquid sit de lege Ciuili. Quod tamè quia non est huius loci disputare, breuiter hoc vno dilemmate sic ostendo.

Vel leges Pontificiæ non obligant, (& idem dic de legibus Ecclesiasticis quibuscumq;) sine acceptatione populi, quia independenter ab acceptatione Papa non habet vim ligandi, & præcipiendi: vel quia sic Princeps Ecclesiasticus vult. Si primum, temerarium id est, erroneum, & hereticum. Legatur Suar. *de leg. lib. 4. sect. 17.* quia hoc est ponere Ecclesiam, hoc est cōgregationem fidelium supra Papam, & facere, quod Papa non à

Christo Domino potestatem habuerit ligandi, & soluendi, sed à Congregatione fidelium. Si verò secundū, hoc omnino incredibile est, non enim est verosimile velle Papam suas leges precarias esse, & tantum velle coarctare subditos ad obediendum, si velint obedire. Præsertim in casu præsentis hoc dici non potest, quia cōtra inobediētes fulminat Papa sententiam excommunicationis; ergo signum est, quod absolutè vult illos parere: alias si expectaret beneplacitum acceptantis, non deberet fulminare pœnam adeo grauem in inobedientes: & ideo hanc sententiam cum Lorca *in p. 2. tract. de leg. d. 20.* puto euidentem, & contrarium percipi non posse.

Sed quid? Diana ipse *de leg. resol. p. in fine*, concedit leges Ecclesiasticas obligare independentem à populi acceptance; vnde non video quomodo consequenter potuerit dicere *loc. sup. cit.* Dubium de acceptance legis excommunicationē adnexam habentis non teneri legem seruare; nam si acceptatio non requiritur ad valorem legis: ergo lex etiam non acceptata est valida; ergo licet quis dubitet de acceptance, non dubitabit de valore legis, ac proinde lex, seu valor legis possidebit, vnde tenebitur obedire, quod sane omnino verum est.

Urgeo. Nō vsus populi ad hoc, vt infringat valorem legis debet transire in consuetudinem, qua postea posita non amplius obligat lex, licet peccauerint ab initio legem non seruantes; sed consuetudo contra legem in dubio non præsumitur; sed probari debet, cum sit quid facti; Item non debet præsumi antiquos peccasse legem non seruando; ergo in hoc dubio pro lege est possessio, & illa seruanda.

Igitur omnia recolligēdo, si in dubio de acceptance, quæ valorē legis non ingreditur, nec debet præsumi, sed

sed probari, potest per Dianam quis in dubio hoc non seruare legem, & erit immunis ab excommunicatione; ergo ipse id idem debet multò magis concedere in casu, quo probabiliter quis opinetur deesse aliquod constitutum legis in suo valore, & à fortiori; tunc enim lex valida non possidet, cum probabile est legem non esse validam.

Pro decisione autem præsentis difficultatis.

Recolēdum est, quod supra fusè probaui *sect. præced.* eum qui ratione probabili ductus aliquid opinatur licere, inuincibiliter dici errare, & ignorantia inuincibili, seu probabili veritatem ignorare. Vnde opinantem, ex motiuito probabili excommunicationem non adesse, vel non esse validam, ignorantia inuincibili dicendum est ignorare excommunicationem, & eius validitatem.

Secundo. Recolendum est ad incurrendam excommunicationem requiri peccatum mortale, seu vt loquitur *Conc. meld. relatum in c. Nemo Episcoporum* 1. q. 3. supponi manifestam causam peccati mortalis; item requiri specialem inobedientiam, & contumaciam contra Ecclesiam, prout ex omnibus iuribus & DD. clarum est.

Tertio. Certum est, esse opinionem admodū probabilem, subditum non teneri obedire superiori, de cuius auctoritate, & iurisdictione dubium est, siue vniuersaliter, siue particulariter in aliquo casu, quando scilicet est opinio verè probabilis, quod superior vel absolutè auctoritatem non habeat, vel in hoc casu, & ad hoc particulare hic, & nunc agendum. Item subditū non teneri parere superiori, quando subditus habet pro se opinionem probabilem, quod aliquid possit licitè fieri, vel omitti, etiam reclamante superiore. At quia opinionem probabilem in praxim deducere possumus, certum

cerum sit in hoc casu subditum non obedientem superiori non peccare. Legatur Io: Sanch. *in selectis d. 33. an. 28.* & deinceps.

Conclusio Vnica.

Subditus cum opinione probabili agens, asserente esse licitum opus, quod agit, & non esse prohibitum, vel asserente excommunicationem non esse latam, vel non esse validam, nec peccat, nec excommunicationem incurrit.

Prob. conclusio primo quia deducitur *ex c. p. de Postulatione Prælatorum*, quem textum sic induco. Damnat Pontifex Episcopum Altifiodorensem, qui in sua Diocesi non seruauerat interdictum fulminatum à Legato Papæ, licet se excusantem, quia non fuisset in sua Ecclesia promulgatum, quia nullam sufficientem excusationem adhibebat, sed omnia erant friuola, quæcumq; adducebantur; quia satis superque illius interdicti ad illum fama certa peruenerat: quin in sua Metropolitana Ecclesia tale interdictum fuerat promulgatum, & seruatum; ex quo subdit Pontifex; *hinc liquidò constat eum non posse excusari.* Ergo à contrario cum quis potest sufficienter excusari, non est damnandus, nec incurrit pænas violatæ obedientiæ, & censuræ Ecclesiasticæ, quam non tenetur timere, quia illa non afficitur. In tantum enim Episcopus Altifiodorensis dicitur debuisse seruare interdictum, quia nullam excusationem sufficientem poterat asserere, quare non teneretur, & illo non afficeretur. Et quidem de hoc liquidò constabat; vnde tamquam reus violatæ obedientiæ, & non seruatæ censure, qua afficiebatur, damnatur, & punitur in eo capite; ergo à contrario, qui excusationem habet sufficientem, non afficitur censura, nec illam tenetur

tenetur seruate, seu se gerere, vt illa affectum.

Modo subsumo. Sed in casu opinionis probabilis, & sufficiens excusatio datur, nec liquidò constat, quem teneri, seu affici censura; ergo in eo casu excusatur à censura, & illa non afficitur.

Secundo. Quia ignorantia inuincibilis præcepti validi, & censuræ adnexæ præcepto verè ligantis excusat à præcepto, & censura; sed in casu opinionis probabilis hinc, & inde, est ignorantia inuincibilis, quod præceptum liget, & censura sit valida; ergo tunc hæc excusat quæq; ab obedientia præcepti, & incurfione censuræ. Maior est euidens, quia est omnium iurium, & DD. axioma; minor probatur. Tunc est ignorantia inuincibilis rei, quando res ignoratur, nec quis potest, aut debet certiorari; sed quando cõcurrunt opiniones hinc, & inde probabiles, qui ignorat veritatẽ, ita ignorat, vt fortè absolutè non possit scire veritatem; quia absolutè impossibilis est demonstratio, seu euidens cognitio rei: sane non debet aliud efficere, vt inueniat veritatem, cum in probabili opinione tuto quiescat, nec debeat ad vltiora progredi ex ostensis supra *sect. præced.*; ergo tunc est ignorantia inuincibilis, quæ excusat ab omni pæna, & ab omni culpa.

Tertio. Quia ignorantia non incurritur sine contumacia, & inobedientia, quando Ecclesiæ quis parere debet; sed quando vtrimq; sunt opiniones probabiles, eligens quamcumq; non est contumax contra Ecclesiam, nec inobediens est, cum parere non teneatur; cum nõ sit certum tunc præceptum obligare, sed hoc sit sub opinione positum: in quo casu quælibet opinio in proxim deduci potest, nec vllum peccatum incurritur inobedientiæ, & contumaciæ, quæ supponit in subdito debitum parendi: quod in subdito non est, quotiescũq; in superiore non est ius certum præcipiendi, quale non

non est, cum est probabilis opinio, quod non fit; ergo cum subditus non teneatur obedire, si non obediat, nec inobediens, nec contumax est, & per consequens corrumpit etiam censura; tum quia est annexa præcepto, tamquam accessorium principali, & corrumpente principali corrumpit accessorium; tum quia hæc non incurritur sine speciali contrauentione, & violatione præcepti, cui certo parendum sit.

Quarto. Quia ex eo, quod sint opiniones hinc, & inde probabiles, quis alterutram sequens, excusatur ab omni culpa, ut concedit cõmunissima sententia Theologorum, pro qua fusè *d. 3. per totam*, & idem docent omnes DD. quos in hoc puncto pro parte opposita citat Diana ubi supra; ergo in casu hoc, quis non parendo Superiori non peccat mortaliter, cum sit opinio probabilis, quod possit efficere, quod prohibet Superior; ergo neq; incurrit censuram. Patet consequentia, quia hæc non incurritur sine certa, & manifesta culpa mortali, *Conc. Meld. ubi supra*, & omnes DD. unanimi cõsensu; & sanè est indubitatum axioma, quod id, quod valet excusare à culpa, excusat etiam à pena, cum pena sit pro culpa, & grauissima pena, quæ excommunicatio est, non nisi pro grauissima culpa possit imponi.

Et hic aduerte, quod licet nõ sit sub opinione, an cõfessura sit valida, necne, sed solum sit sub opinione hinc, & inde verè probabili, quod id, quod prohibet Superior, non sit illicitum, vel quod à subdito sine peccato fieri potest, per hoc præcisè excusatur ab omni pena, sub qua Superior præcepit; patet quia per id præcisè, per quod quis excusatur à culpa, etiam excusatur à pena, & quod sine culpa fit, nulla pena puniri potest; Iuxta illud. *Rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit c. Cognoscentes de Constit.*

Debent

Debent autem opiniones, quibus moti præceptis Superioris resistimus, esse verè probabiles; ne si tales non sint, exponamus nos periculo peccandi, & censuras incurrendi. Debet ergo fieri diligentia sufficiens in materia tam graui, & non cuiq; statim credendum; ne leues simus corde, & temerè procedamus, vnde nobis inobediẽtia imputetur ad culpam; debet ergo fieri matura, & deliberata consideratio, qualis requiritur ad cõstituendam opinionem verè probabilem. Quæ qualis esse debeat, dictum est supra *d. 2. sect. prima.*

Ultimò demum probatur Conclusio, quia ignorantia Iuris, in quo sunt opiniones hinc, & inde excusat etiam Iurisperitum à dolo, & à pena quacumq; etiam ordinaria, quia opiniones DD. rem faciunt dubiam, & solum tenetur de dolo, quando articulus Iuris est indubitatus. *Tulch. t. 4. l. I. concl. 10. n. 13.* qui citat *Alex. conf. 19. nu. 11. v. Non enim debet. lib. 7.* Ergo quando sunt opiniones hinc, & inde, an Superior iustè præcipiat, an excõmunicatio, seu alia censura imposita sit valida, si quis contra faciat, etiã si vir doctus sit, non tenetur de dolo, nec de vlla pena, nec ordinaria; ergo nec peccat, nec penam censuræ incurrit, cum præfertim excommunicatio sine dolo non incuratur. *Angelus in Summa v. Casus excommunicationis.*

Confirmatur ex Nauarr. *in Man. c. 23. n. 38.* si quis credat probabiliter Superiorẽ per errorẽ iussisse, aut nõ iussurũ fuisse si veritatẽ nouisset, nõ peccat nõ obediẽdo; sed qui habet opinionem probabilem, quod Superior non possit præcipere id, quod præcipit, credit probabiliter Superiorem per errorem præcipere, & non iussurum si veritatem nosset: si enim nosset se nõ posse præcipere, certè non præciperet; ergo in hoc casu non peccat non obediendo; ergo neq; incurrit censuram,

Rr

cum

cum hæc sine peccato non subsistat; tam enim per errorem credit probabiliter latum esse præceptum, quam censuram: unde nec illi parere tenetur; nec illa afficitur.

Et idem dicatur etiam si ex parte Superioris esset opinio probabilior: quia etiam minus probabilis in praxim deducitur sine peccato, & tunc adhuc saluatur ignorantia inuincibilis, & corrumpit contumacia, inobedientia, & quæcumque culpa.

Dices. Si opinio superioris sit vera, censura est valida, quia potuit superior præcipere; ergo tunc ligabit; ergo simpliciter timenda est: unde saltem ad cautelam petenda absolutio est, & superiori obediendum.

Resp. negando consequentiam, quia ad hoc ut excommunicatio liget, non sufficit, quod habeat ex parte agentis, seu ferentis sufficiens principium sui valoris, sed etiam debet cadere supra subiectum aptum: talis autem non est subditus in isto casu, quia esto opinio superioris sit vera, & superior verè in re possit præcipere; hoc tamen quia non constat, & est sub opinione positum, & opinio verè probabilis dicit superiorem in hoc casu præcipere non posse: ideo subditus non obediendo non peccat, sufficienter enim excusatur ab obediendo; subditus autem non obnoxius peccato mortali non potest ligari censura graui, seu excommunicatione maiori, unde quantum est de se excommunicatio illa est ligatiua, per accidens autem non ligabit; ac proinde subditus absolutè nec peccabit, nec incurret excommunicationem.

Et hinc patet disparitas, quare in dubio etiam probabilis reservationis tutior pars sit eligenda, secus in dubio probabilis excommunicationis; quia ad hoc ut casus sit reseruatus non pendet ex vlla qualitate pœnitentis, nec

igno.

ignorantia inuincibilis à reservatione excusat, cum lex irritans liget etiam ignorantes; at vero excommunicatio pendet à culpa mortali, quam necessario supponit in ligando, & à negatione ignorantie inuincibilis in ipso; ideo &c.

Quæcumque autem in hac, & in præced. sect. de excommunicatione dicta sunt, vniuersaliter dicantur de quacumque censura, quæ ex delicto oritur.

SECTIO QUINTA.

Quid agendum in dubio Voti.

Votum est lex quædam particularis, quam quis sibi imponit aliquid faciendi, vel omittendi, qua ligatur; & quidem si votum sit de re graui, sub culpa graui: iuxta illud *Vouete, & reddite Domino Deo vestro. & illud, melius est non vouere, quàm promissa non reddere.*

In dubio ergo voti idem omnino agendum, ac in dubio iuris; nimirum si dubitetur, an votum sit factum necne, facta sufficienti diligentia, si nihil inueniatur, quod de voto certificet, voto quis non tenetur, sed possessio est pro libertate.

Si vero sit dubium, an votum factum obliget: tunc si facta diligentia nihil inueniatur, quod vel probabiliter suadeat votum non obligare, votum quis seruare tenetur, alias temere non seruaret, cum possessio tunc sit pro voto; idem dictum volo de iuramento. Et hæc omnia probantur rationibus supra adductis *sect. p. de dubio iuris*, proportionaliter applicatis. In dubio autem probabilis voti, vel iuramenti potest quis quam voluerit partem, sequi. Sequitur & hoc ex dictis.

Quando autem dubium contingit, ad quæ extendat se votum, vel iuramentum, plura scilicet vel pauciora.

R r 2

in

in dubio probabili potest quis quamlibet partem in praxim deducere: in dubio autem leui distinguendum est; si dubium oritur præcisè ex intentione vouentis, vel iurantis, etiam pars minus tuta in praxim deduci potest, quia tunc possessio est pro libertate; vnde semper agere poterit perinde, ac si restrictissimam intentionem habuisset. Si autem dubium oriatur ex significatione verborum, quibus votum, vel iuramentum conceptum est, standum est in eo sensu naturali, in quo communiter apud homines verba significant. Vnde si verba significant de se plura, non potest quis dubio leui motus obseruare pauciora. Et si è contra verba de se significant pauciora, non tenetur quis dubio leui ad plura. Si autem verba sumantur in pluribus sensibus, & soleant apud homines significare plura, vel pauciora: tunc si aliunde ex circumstantijs non constat de intentione, quilibet sensus importatus per verba, in praxi obseruari potest, quia possessio tunc est pro libertate, quæ sufficienter non apparet ablata ad eligendum vnum, vel alterum sensum.

Quod si dubium sit de verbis prolatis, & de intentione simul, an scilicet verè intenderit quis se obligare secundum id, quod verba significant; tunc absolutè agendum, prout verba sonant, quia præsumitur fuisse talis intentio adimplendi id, quod verba sonant, ex eo, quod talia verba fuerint vsurpata, cum quisq; præsumatur loqui sensatè præsertim coram Deo, & intendere id, quod dicit.

Hinc patet resolutio ad illas difficultates, quæ fieri solent. Prima est. Quis vouit ingredi Religionem; vt adimpleat votum, teneturne ad Religionem strictiorè quam dubitat dubio leui, an intenderit. Respondetur enim, quod non, sed quamcumq; ingreditur, votum implet, quia verba non sonant hanc potius, quam
aliam,

aliam, & inde remanet in sua libertate quamuis eligendi. Idem dicatur ad similia dubia in hac materia. An scilicet teneatur profiteri &c. negativè scilicet, quia verba hoc non exprimunt, & de intentione non constat. *Nauiar. lib. 3. cons. tit. de voto cons. 19. nu. 1. & alij multi apud Sanchez in decal. lib. 4. c. 16. n. 89.*

Tertia difficultas est, quis vouet, vel iurat se nolle amplius vlli feminae commisceri: excluditurne per hoc votum, matrimonium. Si de intentione vouentis, quæ facilè ex circumstantijs delumi potest, non constat, sed remanet tantum dubium leue, absolutè censeo, quod non possit nubere, quia per matrimonium verè commiscetur alicui feminae. Vnde contra votum facit. Sane verba hanc commixtionem negant, qui enim negat omnem commixtionem, seu cum quacumq; femina commixtionem, negat commixtionem siue legitimam, & siue peccato, siue cum peccato: siue cum femina sibi vinculo matrimonij iuncta, siue non. Qui enim vlli feminae non vult commisceri, omnem negat, & quis præsumitur se obligare velle, quantum sonant verba, si aliunde de intentione non constat. Et licet commixtio cum femina, quæ vxor sit, sine peccato fiat, tamen potest hæc negatio commixtionis cadere sub voto & iuramento, cum sit de meliori bono, & de actu specialis virtutis, non enim solum obligat votum, seu iuramentum de non peccando, sed etiam de quocumq; actu virtutis, & de meliori bono, quam sit id, quod relinquitur. Excipe, nisi ex circumstantijs posset deduci probabiliter intentionem vouentis solum fuisse se abstinere à commixtione illicita.

SECTIO SEXTA.

Quid agendum in dubio facti.

DVbium facti est, quando dubitamus, an aliquid in re ita se habeat, vel alio modo; an sit factum, vel non; nobis cooperantibus, vel non; de quo teneamur certiorari, eo quod ex ipso resultet aliqua cēfura, vel aliqua obligatio aliquid faciendi, vel omittendi. Videntur autem DD. aliqui absolutè docere in dubio facti semper tutiorem partem esse sequendam, illam scilicet, in qua non potest contingere peccatum, vel in qua solum est periculum minoris mali, cum in alia sit periculum maioris; iuxta illud *Ex duobus malis minus est eligendum*. Et hæc decisio videtur deduci ex *c. iuuenis de sponsal. ex c. ad audientiam, &c. Significasti 2. de Homicid. volunt. &c. Inquisitioni de sent. excommunicationis.*

Verùm meo iudicio neque in dubio facti potest absolutè vlla ferri decisio, sed cum distinctione procedendum est secundum multiplicia dubia, quæ circa factum occurrere possunt.

Nam in primis potest dubium contingere circa ipsū factum, eo quia non constet, an in re sit positum nec ne; circa quod factum quis sciat se habuisse aliquem influxum, & aliquam cooperationem, vt poneretur, de quo tamen postea dubitat, an sit positum. Secundo potest quis dubitare, an in factum, de quo constat, quis simpliciter influxerit, vel facto sit cooperatus. Tertio potest quis dubitare, an factum, de quo constat, sit fecutum ex eo influxu, vel cooperatione, quam, vt factum poneretur, adhibuit. Demum potest aliquis dubitare, an aliquid in re sic, vel aliter se habeat, in quod licet nullam cooperationem habuerit, teneatur tamen diuersimodè se gerere

se gerere ex eius existentia, quam ex negatione ipsius. Hi autem casus sunt omnino distinguendi, quia non in omnibus æqualiter decidendum est. Hęc autem dubia mens non est ita in genere expendere, & explicare, sed applicata in particulari, & casibus particularibus illa, resolvere; ex his enim postea colligetur facilè, quid circa hæc dubia in genere dicendum sit.

Inter dubia autem facti primum dubium est de homicidio, ex quo contrahitur Irregularitas. Non loquor autem de dubio iuris, quod possit contingere circa irregularitatem, eo quod scilicet quis dubitet, an in aliquo casu sit à iure statuta irregularitas, nam tunc fieri debet sufficiens diligentia, vt veritas inueniatur; facta autem sufficienti diligentia, si quis in dubio remaneat, nec possit certiorari, tunc certum est, quod irregularitatem non incurrit; præsertim si irregularitas sit pœna, quæ ex aliquo delicto oriatur. Si quis inquam in dubio maneat siuè leui, siuè probabili orto ex contrarijs DD. sententijs probabilibus, alijs affirmantibus irregularitatem adesse, alijs negantibus.

Dixi quod certum est, quod tunc non incurritur irregularitas, tum quia hoc deducitur ex *c. Is qui. de sent. excom. in 6.* vbi deciditur nullum contrahere irregularitatem, nisi in casibus à iure expressis; non autem est casus expressus in iure, quod est idem ac dicere manifestus, de quo DD. & Iurisperiti disputant; vel de quo facta sufficienti diligentia, quæ imponat consulere peritos, euoluere leges, & decreta, quis nequit certiorari; sed tunc casus est dubius, & non expressus. Tum quia, qui ignorat inuincibiliter statutum præcipiens sub aliqua pœna, non ligatur statuto, nec incurrit pœnam, iuxta illud, *Statutis quorumcumq; Ordinariorum ligari nolumus ignorantes c. 2. de constit. in 6.* quod decretum intelli-

intelligitur communiter de quocumq; iure; sed dubitans modo prædicto, nec potens certiorari, inuincibiliter ignorat statutum, & pœnam; ut ostensum est *sect. 3.* ergo neque ligatur statuto, neque incurrit irregularitatem, quæ pœna est.

Dico irregularitatem, quæ pœna est; quia irregularitas, quæ non est pœna, incurritur etiam ab ignorante inuincibiliter. Et ratio est, quia, ideo irregularitas, quæ est pœna, non incurritur ab inuincibiliter ignorante statuto, quia iste, cum non peccet transgrediendo legem, quam ignorat, non debet affici pœna: iuxta illud, *nempe quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. c. cognoscentes. de constit.* Illa autem, quæ non est pœna, incurritur etiam sine culpa, & ideo ignorantia ab illa non excusat. Incurritur enim propter specialem indecentiam, quam secum affert naturaliter aliqua actio, siue fiat cum culpa, siue sine culpa. Hæc certa sunt apud omnes.

Quod autem spectat ad dubium facti, quod in præfenti homicidium est. Aduerte diligenter Pontificem clarè decidere *in c. ad audientiam, & c. significasti 2. de homicidio*, in dubio homicidij quemq; censendum esse irregularem. Dico censendum, quia non dicitur ibi verè esse irregularem, cum quod verè sit irregularis, pendat ex eo, quod verè sit interfector; unde cum in dubio sit, an interfecerit, per consequens in dubio remanet, an in re irregularis sit. Neque enim putandum est, quod Pontifex decernat in dubio homicidij quem esse irregularem, quasi ipsi homicidio dubio imponatur irregularitas: unde quis incurrat verè irregularitatem, siue interfecerit, siue non, per hoc præcisè, quod de ipso dubitatur, an interfecerit: oppositum enim clarè colligitur ex illis textibus, ubi dicitur. *In dubijs, tutior*

pars

pars est sequenda. In dubijs scilicet, an quis contraxerit irregularitatem; ergo sub dubio etiam manet irregularitas. Et præcipuè hoc clarè patet *ex c. Significasti 2.* ubi Pontifex clarius assignat rationem, quare in dubio homicidij, quis se gerere debeat irregularem, *quia tutius est cessare, quam temerè celebrare;* ergo adhuc sub dubio est, an sit contracta irregularitas: alias non tutius, sed certum omnino esset, cessandum esse à celebratione. Solum ergo Pontifex relinquens veritatem in suo loco præcipit, ut se gerat tamquam irregularem, ne si re vera interfecerit, ac proinde irregularitatem contraxit, malè celebret. Tutius ergo agat, se huic periculo non exponat, & ad cautelam dispensationem petat.

Iam autem videamus, in quo dubio homicidij, quis debeat se gerere, ut irregularem.

Conclusio Prima.

Certus se habuisse cooperationem aliquam in homicidium, puta consilium, vel quid simile, quod dubitat, an sit secutum, & de quo etiam facta diligentia sufficienti, nequit certiorari, non debet se gerere tamquam irregularem, aut dispensationem petere. *Sanch. lib. p. in Decal. c. 10. nu. 44.*

Suppono autem tamquam certum, quomodolibet cooperantem positiuè ad homicidium, saltem quo ad substantiam, irregularem esse, quæ irregularitas est statuta *in c. de Cætero;* iuncta *Gl. ibidem, & c. Significasti 2. de homicidio:* ubi expressè consulentes, inuitantes, sollicitantes, & quavis ope adiuuantes ad homicidium, irregularitatis damnantur.

Dixi quoad substantiam saltem, quia probabile est, quod cooperantes ad homicidium alioquin certò secuturum, cooperantes inquam solum, ut citius, & ut ala-

si

crius

crius fiat, non sint irregulares, ex allatis à Diana, p. 8. resol. 92.

Probatur Conclusio, quia factum in dubio nunquã præsumitur, sed probatur: tunc præsertim, quando de nulla causa constat, de qua dubitari possit, an sit adæquata, & ex qua, ex eo quod fuerit, possit sequi effectus; tunc enim non est possessio pro causa, quæ ex eo, quod sit, videatur clamare pro suis effectibus, quia de nulla causa constat, quæ adæquatè possit effectum inducere, & effectus ipse, an sit secutus, sub dubio est; ergo tunc effectus non præsumitur, sed potius præsumitur negatio effectus, quæ est in sua possessione certa, à qua non debet tolli, nisi per certam possessionem effectus, non vero per dubiam, quæ non æquiualeat ipsius certæ possessioni; certè non præsumitur ablata negatio effectus, nisi possit præsumi positus effectus; sed cum non constat ad minus de causa adæquata effectus, potente effectum producere, non potest præsumi effectus; ergo quando tantum constat de positione causæ inadæquatæ, de se non potentis effectum producere, non potest præsumi ablata negatio effectus; sed sic res se habet in casu nostro; ergo &c.

Probatur assumptum, quia licet certa sit cooperatio, vel consilium in mortem alicuius, de hac tamen cooperatione, vel consilio, nec leuiter dubitari potest, quod sit adæquata causa mortis: cum hæc à voluntate, & executione operantis pendeat, non à consilio solùm suadentis; ergo quantum est ex vi consilij, seù cuiusuis alius similis cooperationis non potest præsumi factum, seù secuta mors, de qua dubitatur, nec possumus certiorari. Vix enim, vel ne vix quidè ex positione certa causæ adæquatæ, vel de qua vehementer dubitetur, an sit adæquata, potest præsumi effectus

effectus secutus, præsertim iste, qui accidentalis est, & tot circumstantijs occurrentibus euitari potest; ergo si non potest præsumi mors secuta in hoc casu, neque potest præsumi quis irregularis: præsumptio enim irregularitatis non potest oriri, nisi ex præsumpta morte; ergo neque in hoc casu debet quis se gerere, vt irregularem, si neq; potest præsumi talis. Quis enim dicat debere quem, se gerere vt reum, qui neq; potest præsumi reus.

Confirmatur. Quotiescumq; aliquid est in certa possessione, & nec probabiliter constat, quod ex possessione deciderit, debet præsumi in sua possessione perseverare, licet insurgat dubium super eius possessione; sed in casu nostro negatio mortis est in sua possessione certa, nec est aliquid, quod vel probabiliter ostendat hanc ex sua possessione decidisse; & causa, propter quam dubitatur, de se non est sufficiens ad eam deturbandam de sua possessione; ergo debet præsumi negatio mortis in sua possessione perseverare, ac proinde homicidium non fuisse secutum; ergo neq; debet præsumi irregularitas.

Dices. Debet præsumi secuta mors, quia in dubijs tutior pars est eligenda, præsertim in dubio irregularitatis ex homicidio. arg. c. Ad audientiam, & c. Significasti 2. de homicidio.

Contra tamen est, quia dubium facti, de quo in textibus allatis, est toto Cælo diuersum ab eo, de quo agimus; nam ibi constabat de facto, nempe de morte secuta: item constabat de tali cooperatione, seù influxu in mortem, qui dubitabatur, an fuisset causa adæquata mortis. Vnde tunc benè poterat præsumi secuta mors ex tali cooperatione, seù influxu: secus autem in casu nostro; ideo &c.

Urgebis. Etiam in casu nostro potest esse, quod sit secuta mors, & quidem ex consilio, seu cooperatione adhibita; ergo potest contingere absolutè, quod sit irregularis; ergo cum in dubijs tutior sit pars eligenda, debet se gerere, ut irregularem, ne se exponat periculo peccandi, & indebitè celebrandi, vel Ordines suscipiendi.

Sed contra est, quia si volumus ad omnia possibilia etiam remota advertere, & semper tutiori modo operari, ridiculi euademus: nec Deus, nec Ecclesia hoc à nobis exigit, alias quot scrupulis angeremur, seu melius, quæ nobis relinqueretur agendi libertas.

Dico igitur, quod verè in hoc casu esse potest, quod quis sit irregularis, hoc tamen possibile nimis remotum est, quia de causa adæquata non constat, sed nec de causa, de qua, vel leuiter dubitari possit, quod sit adæquata. Item de effectu non constat, nec probabiliter, unde quod mors secuta sit, nimis remotè possibile est. Facta ergo sufficienti diligentia, & nihil inuento, per quod, vel probabiliter de morte constet; huius possibilis nulla ratio habenda est. Et ad hoc probandum applico à sensu contrario textum *in c. Significasti citato*, ubi Pontifex reddit hanc rationem, quare ille, de quo agebatur, deberet se gerere tamquam irregularem; quia, ait, *tutius est cessare, quam temere celebrare*. Rogo modo; In hoc casu, & in hoc possibili adeo remoto temerè ne quis celebraret? sanè non: probabilissimam enim habet rationem, vi cuius se non debeat gerere, ut irregularem, ut ostensum est; ergo non temerè agit, si se non præsumat irregularem, & si celebret; ergo in hoc casu non debet cessare, & sequi partem tutiorem.

Addo, quod nulli periculo se exponit, qui cum hoc dubio non se gerit, ut irregularem, esto Sacerdos sit,
& in

& in sacris Ordinibus ministret. Nam irregulari licet certo, in sacris Ordinibus ministranti, vel Ordines suscipienti, nulla pœna est in Iure statuta, unde nullam incurrit. Bonac. *de Cens. d. 7. q. p. punct. 4. prop. p. num. 4.* qui multos citat. Peccat quidem mortaliter irregularis certus, si celebret, vel ordines suscipiat, quin etiam primam tonsuram; sed in hoc dubio quis à peccato omnino immunis est, cum prudenter operetur, nec debeat se præsumere irregularem.

Quod vero spectat ad usum Iurisdictionis in foro Pœnitentiæ, peccat quidem irregularis, si absoluat, valida tamen est absolutio, si denunciatus talis non sit; sed hoc est verum, quando certò est irregularis; vel ad summum, quando debet se præsumere talem. Idem Bonac. *ibidem prop. 3. nu. 19.* sed dubius, de quo in præsentibus non peccat, ut supra; & à fortiori validè absoluit. Ideo nulla est ratio, qua obligetur ad se gerendum, ut irregularem.

Confirmo hæc omnia. Reliquæ pœnæ irregularibus statutæ, quæ forum externum respiciunt, infligerentur ne alicui in hoc dubio? certè non. Ergo neq; debet affici pœnis, quæ forum animæ respiciunt, quod forum est misericordia plenius, & pietate.

Quæres. Si quis in hoc casu, antequam faceret sufficientem diligentiam temerè ordines susciperet, si postea facta sufficienti diligentia, non possit de secuto homicidio certiorari, debetne ab ordinum ministerio abstinere.

Resp. Quod iste peccauit quidem, eo quod temerè ordines suscepit, sed in nullam pœnam Ecclesiasticam incidit, quia nulla est in Iure statuta huic peccato, & huic temeritati; unde si facta sufficienti diligentia nihil inueniat, est in possessione suæ libertatis; & sicut si fecisset

cisset prius diligentiam, potuisset ordines suscipere, sic ordinibus susceptis, potest in illis liberè ministrare. Bonnac. *ibid. punct. v. prop. 2. nu. 5.* & idem dic in quibuscumq; casibus similibus, siuè Iuris, siuè facti.

Conclusio Secunda.

Certus se posuisse causam adæquatam homicidij, & dubius de effectu securo, tenetur se vt irregularem gerere, si causa moraliter à communiter accidentibus semper sit connexa cum tali effectu: secus, si moraliter loquendo contingens est, quod cum effectu sit connexa.

Conclusio ad minus quo ad primam partem communis est omnium DD. teste Diana. *p. 8. tract. 7. resol. 6.* qui tamen affert Io: Escobar vniuersaliter aientem, què non esse censendum irregularem, quando est dubium facti, an scilicet homicidium sit securum; cuius sententiam probabilè appellat alius Escobar Soc. Iesu, ex Diana ibidem; qui tamen ab opposita sententia auctoritate communi, & praxi Pœnitentiariæ firmata non audet recedere.

Probatum autem, quia causa, quæ moraliter loquendo semper est connexa cum tali effectu, quotiescumq; ponatur, semper præsumitur causare dictum effectum; alias, si sæper quãdo est, nõ præsumitur causare dictum effectum: ergo moraliter non est semper connexa cū tali effectu. Sic argumentum à communiter accidentibus vim habet; quia quod à communiter accidentibus accidit semper præsumitur accidere in quocumq; casu particulari, de quo dubitetur; ergo causa, quæ à communiter accidentibus semper moraliter est connexa cum homicidio, quotiescumque ipsa ponitur in re, præsumitur ex ipsa sequi homicidium; ergo quotiescumque quis

posuit

posuit causam adæquatam homicidij, ex qua, licet absolute phisicè loquendo possit non sequi homicidium moraliter loquendo tamen semper sequitur, præsumitur omnino commisisse homicidium, nec potest præsumi oppositum, ergo præsumitur irregularis. Sicut enim sese consequuntur hæc duo, commisisse homicidium, & esse irregularem; sic hæc duo, præsumi commisisse homicidium, & præsumi irregularem. Sed qui ita moraliter præsumitur irregularis, vt non possit non præsumi talis, debet se gerere vt irregularem, alias temerè non se gereret vt talem; ergo qui ponit causam adæquatam, moraliter, & a communiter accidentibus semper connexam cum homicidio, tenetur se gerere vt irregularem. Et hic valet illud axioma; *Tutius est cessare, quàm temerè celebrare.*

Confirmatur. Si aliqua causa sit semper phisicè connexa cum suo effectu, semper quotiescumq; ponitur, est etiam talis effectus; ergo si causa semper sit moraliter connexa cum aliquo effectu, semper ac erit talis causa sufficienter applicata, erit etiam moraliter talis effectus. Quid est autem moraliter esse semper talem effectum? Est iudicio prudentum semper esse, semper præsumi, quod sit. Hinc applicad homicidium.

Urgeo. Causa moraliter semper est connexa cum homicidio; ergo quando est, semper moraliter est in possessione sui effectus, seu homicidij; ergo in dubijs, an talis effectus sit, & consequatur suam causam, pro causa est iudicandum, & pro possessione ipsius, iuxta illud, quod in qualibet materia valet, In dubijs melior est conditio possidentis; ergo si semper præsumitur secutum homicidium, in hoc casu quis se gerat vt irregularem: quia in tantum posset se non gerere vt irregularem, in quantum posset præsumi non secutum homicidium.

Sed

Sed dices, ex Escobar relato à Diana vbi supra. Numquam ob factum dubium quis à iure punitur pœna certa; ergo licet causa sit semper moraliter connexa cum suo effectu, quia adhuc effectus seu homicidium dubium est, non debet affici pœna certa irregularitatis, nec debet se gerere vt irregularem: quia si se gerat vt irregularem, perinde est ipsi, ac si verè irregularitatis pœna puniretur.

Cõfirmatur ex eodem. Dubio facti manente potest quis vti ea possessione, in qua erat ante factum dubium: ex hac enim possessione non tollitur per causam certam facti, sed per factum certum; ergo si factum non constat, non potest tollere certam possessionem, quæ erat ante factum.

Resp. primo, quod ego non dico, quod hic sit verè irregularis in re; nam irregularitas, cum sit certa pœna, & certo delicto, seu facto vt secuto adnexa, in re non contrahitur, nisi effectu secuto: vnde ille in re pœna irregularitatis non afficitur, nisi certò secutum sit homicidium. Dico tamen, quod quia moraliter certò præsumitur secutum, ideo par est, vt se gerat tamquam irregularem, & temerè non celebret, seu ordines suscipiat: alias se exponet periculo moraliter certo celebrandi cum irregularitate, & per consequens peccandi mortaliter; cum moraliter certum sit hunc occidisse, & per consequens irregularitatem incurrisse.

Ad id, quod additur, quod si se gerat vt irregularem, perinde est ipsi, ac si verè pœna irregularitatis puniretur. Resp. Hoc non esse absurdum, sicut inductione patet in omnibus alijs pœnis, præcipuè, quæ forum animæ concernunt. An non fortasse qui certò moraliter præsumitur excommunicatus, non debet se gerere vt talem? Qui certò mortaliter præsumitur peccasse, non debet

debet se gerere, vt si mortaliter in re peccasset? Qui certò moraliter præsumitur suspensus, non debet se gerere, ac si in re suspensus esset? Alias, quæ absurda sequerentur, si solum de excõmunicatione phisicè certa, de peccato phisicè certo, de suspensione phisicè certa &c. quis curare deberet? Neque hoc iniquè fit, cum alioquin ille, de quo agitur, mereatur hanc pœnam, cum quantum est ex se, factum posuerit, & ex alia parte instet periculum peccandi, si secus agatur.

Dixi, præcipuè quoad ea, quæ forum animæ concernunt, quia aliæ pœnæ, quæ à Iudicibus solent imponi pro irregularitate; puta, priuatio beneficiorum &c. quis non debet præsumere, quod ipsum afficiant; sicut nec à Iudicibus pro facto dubio debent imponi. Sâchez. in decal. lib. p. c. 10. nu. 45. vbi testatur de communi. Quamuis fortasse in hoc dubio à Iudicibus imponerentur, cum moraliter certò præsumatur delictum fuisse commissum, & factum secutum. Cum præsertim in foro fori præsumptiones certæ ipsi veritati equiualeant.

Resp. secundo ad argumentum, quod licet in hoc casu homicidium sit dubium ex parte effectus, in quantum scilicet ipsius homicidij nulla habetur notitia; tamè ex parte causæ homicidium est certum moraliter, quia causa moraliter certiorat de effectu cum ipsa moraliter semper connexo. Vnde timeat quis se incurrisse pœnam, & ad cautelam petat absolui.

Ad cõfirmationem dico, posita causa certò moraliter connexa cum effectu possessionem certò præsumi pro ipso effectu; vnde possessio libertatis, quam quis habebat, amittitur, vel præsumitur amitti ex hoc ipso, quod ponitur causa semper moraliter connexa cum tali effectu. Amittitur ergo reuera effectu secuto, sed præsumitur amissa, causa posita, ex qua moraliter semper

sequitur effectus, talem tollens libertatem. Et ideo ne quis periculo peccandi se exponat, debet tutiorem partem sequi, & se gerere ut irregularem.

Urgebis ex eodem. Dubius de damno illato absolute non tenetur ad restitutionem; ergo neque dubius de homicidio, tenebitur pena irregularitatis.

Resp. quod an dubius de homicidio afficiatur in re pena irregularitatis, Deus scit, qui solum nouit, an homicidium in re sit secutum. Dico autem, quod tenetur se gerere ut irregularem ad cautelam, ad euitandum periculum peccandi mortaliter, & temere celebrandi; cum moraliter in casu conclusionis certo presumatur effectus secutus. Nullum est autem periculum peccandi, vel temere inferendi iniuriam alicui, si quis non restituat, nisi certus de damno illato; nam si facta sufficienti diligentia non potest certiorari, an alicui damnum sit illatum, & quaesita persona, cui timetur damnum illatum, illa non comparat, nec queritur de damno, quod patitur, cui fieri debet restitutio, seu potius, cui debent compensari damna? Presumitur ergo tunc nulla persona fuisse offensa, alias petita reclamaret. Secus autem in casu nostro, quia persona de qua quaeritur, ideo quia non apparet, ideo quia non reclamatur, presumitur occisa. Ideo disparitas.

Præterea ecce aliam disparitatem. Ego non dico, quod in casu nostro hic sit irregularis, & quod absolute dispensationem petat, sed ad cautelam solum, & sub conditione. At ille, qui debet restituere, cui debet restituere ad cautelam, & sub conditione? Adde, restituere sub conditione est dare cum hoc pacto, quod sit reddendum id, quod datur, si non sit damnum illatum; cui autem debet, aut potest dari pecunia, hoc modo? fortène Ecclesiae, vel alicui in depositum? Benè; sed hoc depositum

depositum seruare quilibet potest apud se, & sic sufficiet, quod animum habeat paratum restituendi quotiescumque constabit de damno illato; quod certè fieri debet, sed non antecedenter restituere, cum non possit imminere opus, quod necessario exigit, quod quis in re sit immunis à damno illato. Secus autem in casu irregularitatis; ideo &c.

Dices. Non presumitur factum, sed probatur; ergo non debet quis praesumi homicida, & irregularis.

Resp. Quod absolute sine sufficienti fundamento factum non praesumitur; sed quando est iuxta causa praesumendi, & quidem adeo valida, ut in casu nostro; factum non solum potest, sed debet praesumi, cum hæc ipsa praesumptio sit valida facti probatio.

Ut autem afferam aliquod exemplum Conclusionis, & non semper in vniuersali loquar, hoc accipe. Si quis venenum, quod hominibus propinatum à communiter accidentibus semper interficit, alicui propinet, & postea dubius remaneat de morte ipsius, debet se presumere irregularem. Item quis explodit tormentum bellicum in multitudinem simul confertam hominum, habet occasionem dubitandi, an aliqui mortui sint, sed non potest certiorari; se gerat ut irregularem. Sic in facti contingentia, vidi ego actum Romæ cum quodam Religioso, qui cum adhuc secularis esset, iusserat in Castro suæ Iurisdictionis explodi tormentum bellicum contra quosdam milites illac pertransientes, cum quibus populares rixabantur. Dubitans enim hic, an ex dicta explosione aliqui ex illis militibus fuissent occisi, dispensationem petijt, sic consulentibus Doctoribus.

Secunda vero Conclusionis pars probatur, quia causa posita etiam moraliter non nisi contingenter est cõ-

nexa cum effectu, & aliquando effectum causat, aliquando non; ergo non minus ex positione ipsius potest præsumi effectus, quàm negatio effectus, ac proinde non minus potest præsumi, quod sit, quam quod non sit irregularis. In pari autem causa, & cum iura partium sunt obscura, reo fauendum potius, quàm actori; ergo homini fauendum, quod irregularis non sit, nec se gerat, ut irregularem.

Confirmatur. In hoc dubio possessio est pro immunitate à pena, & pro libertate. Nam hæc possessio per quid aufertur? non per effectum, qui dubius est: non per causam, cum qua non minus etiam moraliter stat effectus, quam negatio effectus; ergo nihil est, quod vlllo pacto possit hanc possessionem deturbare. In dubijs autem melior est conditio possidentis.

Dices. Se debet gerere ut irregularem, quia tutius est cessare, quàm temerè celebrare: & quia sic deciditur in *c. ad Audientiam. Significasti 2. & Petitio tua. de homicidio voluntario.*

Resp. Quod in nostro casu quis temerè non celebraret, quia non temerè, sed cum maximo fundamento se non præsumeret irregularem. Textus, qui afferuntur, non sunt ad rem. Nam in duobus primis est sermo de dubio, an quis occiderit, quando quis certus est de effectu secuto, & de sua cooperatione, à qua solum dubitat, an homicidium oriatur. In casu autem nostro etiam dubitatur de effectu secuto.

Textus item allatus in *c. Petitio tua*, nec est ad rem; non quidem propter id, quod dicit Præpositus apud Dianam *p. 4. tract. 2. resol. 30.* quia scilicet Pontifex ibi loquitur non in dubio, sed quando quis potest formare probabile iudicium, quod occiderit, quia dicit, *si conscientia te remor deat.* Nam hoc dici non potest, loquitur enim

enim ibi Textus clarissimè in dubio, & conscientiam remordere, stare potest, etiam cum dubio vehementi, licet non sufficienti ad opinandum; sed benè ille Textus non est contra nos, quia ibi erat casus de positione causæ, quæ moraliter semper est connexa cum effectu; ait enim Textus, *unde cum pro eo, quod percussisti aliquos, metuas irregularitatem incurrisse.* Ex quo sequitur, quod constabat de percussione plurium, & quidè graui in bello; ex qua à communiter accidentibus moraliter semper aliquis perit, saltem aliquis illorum, qui sunt percussi; hic autem non sumus in casu; ideo &c.

Exemplum autem Conclusionis sit; Quis explodit contra aliquem sclopetum, nescit an vulneratus, vel mortuus remanserit, dubitat, nec potest certiorari, non se gerat ut irregularem.

Conclusio Tertia.

Certus de homicidio secuto, dubius autè, an in homicidium simpliciter influxerit, non se gerat ut irregularem, si facta sufficienti diligentia remanet dubius. Si autem sit certus de homicidio secuto, & sit certus de sua cooperatione in homicidium, & solum dubitet, an homicidium secutum, ex sua cooperatione secundum substantiam aliquo modo ortum sit, siue adæquatè, siue inadæquatè, se gerat ut irregularem.

Conclusio quoad primam partem probatur, quia in hoc casu nulla potest esse præsumptio benè fundata, quod occiderit, nec vllum fundamentum, nec probabile habere potest, quod occiderit; ergo temerè se gereret ut irregularem, & sine fundamento; ergo cum fundamento maximo non se gerat ut irregularem. Quodnam est hoc fundamentum? Possessio suæ libertatis, & immunitatis à pena, præsertim cum factum; hoc est,

coope-

cooperatio non præsumitur, sed probari debet. Item Actore non probante reus absolvitur; ergo nulla ratione valida probante se occidisse, seu ad homicidium cooperasse, absolvatur à culpa, & pœna.

Sit Conclusionis exemplum. Quis dubitat, an confulerit alicui homicidium, quod postea scit ab illo fuisse commissum; non potest certiorari, non se gerat ut irregularem.

Dices. Tenetur confiteri se dubitare, an homicidio consilium dederit; ergo tenetur se gerere etiam ut irregularem, & sicut petit absolutionem sacramentalem in hoc dubio, sic petere tenetur dispensationem ab irregularitate.

Resp. Concesso antecedente, quod tamen ab aliquibus negatur; nego consequentiam. Disparitas est manifesta, quia est præceptum confitendi peccata etiam dubia, in ipsa natura confessionis inclusum, quæ hanc obligationem secum affert, quæ iam ex communi praxi, & consuetudine Ecclesiæ immemorabili, & ab ipsis Apostolis transmissa omnes afficit, & ligat. Vid. Cardinalis de Lugo de Pœnit. d. 16. sect. 2. §. 3. Ceterum, quod quis se gerat ut irregularem in hoc casu, nullum est præceptum in Iure; quæ enim sunt præcepta, ut quis se gerat, ut irregularem in dubio homicidij, sunt pro alijs casibus, ut supra. Addo, quod culpa dubia potest quidem absolutioni exponi, etiam si non præsumatur: sed pœna quis non est censendus affici, nisi ad minus probabiliter culpa possit præsumi, cum non videatur Ecclesiam velle punire pœna aliqua illos, qui nec probabiliter sunt culpæ conscij.

Secunda verò Conclusionis pars probatur primo, quia sic est definitum in Iure Canonico *c. ad Audientiam, & c. Significasti 2. de homicidio*. scilicet certum de homi-

homicidio secuto, in quod quis sufficienter influxit, si dubius sit, an ex suo influxu secuta sit mors, se debere gerere ut irregularem; parum autem refert, quod causa sit totalis, siue partialis, dummodo re vera influat in substantiam actus.

Probatum secundo Conclusio à priori, quia qui ponit causam influentem natura sua in effectum effectu secuto, præsumere debet causam in effectum influxisse. Vnumquodq; enim, quod natura sua aptum natum est agere, sufficienter applicatum præsumitur agere, sicut ager necessario, si non impediatur. Impedimenta autem non præsumuntur; præsertim effectu secuto. Vnde præsumptio semper est pro influxu causæ; ergo qui posuit causam natura sua influentem in homicidiū, siue partialem, siue totalem, præsumitur homicidium commisisse; ergo præsumitur irregularis. Ergo se gerat ut talem; peccaret ergo mortaliter, si se non gereret ut irregularem, quia temerè celebraret.

Ex quo infero, consulentem alicui homicidium effectu secuto, debere se gerere ut irregularem, etiam si dubitet, an homicidium ex eius consilio sit secutum; quia consilium de se est aptum natum influere in homicidium, & fuit sufficienter applicatum, & homicidium est secutum; ergo præsumitur ex dicto secutum consilio. Sanè præsumptio est contra Consulentem, qui nō solum reus erit irregularitatis, sed tenebitur etiā stante hoc dubio compensare damna secuta ex homicidio, si principalis executor non restituat, & resarciat damna.

Excipe tamen quo ad utrumq; quando præsumptio bene fundata, & probabilis daretur, quod homicidium ex dicto consilio secutum non sit: quæ præsumptio quando sufficiat, & ex quibus capitibus oriatur, iudicio prudent-

prudentum standum est. Ex occurrentibus enim circumstantijs in contingencia facti hoc decidi debet. Vid. Sanch. loc. cit. nu. 44. in fine.

Dices. Pontifex, dum decernit, quem esse censendū irregularem, loquitur in casu cooperantis positiuè ad homicidium vulnerando; ergo quia leges penales non sunt extendendæ, non debet trahi hoc etiam ad consulentes.

Resp. Quod, vt adnotauī initio *huius sectionis* Pontifex ibi nihil præcipit, nec vllam penam infligit, sed solum docet, quid in aliquo casu sit agendum: nempe in casu dubij homicidij; docet inquam in eo casu, quem esse censendum irregularem, (nō afficit irregularitate) quia in eo casu præsumitur occidisse, vnde temerè celebraret. In quocumq; ergo casu, in quo quis præsumeretur occidisse, vel ad homicidium, quo ad substantiam cooperasse, debet præsumi irregularis, & non celebrare, ne celebret temerè; quia, ergo etiam in casu consilij quis præsumitur interfecto, ideo temerè celebraret, si irregularitatem consulentibus inflictam non timeret, & non peteret prius ad cautelam absolui; ideo &c. Præterea, non debet quis se in illo casu gerere vt irregularem solum, quia Iura id præcipiunt, sed quia etiam ratio vrget; in quocumq; ergo casu eadem ratio militat, idem dicendum, ac agendum erit.

Quod verò spectat ad dubium irregularitatis, quæ timetur ex abortu. Si quis dubitet, an sit irregularis, quia licet causam dederit abortui, dubitat tamen de facto secuto, nec potest certiorari, eodem modo omnino discurrendum, ac in *duabus primis Conclusionibus* dictum est de dubio homicidij: eadem enim rationes militant; & omnino legatur Diana *p. 7. tract. v. resol. 26.* vbi affert doctrinam pulcherrimam, quæ mirificè con-

clusiones

clusiones nostras, secundam præcipuè confirmat. Et similiter idem dicatur, ac in *tertia Conclusionē*, si abortu secuto, & præstita sufficienti cooperatione ad abortū, solum dubitatur, an ex prædicta cooperatione abortus sit secutus, pura ex consilio. Videatur Diana *ibidē*.

Si autem sit dubium de irregularitate, quia licet sit certus abortus, & certa cooperatio, dubitatur tamen, an foetus fuerit animatus, quid dicendum? Cōmunis sententia affirmat sic dubitantem debere se gerere vt irregularem. Multi DD. à Diana relati, tūm *p. 4. tract. 2. resol. 16.* tūm *p. 7. tract. 5. resol. 24.* negant; & hæc sententia probabilis est Aufonio Noctinot viro eruditissimo, & mihi absolutè videtur vera.

Moueor, quia ad hoc vt quis prudenter debeat se gerere vt irregularem, debet cum aliquo fundamento præsumere posse se occidisse, ac proinde cooperasse, vt abortus sequeretur foetu animato: aliàs si non præsumere potest se occidisse, quomodo potest præsumere se irregularem: quando præsumptio irregularitatis ex præsumpto homicidio oritur; sed in hoc dubio quis non potest præsumere foetum animatum fuisse; nam nec probabiliter de hoc constat, nec suppetit vlla causa, vel aliquod signū animationis sufficiens ad aliud, quam ad dubitandum; ergo nequit præsumere se homicidam. Addo. Animatio foetus est quid facti; ergo nō præsumitur, sed debet probari; ergo quoad vsq; non probetur, eius ratio habenda non est; non probatur autem per hoc, quod dubium de illa occurrat. Insto. Possessio est pro negatione animationis foetus, quam prius certum est foetum non habuisse; ergo in dubijs pro illa decidendum est, quia melior est conditio possidentis, & illa præsumitur perseuerare; ergo non præsumitur commissum homicidium, & per consequens non

V u est

est, quod quis se gerat ut irregularem.

Iura autem, quæ in dubio homicidij volunt, ut quis se gerat ut irregularem, non sunt contra nos, nec in hoc casu militant; quia ibi est sermo de cooperatione certa in mortem hominis re vera viui, & certo viui: at in casu nostro dubium est, an ille foetus, cuius procuratur extinctio viuus sit, an non; unde textus illi hunc casum non comprehendunt: ut benè aduertit Machadus relatus à Diana, ubi supra.

Sed dices. Ergo si quis hominem dormientem vulneribus confodiat, dubius, an verè dormiat, vel sit mortuus, dubio contingente siuè ante, siue post factum, non debet se gerere tamquam irregularem, quia similiter dubitat de vita illius, quem alioqui scit se confecisse: hoc autem videtur absurdum; ergo &c.

Resp. Negando consequentiam. Disparitas est manifesta; quia in hoc casu, Possessio est pro vita dormientis: cum enim vita præfuerit, præsumitur durare, quotiescumq; non constat de eius ablatione; unde in dubio, an qui antecedenter viuebat, viuat adhuc, dum reperitur in statu, in quo non constat de morte, quia in eo statu homines viuunt, in statu scilicet dormiendi, præsumptio est pro ipsius vita, & qui illum vulneribus conficit, præsumitur hominem viuum interficere, & per consequens præsumitur irregularis. At vero in casu nostro Abortus, quando dubium contingit, an foetus fuerit animatus, possessio est pro non animatione foetus, quæ antea erat, & nondum constat fuisse ablatam. In dubijs autem melior est conditio possidentis, & hinc in hoc dubio præsumendum est pro non animatione foetus. Unde procurans abortum effectu secuto cum hoc dubio præsumitur non interfecisse hominem, & per consequens neq; debet præsumi irregularis.

Quod

Quod verò spectat ad alias irregularitates, quæ non incurruntur ex homicidio, sed ex alijs capitibus. quid dicendum?

In primis, quod attinet ad dubium irregularitatis ex mutilatione, seu ex quouis alio facto proprio, ex quo quis irregularitatem incurrat, censeo omnino procedendum eo modo, quo in dubio facti homicidij: quod scilicet se gerat tamquam irregularem, quando dubitat de mutilatione à se facta, quando tenetur se gerere ut irregularem in dubio homicidij; & non teneatur se gerere ut irregularem in dubio mutilationis, quando non tenetur se gerere ut irregularem in dubio homicidij; quia eodem militant rationes; & sicut homicidæ statuta est in Iure pœna irregularitatis, sic mutilanti *c. is qui. de homicid. in 6.*

Sed dices. Est speciale in dubio facti homicidij, quod quis censeatur ut irregularis, quia hoc expressè; deciditur in Iure, *c. ad Audiendam &c.* ergo non debet extendi ad dubium mutilationis; cum irregularitas nõ debeat extendi extra casus in Iure expressos, nec valeat argumentum à paritate rationis.

Resp. Quod in hoc argumento est æquiuocatio; aliud enim est, quod irregularitas in vno casu statuta, non possit extendi, nec à paritate rationis ad alios casus, quia pœnæ, & odia sunt restringenda; aliud vero, quod quotiescumq; in aliquo casu quis debet timere, ne pœnã irregularitatis incurreret propter aliquam rationem, ac proinde ad cautelam debet dispensationem petere; Idè etiam non sit dicendum in casibus similibus. Primum est verum; secundum est falsum. Primum quidem est verum, quia irregularitas cum sit pœna, à ratione, non prouenit, tamquam à causa efficiente, sed solum à Iudice puniente, seu voluntate ipsius. Etiam si ergo in

V u 2 vno

vno casu militet eadem ratio, propter quam pœna in alio casu fuit statuta, non proinde pœna in ea est appo-
sita; quia licet sit eadem ratio, deest voluntas punientis. At vero secundum falsum est, quia ratio præcisè, quare in aliquo casu timeatur contracta irregularitas, non est voluntas imperantis, quæ velit, vt timeatur; sed est ratio, quæ suadet, vt timeatur, & sic ad cautelam petatur absolutio. Sic pendet quidem à iure expresso, quod homicidæ sit statuta pœna irregularitatis: vnde hæc pœna nõ potest irrogari furanti; sed quod in dubio homicidij timeatur irregularitas, hoc à ratione pendet, quia nempe hic, & nunc quis præsumitur homicida. Sic in testibus allatis *c. ad audientiam &c.* non est, quod Põ-
tifex dubium de homicidio decernat irregularem esse, sed, quod se gerat vt irregularem, decernit, non quia sic velit, & hoc in pœnã illi imponat, sed quia præsumitur homicida; & cum quis præsumitur homicida, tutius est cessare, quam temerè celebrare; ergo in quocumq; casu quis præsumatur reus alicuius facti, cui sit annexa in Iure irregularitas, debet tutiorem partem sequi, quia militat eadem ratio. Hoc autem benè aduertatur, quia in hoc æquiocarunt multi, ijque graues DD.

An verò in dubio, an quis sit illegitimus, censendus sit irregularis; cum distinctione respondeo. Nam vel dubitatur, an quis sit illegitimus ab initio sui ortus, puta, quia expositus fuit, & super ianuam Hospitalis repertus, vel propter quid simile: & tunc dico, quod si à communiter accidentibus, semper expositi hoc modo sunt illegitimi; & hic præsumitur, quod sit illegitimus, & per consequens censendus est irregularis, quia præsumptio est contra ipsum; si autem è contra, qui exponuntur à communiter accidentibus non semper sunt illegitimi, sed etiam consueuerunt legitimi expo-

ni propter inopiam, vel quid simile, in hoc dubio habendus est pro legitimo, quia in pari causa semper reo fauendum est, & peccatum parentum non debet præsumi, & per consequens non debet se gerere vt irregularem. Quia tamen communiter, qui exponuntur, illegitimi sunt, ideo sic expositus censetur illegitimus, & irregularis; vno verbo, qui potest præsumi illegitimus, se gerat vt irregularem: secus qui non potest præsumi illegitimus.

Si autem dubium, an quis sit illegitimus, contingat post aliquod tempus; tunc si facta sufficienti diligentia quis de hoc nequeat certiorari, debet se tenere in ea possessione, in qua erat ante dubium; si enim habebatur pro legitimo, legitimus etiam post dubium censeri debet, & non irregularis; si habebatur pro illegitimo, illegitimus censetur, & irregularis; quia possessio hanc vim habet, vt ab illa, siuè bona, siuè mala per præcisum dubium quis non debeat remoueri.

Quando autem contingunt opiniones contrariæ probabiles, an aliquis sit, vel non sit irregularis, seù, an se debeat gerere, vel non gerere vt irregularem, potest quamuis in praxim deducere. Ita de qualibet censura dixi *sect. 4.* censuisse Megalam.

Et ratio quo ad primam partem ea est quia, tunc quis remanet in ignorantia probabili facti, an scilicet sit irregularis, quàm vincere non potest, nec tenetur ex dictis *sect. 3.* sed cum ignorantia probabili quis excusatur, si non se gerat vt irregularem, & si non se reputet talem. arg. *c. Apostolica. de Cler. excomm.* nec sic agens vllam pœnam incurrit; tùm *d. c. Apostolica;* tùm quia nulla in Iure statuta pœna est irregulari celebranti, seù Ordines suscipienti. A peccato autem excusatur; tùm quia sequitur opinionem probabilem, vnde

prudenter operatur; tùm quia ignorantia inuincibilis à peccato excusat; ideo &c. & per hæc etiam manet probata secunda pars.

S E C T I O S E P T I M A.

Expenduntur alia dubia Facti.

Aliud dubium facti est dubium excommunicationis, quam quis dubitat contraxisse, eo quia dubitat se fecisse aliquid, cui scit esse adnexam excommunicationem. In quo dubio duæ sunt grauissimorum DD. sententiæ contrariæ, alijs contendentibus, eum, qui in hoc dubio est, se debere gerere vt excommunicatum, alijs negantibus.

Ego respondeo cum distinctione. Vel qui dubitat, in eo casu est, vt possit præsumi excommunicatus; eo quia potest præsumi commisisse factum, cui est adnexa excommunicatio; & hunc se debere gerere vt excommunicatum petendo absolutionem, pro certo habeo; sicuti supra dixi de Irregularitate *Conclus. 2. & 3. sect. præced.* Quia possessio suæ libertatis huic non suffragatur, cum potius præsumatur amissa libertas; & temerè profectò diceretur hic agere, si se excommunicatum non gerens, vel celebraret, vel quid simile sibi prohibitum ageret; & incurreret omnes pœnas à Iure statutas, si re vera excommunicatus esset; vndè propter hoc periculum graue certò moraliter imminens, cui se temerè exponeret, peccaret mortaliter.

Neque diceretur hic habere inuincibilem ignorantiam, vel probabilem excommunicationis, cum deberet præsumere se excommunicatum; eo quia fecisse id, cui adnexa est excommunicatio, præsumitur: vndè temerè ageret; præsumptio enim valida, quam habet, & moraliter

liter certa, præponderat, seu æquiualeat scientiæ.

Si autem, qui dubitat, an sit excommunicatus, quia dubitat de facto, cui scit esse adnexam excommunicationem, facta sufficienti diligentia, ità dubitet, vt nullam habeat præsumptionem contra se: certum est, quod tunc in foro fori non debet se gerere vt excommunicatum, quia tunc possidet sua libertas. In foro autem animæ, si dubitat dubio vehementi, licet non sufficienti ad opinandum, arbitror quod debeat se gerere vt excommunicatum, & petere absolutionem; & ratio est, quia licet re vera in hoc dubio sit perinde ac inuincibiliter ignorans; vnde alioquin si celebraret, nullam pœnam incurreret, *arg. c. Apostolica. de Cler. excomm.* & alioquin etiam ob hanc inuincibilem ignorantiam posset dici, quod posset absolui à peccatis; quia excommunicatio directè non impedit Sacramenti validitatem, sed solum indirectè, quatenus scilicet, qui excommunicatus accedit, in hoc quod accedit, peccat grauitè; vnde ponit obicem Sacramento: in hoc autem casu dubius non peccaret accedendo, quia inuincibiliter ignoraret excommunicationem, quam nesciret adesse, & de qua non posset certiorari; vndè temerarius non esset, nec iniuriam faceret Sacramento. Tamen quia si re vera esset excommunicatus, esset re vera priuatus suffragiorum, & bonorum omnium communione; & ideo si absolutionem non peteret ad cautelam, se exponeret periculo voluntariè, quod simpliciter scit adesse, carendi his suffragijs, hinc grauitè videretur peccare contra charitatem, quam sibi debet; vndè ne peccaret, teneretur ad petendam absolutionem saltem sub conditione.

Confirmo. Factum, de quo dubitat, tenetur sub mortali in confessione exponere, & de illo absolutionem petere; ergo etiam de excommunicatione adnexa; patet

ter consequentia, quia sicut est præceptum inclusum in natura confessionis, quod quis exponat peccata dubia: sic est præceptum charitatis, quod quis se non exponat periculo carendi tanto bono, quale est communio Sanctorum.

Si quis autem probabilem opinionem habeat, quod factum, cui est adnexa excommunicatio, non posuerit, quid debet agere?

Sanè, si in ipso opere ponendo ita agat, ut sit nescius talis circumstantiæ, seu etiam probabilem opinionem habeat, quod tunc non adfit in opere illa circumstantia, ob quam incurratur excommunicatio, certum est tunc non incurri excommunicationem; *ex c. Si vero. de sententia excommunicationis.*

Si verò quis post factum, elapso multo tempore, incipiat dubitare, an tale opus simpliciter peregerit, vel an tale opus simpliciter habuerit circumstantiam adnexam, ob quam est lata excommunicatio: & facta sufficienti diligentia, habeat opinionem probabilem, quod tale opus simpliciter, vel talem circumstantiam non posuerit; difficultas grauis esse potest, an se debeat gerere in foro animæ ut excommunicatum, & petere ad cautelam absolutionem.

Videtur autem prima facie respondendum, quod non; nam hic cum huiusmodi opinione, quod factum non posuerit, vel circumstantiam illam aggrauantem, non tenetur confiteri, nec factum, nec circumstantiam, nec de illis tenetur petere absolutionem; ergo neque tenetur petere absolutionem ab excommunicatione, quæ pœna est adnexa facto. Antecedens conceditur communiter; consequentia patet, quia difficile est, quod si ego non teneor subdere clauibus culpam, teneor subdere pœnam.

Et licet dici possit; illa opinio, qua credis factum non

com-

commisisse, potest esse falsa; si autem falsa sit, & peccasti, & excommunicationem incurristi; peccatum autem etiam si clauibus non subijciatur directè, tamen indirectè remittitur; quia habetur perinde ac oblitum. At excommunicatio durat, ac proinde quis priuatur communione Sanctorum; ergo nullus debet se exponere huic periculo; sed sicut propter hoc periculum in dubio quis debet absolutionem petere, sic etiam in casu opinionis probabilis.

Responderi tamen potest, quod in casu opinionis probabilis periculum est magis remotum; unde non teneri hominem adeo hoc periculum curare, sicut in casu dubij, quia est periculum magis proximum. Secundo, quis in casu dubij tenetur factum, & peccatum subijcere clauibus, unde non est mirum, quod etiam debeat curare, quod absoluat à pœna, secus autem in casu præsentis.

Addo, quod sicut peccatum, si commissum est, remittitur indirectè, sic etiam pœna excommunicationis remittitur, etiam si non manifestetur; cum ad non manifestandam habeatur iusta causa: remittitur, inquam, excommunicatio per illa verba, absolutioni à peccatis præuia, *ego absoluo te ab omni vinculo excommunicationis &c.* quæ verba cum ex usu Ecclesiæ semper profertur etiam si nulla manifestetur excommunicatio, debent intelligi cadere super occultas excommunicationes, quæ iuxta de causa non manifestantur; & idem dicendum de excommunicatione oblita,

Quod si excommunicatio esset reseruata, quæ proinde per illa verba non posset absolui à non habente auctoritatem, cum consultò semper Sacerdos addat, *in quantum possum, & tu indiges*, adhuc potest dici periculum esse magis remotum, quam curari debeat: præ-

X x

fertim,

fertim, cum non immineat periculum mortis; & si immineret tunc, quilibet habet auctoritatem super reſeruata; indè non remaneret prius ſemper communionẽ ſanctorũ. Præterea ſequentibus temporibus veniente lubilẽo quis confitebitur Superiori, ſeu habenti auctoritatem ſuper reſeruata, & ſic abſoluetur poſtea.

Amplia, quod dicta multò magis procederent, ſi eſſet vera ſententia multorum, quos refert Diana p. 5. tract. 9. de excommunicatione reſol. 75. dicentium iuſtificatum ex hoc ipſo reddi communioni Sanctorum, & ſuffragijs Eccleſiæ.

Verum quia hæc omnia, licet verofimilia multum ſint, adhuc tamen abſolutè falſa eſſe poſſunt, cum non ſint certa, ſed probabilia, licet admodum; ideo ſimpliciter periculum non præcauetur, ac proinde conſultiſſimum cenſeo, etiam in hoc caſu abſolutionem petere ad cautelam. Sanè admoneantur Pœnitentes de periculo, quod abſolutè ipſos manet, & ipſi, opinor, abſque vlla hæſitatione abſolutionem petent: nolent enim in re tã graui ſe periculo exponere, quod ſimpliciter negare quis non poteſt, nō ad eſſe; appelletur modo remotum, & remotiſſimum, ſemper erit, ideo &c.

Dices. Nullus eſt textus decidens in dubio excommunicationis quem ſe debere gerere, vt excommunicatum, & multò minus in caſu opinionis probabilis.

Reſp. quod licet nullus ſit textus hoc decidens, eſt tamen ratio, quæ ad hoc cogit, eadem quidẽ, ac maior, quàm ſit in dubio irregularitatis; quia ibi, ſi falſa ſit opinio probabilis, nullum incurritur periculum: hic autem ſic, nempe amiſſionis communionis ſanctorum.

In quantum autem ad dubium ſuſpenſionis, pariter diſtinguendũ cenſeo. Vel iſte præſumit ſolũ poteſt feciſſe

ciffe id, cui eſt adnexa ſuſpenſio; vel non; ſi primum; ſe gerat omnino vt ſuſpenſum; alias temerè non ſe gereret talem, & ſe exponeret periculo certo moraliter incurrendi pœnas, quæ ſuſpenſis infliguntur, ſi ſuſpenſionem negligant; ſi verò ſecundum; nec in foro animæ ſe gerat vt ſuſpenſum; ratio eſt, quia ſuſpenſio tunc eſt inuincibiliter ignorata; vndè eſto illum in re afficiat, nullo damno, nulla pœna inde conſequentẽ illum afficit: cum inuincibiliter ignorans ſuſpenſionem, non incurrat vllam pœnam ſuſpenſis inflictam, ſi ſuſpenſionem negligat; argumento c. *Apoſtolice de Cler. excommunicato.* & conſequenter idem dicendum, & multo magis cum opinione probabili, quod ſuſpenſus quis nō ſit.

Quando autem quis dubitat, an fecerit aliquid, quod ſcit eſſe reſeruatum, ſi facta ſufficienti diligentia remaneat dubius, cenſeo, quod debeat tutiorem ſequi, nec poſſit abſolutionem petere ab ordinario Confefſore non habente auctoritatem ſuper caſus reſeruatos; nec poſſit Confefſor non habens prædictam auctoritatem illum abſolvere.

Moueor, quia illud peccatum debet exponi clauibus: certè, vt remittatur, ſi adſit; ſed ſi ad eſt, nō remittitur; ergo illud itur Sacramento, dum tale peccatũ exponitur; ergo peccat, tã qui exponit, quã qui excipit; quod vnus proponat, alter recipiat materiam ineptam; & ſic inuvalidatur Sacramentum. Præterquam, quod iam Sacramentum manet inuvalidum, ſi caſus in re adſit, de quo dubitatur.

Minor aſſumpta probatur, quia ſi ad eſt, ſuper illud peccatum non habet auctoritatem Confefſarius; ergo non remittitur: directè ad minus, quia nihil directè remitti poteſt in Sacramento pœnitentiæ, ad quod non habeat auctoritatem Confefſarius. Sed neq; indirectè,

quia indirectè remittuntur peccata oblita, & quæ clauibus non subijciuntur sine culpa; quæ autem clauibus subijciuntur, non nisi directè remitti possunt, cum iam sint materia directæ. Adde, scit hoc periculum Confessarius, scit hoc penitens; quare voluntariè volunt peccata talia exponere, quæ indirecta habeant opus remissionem? Ex hoc ipso, quod negligunt directam remissionem, iniuriam faciunt Sacramento, & non merentur neq; indirectam.

Dices. Illud peccatum esto sit commissum, quia sub dubio proponitur, non est reseruatum, ex dubio enim suspenditur reseruatio, & ideo directè remittitur.

Sed contra est, tùm quia, quod suspendatur reseruatio, hoc est sub opinione, vnde potest esse falsum, & per consequens non euitatur periculum, de quo supra; ac proinde peccat, qui huic periculo se exponit; tùm quia, quare dubium meum debet suffragari peccato meo, quod non sit reseruatum; præsertim si dubium meum non suffragatur mihi, quin debeam peccatum confiteri.

Dices. Est opinio probabilis, quod tunc casus non sit reseruatus, vnde iuxta illam prudenter quis potest agere, & sic potest tutiorem non sequi.

Resp. Quod, quia omnino opinio probabilis potest esse falsa, ideo in materia Sacramentorum dixi supra, d. 3. sequendam sententiam tutiorem, & certam, & prudenter non agere, qui probabilem sequitur; Ideo &c.

Cum opinione autem probabili, quod quis delictum, quod est reseruatum, non egerit, concedo vltro non teneri quem tutiorem sequi; & ratio manifesta est, quia non tenetur simpliciter illud in confessione manifestare: vnde neq; Confessarius quærendus est, qui habeat auctoritatem super reseruata peccata. Etiam si ergo peccatum commiserit, non imputatur ei ad culpam, si in

con-

confessione illud non aperiat, & habetur pro inuincibiliter oblito, & sic indirectè remittitur.

Quod spectat ad dubium matrimonij, siue ex consanguinitate, siue ex vita prioris coniugis, est resolutio firma in Iure, quod coniux sic dubius teneatur reddere, sed non possit petere, & quidem si sit dubium vehemens, & bene fundatum, & discretum; alias dubia leuia ad consilium Prælati sunt deponenda, & illis depositis potest coniux licitè, & reddere, & petere, *c. Inquisitioni. de sententia excomm.* & hinc sequitur cum hoc dubio non posse quem transire ad secundas nuptias, vt habetur in *c. Dominus. de secundis nuptijs.* Rationes huius resolutionis hic non appono, quia legi possunt apud Vasq. *p. 2. d. 66. c. 4. & seq.* vbi acutissimè hanc materiam explicat, sicut & alia dubia circa hoc possibilia contingere.

An autem cum opinione probabili mortis prioris viri possit nubere mulier; ex *Gl. v. alij super c. in presentia. de sponsal.* videtur decidi posse, quod sic, iunctis auctoritatibus, & allegationibus Barboasæ *super d. c.* Et ratio meo iudicio esse potest, quia mulier sic agens prudenter agit, & non peccat. Item esto, vir eius mortuus non sit, adulteratur quidem in re; sed merè materialiter, quod ipsi non imputatur ad culpam.

Sed quia sumus in materia Sacramentorum, placet oppositum sustinere, quia cum illa opinio possit esse falsa, exponit se mulier periculo irritandi Sacramentum matrimonij, quod secundo vult contrahere; vnde facit iniuriam Deo, vt institutori huius Sacramenti; & ideo contra Religionem peccat.

Facilius dicerem, quod nuptia iam secundo Viro, si habeat opinionem probabilem de morte prioris Viri, possit reddere, & petere; quia iam petendo non peccat,

cat,

cat, & esto in re adulteraretur, adulterium ipsi non imputaretur ad culpam. Sed de hoc iudicent Viri docti, tunc eorū iudicio etiam relinquo, quando mulier possit dici sufficienter certiorata de morte Viri, ex Barbofa *ubi supra*.

Aliud dubium facti potest contingere in hoc casu. Quis dubitat, an sit elapsa media nox, seu an punctum mediæ noctis aduenerit; dubitat proinde, an profequi possit comedere carnes, vel simpliciter comedere, cum die sequenti sit ieiunandum. Seū hodie est dies ieiunij, dubitat, an punctum mediæ noctis sit elapsum, ut possit carnes comedere, quia dies sequens non est dies ieiunij; vel dies sequens est communionis, dubitat, an sit elapsum punctum mediæ noctis, ac proinde, an possit profequi manducare, cum debeat ieiunus ad sacram communionem accedere.

Breuiter ad primum dubium censeo respondendū; quod tenetur facere sufficientem diligentiam; si tamen post illam adhuc remanet dubius, potest sine scrupulo profequi comedere carnes: nō quidē propter illas friuolas rationes, quibus mouetur ad dubitandū, quod nō sit elapsū punctū mediæ noctis; sed propter hanc validissimā, quia scilicet ille quoad vsq; nō certioratur de lapsu mediæ noctis, est in possessione comedendi: toto enim die antecedenti potest comedere carnes, & ideo semper manet in possessione sua, quoad usque ab illa non deturbetur; dubium autem incertum non potest tollere possessionem certam; ideo hic adhuc potest in sua possessione & libertate commorari. Sanè enim in dubijs melior est conditio possidentis; ergo cum possessio in illo die sit pro sua libertate, quoad usque non sufficienter certioratur de amissione suæ libertatis, potest in illa manere, & secundum illam operari.

Dices.

Dices. An dies, in quo potest manducare, sit in sua possessione, dubius est; ergo etiam de possessione suæ libertatis dubius est; ergo illa, utpote dubia, non potest ipsi suffragari.

Resp. Quod licet quis dubitet de possessione diei, eo quia dubitat, an dies sit elapsus: non tamen debet dubitare de præsumptione possessionis diei; quia licet nesciat, an dies duret, scit tamen præsumi, quod duret, cū sit certa possessio, quā dies habebat, & dubitatur solū, an aduenerit instans, in quo suam possessionem amittit; in hoc enim dubio præsumitur pro illa, quæ certa antea erat; sicut enim possessio, quæ certa est, nō tollitur, nisi per certum adimens illam super adueniens: sic possessio, quæ erat certa, numquam præsumitur ablata, nisi constet de aduentu eam possessionem auferentis. Esto ergo similiter quis dubitet, an sua libertas comedendi duret, certè præsumi debet durare; cū qua præsumptione potest agere, ac si re vera possessio suæ libertatis duraret, & sic hæc præsumptio tam benè fundata ipsi suffragatur.

Hinc esto re vera punctum mediæ noctis esset elapsum, & hic profequeretur comedere, certè non peccaret; & illa comestio licet materialiter esset mala, & illicita; ipsi tamen non imputaretur ad culpam, quia prudenter agit, agendo cum tam benè fundata præsumptione.

Hinc pariter ad secundum dubium respondeo, dubitantem, an sit lapsa dies ieiunij, teneri abstinere à comestione, quoad usque certioratur de lapsu diei; quia in hoc dubio standum est pro possessione diei, in qua ieiunium obligat, & cum durante illa præceptum ieiunandi sit in sua possessione, & nondū constet, an hæc possessio sit abrogata, quia non constat de aduentu sequentis diei, quæ est causa abrogans, & tollens ieiunium à sua
posse-

possessione, pro præcepto sententiandum est.

Ad tertium verò dubium respondeo similiter, posse quem prosequi manducare, quia possessio est pro die antecedenti. Mane autem sequenti, si facta sufficienti diligentia adhuc quis remaneat dubius, an reuera, cum persecutus est comedere, fuisset elapsa media nox: dico, quod potest sine scrupulo communionem recipere, quia præsumptio est pro die, quod non fuisset elapsa, unde præsumitur ieiunus; & esto in re ieiunus non esset, non peccaret, quia cum inuincibili ignorantia ieiunij accedit: ignorat enim se non esse ieiunum, non potest certiorari, & hanc ignorantiam vincere, & ex alia parte debet præsumere se ieiunum. Unde iniuriam non facit, nec transgreditur cum culpa præceptum Ecclesiasticū: Ignorantia enim à culpa excusat. Addo. Inuincibiliter, seu probabiliter ignorans, se esse excommunicatum, vel suspensum, sacram Communionem recipiens, vel celebrans non peccat contra Ecclesiam; ergo neq; inuincibiliter non ieiunus accedens ad sacram communionē. Quod autem dubius non potens certiorari sit inuincibiliter ignorans, dictum est supra fusè.

Aliud dubium facti est circa dominium rei possessæ. In quo dubio certum primo sit, possidentem re aliquam, & dubitantem, an sit sua, nec facta sufficienti diligentia, certioratum, quod res sit alterius, posse illam tuta conscientia retinere, quin & illa uti, quia in dubijs melior est conditio possidentis; hoc autem ius retinendi, & utendi non oritur ipsi ex dubio, quod res sit sua, seu ex illis rationibus leuibus, quibus, quod sit sua, suadetur; sic enim temerè, & cum paruo fundamento moueretur, sed oritur hoc ius ex possessione, quæ certa est, & facit in dubijs meliorem conditionem suam.

Potest quidem retinere, & uti, sed semper cum ani-

mo

mo illam restituendi, vel æquiualens proximo, si vquam futuris temporibus comperiat, quod proximi sit; qui quidem animus non requiritur, quod positiuè sit, & formaliter; sed sufficit, si sit implicite, seu negatiuè, in quantum non habeat intentionem contrariam; alias peccaret, intenderet enim furari. Excipe tamen, si transactum esset tempus præscriptionis, pro qualitate rei requisitum; nam tunc non debet habere animum restituendi, quia iam facta est sua vi legis, præscriptionem concedentis; vt tandem aliquando Iura hominū certa sint. Quæ quidem procedunt non solum in possessione ab initio bonæ fidei; sed in eo, qui ab initio mala fide possedit, sed postea processu temporis factus est possessor bonæ fidei. E. G. Quis ab initio rem arripit, quam suam esse nescit, sed dubitat; postea facit diligentiam, vt inueniat dominum rei, vt rem restituat: non potest inuenire, tunc incipit bona fide possidere, quia non est certus, quod non sit sua, & nescit cuius sit; in hoc casu possessio ipsi suffragatur, vt possit rem retinere, sit enim tunc illa res velut prius occupantis.

Dubius autem, an res sit sua, quæ in manu alterius est, non potest illam rapere; nec sibi occultè compensare. Nam quo titulo id faceret? propter rationes dubitandi? non; illæ enim friuolæ sunt, & non sufficientes ad prudentem assensum, quod res sit sua. Possessio ipsi non suffragatur, ideo &c. si autem rem expositam inueniret, posset utiq; illam arripere, quia tunc sit prius occupantis; semper tamen debet habere animum domino restituendi, si compareat.

Dices. Si qui rem possidet, qui dubitat, an sit sua; pauper sit, potest timere, ne si utatur illa, non possit postea propter inopiam restituere; ergo tunc non poterit illa uti.

Y y

Resp.

Resp. negando consequentiam, quia ius vtendi habet à possessione, quæ ipsi suffragatur eo modo prorsus, ac si res esset verè sua; esto autem possit timere, se non futurum habilem ad restituendum, hoc non obstat; quia non proinde malo titulo consumit, & si non poterit restituere, non tenebitur, quia nullus ad impossibile obligatur; vnde esto possit timere se non restitutum: tamen non potest timere se peccaturum, quia si poterit, restituet: si non poterit, non tenebitur; pro tunc autem non debet illud ius amittere, quod ex possessione illi oritur. Legatur Vasq. in p. 2. d. 66.

Si autem plures dubitent, an aliqua res sit sua, & illa sit in manu tertij, qui illam in depositum habeat; tunc si nullus potest agnosci, vt verus Dominus, inter litigantes res diuidatur, vnicuique pro qualitate suorum iurium.

In casu autem opinionis probabilis, quid agendum? In primis si quis possideat, idem dicatur ac in dubio, & quidem à fortiori; siue inceperit possidere bona fide, siue mala fide. Iustificatur enim possessio, à puncto, in quo insurgit opinio probabilis. Si autem res sit in manu tertij depositarij, & duo litigent, expectent sententiam Iudicis, qui iuxta dicta d. 3. sect. 6. concl. 2. debeat fauere parti probabiliori: vel si æqualia iura habeant, diuidenda res est.

Si autem res sit ab alio possessa, supra quam quis habet probabile ius, potestne illam arripere? si sint privato homines, & non Principes, certum est nulla violentia vti posse, sed rem ad Iudicem deferendam; si autem sint Principes supremi, qui Iudicem non agnoscant in causis temporalibus? quid dicendum?

Negat Vasq. in p. 2. d. 64. c. 3. & alij multi illum sequuntur. Suarez de bello 2. 2. d. 13. sect. 6. concedit posse

posse Regem recuperare bello Urbem, seu Prouinciã, ad quam habet probabilius Ius, quam possessor; secus, si habeat Ius minus probabile, vel æque probabile. Mouetur, quia Rex in adiudicando sibi Regno Iudex est; ergo tenetur sequi probabiliorem partem. Val. t. 3. d. 3. sect. 16. punct. 2. docet absolutè cum opinione probabili posse Regem inire bellum contra possessorem. Io: Sanch. in selectis d. 44. nu. 55. & sequentibus distinguit, & cum opinione probabili iuris posse quem bellum gerere contra possessorem concedit; secus cum opinione facti.

Ego in primis censeo Regem non esse Iudicem de Iustitia, seu de Iure Regni, ad quem pertineat, cum duo Reges sunt, qui Regnum prætendunt ipse, & possessor Regni. Moueor quia Iudex debet habere partes à se distinctas, & sibi subiectas, saltem quoad ipsius iudicium, sed hic Rex, qui dicitur Iudex, est in propria causa, & ipse etiam pars. Item alius Rex non illi subiectus est, nec debet stare eius iudicio.

Secundo censeo, quod opinio facti verissima opinio sit, quia ex illa vt plurimum, confurgere opinionem iuris, supra ostendi fusè d. 3. sect. 6. & sanè quotidie videmus omnes opiniones iuris, quibus mouentur Principes ad bellum gerendum, tandem resolui in opiniones facti. Sic videmus quotidie rationes Principum, quibus ostendunt Orbi se iure vel vsurpare, vel velle vsurpare aliquod Regnum, fundari in eo, quod ius Regni ad ipsos pertinet; quod probant ex arboribus familiæ, & hæreditatibus: his enim ostensis non conantur postea ostendere, quod sit opinio DD. quod possint bello Regnum vindicare: sed supponunt; quia ex eo ipso, quod res ostenditur esse mea, ius habeo ad illam mihi vindicandam.

Hinc fortasse non cum limitatione Sanch. sed absolute

lutè dici potest cū Val. vbi supra, Regem cum opinione verè probabili posse bello res ab alijs possessas vsurpare: qui quidem res suas poterunt iustè defendere, & sic erit bellum vtrinque iustum: materialiter non; hoc enim est impossibile, sed formaliter, quia vnusquisque agit cum sufficiente ratione. & ratio est; quia ex hoc ipso, quod quis Princeps probabiliter scit Regnum aliquod sibi deberi, habet ius ad illud, non friuolum, sed validum, sed benè fundatum; huic iuri suo debet posse aliqua forma satisfacere, alias ridiculum, & nullum ius esset; sed nulla forma suppetit, nisi bello; ergo bello rem potest sibi vindicare. Vrgeo, & hoc est argumentum Valentiae. Posset à Iudice repetere, si haberet Iudicem superiorem, ergo cum non habeat, potest aliquo modo vti, vt repetat, quod suum est: non nisi bello; ergo &c. Et licet alter Rex possidens habeat probabile ius, hoc nihil refert; quia etiam ipse habet ius, & tenetur consulere magis iuri proprio, quam alterius; et si fortasse eius opinio possit esse falsa, hoc nihil refert; quia bona fide pcedit, & causa motus fuit inuincibiliter putata iusta, quam ignorantiam non tenebatur deponere, cū probabili opinioni simpliciter possit acquiescere.

Regnum autè, quod possessore caret, posse à quolibet opinionem probabilem habente armis occupari, vt certum docet Suar. *loco citato*.

Hinc probabiliter etiam dici potest, eum, qui ius probabile habet ad aliquam rem, quæ ab alio detinetur, quod ius in iudicium deferre non potest, posse licitè occultè compensationem facere; quia suo iuri adeo bene fundato, quomodo potest alia via satisfacere? debet ne ergo illud ius haberi pro nullo? in dubio quidem non posset, quia in dubijs melior est conditio possidentis, sed in casu opinionis probabilis nonne debet quid plus posse
facere?

facere? certè videtur idem posse facere ac Rex, & eo quidem magis; quod ex hac occulta compensatione, non possunt sequi ea damna, quæ ex bello oriuntur, vt sunt desolationes Urbium, excidia Prouinciarum, & clades hominum. Semper tamen intelligo, supposito, quod ex opinione probabili facti, nempe, quod res sit sua, possit habere opinionem probabilem, quod sibi illa sit adiudicanda, adeo vt verè sibi deberi, probabiliter opinetur; & licet communis sententia DD. videatur esse in contrarium, tamen Cardinalis de Lugo multum propendet in hanc sententiam, *de Iustitia, & Iure d. 16. sect. 2.* vbi etiam notat DD. contrarium asserentes inconsequentiae, quia id negant in vniuersali, & in genere: concedunt autem compensationem occultam cū opinione probabili in particularibus materijs. Videatur dictus Cardinalis *loc. cit.* vbi soluit omnia argumenta in contrarium.

Vrgeo. Si probabilius est rem esse illius, qui non possidet, re delata ad Iudicem poterit Iudex, quin debebit à possessore ereptam illi adiudicare; dictum est enim *d. præced. sect. 6. concl. 2.* teneri Iudicem sententiare pro parte probabiliore; Ergo si non possit lis ad Iudicem deduci, ne, qui non possidet, priuetur suo iure, poterit occultè compensationem facere. Insto; Potest Iudex, vel debet pro illo sententiare. Quare? quia illi debetur res ab alio possessa; alias si non deberetur, non posset Iudex rem illi adiudicare. Neque verò solum debetur post sententiam; sententia enim non facit, quod res alteri debeat, sed rem adiudicat alteri. Supponit rem deberi, & ex hoc supposito, tamquam ex motiuo iustificante rem adiudicat. Si ergo res mihi debetur, iam habeo opinionem iuris pro me; ergo poterò hac opinione Iuris vti, & occultam facere compensationem.

Claudo;

Claudo; res mihi debetur, & quare non potero, ea via, quæ sola superest, citra scandalum iuri meo satisfacere?

Hic autem obiter addo, hinc patere, quam verum sit, quod toties innui, nempe ex opinione facti, ut plurimum confurgere opinionem iuris; ex eo scilicet, quod sit opinio, quod res mea sit, sequi rem mihi deberi. Et sane ideo litiganti cum probabiliori opinione, quod res sit sua, debet à Iudice adiudicari res ab alio possessa, quia ex eo, quod probabilius sit sua, sequitur eam sibi deberi; Inquiro enim, ex quo alio capite sequitur eam illi deberi? non nisi quia melius probat rem esse suam.

Item, Iudicem, quâdo partiû iura sunt æqualia, posse pro libito, cui voluerit, rem adiudicare, quin immo etiâ ferre sententiam pro eo, cui minus probabilis opinio fauet, docent grauiissimi DD. omnes scilicet illi, qui volunt posse Iudicem ferre sententiam pro parte minus probabili: quæ sententia saltem ab extrinseco admodum probabilis est; ergo in hac sententia, qui super aliqua re ab alio possessa habet ius, vel æquè, vel minus probabile, dummodo probabile simpliciter illud sit, si rem in iudicium deferat, poterit licitè sententiam accipere favorabilem. Inquiro: quare iusta erit hæc sententia? certè, non nisi quia cum ille ius ad rem simpliciter sufficiens habeat, res ipsi debetur saltem probabiliter, alias si neque probabiliter deberetur, nullo modo pro illo posset iusta ferri sententia. Ergo ex hoc, quod quis simpliciter ius probabile ad rem habeat, statim habet probabilem opinionem, quod sibi debeat; ergo ex opinione facti, etiam minus probabili, sequitur opinio iuris. Modo sic; si ergo cum opinione etiam minus probabili, quod res sit sua, sequitur, quod licet

ab

ab alio possessa sibi probabiliter debeat, quidni poterit quis occultam compensationem facere? quando præsertim iuri suo non potest alia via satisfacere?

Dices. Est veluti axioma in materia iustitiæ, quod à non liquido ad liquidum non datur compensatio; sed ius probabile ad rem non est ius liquidum; ergo non potest fieri compensatio accipiendo rem liquidam.

Resp. Illud axioma absolutè prolatur, si comprehendat etiam iura probabilia, nec in sententia aduersariorum esse verum; nam concedunt aduersarij, quod si alicui legatum relinquatur in testamento non solemni, licet non possit in foro fori legatum repetere, posse tamen occultam facere compensationem; quia probabile est, quod tale legatum de iure naturæ sit validum, ac proinde probabile est, quod sibi debeat. Neque enim certum est tale legatum sibi deberi, quia probabilis est aliorum sententia negantium in hoc casu ullam obligationem oriri ex iure naturæ, ac proinde asserentium non deberi. Igitur ius ad hoc legatum est tantum probabile, ac proinde non liquidum; & tamen potest occulta fieri compensatio; ergo &c. Dicendum igitur est illud axioma valere in dubijs propriè dictis: sicut in iisdem tantum valet, quod melior sit conditio possidentis, est enim moraliter sufficienter liquidum ius, quod probabile est.

Si quis autem sciat se debere alicui, & dubitet, an restitutionem fecerit; si non potest ad minus probabiliter certiorari, tenetur restituere; quia in hoc dubio possessio est pro obligatione restituendi, quæ non nisi temerè per illas rationes dubirandi potest dici ablatæ. Ideo illarum rationum nulla ratio habenda est,

&

& agendum, ac si tale dubium non esset, ac proinde restituendum.

Et hæc, quæ S. R. E. Censuræ humillimè subijcio, pro præsentis Opusculo dicta sufficiant. Faxit Deus, ut in ipsius gloriam, & salutem animarum cedant.

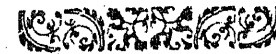
F I N I S.

INDEX

I N D E X
R E R V M N O T A B I L I V M,
Quæ in hoc Opusculo continentur.

<p>A</p> <p> Actus indeliberati, unde dicantur tales. 5</p> <p>Assensus & dissensus ad minus sunt actus contrarij. 148</p> <p>Ex uno sequitur connaturaliter negatio alterius. 149</p> <p>Aduocatus peccat, si minus probabilibus rationibus defendat causam Clientis, dum habet probabiliores. 234</p> <p>Potest autem minus probabilem causam contra probabilio-rem tueri. 235</p> <p>Actore non probante reus absoluitur. Et assertentis est probare; negantis vero est respondere. 264</p> <p>Absens & ignorans, quando possit excommunicari. 291</p> <p>Argumentum à communiter accidentibus quam vim habeat. 326</p> <p>In pari causa, & cum partium</p>	<p>iura sunt obscura, Reo fauendum potius, quàm Actori. 332</p> <p>B</p> <p>Bonum est duplex, aliud absolute, aliud respectiuum. 4</p> <p>Licitum est bonum respectiuum. 5</p> <p>C</p> <p>Conscientia quid 12</p> <p>Idem ac prudentia. 13</p> <p>Practica est. ibidem</p> <p>Habet pro obiecto prosecutionem, & fugam, hoc est actus voluntatis, electionem, & re- sutationem. ibidem</p> <p>Syllogismus conscientia quis. 14</p> <p>Conscientia quot modis potest esse erronea. ibidem.</p> <p>Conscientia indiscreta quom- plex. 16</p> <p>Cum conscientia erronea quando liceat agere. 15</p> <p>Conscientia nullo pacto potest esse dubia. 18</p> <p>Z Z Neque</p>
--	--

Neque ullo pacto potest esse probabilis. 23
 Coniux dubius dubio graui de validitate Matrimonij ex affinitate, vel vita prius coniugis debet reddere debitum, sed non petere. 46
 Conscientia est applicatio scientiae ad actum, quem imperat. Et quae scientiam applicet. 52
 Captiuatio quid sit. 109
 Vtraque contradictoria probabilis potest licite eligi sine peccato etiam collectiue. 180
 Causa semper clamat pro suis effectibus. 272
 Censuram quamcumque necesse est, precedat aliqua monitio. 292
 Consuetudo contra legem in dubio non praesumitur, sed probari debet. 308
 Cooperans positiue ad homicidium quoad substantiam irregularis est, secus quoad modum. 321
 Illud axioma, Aliquid ad non aliquid non datur compensatio, quomodo sit intelligendum. 359

D

Dubium quid est. 18
 In quo differat à formidine. ibidem
 In quo à scrupulo. ibidem
 Quae dubia possint contingere circa electionem. 21
 Dubium quotuplex. 40
 Cum dubio practico, si daretur, an liceret operari. ibidem

Dubium speculatiuum, seu circa materiam electionis duplex. ibidem
 Differentia inter haec dubia expenditur. 41
 Cum quo dubio speculatiuo non liceat agere sine peccato. ibidem
 Cum quo liceat. 43
 Dubium positiuum non est mera suspensio assensus. 115
 Ad honeste operandum quale dubium debeat deponi. 144
 Cum opinione probabili de honestate materiae stat quidem dubium de honestate ipsius, sed non de honestate actionis. 205
 Dubium est triplex, iuris, Voti, & Facti. 261
 Quotupliciter possit intelligi, quod quis sit dubius dubio iuris. 262
 Dubius an sit aliqua lex, seu ius, quando possit pro libito agere, & quando teneatur tutiorem sequi. 263
 In dubijs antecedenter ad agendum debet fieri sufficiens diligentia, ut quis certioratur de veritate rei. ibidem
 In dubio an lex, seu ius, de quo constat, obliget, semper tutior tenenda est. 269
 Possessio humana libertatis in hoc dubio non suffragatur. 271
 Dubius ex beneficij tenuitate an teneatur ad recitandum Officium, omnino tenetur. 275
 Dubium, an casus sit reseruatus, potest contingere dupliciter, & quo

& quomodo. 127
 Dubius an aliquis casus sit reseruatus, quando debet casum censere reseruatum, & quando non. 279
 Dubius an casus aliquis particularis includatur in casu vniuersali reseruato, quid debeat agere. 282
 Dubius an reseruatio, de qua constat sit valida, quomodo se debeat gerere. 283
 Dubium de excommunicatione dupliciter potest contingere, & quomodo. 294
 In quocumque dubio excommunicationis, siue ante, siue post factum, quomodo quis se gerere debeat. Siue dubitetur, an excommunicatio lata sit, siue, an sit valida. ibidem & seq.
 Dubius an sit excommunicatus, à quibus debeat abstinere, & à quibus non. 302
 An possit penitentem absolueri. ibidem
 In dubio, an Votum factum obliget, quid agendum. 315
 Et quid si dubitetur, an votum factum sit. ibidem
 Dubius ad quae se extendat votum, vel iuramentum, ad quid teneatur. 315
 Certus se vouisse Religionem, dubius an vouerit strictiore, ad quam teneatur. ibidem
 An teneatur in aliqua profiteri. 317

Dubium circa factum quomodo possit contingere. 318
 Dubius dubio iuris de Irregularitate, nec potens certiorari, incurrere non potest irregularitatem. 319
 In dubio homicidij quid statuatur agendum in C.G. ad Aud. & significasti 2. de homicidio. 320
 Certus de aliqua cooperatione in homicidium, & dubius de effectu secuto, an se debeat gerere ut irregularem. 321
 Quid faciendum illi, qui dubius de irregularitate temere ordines suscipit, & postea facta diligentia nequit certiorari. 325
 In dubio de effectu secuto, quando quis posuit causam adequatam homicidij, quid debeat facere. 326
 In dubijs melior est conditio possidentis. 327
 Panae quae irregularitatem consequuntur profecto dubio à iudicibus non debent imponi. 329
 Dubius de damno illato non tenetur ad restitutionem. 330
 Certus de homicidio secuto, dubius an in illud influxerit, vel an ex suo influxu sit secutum, quid debeat agere. 333
 Dubius an consuluerit homicidium secutum, an se debeat gerere ut irregularem. 334
 Tenetur tamen confiteri se dubitare

rare, an homicidio consilium dederit, & quare. ibidem
 Consulens alicui homicidium effectus sequuto, si dubitet an ex eius consilio sit secutum, ad quid teneatur. 335
 In dubio Abortus quid dicendum. 336
 Certus de Abortu, dubius autem an fetus fuerit animatus, ad quid teneatur. 337
 In dubio irregularitatis ex mutilatione, seu quouis alio facto proprio quid agendum. 339
 In dubio an quis sit illegitimus, quid agendum. 340
 In dubio Excommunicationis ex facto quid agendum. 342
 Quid in foro fori, & quid in foro animæ. 343
 In dubio suspensionis ex facto quid agendum. 347
 Et quid in dubio reservationis ex facto. ibidem
 In dubio Matrimonij quid. 349
 Dubium ieiunij ex facto triplex, & quid in quolibet dubio agendum. 350. & seq.
 Dubius an res, quam possidet, sit sua, quid facere possit. 352
 Dubius an res sit sua, quæ in manu alterius est, an possit illam rapere, vel sibi occultè compensare. 353
 Sciens se debere alicui, & dubius an restituerit, ad quid teneatur. 359

E
 Electio, & refutatio sunt actus, quos per se respicit Prudentia, Conscientia, & recta ratio. 13
 Materia electionis est distinguenda ab electione. 38
 Ad hoc ut electio sit actus Prudentia, non requiritur quod eius materia ab ipso operante opinetur honesta. 44
 Exceptio firmat regulam in non exceptis. 189
 Ad licite agendum non sufficit quidem iudicare, quod probabile sit electionem esse honestam: licet sufficiat iudicare probabile esse, quod materia electionis sit honesta. 203
 An Ecclesia conferat auctoritatem agenti cum opinione probabili, vel titulo colorato, vel errore communi, adhuc sub dubio est. 241
 Excipienti incumbit onus probandi. 243
 Excommunicatio est pena, quæ ab ignorantibus non incurritur. 287
 Excommunicatio non incurritur, nisi supponatur peccatum mortale. 293
 Excommunicatus, si ordines suscipiat, et si celebret, quas penas incurrat. 302
 Excommunicatio ad hoc, ut afficiat, requirit subiectum aptum, & quomodo. 314

Excom-

Excommunicatio quomodo impediatur Sacramenti valorem. 343
 Excommunicationes occultæ quæ, & qualiter in Sacramento Penitentia remittantur. 345

F

Fides quid est. 17
 In quo differt ab opinione. ibidē
 Assensus fidei siue humana, siue Diuinæ liber est, etiam quoad specificationem. 102
 Preceptum fidei est preceptum positivum. 118
 In materia fidei qualibet oppositum modo probabilis sit, sine peccato eligitur. 161
 Quare in foro fori semper standū est sententiæ plurium, & non in foro animæ. 256
 Favores sunt ampliandi, sed quomodo. 283
 Factum in dubio numquid presumitur, sed probatur. 322

H

Homo ad omnia liber est, nisi ubi preceptis restringitur. 265

I

Iudex potest esse certus se iuste agere, etiam si non credat ius esse illi, pro quo iudicat. 45
 Intellectus non potest assentiri alicui obiecto sine ullo motivo. 102

Intellectus quoad apprehensiones non est liber, nec circa prima principia. 105
 Imaginatio quid sit, & differentia inter ipsam, & opinionem. 122. & seq.
 Intellectus quomodo distinguatur verum à falso. 125
 Intellectus opinando quomodo pendeat à motu. 129
 Intellectus in iudicando, an se habeat ut statera. 136
 Quare sequendo imperium voluntatis, non fingat. 240
 Nequit intellectus simul utramque contradictoriam iudicare veram. 147
 Utramque autem contradictoriam potest iudicare probabilem; quin unam veram, & alteram probabilem. 150
 Intellectus semper mouetur à vero etiam sequendo minus probabilem. 204
 Iudex non potest sententiare iuxta minus probabilem, nec in questione facti, nec iuris. 229
 Alias peccat contra iustitiā. ibidē
 Ius est triplex naturale, Diuinum, & positivum. 262
 Ius Diuinum, & naturale esse, & omnes obligari idē est. 268
 Uniuscuiusque iuris, ad hoc ut obliget, requiritur sufficiens promulgatio. 274
 Quid sit ius esse sufficienter promulgatum. 274

Z 3

mulgarum. 275
 Ignorantia est duplex alia iuris,
 alia facti. 288
 Vtraque adhuc multiplex. ibidem
 Ignorantia inuincibilis quæ, &
 ex quibus capitibus oriatur. ibidem
 Ignorantia vincibilis quæ. 290
 Crassa & supina, quæ, & quæ affectata. ibidem
 Ignorantia inuincibilis, quod aliquod opus sit malum, excusat ab omni culpa, & pena. ibidem
 Ignorantia inuincibilis, quod opus sit prohibitum ab Ecclesia, licet cum conscientia, quod sit prohibitum iure Diuino, vel naturali; excusat ab omni pena Ecclesiastica. 291
 Quotiescumque excusat ignorantia ab incurfione censura, excusat etiam metus grauis, & necessitas moralis. 293
 Ignorantiam inuincibilem solius censurae probabilior sententia affirmat excusare à censura. ibidem
 Vincibilis autem nullo pacto excusat. 294
 Irregularitas non contrahitur nisi in casibus à iure expressis. 319
 Irregularitas quæ contrahatur ab Ignorante inuincibiliter, & quæ non. 320
 Irregulari licet certo in sacris ordinibus ministranti vel ordi-

nes suscipienti nulla pena est statuta in iure. 325
 Peccat quidem mortaliter. ibidem
 Etsi in foro Penitentia absoluat, valide absoluit. ibidem
 Irregularitas in vno casu statuta non potest extendi ad alios casus; at metus irregularitatis in vno casu statutus potest, & debet extendi, & quare. 339

L

Licitum quotupliciter potest intelligi. 170
 Poni ius seu præceptum, & adimi Libertatem humanam ibidem est. 267
 Leges irritantes afficiunt etiam ignorantes, secus ac alia quæcumque leges. 278
 Limita, quando irritatio non est pena. ibidem
 Ad valorem legis præcipue Ecclesiasticae nõ requiritur Acceptatio populi. 307
 Non vsus Populi ad infringendum valorem legis debet transire in consuetudinem. 308
 Legem possidere dupliciter potest intelligi. 307

M

Magis, & minus non variat speciem. 357
 Quod Axioma valet etiam in moralibus. ibidem
 Medicus in curando non potest

vti opinione minus probabili, dum suppetit probabilior. 224
 Alias peccat contra Iustitiam, & Caritatem. ibidem
 Quod specificat electionem Medici quoad medicamenta est ratio tuti, non probabilis. 228
 Mundus vult diligentius geri negotia sua quam Deus. 234
 Ex duobus malis minus est eligendum. 317

O

Opinio quid est. 17
 Opinio non est virtus intellectualis. ibidem
 Opinio eligenda sine peccato debet esse probabilis, & talis euidenter cognosci. 55
 Opinio, quæ potest opinari probabilis, potest ex hoc ipso iudicari euidenter probabilis. 60
 Putans se opinari tantum, & non scire opinionem eligendam esse probabilem, peccat si illam eligit. 62
 Differentia inter veritatem, & probabilitatem opinionis. 63
 Probabilitas opinionis quid, & in quo consistat. 64
 Nulla opinio est in se probabilis, sed probabilitas est tantum in ordine ad cognoscentem, & quidem imperfectum. 65
 Non est idem iudicare propositionem esse probabilem, & eundem assentiri. 66

Probabili potest subesse falsum, & quare. 67
 Quotuplex sit motiuum, ex quo desumitur probabilitas. ibidem
 Opinio quæ censurari nequit, euidenter probabilis est. 68
 Non tamen omnis censura propositionis extrahit illam à specie probabilis. 70
 Opinio singularis potest esse probabilis etiam contra communem. 72
 Probabilitas desumitur plus à ratione quam ab auctoritate. Et quo modo auctoritas concurrat ad probabilizandam sententiam. ibidem
 Lex vel Decretum Pontificis pro aliqua sententia tollit probabilitatem oppositam. 73
 Quæ sit firma ratio. 74
 An sola auctoritas vnius sine ratione probabilizet sententiam. 75
 Quid si Doctor singularis dicat aliquid in responsione ad Argumenta. ibidem
 Opinio inducens obligationem faciendi, vel omittendi ad hoc ut sit probabilis, requirit aliquod fundamentum positiuum, vel auctoritatis, vel rationis. Secus si tollat obligationem. 76
 Limita tamen in quibusdam casibus, 78
 Opinio potest esse probabilis etiam illi

illi, qui nescit respondere argumentis in contrarium. *ibidem*
 Secus si opinio sit noua, & singularis. 80
 Eadem propositio iudicata probabiliter falsa potest iudicari euidenter probabilis. 83
 Probabile debet posse gignere assensum cum quocumque actu antecedente. 88
 Quae opinio sit probabilis simpliciter, & quae secundum quid. 89
 Opinio minus probabilis simpliciter probabilis est. 92
 Duarum propositionum contradictoriarum utraque potest esse simpliciter probabilis. 93
 Etiam minus probabilis concurrens cum probabiliore remanet simpliciter probabilis. 95
 Non ideo aliquid est simpliciter probabile, quia intellectus illi assentiatur actu. 99
 Omnis quicumque assensus opinatiuus liber est tam quoad exercitium, quam quoad specificationem. 101
 Obstinatio quid sit. 119
 Opinio singularis viri dummodo probabilis sit, in praxim deducitur sine peccato. 162
 Opinio etiam opinata falsa quandoque potest eligi sine peccato. 169
 Obedientia superiori debita non iustificat actionem. 174
 Facit quidem illam magis meritariam, sed non licitam sal-

tem uniuersaliter. *ibidem*
 Ex opinionibus contrarijs probabilibus potest qualibet pro libito eligi quin, & modo haec, modo illa. 175
 Opinio minus probabilis etiam in concursu cum probabiliore licite eligitur sine peccato. 188
 Opinio de immaculata conceptione licet sit probabiliore, opposita tamen non est temeraria, nec improbabilis. 191
 Sequi opinionem minus probabilem ex natura rei, vel est licitum vel illicitum. 197
 In eligendis opinionibus homo non tenetur facere summam diligentiam, ut inueniat veritatem, sed sufficit diligentia moralis sufficiens. 206
 Opinio facti verissima opinio est, non secus ac opinio iuris. 219
 Ex opinione facti ut plurimum sequitur opinio iuris. 222
 Licet quandoque non. 223
 Ex duabus opinionibus, licet una probabilis, & altera probabiliore neutra est tutior alia in ordine ad honeste agendum sine peccato. 250
 Etiam in casu mortis potest quis sequi minus probabilem. 259
 In eligendis opinionibus quam praxim seruare debeant docti, & quam indocti. *ibidem*
 Odia sunt restringenda, sed quomodo. 276

Stan-

stantibus opinionibus contrarijs probabilibus super reservatione casus, vel censura quid agendum. 284
 Concurrentibus opinionibus utrimque probabilibus, an aliqua censura lata sit, vel an sit valida, quid possit subditus facere. 310
 Concurrentibus opinionibus contrarijs probabilibus an aliquis sit, vel non sit irregularis quid agendum. 341
 In dubio ex opinione probabili excommunicationis ex facto an quis teneatur tutiorem sequi. 344
 Cum opinione probabili quod quis delictum non egerit, quod constat esse reservatum, quid agendum. 348
 Cum opinione probabili Mortis prioris viri an mulier possit secundo nubere. 349
 Cum opinione probabili quod res sit sua quid quisque facere possit. 354
 Quid Reges. 355
 Et quid priuatus. 356

P

Prudentia quomodo sit virtus intellectualis. 26
 Est certa de honestate sui obiecti in se, & per se formaliter. 34
 Explicatur syllogismus Prudentiae. 35

Certitudo Prudentiae cadit supra electionem non supra materiam ipsius. 36
 Aristoteles quomodo intelligendus dum docuit Prudentiam non demonstrare, & esse habitum partis opinatiuae. 27
 Qui operatur prudenter, est certus de honestate electionis, seu suae operationis autonomastice, licet non materiae electionis. 39
 Potentiae rationales sunt indifferentes ad contraria. 103
 Determinatur autem a voluntate. *ibidem*
 Nulla Potentia inclinare potest ad impossibile. 111
 Propositio non euadit mihi probabiliore per hoc, quod ipsi assentiar. 146
 Probabilitas simpliciter de honestate materiae eligenda honestat actus voluntatis. 157
 Formalitas Prudentiae non est ratio tuti, sed probabilis. 158
 Peccatum proprie solum consistit in actione nostra; hoc est electione, vel omissione. 173
 Omne speculatiue verè probabile licite in praxim deducibile est. 185
 Probabilitas alia proxima, alia remota, & quomodo. 222
 Possessio humanae libertatis in quo dubio suffragetur, & in quo non. 265. 266.

Quae.

Q
Quaestio duplex, alia iuris, alia facti. 218

Quomodo in his quaestionibus ad honeste agendum debeat se gerere voluntas. ibidem

R
Recta ratio est actus intellectus practici. 2

Quis actus sit. 3

Non est actus dictans aliquam rem esse honestam, vel inhonestam; sed est actus dictans talem rem hic, & nunc posse eligi sine peccato. ibidem

Recta ratio non desumitur ex veritate rei enunciata per iudicium speculativum antecedens. 7

Nec in ordine ad rectum appetitum. ibidem

Sed ex convenientia cum iudicio speculativo ad ipsam praesupposito. 9

Est idem ac conscientia, & Prudentia, & quomodo. 12

Reservatio casuum nihil est aliud, quam lex adimens auctoritatem absoluendi ab aliquibus casibus. 277

Reservatio alia est penalis, alia non penalis, & explicatur. 278

Reservatio regulariter non est pena, sed medicina. 282

Reservatio non cadit nisi supra

mortalia. 287

S
Scientia quid est. 16

Subditus potest superiori praecipienti parere, etiam si imperet id, quod probabilius iudicat inhonestum. 196

In materia Sacramentorum siue suscipiens, siue ministrans tenetur sequi Sententiam certam si suppetit; sin secus semper probabiliolem. 235

Intellige, quando est periculum irritandi Sacramentum. 236

Alias peccat contra Religionem. ibidem

Et sit Parochus vel Confessarius etiam contra Iustitiam. 237

Quilibet alius contra Caritatem. ibidem

In casu necessitatis potest quis etiam in materia Sacramentorum minus probabilem sequi. 238

An imminente graui damno possit quis in materia Sacramentorum minus probabilem sequi. 244

Sanctificatio Festorum ut sic est de iure Diuino, non vero hic, & nunc. 269

T
D. Thomas in articulo 13. quodlibeto 8. quomodo intelligendus. 48

Volun-

V
Voluntas quo ad specificationem solum necessitatur ab obiecto summe bono. 117

Ex duobus bonis aequalibus quod libet potest eligere; quin, & eligere minus bonum relicto maiori bono. ibidem

Soli actus voluntatis sunt formaliter liberi meritorij, &

per se formaliter honesti; alij autem a voluntate solum denominatiue. 153

Vxor dubia de morte viri prioris quomodo se debeat gerere. 264

Votum quid sit. 315

Vouens, vel iurans, se nolle vli femina commisceri, an possit nubere. 317

F I N I S.

G E N V A E,

Apud Petrum Ioannem Calenzanum.

M D C X X X V I I I.

Superiorum Permissu.